

SÜNNETİN IŞIĞINDA İSLÂM AHLÂKININ ESASLARI

(63 Hadis-i Şerif ve Açıklamaları)

Hazırlayan: Lütfi Doğan

İSLAMİ İLİMLERİ
ARAŞTIRMA VE YAYMA
VAKFI

SÜNNETİN IŞIĞINDA
İSLÂM AHLÂKININ ESASLARI

(63 Hadis-i Şerif ve Açıklamaları)

Hazırlayan

Lütfi DOĞAN

Diyanet İşleri Eski Başkan V.

06. 08. 2004/M. (19 C. Ahir. 1425 H.)

ISBN

975 -270-450-6

ISBN: 975 -270-450-6

İSTEME ADRESİ:

İSLÂMÎ İLİMLERİ ARAŞTIRMA VE YAYMA VAKFI

Ziyabey Cad. 4. Sok. No:2/2

Balgat- ANKARA

Tel: (0312) 28758

Mizanpaj: Sami Kaya

BASKI ve CİLT:

YURT OFSET MATBAACILIK ve TİC. LTD. ŞTİ.

Selahattin Pınar Cad. Yaşarbey Sk. 6/1 Mecidiyeköy-İSTANBUL

Tel: (0212) 213 87 07 - 212 26 07

e-mail: yurtoffset@hotmail.com

SÜNNETİN IŞIĞINDA
İSLÂM AHLÂKININ ESASLARI

(63 Hadis-i Şerif ve Açıklamaları)

Hazırlayan:

Lütfi DOĞAN

Diyanet İşleri Eski Başkan V.

06. 08. 2004/M. (19 C. Ahir. 1425 H.)

Kitabın içinde geçen kısaltmalar ve bazı terimler:

(s.a.v.) : “Sallallahu aleyhi vesellem”

Anlamı : Allah’ın (c.c.) salât ve selâmı O’nun üzerine olsun.

(r.a.) : “Radiyahallahu anhü”

Anlamı : Allah ondan (adı geçen kişiden) razı olsun.

(c.c.) : “Celle celalühu”

Anlamı : Allah’ın şanı ve kudreti çok yücedir.

İÇİNDEKİLER

Kitabın içinde geçen kısaltmalar ve bazı terimler:	4
İKİNCİ BASKININ ÖN SÖZÜ	11
ÜÇÜNCÜ BASKI MÜNASEBTİYLE	13
DÖRDÜNCÜ BASKI MÜNASEBTİYLE	14
ÖNSÖZ.....	15
GENEL BİLGİLER.....	21
İMAM NEVEVÎ: (631-676 H.).....	21
ŞEYHÜ'L İSLÂM İBN-İ DAKÎKÎ'LÎD (626- 702 H.).....	22
ZEYNUDDİN EBU'L FEREC ABDURRAHMAN İBN-İ AHMED İBN-İ RECEP	23
KİTABI HAZIRLAYAN LÜTFİ DOĞAN'IN ÖZ GEÇMİŞİ	25
İMAM NEVEVÎ'NİN ESERİNİN ARAPÇA ÖNSÖZÜ VE TERCEMESİ.....	27
1. HADİS-İ ŞERİF	33
AMELLERİN KIYMETİ, ANCAK NİYETLERE GÖREDİR.....	33
2. HADİS-İ ŞERİF	41
CİBRİL HADİS-İ ŞERİFİ.....	41
İslâm, İman ve İhsan:	43
3. HADİS-İ ŞERİF	49
İSLÂM'IN TEMEL ESASLARI	49
İslâm Dininin Rükünleri:	49
4. HADİS-İ ŞERİF	53
İNSANIN YARATILIŞINDAKİ SAFHALARI VE SONUCUNUN NE OLACAĞI..	53
5. HADİS-İ ŞERİF	57
MÜNKER OLAN ŞEYLERİN GEÇERSİZ OLDUĞU VE BİD'AT OLAN AMELLERİN REDDEDİLDİĞİ	57
6. HADİS-İ ŞERİF	63
HELAL VE HARAM	63
7. HADİS-İ ŞERİF	69
DİN, NASİHATTIR	69
8. HADİS-İ ŞERİF	75
MÜSLÜMAN'IN MUHTEREMLİĞİ, HUKUKUNA HÜRMET EDİLMESİ GEREKTİĞİ	75

9. HADİS-İ ŞERİF.....	79
KOLAY OLANI ALMAK, ZORLAŞTIRMAYI BIRAKMAK.....	79
Çok fazla soru sorulmaması konusu:	82
10. HADİS-İ ŞERİF.....	85
TEMİZ VE HELAL OLAN ŞEYLER, DUALARIN KABUL ŞARTIDIR	85
11. HADİS-İ ŞERİF.....	91
ŞÜPHELİ OLAN ŞEYLERDEN SAKINMAK, HELAL OLDUĞU KESİN OLARAK BİLİNEMLERİ ALMAK	91
12. HADİS-İ ŞERİF.....	95
YARARLI OLANLARLA MEŞGUL OLMAK, GEREKSİZ ŞEYLERİ TERK ETMEK.....	95
13. HADİS-İ ŞERİF.....	99
İMANIN KEMALİ, İMAN VE İSLÂM KARDEŞLİĞİ.....	99
İman ve İslâm kardeşliğinde temel esas:	99
14. HADİS-İ ŞERİF.....	103
MÜSLÜMAN'IN, KANININ AKITILMASI HARAMDIR	103
15. HADİS-İ ŞERİF.....	107
İSLÂM 'IN ADABI.....	107
16. HADİS-İ ŞERİF.....	113
ÖFKELENME, SENİN İÇİN CENNET VARDIR	113
17. HADİS-İ ŞERİF.....	117
İHSAN EMRİNİN, UMUMA ŞAMİL OLDUĞU.....	117
18. HADİS-İ ŞERİF.....	121
TAKVA VE GÜZEL AHLAK	121
İyi işler ve salih ameller:.....	126
Ahlakımızı güzelleştirmek için uyulması gerekli prensipler:.....	128
Kötü meyillerden uzak kalmak:	129
19. HADİS-İ ŞERİF.....	131
ALLAHÜTEALÂ'NIN KORUMASI, YARDIMI VE İNAYETİ	131
20. HADİS-İ ŞERİF.....	139
UTANMA DUYGUSU İMANDANDIR.....	139
Büyüklerin sorumlulukları:.....	142
21. HADİS-İ ŞERİF.....	145
İSTİKAMET VE İMAN.....	145
İstikametın önemi:	147

22. HADİS-İ ŞERİF	149
CENNET'İN YOLU	149
23. HADİS-İ ŞERİF	155
HER İYİLİK SADAKA DİR	155
24. HADİS-İ ŞERİF	165
ZULÜM HARAMDIR	165
Bütün muamelelerde adalet esastır:	169
25. HADİS-İ ŞERİF	173
ALLAHÜTEALÂ'NIN LÜTUF VE RAHMETİNİN ÇOK GENİŞ VE ENGİN OLDUĞU	173
İyi işlerde, güzel amellerde yarışmak:	175
26. HADİS-İ ŞERİF	177
İNSANLARIN ARASINI BULUP İYİLEŞTİRMEK, İNSANLAR ARASINDA ADALET YAPMAK	177
İlahi kudretin yüceliği:	179
27. HADİS-İ ŞERİF	183
İYİLİK, GÜZEL AHLAKTIR	183
28. HADİS-İ ŞERİF	189
RESUL-İ EKREM'İN SÜNNETİNE SARILMAK VE BİD'ATLARDAN SAKINMAK	189
Yöneticileri dinleyip itaat etmek:	194
Sünnete sarılmak:	195
29. HADİS-İ ŞERİF	197
İYİLİK VE HİDAYET YOLLARI	197
30. HADİS-İ ŞERİF	203
ALLAHÜTEALÂ'NIN HUKUKUNA RİAYET ETMEK VE YASAKLADIĞI HUDUDA YAKLAŞMAMAK	203
Allahütealâ'nın rahmeti sonsuzdur:	206
31. HADİS-İ ŞERİF	209
GERÇEK ZÜHD VE ONUN GÜZEL MEYVELERİ	209
Dünya hayatı bizi aldatmamalıdır:	211
32. HADİS-İ ŞERİF	215
İSLÂMİYET'TE ZARAR VERMEK DE ZARARA ZARARLA KARŞILIK VERMEK DE YOKTUR	215

33. HADİS-İ ŞERİF.....	221
İSLÂMİYET’TE ADALETLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN ESASLARI	221
İslâm teşri’inin yüceliği:	222
34. HADİS-İ ŞERİF.....	227
KÖTÜLÜĞÜ GİDERMEK İSLÂMÎ BİR FARİZADIR	227
İyiliği emredip kötülüklerden menetmenin önemi:	228
Batılı, benimseyip o yola gidenlerle mücadelenin önemi :.....	229
Bilginler ve amirler:.....	231
Ahiret mutluluğu:.....	233
35. HADİS-İ ŞERİF.....	237
İSLÂM KARDEŞLİĞİ VE MÜSLÜMAN’IN HUKUKU	237
Haset kötü bir huydur:	239
Hasedin haram olmasının hikmeti:	240
Birbirinize darılıp arka çevirmeyiniz:.....	242
Takvanın yeri kalptir:.....	244
36. HADİS-İ ŞERİF.....	247
İYİLİK ESASLARINI BİR ARAYA GETİREN TEMEL KAİDELER	247
Müslümanlar, bir vücudun azaları hükmündedirler:.....	249
Herkesin yaptığı güzel işlere göre derecesi vardır:.....	258
37. HADİS-İ ŞERİF.....	261
ALLAH’IN ADALETİ, LÜTUF VE KUDRETİNİN BÜYÜKLÜĞÜ	261
Allahüteâlâ’nın fadl ve rahmetinin sonsuzluğu:	263
Hadis-i Kutsîler:.....	263
Hadis-i şerifin bildirdiği ve iyilikler ile kötülüklerin yazılışı konusu:	264
38. HADİS-İ ŞERİF.....	267
İBADETLER, ALLAHÜTEALÂ’NIN RIZASINA VE SEVGİSİNE NÂİL OLMAYA VESİLEDİR	267
Hayat nimetinin değerlendirilmesinde insanların durumu:	270
Kulun Allah’a en sevgili olan ameli, farzları eda etmesidir:	272
Nafile ibadetler:	273
Allahüteâlâ veli kullarının dualarını geri çevirmez:	274
39. HADİS-İ ŞERİF.....	277
İSLÂMİYET’TE ZORLUKLAR KALDIRILMIŞTIR	277

40. HADİS-İ ŞERİF	283
AHİRETTE KURTULUŞA ERİŞMEK İÇİN DÜNYA HAYATI NE BÜYÜK BİR NİMETTİR	283
Dünya fani, ahiret bakidir:	285
Dünya, Ahirete giden bir yoldur :	287
İnsan, daima hazırlıklı olmalı:	288
41. HADİS-İ ŞERİF	291
İMANIN ALAMETİ ALLAHÜTEALÂ'NIN ŞERİATINA UYMAKTIR	191
Hevâî arzulara uymak, insanı haktan uzaklaştırır.	293
İmanın Halâveti:	296
Güzel Örnekler:	297
42. HADİS-İ ŞERİF	299
ALLAH TEÂLÂ'NIN BAĞIŞLAMASININ ÇOK ENGİN OLDUĞU	299
Tevbenin şartları:	302
Üç önemli esas:	303
43. HADİS-İ ŞERİF	309
ALLAHÜTEALÂ'NIN KİTABINDA TAKDİR BUYURULAN HAKLARIN SAHİPLERİNE VERİLMESİ ZORUNLUDUR	309
Vefat eden bir Müslüman'ın mirasına sıra ile dört hak terettüp eder:	311
44. HADİS-İ ŞERİF	313
NESEP İLE (NİKÂHI) HARAM OLAN KİMSENİN, SÜT EMMEKLE DE NİKÂHI HARAM OLUR	313
45. HADİS-İ ŞERİF	315
YENİLMESİ, İÇİLMESİ HARAM OLAN ŞEYLERİN TİCARETİ DE HARAMDIR	315
46. HADİS- İ ŞERİF	319
SARHOŞLUK VEREN HER ŞEY, HARAMDIR	319
47. HADİS-İ ŞERİF	323
AZ YEMELİ VE İSRAFTAN SAKINMALI	323
48. HADİS-İ ŞERİF	327
NİFAK ALAMETLERİ	327
49. HADİS-İ ŞERİF	331
TEVEKKÜLÜN ÖNEMİ	331
50. HADİS-İ İ ŞERİF	335
İNSANIN DİLİ, ALLAHÜTEALÂ'YI ANMAKLA MEŞGUL OLMALIDIR	335

51. HADİS-İ ŞERİF	339
EDEP VE HAYÂ İMANDAN BİR ŞUBEDİR	339
52. HADİS-İ ŞERİF	341
ALLAHÜTEALÂ, RIFK İLE MUAMELEYİ SEVER	341
53. HADİS- ŞERİF	343
İSLÂMİYET'TE ASLOLAN, KOLAYLAŞTIRMAK VE SEVDİRMEKTİR	343
Kolaylaştırmak emri ile ilgili beyan:	343
54. HADİS-İ ŞERİF	347
HAKSIZLIĞIN ÖNLENMESİNİN GEREKLİ OLDUĞU	347
55. HADİS-İ ŞERİF	351
MÜMİNLERİN İMAN BAKIMINDAN EN KÂMİLİ, AHLÂKEN GÜZEL OLANIDIR.....	351
56. HADİS-İ ŞERİF	355
YALAN SÖZÜ TERK EDEN KİMSENİN CENNETİN ORTASINDA BİR MAKAMLA MÜKÂFATLANDIRILACAĞINA BEN KEFİLİM	355
57. HADİS- İ ŞERİF	359
HER YÖNETİCİ YÖNETİMİ ALTINDA BULUNANLARIN HAKLARINI KORUMAKLA YÜKÜMLÜDÜR.....	359
58. HADİS-İ İ ŞERİF	363
DEVLET REİSLERİNİZİN EN HAYIRLISI, SİZİN KENDİLERİNİ SEVDİĞİNİZ VE ONLARIN DA SİZLERİ SEVENLERİDİR	363
59. HADİS- İ ŞERİF	367
DOĞRU SÖZLÜLÜK, İYİLİĞE, İYİLİK DE CENNETE GÖTÜRÜR.....	367
60. HADİS-İ ŞERİF	371
HİÇBİR KİMSEYE SABIRDAN DAHA HAYIRLI VE DAHA GENİŞ BİR NİMET VERİLMEMİŞTİR.....	371
61. HADİS-İ ŞERİF	375
KUVVETLİ MÜMİN, ZAYIF MÜMİNDEN DAHA HAYIRLI VE ALLAH'A DAHA SEVGİLİDİR	375
62. HADİS-İ ŞERİF	379
BİRLİK VE DAYANIŞMA KUVVETTİR, BEREKET VE MUTLULUK SEBEBİDİR	379
63. HADİS-İ İŞERİF	385
MÜMİNLERİN BİRBİRLERİNİ SEVMELERİ İMANDANDIR	385
İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR.....	389

İKİNCİ BASKININ ÖN SÖZÜ

“Sünnetin Işığında İslâm Ahlâkının Esasları 63 Hadis-i Şerif ve Açıklamaları” adlı elinizdeki bu eserin ilk baskısı 2004 yılında yapılmıştı. Mevcudu kalmadığından ikinci baskının yapılmasına zaruret hasıl oldu.

Birinci baskının ön sözünde de beyan edildiği üzere kitapta yer alan hadis-i şerifler, ferdî ve sosyal hayatı huzur ve güvene kavuşturması bakımından öncelikle bütün Müslümanlara ışık tutmaktadır. Diğer taraftan insanlığı medeniyetin zirvesine ulaştıracak prensipleri itibarıyla da bütün beşeriyete huzur, güven ve ebedî mutluluğun yollarını göstermektedir.

Bu sebeptendir ki Allahütealâ, Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Peygamber size ne getirdiyse onu alın. Ve o sizi neden men ettiyse ondan da vazgeçin.”

(Haşr Sûresi, ayet... 7)

“Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman Alah'ın ve resulünün davetine icabet edin...”

(Enfal Sûresi, ayet: 24)

Kitapta yer alan hadis-i şerifler, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'den (s.a.v.) İslâm ümmetine intikal eden ve insanlığa manevî hayat bahşeden düsturlardır. Örneğin:

“İş ve ibadetlerin karşılığı niyetlere göredir.”

“Ben, Allah'a iman ettim, de; ondan sonra da dosdoğru ol.”

“Zarar vermek yoktur; zararı zararla önlemek de yoktur.”

“Sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz; birbirlerinizi sevmedikçe de tam iman etmiş olmazsınız.”

Bu hadisler ve benzeri düsturlar, insanlığın iyiliğini gaye bilen ve bu yüksek gayeye uygun yaşayan herkes için, uyulması ve yaşanması elzem olan esaslardır.

Bencil davranışların, hevâî isteklerin hak ve adalet duygularını pek çok yerde zaafa uğrattığı günümüzde bütün bir insanlık bu ahlâkî esaslara muhtaçtır.

Eserin yeniden hazırlanmasında emeği geçen kardeşlerime teşekkür eder, eserin insanımız için faydalı olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz eylerim.

Tevfik ve başarı ancak Yüce Allah'tandır.

31. 08. 2007

Lütfi DOĞAN

ÜÇÜNCÜ BASKI MÜNASEBETİYLE

“Sünnetin Işığında İslâm Ahlâkının Esasları 63 Hadis-i şerif ve Açıklamaları”

adlı bu eserin üçüncü baskısının yapılmasına zaruret hasıl oldu. Zira elimizde ikinci baskısının mevcudu kalmadı.

Eserin üçüncü baskısının yapılması ile ilgili fazla bir izaha gerek yoktur; çünkü kitabın birinci ve ikinci baskılarının ön sözlerinde gerekli bilgiler sunulmuştur.

Eserin aziz milletimize ve bütün okuyucularımıza hayırlı olmasını Cenab-ı Hakk'ın fazl-ı kereminden niyaz eylerim.

Tevfik ve başarı Allahütealâ'dandır.

3. 10. 2011

Lütfi DOĞAN

DÖRDÜNCÜ BASKI MÜNASEBETİYLE

(63 Hadis-i Şerif ve Açıklamaları) adlı bu eserin 4. baskısının yapılmasına ihtiyaç hâsıl oldu; çünkü eserin 3. baskısı çok azalmıştır.

Önceki baskılar incelenerek kitapta görülen baskı hataları azami ölçüde düzeltilmiştir.

Kitabın hazırlanması ve basımı hususunda emeği geçen kardeşlerimize teşekkür ederim.

Eserin değerli okuyucularımıza ve aziz milletimize hayırlı olmasını Cenab-ı Hakkın fazlu kereminden niyaz eylerim.

4 . 3. 2013 , Hicri 1434

Lütfi DOĞAN

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adı ile

ÖN SÖZ

Her türlü övgü âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Bütün nimetlerinden dolayı O'na hamd eder ve O'ndan yardım dileriz. Allah, birdir. Her şeyi yaratan O'dur. Bütün yaratılmışları var eden, tedbir edip koruyan da O'dur. Allah (c.c.), kerem sahibidir, rahmeti her şeyi kuşatmıştır. O, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

Allah (c.c.), bütün beşeriyete İslâm dinini ihsan buyurdu, bu dini kemale erdirdi ve üzerimize olan nimetlerini tamamladı. Allah, Kur'anıkerim'ini, son peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirdi de O'na:

“(Resulüm!) Bu Kur'an'ı sana indirdik ki insanlara Rabbileri kandan neler indirildiğini onlara açıklayasın”¹ buyurdu.

Allah (c.c.), yaratılmışların en hayırlısı olan Resul-i Ekrem'ini, bütün beşeriyete son peygamber olarak gönderdi. Onu Kur'anıkerim ve sünnetlerle mükerrem kıldı; kendilerine **“Cevamiü'l kelim”** (az söz ile çok anlamlar ifade etme) özelliği verdi. Resul-i Ekrem (s.a.v.) de risalet görevini tebliğ etti; emaneti yerine getirdi, ümmetine en güzel nasihatlerde bulundu ve sonuçta Resul-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Size iki emanet bırakmış bulunuyorum. Benden sonra siz, bu iki esasa sarıldığınız sürece (hak yoldan ayrılmaz) sapıklığa düşmezsiniz. Bunlardan birincisi Allah'ın kitabı Kur'an, ikincisi de resulünün sünnetidir.”²

Salatü selam Resul-i Ekrem Efendimizin, O'nun âl ve ashabının, ve hesap gününe kadar iyilikle onlara uyanların üzerine olsun.

1- Allahütealâ Resul-i Ekrem Efendimize **“Cevamiü'l kelim”** özelliğini verdi. Bu sebeptendir ki Hz. Peygamber'in kendileri de: **“Bana ‘Cevamiü'l**

1 Nahl Suresi, ayet: 44.

2 Muvatta, «Babü'nehyi ani'lkavli bi'lkader. No: 3.

kelim’ (özlü ve kapsamlı sözler) **verildi**” buyurmuşlardır. Resul-i Ekrem Efendimize verilen özlü sözler iki kısma ayrılır:

Bunlardan birincisi Kur’anıkerim’dir. Hz. Peygamber’in en büyük mucizesi olan Kur’anıkerim, baştan sona kadar “Cevamiü’l kelim” dir. Zira Kur’an, âlemlerin Rabbi olan Allahütealâ’nın kelimasıdır, okunan vahyidir. Kur’an’ın lafzındaki güzelliği, bu lafızların içerdiği engin manalar, bilgi sahibi olan, aklı eren herkesi hayran bırakmıştır. “Cevamiü’l kelim” ile ilgili olarak Kur’an’ı kerim’den bir iki ayetin meallerini örnek olarak zikretmek yeterli olacaktır:

1- **“Göklerde ve yerde bulunan her şey, Allah’ı tesbih etmektedir, O, azizdir (her şeye galiptir), hâkimdir (hikmet sahibidir). Göklerin ve yerin mülk (ve tasarrufu) O’nundur; hem diriltir, hem öldürür. O, her şeye kadirdir.”**³

2- **“Gerçek şudur ki Allah, adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlarla bakmayı emreder; çirkin olan (her) şeyi, fenalığı ve haddi aşmayı yasaklar. Tutasınız diye O, size öğüt verir.”**⁴

Büyük âlimlerden Merhum Hasan El Basrî, (öl. H.110): “Âlemde iyilik adına her ne varsa bu ayet-i kerime onları emretmiş ve kötülük olarak da ne varsa, onların da yasak olduğunu bildirmiştir,” demiştir.

Bilgi, akl-ı selim ve hikmetle bakıldığında bu ayet-i kerimelerin, özlü sözlerin en üstün örnekleri olduğu apaçık olarak görülür.

“Cevamiü’l kelim”in ikinci kısmı ise Resul-i Ekrem Efendimizin ifade buyurduğu kendi sözleridir. Bu husus, Cenab-ı Hak tarafından Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) verilmiş bir özelliktir.

“Cevamiü’l kelim” ile ilgili müstakil eserler yazılmıştır. Bunların en kapsamlı olanlarından biri de Ebu Abdillah Muhammed b. Selame el-Kudâî’nin (öl. 452H.) hazırladığı ve 1317 yılında İstanbul’da da tab edilen **“Eş-Şihab fî’l hikemi ve’l emsali ve’l âdab”** adlı eseridir.

2- Daha sonra İmam ve Hafız Ebu Amr b. Salah (öl. 643H.) Resul-i Ekrem Efendimizin “Cevamiü’l kelim” hadislerinden 26 hadis-i şerif-i bir araya getirmiş ve bunlara **“El-Ehadisü’l külliye”** (kapsamlı anlamı olan hadis-i şerifler) adını vermiştir.

3 Hadid Sûresi, ayet: 1-2.

4 Nahl Sûresi, ayet: 90.

Bu hadis-i şerifler hakkında İslâm âlimleri: “Bunlar; İslâm Dini’nin dayanağı, dinî hükümlerin yarısı veya üçte birine denktir” gibi değerlendirmeler yapmışlardır.

Daha sonra büyük âlim, fakih, zahid, İmam Muhyiddin Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref En-Nevevî, bu 26 hadis-i şerif üzerine 16 hadis-i şerif daha ilave etmiş ve bir araya getirdiği bu esere “**El-Erbeîn**” (kırk hadis) adını vermiştir.⁵

İmam Nevevî, bu eserine yazdığı önsözünde de belirttiği gibi bunları, “Sahih” olan hadislerden ve çoğunlukla “Buharî ve “Müslim’in “Sahiheyn” adlı eserlerinden almıştır. Kolayca öğrenilsin ve okuyanların zihinlerinde yerleşsin ve bu hadis-i şeriflerin yararları daha geniş kitleleri kapsasın, düşüncesiyle de hadis-i şeriflerin sadece metinlerini “**El-Erbeîn**” adlı kitabına almıştır.

Bu Hadis-i şeriflerin bereketi; manalarının kapsamlı oluşu, bu hadis-i şeriflerde Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sünnetinin en veciz bir şekilde beyan buyurulması ve İmam Nevevî’nin halis niyet hikmetleri nedeniyledir ki “**El- Erbeîn**” (Kırk Hadis) adlı bu eser, İslâm âleminin takdirine mazhar olmuştur. Daha müellif hayatta iken kendisi gibi alim olan Şeyhü’l İslâm Tekıyyüddin b. Dakîkü’lîd (öl.702H.) bu mühim esere veciz bir şerh yazmıştır.

Günümüze kadar “**El-Erbeîn**” (Kırk hadis) adlı bu esere sadece Arap dilinde elliden fazlası yazılmıştır. Bu şerhlerin bir kısmı matbudur. En yararlı şerhlerinden (açıklama ve yorumlarından) biri de Allame Sadüddin Teftezânî’nin (öl.791H.) yazdığı şerhtir. Bu şerh, 1316 yılında zamanın ilgili bakanlığının izniyle İstanbul’da basılmıştır .

“**El-Erbeîn**” (Kırk hadis) çeşitli dillere çevrilmiştir. Aslı ile birlikte Avrupa dillerine de çevrilmiş ve basılmıştır. Bu mühim eseri büyük alim ve Muhaddis Ahmed Naim Efendi de dilimize çevirmiş ve daha sonra Diyanet İşleri Başkanlığı’nca bastırılmıştır.

3- “**El-Erbeîn**” deki bu hadis-i şerifler; itikat, ibadet, ahlak ve dürüst muamele bakımından insanları olgunluğa erdirecek esasları içermektedir; çünkü bunlar, Resul-i Ekrem Efendimizin mübarek sözleridir. Bunun için-

⁵ Kırk hadis-i şerifle ilgili olarak 1977 yılında Kültür Bakanlığı’nın neşrettiği (Kırk Hadis-i şerif) sanat, kültür, edebiyat bakımından da önemlidir.

dir ki bu eser, halkımızca daima takdir edilmiş ve sevgi ile okunup istifade edilmeye çalışılmıştır. Bugün de bu mühim eserden istifade edilmeye çalışılmaktadır. Zira isteyen herkes için kısa zamanda bu hadis-i şerifleri kolayca okumak ve öğrenmek imkânı, vardır.

Ahmet Naim merhumun da dediği gibi bu hadis-i şeriflerin bildirdiği genel kaideler (kurallar), hiçbir zaman eskimez. Bu hadis-i şeriflerin her biri için müstakil eserler yazılsa yeridir. Bu hadis-i şeriflerin bildirdiği yüce esaslara uyulduğu takdirde toplum hayatı bozulmaktan korunduğu gibi, fertler ve toplumlar dünya ve ahirette ebedi mutluluğa erişirler. Bu hadis-i şeriflerin bildirdiği esaslara insanlık âlemi, her zaman muhtaçtır.

4- İmam Nevevî'nin derlediği bu “**El-Erbeîn**” adlı esere kendisinden bir asır sonra gelen Hafız ve fakih Zeynü'ddin Ebü'l Ferec Abdurrahman (öl.795H.) sekiz hadis-i şerif daha ilave etmiştir. Böylece elli hadis-i şeriften oluşan bu esere adı geçen müellif genişçe bir şerh yapmış ve eserine “**Camîu'l Ulum Ve'l Hikem**” (Bilgileri, hikmetleri derleyen kitap) adını vermiştir.

İmam Nevevî'nin “**El-Erbeîn**” adlı eseri çok yararlı, bereketli ve mühim bir eserdir. Kendisinden çok yararlandığım bu eseri, yeniden dilimize çevirmeyi düşündüm ve çevirdim. Ebu'l Ferec Abdurrahman merhumun bu hadis-i şeriflere sekiz hadis-i şerif ilavesi ile elliye varan bu esere- içinde yaşadığımız bu çağın sorunlarına da ışık tutan- on üç hadis-i şerif daha ilave ederek bunların sayısını atmış üçe çıkardım. İlave ettiğim hadis-i şerifler de “**Cevamiü'l kelim**”den ve sahih hadis-i şeriflerdendir. Okunduğunda görüleceği üzere bu hadis-i şeriflerin, lafızları (sözleri) çok kısa, özlü ve kapsamlıdır. Özellikle bu hadis-i şerifler, toplum hayatımızda karşılaşılan zorlukları aşmamızda bizlere ışık tutmaktadır.

Ayrıca bu atmış üç hadis-i şerifi, kısa açıklamalarla şerh ettim. Bunu yaparken hadis âlimlerimizin, fakihlerimizin bizlere bıraktıkları irfan ve kültür miraslarından yararlandım. Onların cümlesini, rahmet ve saygı ile anıyorum.

Bu çalışmayı yapmaktaki en büyük amacım, Cenab-ı Hakk'ın tevfiğine mazhar olmaktır. Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), her zaman yeni olan bu güzel öğütlerini kolay anlaşılır bir üslup ile halkımızın istifadelerine sunmaktır. Hadis-i şerifleri açıklarken, beşeriyete, “en doğru, en emin ve en sağlam yolu gösteren Kur'anı kerim'den” ayetler ile konuları

izah etmeye çalıştım. Bugün İmam Nevevî ve benzeri âlimlerimizi ve diğer büyüklerimizi rahmet ve şükranla anmaktayız. Diğer taraftan içinde yaşadığımız bu çağda bütün insanlığın; hayat verici, huzur ve kurtuluş yollarını gösteren bu prensiplere her zamankinden daha çok muhtaç olduğu bir gerçektir. Bu hadis-i şerifler güzel ahlakın en üstün esaslarını da içermektedir. Onun için bu esere “İSLÂM AHLÂKININ ESASLARI” adını vermiş bulunuyorum.

Değerli okuyucularımızdan -özellikle konunun uzmanı olan kimselerden- ricamız: Elde olmayan sebeplerden dolayı herhangi bir hata olmuşsa bunları düzeltmeleri ve imkân olduğu takdirde yazar kardeşlerini haberdar etmeleridir.

Bu eserin hazırlanmasında emeği geçen kardeşlerimin hepsine teşekkür etmeyi bir görev sayıyorum. Cenab-ı Hak kendilerinden razı olsun.

Bütün güvenimiz Allahütealâ'yadır. İşlerimizi O'na emanet eder ve bu eseri rızasına uygun kılmasını O'nun kereminden dileriz.

Her türlü övgü O'na mahsustur, nimet de O'ndan, başarı ve kötülüklerden korunmamız da ancak O'nun tevfiğiyledir. Cümlemize ve bütün âlem-i İslâm'a tevfik vermesini, insanlığı Kur'an'ın nuru ile aydınlatmasını Cenab-ı Rabbi-l İzzetin yüce dergâhından niyaz eyleriz. Âmîn.

Tevfik ve başarı ancak Allahütealâ'dandır. 06.08.2004

LÜTFİ DOĞAN
ANKARA

GENEL BİLGİLER

İMAM NEVEVÎ: (631-676 H.)

İmam, Hafız, Fakih, Muhaddis ve Zahid Muhyiddin Ebu Zekeriyya Yahya b. Şerefüddin En-Nevevî eş-Şafîî:

Asıl adı Yahya b. Şerefüddin'dir. Muhyiddin Ebu Zekeriyya, İmam Nevevî'nin lakabıdır. H.631 yılı muharrem ayında Şam'ın Neva köyünde doğmuştur. Ergenlik çağına gelmeden Kur'anıkerim'i ezberlemiştir. 19 yaşında iken -ilim tahsilini daha da ilerletmek üzere- babası ile birlikte Şam'a gelmiştir. Şam'da Emevî Camii'nin yakınında Revahiye Medresesi'nde ikamet etmiştir. Bu meyanda birçok âlimden ilim öğrenmiş ve çok ilmi eserler mütalaa etme imkânı bulmuştur. 665 yılında Şerefiye Medresesi'ne (bugünün fakültesine) müderris olarak getirilmiştir.

Zamanını çok iyi değerlendiren İmam Nevevî çok sayıda ilmî eserler telif etmiştir. Gerek telif ve gerek şerh olarak kaleme aldığı eserler İslâm, ilim âlemince daima takdir ile karşılanmıştır. Onun eserlerinden bugün de İslâm dünyasında hemen her yerde yeterince yararlanılmaktadır. "Riyazü's-Sâlihîn" adlı eseri Türkçemize çevrilmiş, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca müteaddit defalar tab edilmiştir. Bu değerli esere sekiz ciltlik bir şerh yapılarak bastırılmış ve halkımızın istifadesine sunulmuştur.

İmam Nevevî, bu kadar ilmî ve güzel eserler vücuda getirdikten sonra 24 Receb H. 676 yılında ve 45 yaşlarında iken doğum yeri olan Neva'da vefat etmiştir.

Hadis, fıkıh, lugat, ilimlerinde en ileri derecede bulunan, zahid ve vera sahibi, iyiliği öğütleyen, kötülüklerden alıkoyan ve örnek âlimlerimizden biri olan İmam Nevevî'ye Cenab-ı Hak'tan bol rahmet ihsan buyurmasını ve kendilerini cennetlerle mükâfatlandırmasını halisane niyaz eyleriz.

ŞEYHÜ'L İSLÂM İBN-İ DAKÎKÎ'LÎD (626- 702 H.)

Tekiyyüddin b. Dakikü'l îd'in asıl adı ve nesebi şöyledir:

Muhammed b. Ali b. Vehb b. Muti el-Kuşeyrî'dir. İbnü's-şeyh el-Kudve Âlim Mecdüddin Dakikü'l îd el-Mısırî'dir. H. 626 Şaban ayında Mısır'a bağlı "Kus" da doğmuştur. İlk tahsilini doğum yerinde ve babasından yapmıştır. Babası mezhep olarak Malikîdir. Daha sonra İbn-i Dakîkî'l îd, büyük Bilgin İzzüddin b. Abdisselam'dan okumuştur.

İzzüddin b. Abdi's-Selam, Şafiî mezhebinde olduğundan İbn-i Dakîkî'lîd de- Malikî mezhebinde olduğu gibi- Şafiî mezhebinde de uzmanlaşmıştır. Ayrıca pek çok âlimden hadis dersleri almıştır. Mısır'da Makam-ı Şafiî'de ve Darü'l hadisi'l Kâmilîye medreselerinde fıkıh ve hadis dersleri okumuş ve okutmuştur. Daha sonra telif ve tasnif ile meşgul olan İbn-i Dakîk, ilim, ibadet ve vera'de erişilmesi güç bir mevkiye yükselmiştir. Kendisinin şu sözleri çok dikkat çekicidir:

"Konuştuğum her söz ve işlediğim her işin, Allahütealâ'nın huzurunda cevabını hazırladıktan sonra, sözümü konuşmuş ve işimi yapmışımdır."

Hocası İzzüddin Abdü'sselam şöyle demiştir: "Mısır halkı şu iki âlim ile iftihar etmelidir, bunlar:

İskenderiye'de ibn-i Münir, Kus' da da İbn-i Dakiki'i'l îd'dir."

Allâme Zehebî: "İbn-i Dakiki'-îd, Mısır diyarında 'Kadı'lkudat' ve hâkimlerin reisidir, hafız ve kudvedir, çağının üstadıdır, Malikî ve Şafiî mezheplerinde allamedir, hadis ilmi ve bu ilmin bütün dallarını en iyi bilenlerden biridir. Sekiz yıl süre ile Mısır kadılığı görevinde bulunmuştur" diye kaydetmiştir.

İbn-i Dakîk'in en meşhur telifatından birisi de "EL-İLMAM VE EL-İLMAM FÎ ŞERHİ'L İLMAM" dır.

İbn-i Dakikü'l-îd H.702 yılında Kahire'de vefat etmiş ve Kurafe kabristanına defnedilmiştir.

Allahütealâ'nın bol rahmeti üzerine olsun.

ZEYNUDDİN EBU'L FEREC ABDURRAHMAN İBN-İ AHMED İBN-İ RECEP

Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed b. Receb, “**Camiu’l-Ulum ve’l Hikem**” adlı eserin müellifidir. H.736 yılında Bağdat’ta doğmuştur. İlk tahsilini orada yapmış, daha sonra Şam’a gitmiş orada ikamet etmiştir. Hanbelî mezhep imamlarındandır. Dedesinin unvanından ötürü İbn-i Recep unvanıyla meşhur olmuştur. İlim ve takvasıyla bilinen bir aileden gelmiştir. Kendisi de İmam, Allame ve Hafızdır. Küçük yaşta -dedesi de dâhil- büyük âlimlerin meclislerine katılmış bunlardan ilim almıştır. Tahsil durumu H.774 Yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte babası vefat edince kendisi de artık eğitim, öğretim, telif ve ifta ile meşgul olmuştur.

İmam, Hafız ve fakih olan Zeynü’ddin Ebu’l Ferec Abdurrahman H.795 yılında Şam’da vefat etmiştir.

Allah’ın bol rahmeti üzerine olsun.

Müellifin “Camiu’l-Ulûm ve’l Hikem” adlı eserini tahkik eden Şuayb el-Arnaut ve İbrahim Bacis, müellif hakkında oldukça geniş bilgi vermişlerdir.

KİTABI HAZIRLAYAN LÜTFİ DOĞAN'IN ÖZGEÇMİŞİ

Lütfi DOĞAN 1930 yılında Gümüşhane'nin Kelkit ilçesine bağlı Salyazı beldesinde doğmuştur. Babası Mehmet Fehmi Efendi, Annesi Pullu Hatundur. Lütfi DOĞAN, ilk olarak Kur'anıkerim'i okumayı babasından öğrenmiştir. Daha sonra küçük yaşta Kur'anı kerim'i hıfz etmeye -aynı belde imam olan- Hafız Ali Efendiden başlamış ise de hafızlığını (1942) yılında büyük dayısı Hafız Fevzi Efendiden tamamlamıştır. Ayrıca Hacı Hasan Efendiden tecvit bilgileri almıştır.

1944 yılında Samsun'a gitmiş ve Hafız Muhyiddin Efendiden Kur'anıkerim'i güzel okumak anlamında ilmi kıraat okumuştur. Aynı yıl doğum yeri olan Salyazı'ya gelmiş ve Müderris Abdurrahman İncesulu Efendiden özel olarak Arapçayı öğrenmeye başlamıştır. Daha sonra Gümüşhane Eski Müftüsü M. Rağib İmamoğlu'ndan Arap dili ve özel dinî dersler almıştır. 1950-1952 yılları arasında askerlik görevini tamamlamıştır. Terhis olunca Gümüşhane'ye gelmiş ve yine Gümüşhane Müftüsü M. Rağib İmamoğlu'ndan özel olarak Arapça ve din dersleri almıştır. Özel dersleriyle ilgili olarak M. Rağib İmamoğlu kendisine icazet vermiştir. 1954 Eylül ayında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda girdiği müftülük imtihanını kazanmış ve aynı yıl içinde Kemah ilçesi müftülüğüne atanmıştır.

Gümüşhane'de iken ilkokulu dışardan bitirmiştir. Kemah ve Erzincan müftülüğü sırasında Erzincan devlet ortaokul ve lisesini dışardan bitirmiştir. Daha sonra 1961-1962 öğretim yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne girmiş, 1964-1965 yılında bu fakülteden mezun olmuştur.

Memuriyet görevleri sırasıyla şöyledir:

Gümüşhane Özcan Mahallesi İmam Hatipliği, Kemah Müftülüğü, Erzincan Müftülüğü, Ankara Müftü Yardımcılığı, Ankara Merkez ve gezici vaizliği, Diyanet İşleri Başkanlığı Müfettişliği, Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliği, Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığı ve 15.1.1968 tarihinden 25 Ağustos 1972 tarihine kadar Diyanet İşleri Başkanlığı görevi (vekil olarak); başkanlık müşavirliği gibi görevlerde bulunmuştur.

1973-1980 tarihleri arasında MSP'den Erzurum'dan iki defa senatör olarak seçilmiş ve 12 Eylül 1980 tarihine kadar TBMM'de görev yapmış-

tır. Ekim 1991 seçimlerinde RP'den Gümüşhane milletvekili seçilmiştir. Bu görevi, 19. 20. ve 21. dönem milletvekili olarak 3 Kasım 2002 tarihine kadar sürdürmüştür.

Medenî hali: 1947 yılında Sabire Hanımla evlenmiştir. Dört erkek ve dört kız olmak üzere sekiz çocuk babasıdır.

1987 yılında bir kısım arkadaşları ile birlikte “İslâmî İlimleri Araştırma ve Yayma Vakfı” nı kurmuşlardır.

Halen emekli olup Ankara’da ikamet etmekte ve vakıf hizmetleriyle ilgilenmektedir.

Yayınlanmış eserleri:

- 1) Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Olaylar (Huzur ve saadet esasları). Bu eser Diyanet İşleri Başkanlığı’nca yayımlanmıştır.
- 2) Mutluluğun Kazanılması. (Tercemidir ve basılmıştır).
- 3) Cihad ile İlgili Ayet-i Kerimeler ve Hadis-i Şerifler, (basılmıştır).
- 4) Makalelerim I. ve II. (basılmıştır).
- 5) “Ramuzu’l Ehadis” adlı eserin M. Cevat Akşit’le birlikte neşre hazırlanması. (basılmıştır).
- 6) Kütüb-i Sitte Müellifleri (mezuniyet tezidir).
- 7) “Kur’anıkerim’den Fatiha ve Hucurat Sûrelerinin meal ve özet tefsirleri ise Diyanet İşleri Başkanlığı’nca bastırılmıştır.
- 8) Elinizdeki eser:

“Sünnetin Işığında

İSLÂM AHLÂKININ ESASLARI

(63 Hadis-i şerif ve açıklamaları)”

- 9) Çeşitli zamanlarda ve çeşitli dergilerde yayınlanmış yazılar.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İMAM NEVEVÎ'NİN ESERİNİN ARAPÇA ÖN SÖZÜ VE TERCEMESİ

مقدمة الإمام النووي

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. قِيُومِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِينَ. مُدَبِّرِ الْخَلَائِقِ أَجْمَعِينَ. بَاعِثِ الرُّسُلِ صَلَوَاتُهُ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِمْ إِلَى الْمُكَلَّفِينَ لِهَدَايَتِهِمْ وَبَيَانِ شَرَائِعِ الدِّينِ. بِالْدَّلَائِلِ الْقَطْعِيَّةِ وَوَاضِحَاتِ الْبَرَاهِينِ. أَحْمَدُهُ عَلَى جَمِيعِ نِعَمِهِ. وَاسْتَلُّهُ الْمَزِيدَ مِنْ فَضْلِهِ وَكَرَمِهِ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ الْكَرِيمُ الْغَفَّارُ. وَأَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. وَحَبِيبُهُ وَخَلِيلُهُ أَفْضَلُ الْمَخْلُوقِينَ. الْمُكْرَّمُ بِالْقُرْآنِ الْعَزِيزِ الْمُعْجِزَةِ الْمُسْتَمِرَّةِ عَلَى تَعَاقُبِ السِّنِينَ. وَبِالسُّنَنِ الْمُسْتَنِيرَةِ لِلْمُرْشِدِينَ. الْمَخْصُوصِ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ وَسَمَاحَةِ الدِّينِ. صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ وَعَلَى سَائِرِ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ. وَآلِ كُلِّ وَ سَائِرِ الصَّالِحِينَ

(أما بعد): فقد روينا عن علي ابن أبي طالب عبد الله ابن مسعود و معاذ ابن جبل وأبي الدرداء و ابن عمر و بن عباس و أنس بن مالك و أبي هريرة و أبي سعيد الخدري رضي الله عنهم من طرق كثرات بروايات متنوعات أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِنْ أَمْرِ دِينِهَا بَعَثَهُ

اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي زُمْرَةِ الْفُقَهَاءِ وَالْعُلَمَاءِ“ . و في رواية: ”بَعَثَهُ اللَّهُ فَقِيهًا عَالِمًا“ .
 و في رواية أبي الدرداء: ”وَكُنْتُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَافِعًا وَ شَهِيدًا“ و في رواية ابن مسعود: ”قِيلَ لَهُ ادْخُلْ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتَ“ . و في رواية ابن عمر: ”كُتِبَ فِي زُمْرَةِ الْعُلَمَاءِ وَ حُسِرَ فِي الشُّهَدَاءِ“ . واتفق الحفاظ على انه حديث ضعيف وإن كثرت طرقه ، و قد صنف العلماء رضى الله عنهم في هذا الباب ما لا يحصى من المصنفات ، فأول من علمته صنف فيه عبدالله بن المبارك ، ثم محمد بن أسلم الطوسي العالم الرباني ، ثم الحسن ابن سفيان النسائي ، و أبو بكر الآجري ، و أبو بكر محمد بن ابراهيم الأصفهاني ، والدارقطني ، والحاكم ، و أبو نعيم ، و أبو عبد الرحمن السلمي ، و أبو سعيد الماليني ، و أبو عثمان الصابوني ، و عبدالله بن محمد الأنصاري ، و أبو بكر البيهقي ، و خلأثق لا يحصون من المتقدمين والمتأخرين.

و قد استخرت الله تعالى جمع أربعين حديثا اقتداء بهاؤلاء الأئمة الأعلام و حفاظ الإسلام. و قد اتفق العلماء على جواز العمل بالحديث الضعيف في فضائل الأعمال ، و مع هذا فليس اعتمادي على هذا الحديث ، بل على قوله صلى الله عليه وسلم في الأحاديث الصحيحة: ”لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ“ . و قوله صلى الله عليه وسلم: ”نَصَرَ اللَّهُ أَمْرًا سَمِعَ مَقَالَتِي فَوَعَاهَا فَأَدَّاهَا كَمَا سَمِعَهَا“ .

ثم من العلماء من جمع الأربعين في اصول الدين ، و بعضهم في الفروع و بعضهم في الجهاد ، و بعضهم في الزهد ، و بعضهم في الآداب ، و بعضهم في

الخطب ، و كلها مقاصد سالحة ، رضى الله عن قاصديها ، و قد رأيت جمع أربعين أهم من هذا كله ، و هي أربعين حديثا مشتملة على جميع ذلك ، و كل حديث منها قاعدة عظيمة من قواعد الدين قد وصفه العلماء بأن مدار الإسلام عليه ، أو نصف الإسلام ، أو ثلثه ، أو نحو ذلك.

ثم ألزم في هذه الأربعين أن تكون صحيحة ومعظمها في صحيح البخاري و مسلم ، و أذكر محذوفة الأسانيد ، ليسهل حفظها و يعم الإنقاذ بها إن شاء الله تعالى. ثم اتبعها بباب في ضبط خفي ألفاظها.

و ينبغي لكل راغب في الآخرة أن يعرف هذه الأحاديث لما اشتملت عليه من المهمات واحتوت عليه من التنبيه على جميع الطاعات ، و ذلك ظاهر لمن تدبره ، و على الله اعتمادى ، و إليه تفويضى و استنادى ، و له الحمد والنعمة و به التوفيق والعصمة.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile.

1- Her türlü övgü âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Allah, peygamberlerini -salât ve selâmı onların hepsinin üzerine olsun.- yükümlü (mükellef) olanlara hak ve hidayet yolunu göstermeleri ve dinin hükümlerini beyan etmeleri için kesin deliller ve apaçık burhanlar ile göndermiştir. O'nun verdiği bütün nimetlerden dolayı O'na hamd ederim. O'nun lütuf ve kereminden bu nimetlerin daha da artırılmasını dilerim.

Ve şahadet ederim ki Allah'tan başka mabud yoktur. Gerçek ilah ancak O'dur. O, birdir, her mevcut O'nun tasarrufundadır. Ve O, kerem sahibidir, her noksandan münezzehtir. Allah, kusurları, ayıpları örten ve bağışlayan-dır. Ve yine şahadet ederim ki Efendimiz Hz. Muhammed; O'nun kulu, resulü, (elçisi), habibi ve halilidir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bütün yaratılmışların en üstünüdür. Kur'anı kerim ile şereflendirilmiştir. O eşsiz Kur'anıkerim, Resul-i Ekrem'in en büyük ve çağlar ötesinden devam

edegelen mucizesidir. Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimiz, sünnetler ile teyit buyurulmuştur ki o sünnetler, Hak yolu talep edenlerin yollarını aydınlatır. Ve yine Resul-i Ekrem Efendimize «Cevamîu'l kelim» (az lafızlar ile çok manalar bildiren özlü sözler) verilmiştir. O, kolay bir din olan İslâm ile mümtaz kılınmıştır. Allahüteâlâ'nın bol rahmeti ve selâmı O'nun, diğer nebilerin ve onların mümin olan yakınlarının ve diğer salihlerin üzerlerine olsun.

2- Bilinmelidir ki (ashab-ı kiramdan): Ali b. Ebi Talip, Abdullah b. Mesud, Muaz b. Cebel, Ebu'dderda, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Enes b. Malik, Ebu Hüreyre, Ebu Said el- Hudrî -Allah onların hepsinden razı olsun- Bunlardan gelen çok çeşitli rivayetler ile nakletmiş (olduğumuz hadis-i şeriflerde), Resul-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Her kim ümmetim için (onların) dinî hususları ile ilgili kırk hadis-i şerif belleyip nakledecek olursa Allah, o kimseyi kıyamet gününde âlimler ve fakihler (bilginler) topluluğu ile bir araya getirir.”⁶

Diğer bir rivayette:

“Allah, o kimseyi âlim ve fakih olarak diriltir.”

Ebu'd-Derda'dan gelen bir rivayette:

“Ben, kıyamet gününde o kimseye şefaâtçi ve şahit olurum.”

İbn-i Mesud'dan gelen diğer bir rivayette:

“O kimseye, cennete dilediğin kapısından gir, denilir.”

Abdullah b. Ömer'den gelen bir başka rivayette ise:

“O kimse, âlimler zümresinden yazılır ve şehitler topluluğu ile bir arada olur.”

3- Bu hadis-i şerifin, rivayet tarikleri (kanalları) çok olmasına rağmen hadis-i şeriflerin hafızları (uzmanları), bu hadis-i şerifin zayıf (hadislerden) olduğunda ittifak etmişlerdir. Âlimler, -Allah onların cümlesinden razı olsun- Kırk hadis-i şerif konusunda çok sayıda eserler yazmışlardır.

Benim bildiğim, bu konuda ilk eser yazan, Abdullah b. El- Mübarek'tir ve sonra Rabbanî âlim Muhammed b. Mesleme et- Tusî'dir. Daha sonra;

6 Kenzû'l Ummal, 10/189, no: 29467.

Hasan b. Süfyan En-Neseî, Ebubekr el-Acurrî, Ebubekr Muhammed b. İbrahim el-İsfahanî, Ed-Darekutnî, el-Hâkim, Ebu Nuaym, Ebu Abdîrrahman es-Sülemî, Ebu Said el-Malînî, Ebu Osman es-Sabunî, Abdullah b. Muhammed el-Ensarî, Ebubekr el-Beyhakî, mütekaddimin ve müteahhirin (öncekiler ve sonra gelen) âlimlerden sayılamayacak kadar çok kimseler, (bu konu ile ilgili) eserler vücuda getirdiler.

4- Ben de Allahüteâlâ'dan hayır dileyerek kırk hadis-i şerif derlemeyi murat ettim. Maksadım, bu büyük ve imam olan âlimlere ve İslâm'ın hafızlarına uymaktır. Âlimler, amellerin faziletleriyle ilgili olan zayıf hadis-i şeriflerle amel etmenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Bununla birlikte benim güvenim bu hadis-i şerife dayanmamaktadır. Bu konuda asıl güvenim, Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizin sahih hadis-i şeriflerinedir. Sahih hadis-i şeriflerde Resul-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

“Sizlerden, burada hazır olan (benden dinlediği sözleri), burada bulunmayana ulaştırın.”⁷

Ve yine:

“Allah, o kimsenin yüzünü ak eylesin, (nurlandırsın) ki benim sözü-mü dinler, iyice kavrar da benden dinlediği gibi onu başkalarına da ulaştırır.”⁸

Âlimlerden Uslu'ddin (dinin asılları ile ilgili) kırk hadis derleyenler oldu. Bazıları da, fıkıh ilimlerine ait kırk hadis derledi, bazıları da cihad, zühd ve adap; bir kısmı da hutbeler (hakkında) kırk hadis derlediler. Bunlar son derece güzel maksatlardır. Allahüteâlâ bu eserleri meydana getirenlerin niyetlerine göre hepsinden razı olsun.

5- Fakat ben, bunların hepsinden daha önemli olan kırk hadis derlemeyi uygun gördüm. Öyle ki derleyeceğim **“Kırk hadis”** bunların hepsini kapsamına alsın. Ve bir de bu hadis-i şeriflerden her biri dinin esaslarından önemli bir kaide (kural ve esas) olsun, diye düşündüm. Gerçekte âlimler, bu hadis-i şerifleri bu şekilde açıklamışlardır. Örneğin: İslâm'ın hükümleri bu hadis-i şerif üzerine deveran eder; bu hadis-i şerif, İslâm'ın yarısına denktir. Veya bu hadis-i şerif, İslâm'ın üçte biridir... Ve benzer ifadeler ile bu hadis-i şerifleri nitelemişlerdir.

⁷ Buharî, 2/620, no: 1652.

⁸ Tirmizî, «İlim» bölümü no: 2658, Ebu Davud, «İlim» bölümü, no: 3660.

Sonra bu kırk hadisin sahih hadislerden olması cihetini benimsedim. Çoğunlukla bu hadis-i şerifler, Buharî ve Müslim'in Sahihlerindeki hadis-i şeriflerdendir. Bir de hadis-i şeriflerin sadece metinlerini aldım. İsnatlarını zikretmedim. Amacım, şudur: Metinler, kolay ezberlensin ve bu hadis-i şeriflerden yararlanmak inşallah daha genel ve daha çok olsun. Sonra da hadis-i şeriflerdeki lafızlarda mana itibarıyla kapalı olanlarını belirleyen ve açıklayan bir (kitapçık) da hazırlayacağım.

6- Ahiret mutluluğunu isteyen herkes için, en uygun olan, bu hadis-i şerifleri iyi bilmesidir. Zira bu hadis-i şerifler, çok önemli konuları kapsamakta, bütün taat ve ibadetlerle ilgili uyarıları ihtiva etmektedirler. İyi düşünen kimse için bu konu çok açıktır.

Güvenim (itimadım) sadece Allah'adır. Bütün işlerimi O'na arz etmiş ve tefviz (emanet) etmiş bulunuyorum. Güvenim sadece O'nun lütfudur. Her türlü övgü O'nadır, nimet de O'nundur, muvaffakiyet de O'ndandır. Her iyiliğe yönelmek, kötülüklerden korunmak da ancak O'nun yardımı iledir.

1. HADİS-İ ŞERİF

AMELLERİN KIYMETİ, ANCAK NİYETLERE GÖREDİR

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ أَبِي حَفْصٍ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ”إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ.“

رَوَاهُ إِمَامَا الْمُحَدِّثِينَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمَغِيرَةِ بْنِ بَزْدِزْبَةَ الْبَخَارِيُّ وَ أَبُو الْحُسَيْنِ مُسْلِمُ بْنُ الْحَجَّاجِ بْنِ مُسْلِمِ الْقُشَيْرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ فِي صَحِيحَيْهِمَا الَّذَيْنِ هُمَا أَصَحُّ الْكُتُبِ الْمُصَنَّفَةِ.

Hadis-i şerifin tercemesi:

Müminlerin emiri Ebu Hafs Ömer İbnü'l-Hattab -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi:

Ben Resulullah , (s.a.v.)’den bizzat işittim. O, şöyle buyurdu:

“Amellerin değeri ancak niyetlere göredir. Bu sebeple kimin hicreti Allah ve O’nun resulü için ise o kimsenin hicreti, Allah ve resulünedir (Allah o kimsenin sevabını niyetine göre ihsan edecektir). Kimin hicreti de elde etmek istediği dünyalık veyahut da arzu ettiği bir kadını nikâhlamak için ise onun hicreti de neyi amaçladı ise ona göredir.”⁹

⁹ Buharî, «İman» bölümü, no:1, Müslim, «İmare» bölümü, no: 1907, Ebu Davud, no: 2201, «Fezailü'l cihad» bölümü, Tirmizî, no: 1646.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi, Raşid halifelerin ikincisi olan Hz. Ömer, (r.a.) Resul-i Ekrem'den (s.a.v.) rivayet etmiştir. Hadis-i şerif-i, hadis âlimlerinin de imamları olan Muhammed b. İsmail el-Buharî ve Müslim İbnü'l-Haccac el-Kuşeyrî "Sahihayn" adı verilen ve hadis alanında tasnif edilmiş kitapların en sıhhatlileri sayılan kitaplarında zikretmişlerdir. İmam Buharî bu hadis-i şerifi, "El-Camiu's-Sahih"-in baş tarafına almış; önsöz yerinde birinci hadis-i şerif olarak zikretmiştir. İmam Buharî, böylece bu hadis-i şerifin önemini bildirdiği gibi şu gerçeğe de dolaylı olarak işaret etmiştir: "Her iyi işten maksat, Cenab-ı Hakk'ın rızası olmalıdır; dünya ve ahirette insan için en güzel sonuca erişmenin emin ve doğru olan yolu budur."

2- İmam Şafî: "Bu hadis-i şerif, ilmin üçte birini teşkil eder ve fıkıh ilminden yetmiş bölüm bu hadis-i şerifin kapsamına girer" demiştir. İmam Ahmed b. Hanbel de şöyle demiştir:

İslâm esasları şu üç hadis-i şerif üzerine bina edilmiştir:

Bunlar da:

"Amellerin sıhhati, kıymeti niyetlere göredir. Kim bizim bu dinimizde İslâm'dan olmayan bir şeyi ihdas eder ve (onu İslâm'a izafe ederse) o şey merduttur."

Bir de:

"Helal apaçıktır, bellidir. Haram da apaçıktır, bellidir..."

Hadis-i şerifleridir.

Diğer bir yönden bu hadis-i şerif, İslâm'ın yarısı sayılmıştır. Zira amellerimizin görünen bir kısmı vardır ki, bunlar, belirli organlarımızla yerine getirdiğimiz amellerimizdir. Bunlar gözle müşahade edilir. Bir de görünmeyen ameller kısmı vardır ki, bunlar da niyetlerdir. Niyetlerin yeri de kalptir. Bu da amellerin iç âlemimize ait kısmıdır. Bu kısmın önemi çok büyüktür. Onun içindir ki, âlimlerimizden birçoğu bu hadis-i şerifin dinî ve ilmî alanlarda, yazılacak her eserde yer almasını tavsiye etmişlerdir. İmam Buharî, "Sahihi»nin baş tarafında bu hadis-i şerifi zikrettiği gibi, kendisinden üç buçuk asırdan sonra gelen İmam-ı Nevevî de "Riyazüs-salihin," "El-Ezkâr" ve "El-Erbain" adlı eserlerinin baş kısımlarına -önemine binaen- bu hadis-i şerifi almıştır. Bu bilginlerin hemen hepsindeki ortak fikir

şudur: İlim tahsil eden kimsenin niyeti, maksadı Cenab-ı Hakk'ın rızası ve hayır işlemek olmalıdır. En büyük manevî kazanç budur.

Din âlimlerimizin, dinî ve ilmî yönden bu hadis-i şerifin önemini bildiren daha birçok değerlendirmelerinin olduğu biliniyor. «Sünen-i Ebi Davud» diye bilinen mühim eserin müellifi İmam Ebu Davud'un bu hadis-i şerifle ilgili değerlendirmesini zikretmek yeterli olur. Müellif diyor ki:

“Ben, «Sünen» adlı bu kitapta 4180 hadis-i şerif zikrettim. İnsanın dinî görevlerini kavraması bakımından şu dört hadis-i şerif yeterlidir.

Bunlardan birincisi:

“Amellerin kıymeti ancak niyetlere göredir...”¹⁰

İkincisi:

“Kişinin iyi bir Müslüman olduğunun alameti, kendisine faydası olmayan şeyleri terk etmesidir.”

Üçüncüsü:

“Bir mümin kendisi için sevip arzu ettiği şeyleri, kardeşi için de sevip arzu etmedikçe kâmil mümin olamaz.”

Dördüncüsü ise daha önce zikredildiği üzere:

“Helal apaçıktır (bellidir); haram apaçıktır, bellidir...”

Hadis-i şerifleridir.

Endülüs alimlerinden Tahir b. Müfavviz el-Müğafiri (öl. H. 484) merhum, bir manzumesinde mana olarak şöyle demiştir:¹¹

Bize göre, dinimizin umdeleri (temel esasları) yaratılmışların en hayırlısı olan Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) şu dört hadis-i şeriflerinde özetlenmiştir:

Şüpheli olan şeylerden sakın.

Dünya varlığına iltifat etme.

Sana faydası olmayan şeyleri terk et.

¹⁰ Bu hadis-i şerif ile ve yine burada zikredilen diğer iki hadis-i şerifin kaynakları kendi özel bahislerinde zikredilmiştir.

¹¹ Aslı nazm halinde olan bu sözlerin İmam-ı Şafiye ait olduğu da söylenmektedir.

Her ameli, halis niyetle yap.

Huzurlu bir hayat için temel esas olan bu dört hadis-i şerifi, iyi kavrayan ve uygulayan bir mümin, görevlerini yerine getirdiği gibi, Allah'ın lütfu ve tevfiki ile ebedî mutluluğu da kazanmış olur.

3- **Niyet**; bir işi, bir ameli fiilen işlemeye insanın gönlünde karar vermesi, azmetmesi, bir işin yapılmasını murat etmesidir. Niyet kelimesi ile irade ve maksat kelimeleri, mana itibarı ile birbirlerine çok yakın kelimelerdir. Çok kere aynı manayı ifade ederler. Bilinmeli ki, insanın işlediği amellerden kazanacağı manevî mükâfat, niyetin halis olmasına bağlıdır. Kişinin niyeti halis, (tertemiz olursa) amelinin karşılığı da ona göre olur. Amel, Cenab-ı Hakk'ın rızasından başka maksatlar için olursa o amelin karşılığı da sahibi neye niyet etmişse o olacaktır.

Nitekim Kur'an kerim'de meal olarak:

“Kim, ahiret kazancını isterse biz, onun kazancını çoğaltırız. Kim de dünya kazancını isterse ona da dünyalıktan veririz; ama onun ahirette hiçbir nasibi yoktur”¹² buyurulmuştur.

Bu hususla ilgili bir kaç ayet-i kerimeyi daha burada meal olarak zikretmek yerinde olur.

“Akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Bu ise Allah'ın rızasını murat edenler için her şeyden hayırlıdır. Böyleleri, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”¹³

“Onların aralarında gizlice konuşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak sadaka vermeyi, iyiliğin yapılmasını yahut da insanların aralarını düzeltmeyi emreden (konuşması) müstesnadır. Kim, Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle bunları yaparsa biz ona büyük bir mükâfat vereceğiz.”¹⁴

Niyetle ilgili hadis-i şerifler de çoktur. Bunlardan birkaçını meal olarak buraya almakta yarar vardır.

“Müminin niyeti amelinden hayırlıdır.”¹⁵

12 Şura Sûresi, ayet: 20.

13 Rum Sûresi, ayet: 38.

14 Nisa Sûresi, ayet: 114.

15 Kenzül-Ummal, 3/424, no: 7270.

Bunun içindir ki insan, iyi bir ameli yapmaya niyet eder, o iyi işi yapmasına elinde olmayan bir engel çıkar ve o amelini yapamazsa Cenab-ı Hak, o kimseye o ameli yapmış gibi mükâfat verir.

b) “**Kimin maksadı sadece dünyalık ise Allah, o kimsenin işlerini dağınık kılar ve fakirlik korkusunu gözlerinin önüne koyar. Dünya-lıktan da kendisine ne takdir edilmişse ancak onu elde eder. Asıl niyeti ahiret mutluluğu olan kimsenin ise Allahütealâ, işlerini bir araya getirir. Onun gönlüne zenginlik verir ve dünya da o insana boyun eğir.**”¹⁶

c) “**Allahütealâ’nın rızasını murad ederek yaptığın amellere, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiği lokmaya varıncaya kadar, hepsinin mükâfatını (karşılığını) Allahütealâ, sana verecektir.**”¹⁷

Halis niyet, o kadar önemlidir ki, bu şekildeki niyetlerle âdetler, ibadet hükmünü alır. İnsanın, sağlıklı olayım, dinî ve dünyevî görevlerimi tam olarak yapayım niyetiyle yemeğini yemiş olması, bu niyet ile gıda alması, ibadet hükmünü alır. Bunun içindir ki, “hüsni niyet” bütün iyilikleri bir araya getirir denilmiştir.

4- Lügat bakımından “**hicret**” terk etmek demektir. Şer-i istilah (dinî terim olarak) hicret, fitneden korunmak maksadı ile küfür diyarını terk etmek, İslâm yurduna gitmek manasındır. Hadis-i şerifte beyan buyurulan hicretten maksat, fetihten evvelki zamanda Mekke’den Medine’ye hicret- tir. Fakat Mekke’nin fethinden sonra Mekke’den hicret etmenin farziyeti kalkmıştır. Ancak kötülüklerden hicret etmek hükmü, kıyamete kadar ge- çerlidir. Nitekim Resulullah Efendimiz (s.a.v.):

“**Müslüman o kimsedir ki onun elinden ve dilinden Müslümanlar emin (güven içinde) olurlar. Muhacir ise Allahütealâ’nın yasak ettiği şeyleri terk eden kimsedir.**” buyurmuşlardır.¹⁸

Amellerin makbul olması için şu hususların bulunması mutlaka gerekir.

Birincisi: Tertemiz halis niyet.

İkincisi: İhlâs sahibi olmak.

Üçüncüsü: Yapılan amelin, şer-i şerife, (kitap ve sünnete) uygun olmasıdır.

¹⁶ İbn-i Maceh, 2/1375, no: 4105.

¹⁷ Buharî, «Marda» bölümü, 10/103, Ebu Davud, «Cenaiz» bölümü.

¹⁸ Buharî, «İman» bölümü, 1/50, Müslim, «İman» bölümü, no: 40.

5- Amellerin değeri niyetlere göre olduğundan, bütün ibadetlerde niyet esastır. Namaz, oruç, hac, zekât ve benzeri ibadetler ancak niyet ile sahih olur. Vesile olan amellerde niyet, o amelin kemalinin şartıdır. Mesela, namazda niyet, namazın sıhhatinin şartıdır; lakin namaz için abdest vesiledir ve niyet bu amelin kemalinin şartıdır. Hanefilerde hüküm böyledir. Şafiilerde ise niyet, vesile olan amellerin de sıhhatlerinin şartıdır. Niyetin mahalli kalptir. İbadetler için kalben niyet etmek yeterlidir. Ancak lisan ile ifade edilmesi de müstehaptır, güzel sayılmıştır. Niyetin vakti, yapılacak ibadetin başlangıcıdır. Mesela namaz kılarken önce hangi vakit namazı veya farz veya sünnet namazı olduğuna niyet edilir, sonra “Allah’u Ekber” denilerek namaza girilir.

Niyet ile ibadetler, âdetlerden ayrılmış olurlar. Bir de niyetlerde hangi tür ibadete niyet edildiği belirtilmelidir.

Yukarıda da zikredildiği üzere, dünya ve ahirette kurtuluşa erişmek için bütün ibadet ve amellerde ihlâs ve temiz niyet esastır. Her faydalı ve hayırlı iş, Cenab-ı Hakk’ın rızası için, niyet ve ihlas ile yerine getirilirse âdetler de ibadet olur.

6- Bir şahıs Resul-i Ekrem Efendimize şöyle bir sual sormuştur:

“Ya Resulallah! Bir kimse, kavim ve akrabasını korumak için, bir diğeri de yiğitlik gösterip şöhret kazanmak için, bir başkası da sadece riya (gösteriş) için düşmanla savaşıyor. Bunlardan hangisi Allah yolundadır? Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

Kim, Allahüteâlâ’nın sözünün üstün olmasını murat ederek düşmanla savaşırsa onun bu savaşı (cihadı) Allah yolundadır.”¹⁹

Niyetle ilgili bir başka hadis-i şerif de şu mealdedir:

“Allahüteâlâ ancak halis niyet ve sadece O’nun rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder.”²⁰

Üzerinde durduğumuz hadis-i şerifin baş tarafında zikredilen iki cümle, bir umumî kaideyi ihtiva eder. Nitekim:

“Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir.”

¹⁹ Buhârî, «Cihad» bölümü, 6/21, Müslim, «İmare» bölümü, no: 1904, Tirmizî, «Fezail’i cihad» bölümü, no:

²⁰ Nesâî, «Cihad» bölümü, 6/25.

Şer-î hukukun temel esaslarından olan bu kaide-i külliye'nin (genel prensibin) kaynağı da bu hadis-i şeriftir.

Hafızalarda daha kalıcı olması düşüncesiyle burada hadis-i şerif, meal olarak bir daha zikredilmiştir:

“Amellerin değeri, ancak niyetlere göredir. Her kimin niyet ettiği (amacı) ne ise elde edeceği (karşılık da) niyetine göre olacaktır. Kimin hicreti, Allah ve O’nun resulünün hoşnutluğuna nail olmak niyetiyle yapılmış ise onun hicreti Allahütealâ’nın ve O’nun resulünün yolunda yapılmış bir hicrettir. Kimin de hicreti elde etmek istediği dünyalık veya evleneceği bir kadına kavuşmak niyetiyle yapılmışsa onun hicreti de niyet ettiği şeye göredir.”

Şu ayet-i kerimenin mealı ile açıklamamızı tamamlamış olalım.

“Her kim Rabbine (O’nun rızasına) kavuşmayı umuyor ise salih amel (iyi iş) yapsın. Ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi O’na ortak koşmasın.”²¹

21 Kehif Sûresi, ayet: 110.

2. HADİS-İ ŞERİF

CİBRİL HADİS-İ ŞERİFİ

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: ”بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يَرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَ لَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَ وَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ وَ قَالَ: ”يَا مُحَمَّدُ! أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَ تُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَ تُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَ تَصُومَ رَمَضَانَ، وَ تَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ أَسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا. قَالَ: صَدَقْتَ. فَعَجِبْنَا لَهُ، يَسْأَلُهُ وَ يُصَدِّقُهُ قَالَ: ”فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ قَالَ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَ مَلَائِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ، وَ تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ. قَالَ: ”صَدَقْتَ. قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ. قَالَ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ. قَالَ: ”فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ. قَالَ: مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ. قَالَ: ”فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَاتِهَا. قَالَ: ”أَنْ تِلِدَ الْأَمَةُ رَبَّتَهَا، وَ أَنْ تَرَى الْخُفَاءَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّيْءِ يَتَطَوَّلُونَ فِي الْبُيُوتِ. ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا ثُمَّ قَالَ: ”يَا عُمَرُ! أَ تَذَرِي مِنَ السَّائِلِ؟“ قُلْتُ: اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ“. قَالَ: فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَنَا كُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ.“ (رواه مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ömer İbn'il-Hattab (r.a.) şöyle dedi:

“Bir gün biz Resulullah'ın (s.a.v.) yanında bulunuyorduk. Birden yanımıza bir adam çıkageldi. Elbisesi bembeyaz ve saçları simsiyah idi. Üzerinde yolculuk eseri görülüyor, bizden kimse de onu tanı-mıyordu. O şahıs Resulullah'ın (s.a.v.) önünde oturdu ve dizlerini Resulullah'ın (s.a.v.) dizlerine dayadı. İki elini de (kendi) dizlerinin üzerine koydu ve şöyle dedi:

Ey Muhammed! İslâm'ı bana bildir. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), şöyle buyurdu:

İslâm, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet etmen ve bir de Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın kulu ve resülü olduğuna şahadet et-mendir; namazı yerli yerince devamlı olarak kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman, yerine getirmeye gücün yeterse hac yap-mandır.

O şahıs: Doğru söyledin dedi. Hz. Ömer o şahsın böyle söylemesine hayret ettik. Zira hem soru soruyor, hem de tasdik ediyor. Sonra yine bu şahıs, Hz. Peygamber'e: İman nedir? Bana bildir dedi. Resulullah (s.a.v.) de: İman: Allah'a iman etmen, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe bir de kadere, hayra ve şerre (bunların Cenab-ı Hakk'ın yaratması ile olduğuna) iman etmendir buyurdu. Yine bu zat: Doğru söyledin dedi.

Sonra yine Hz. Peygamber'e: İhsan nedir? Bana bildir, dedi. Re-sulullah (s.a.v.), ihsan: Allahütealâ'ya O'nu görüyormuş gibi ibadet etmendir. Zira sen Allahütealâ'yı görememiş olsan da O, seni görü-yor, buyurdu. Bunun üzerine aynı zat: Kıyametten (onun vaktinden) bana haber ver, dedi. Resul-i Ekrem (s.a.v.): Kıyamet hakkında soru sorulan, bu konuda soru soran kişiden daha fazla bilgi sahibi değildir, buyurdu.

Bunun üzerine bu şahıs, öyle ise kıyametin alametlerinden bana bil-gi ver, dedi.

Resulullah (s.a.v.): Cariyenin, efendisini doğurması ve yalın ayak, çıplak kimselerin; yoksul olan, koyun çobanlığı yapanların, muhteşem

binalarda sefahat içerisinde olmalarını görmendir, buyurdu. Daha sonra bu zat gitti ve ben uzun süre bekledim. Hz. Peygamber (s.a.v.) bana: Ey Ömer! Bu soru soranı biliyor musun ? Dedi. Ben de Allah ve resulü daha iyi bilir, dedim. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), O şahıs Cebrail'di. Size dininizi öğretmek için geldi " buyurdu.²²

Bu hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif, sahih derecesindeki hadis-i şeriflerdendir.

1- İmam Müslim bu hadis-i şerifi, Sahih'inde "Kitabu'l-İman" bölümünün evvelinde zikretmiştir. Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) Hz. Ömer tarihi (kanalı) ile gelen bu hadis-i şerife "**Cibril hadisi**" de denilmektedir. Zira hadis-i şerifin bu şekilde beyan buyurulmasına Cibril-i Eminin soruları vesile olmuştur. Bu hadis-i şerif, İslâm dininin bütününü özetle beyan etmesi bakımından çok büyük bir önemi haizdir. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v) İslâm, iman ve ihsan kelimelerini ve diğer sorularını cevaplandırdıktan bir müddet sonra, Hz. Ömer'e: Ya Ömer! Bu soruları soran şahsın kim olduğunu biliyor musun? Diye sordu ve sonra da gelen bu şahıs, Cebrail'dir. O, size dininizi öğretmek için geldi, buyurmuştur.

Bu sebepledir ki hadis-i şerifi açıklayan alimlerden büyük bilgin Takiyyüddin b. Dakik el-İyd (öl. H.702) merhum, şöyle demiştir:

"Bu hadis-i şerif, çok önemli bir hadis-i şeriftir. Bedenî ve kalbî bütün amelleri ve görevlerimizi kapsamaktadır. Şer-î hükümlerin hemen hepsi, bu hadis-i şerife dayanmaktadır. Zira bu hadis-i şerifin, sünnete ait ilimleri bir araya getirdiği görülüyor. Kur'anıkerim'in tamamı kendisinde özetlendiğinden Fatiha-i Şerif'e 'Ümmü'lKitap' Kur'an'ın aslı, hülasası adı verildiği gibi bu hadis-i şerife de 'Ümm li's-sünne' (sünnetin aslı,) özü denilmiştir."

İslâm, İman ve İhsan:

2- Hadis-i şerifte; İslâm, iman ve ihsan başta olmak üzere beş ana esas zikrediliyor. Bunların hepsi dinimizin temel kaidelerini teşkil etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna gelip soru soran zatın Cibril-i Emin

²² Bu hadis-i şerifi, Müslim Sahih'inde «İman» bölümünde zikretmiştir. No: 8, Tirmizî, «İman» bölümü no: 2738, Ebu Davud, «Sünnet» bölümü no: 4695, Nesâî, «İman» bölümü 8/97.

olduğunu Resul-i Ekrem Efendimiz bildiriyor. Hz. Ömer'in de aralarında bulunduğu sahabîler huzurunda Cibril, Resul-i Ekrem Efendimize gelerek İslâmiyet ile ilgili temel esasları soruyor. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu soruların cevaplarını bildiriyor. Gerek sorulan sorular ve gerekse verilen bu cevaplar, İslâm dinine ait özün özüdür.

Birinci soru, İslâm nedir? Bu sorunun cevabında Resul-i Ekrem Efendimiz, söz ve amel olarak bedenene yerine getirmekle yükümlü olduğumuz İslâm esaslarını beyan ediyor. Bu görevlerin temeli de lisan ile ifade edilen 'Kelime-i Tevhit'tir. Bu ise birinci olarak beyan buyuruluyor. Zira Kelime-i Tevhit, diğer bütün ibadetlerin de temeli, asılların aslıdır. Kelime-i Şehadet ve Kelime-i Tevhit, lisan ile ifade ettiğimiz bir ibadettir. Namaz, oruç bedeni ibadetlerimiz olduğu gibi, zekât malî bir ibadettir. Hac ise hem mal, hem de bedenle yerine getirilen bir ibadettir.

İslâm, kelime anlamı olarak Allahütealâ'ya tam teslimiyet göstermek, boyun eğmek, itaat etmektir. Terim olarak da İslâm, beş temel esas üzerine bina edilen amellerimizin bütünüdür. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), İslâm nedir? Sorusunu yukarıda hadis-i şerifin mealinde belirtildiği gibi bildiğimiz beş esas ile açıklamıştır. Bunlar da yükümlü her Müslüman'ın zorunlu olarak bildiği kelime-i şehadet, namaz, oruç, zekât, hac ibadetleridir. Diğer taraftan söz veya amel olarak diğer bütün görevlerimiz de İslâm kavramına dâhildir. Ancak burada hadis-i şerif de ameller, özün özü olarak beyan buyurulmuştur. Zira diğer bütün ameller, bu esaslar üzerine bina edilir.

İman:

3- İman nedir? Sorusuna Resul-i Ekrem Efendimiz hadis-i şerifin açıklanmasında zikredildiği gibi,

“İman, Allahütealâ'ya, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve bir de kadere iman etmektir”

cevabını vermiştir.

İman, lügat (kelime anlamı) bakımından bir şeye kalben inanıp onaylamak, tasdik etmektir. Şer-i ıstılah (dinî terim) olarak **iman**, Allahütealâ'nın varlığına, birliğine, kemal sıfatları ile muttasıf olup noksan sıfatlardan münezzeh bulunduğu kalben ve kesin olarak inanıp tasdik etmektir. Allahütealâ, birdir. Her şeyi yaratan O'dur. Varlık âleminin var edilmesi

ve varlığının devamı O'nun lütuf ve rahmetine muhtaçtır. O, dilediği gibi mülkünde (varlık âleminde, gayb âleminde) tasarruf eder. Ondan başka ilah yoktur. Mülkün sahibi O'dur. O'nun ortağı yoktur. Her türlü övgü O'na mahsustur ve O, her şeye kadirdir.

Meleklerle iman ise meleklerin Cenab-ı Hakk'ın mükerrem kulları olduğuna, O'nun buyruklarına uygun olarak kendilerine verilen görevleri eksiksiz yerine getirdiklerine inanmaktır.

Kitaplara iman ise; Allahütealâ katından, peygamberlerine indirilmiş olan semavî kitaplara inanmaktır.

Peygamberlere iman ise; Allahütealâ'nın, insanların hidayeti için yine insanlardan seçip beşeriyete göndermiş olduğu elçilerine iman etmektir. Peygamberleri, beşer içinde mümtaz ve hayırlı insanlar olarak bilmek ve insanları hak yola iletmeleri için Cenab-ı Hak tarafından beşeriyete hidayet rehberi olarak gönderilmiş olduklarına iman etmektir. Bütün peygamberlerin masum olduklarına, Cenab-ı Hakk'ın buyruklarını kemali ciddiyet ve sadakatle, risalet görevlerini yerine getirdiklerine ve emin olduklarına inanmaktır.

Ahiret gününe iman etmek ise; dünya hayatından sonra bir ahiret (kıyamet ve büyük hesap) gününe, öldükten sonra tekrar dirileceğimize, Allah'ın (c.c.) huzurunda hesap vereceğimize, zerre kadar iyilik yapmış olan onun mükâfatını, zerre kadar kötülük yapanın da onun karşılığını göreceğine; iyilerin cennetlerde mutlu kılınacağına, kötülerin kötülüklerinin karşılığı olarak cehennem ateşi ile karşılaşacaklarına ve ahiret ile ilgili Kur'anıkerim neleri bildirmiş ise onlara inanmaktır.

Kadere iman etmek, evrende cereyan eden bütün hadiselerin Cenab-ı Hakk'ın takdiri, ilim ve iradesi ile olduğuna inanmaktır.

Hadis-i şerifte özet olarak beyan buyurulan bu altı esasa iman eden kimseye mümin adı verilmiştir. Bu esaslara iman eden kimse, kurtuluşa ve zafere ulaşmış demektir.

4- **İhsan** nedir sorusuna Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): **İhsan**: Allahütealâ'ya, O'nun yüce zatını görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Zira her ne kadar sen onu göremiyorsan da O, seni görüyor, cevabını vermişlerdir. İhsan, ihlâs ve takvanın en üstün mertebesine erişmektir.

Sözlük anlamı bakımından İhsan, bir şeyi güzel yapmak, bir şey hakkında sağlam ve kesin bilgi sahibi olmak ve amel olarak o şeyi güzel bir biçimde yapıp yerine getirmektir. İnsanlar, bilip güzel yaptıkları şeylerden mükâfat alırlar, sözü de bunu beyan etmektedir.

İhsanın diğer bir manası, başkalarına iyilik ve ikramda bulunmaktır. İhsan kelimesinin ıstılah olarak manasını Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), en güzel ve öz olarak beyan buyurmuşlardır.

İhsan sahibi olanlar, diğer bir ifade ile muhsin kimseler, Kur'anı kerim'de övülmüşler, daima Cenab-ı Hak'ın yardımına mazhar olacakları bildirilmiştir.

Tekrar edilecek olursa ihsan, müminin dünya hayatında Cenab-ı Hak'ka gönül huzuru ile ve O'nu görüyormuş gibi kemal-i edep ve saygı ile ibadet etmesi, her an O'nun yardımı ve mürakabesi (gözetimi) altında bulunduğunu bilmesidir. Bu yüksek şura sahip olan her mümin, gönül huzuru içindedir.

Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Doğrusu Allah adaletle ve ihsan ile emreder...”²³

“İhsan sahibi olanlar için en güzel ‘cennet’ ve bir de ziyade (cemal-i kibriyayı müşahedeye mazhar olmak) vardır.”²⁴

“Allah'ın yardımı muhsinler ile beraberdir...” buyurulmuştur.²⁵

İhsan adaletin üstündedir. Adalet, kişinin kendisine farz olan din ve dünyaya ait görevlerini tam olarak yerine getirmesi demektir. İhsan ise bu görevleri bilerek ve tam olarak yerine getirmekle birlikte daha fazlasının yapılmış olmasıdır.

5- Saatten (kıyametin ne zaman kopacağından) bana haber ver. Sorusuna Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Kıyamet gününün ne zaman kopacağına dair kendisinden soru sorulan, soru sorandan daha fazla bilgi sahibi değildir, buyurmakla kıyametin ne zaman kopacağına ait bilginin ancak Allah katında olduğunu bildirmiştir. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur.

²³ Nahl Sûresi ayet: 90.

²⁴ Yunus Sûresi, ayet: 26.

²⁵ Ankebut Sûresi, ayet: 69.

“Resulüm! İnsanlar sana kıyametten soruyorlar. De ki kıyamete ait bilgi ancak Allah’ın katındadır.”²⁶

Bunun üzerine soruları soran zat: Öyle ise kıyametin alametlerinden bilgi verir misin? Diye sordu. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de hadis-i şerifin tercemesinde zikredilen cevapları vermiştir.

Saat kelimesi, Kur’anıkerim’de birçok yerde zikredilmiştir. Kıyamet günü demektir. Hadis-i şerifte beyan edilen **“Saat kelimesi”** bilip inandığımız büyük kıyamettir. Bütün insanların tekrar dirilip hesap vermek üzere bir araya gelecekleri mahşer günüdür.

Saat kelimesi, zamandan bir günün yirmi dörtte biri manasına geldiği gibi, bir asırda yaşayan insanların hepsinin ölmüş olmaları manasına da gelir. Buna orta kıyamet denilir. Bir de küçük kıyamet manasını da ifade eder ki, o da her insanın kendi ölümüdür. Buna da küçük kıyamet denilir. Nitekim: «Kim ki öldü, onun kıyameti koptu», hikmetli sözü bilinmektedir; çünkü insanın ölümü, onun için büyük kıyamet gününe açılan ilk kapıdır.

Hadis-i şeriften öğrendiklerimiz:

1. Müslümanların, ferdî ve sosyal hayatta, maddeten ve manen tertemiz olması gereklidir. Kişi, ruhsal ve fiziksel temizliğine çok önem vermeli, giyiminin ve görünümünün tertemiz ve güzel bir durumda olmasına özen göstermelidir. Kişi, mescitlere, ilim meclislerine ve herhangi topluluğa giderken elbisesi ve bedeni tertemiz olmalıdır. Toplum içinde, özellikle âlimler meclisinde edep kaidelerine en yüksek düzeyde riayet etmelidir. Gerek davranışlarında ve gerekse sözlerinde görgü kurallarına uygun davranışlar içinde olmalı, konuşurken en güzel ve yumuşak sözler ile hitap etmelidir.

2. İslâm, iman ve ihsan nedir? İslâm dininin bu temel kavramları, aslı manaları ile öğrenilmiş oluyor. Kıyametin ne zaman kopacağına ait bilginin ancak Allah katında olduğunun, kesin olarak beyan edildiği öğrenilmiş oluyor. Bütün bunların çok açık öğrenilmesi ile insanın, düşünce ve inanç yönünden huzur ve güvene kavuştuğu gözleniyor.

3. İslâm’ın beş temel esasının en güzel bir biçimde ve öz olarak öğrenildiği ve şartlarına uygun olarak uygulanması gerektiği, yükümlü her insana öğretiliyor.

4. İmanın altı esası özet ve aynı zamanda çok sade olarak beyan edilmiş; bu esasların, içtenlikle kabul ve tasdik edilmesinin imanın esası olduğu öğrenilmiş oluyor. Bunların, kesin bilgiler ve inanç olarak gönülleri nur ve huzur ile güvene kavuşturduğu gözleniyor.

5. İslâm ve iman: Bu iki kelimedden birincisi görünen organlarımızla yerine getirmekle yükümlü olduğumuz amellerimizi, ikincisi ise kalp ile kabul ve tasdik ettiğimiz inanç ve akidemizi bildirmektedir. Ancak İman, yerine göre İslâm kelimesinin ifade ettiği manaları da ifade eder. Bunun gibi İslâm kelimesi de inanç esaslarını kabul ve kalben tasdik demek olan imanın, ifade ettiği manaları da ifade eder.

Bunun içindir ki İslâm olmadan iman ve iman olmadan da gerçek İslâm olmaz.

6. Emanetin ehil kişilere verilmemesi, ahlakî çöküntü, çocukların ana babaya isyankâr olmaları, düşük karakterlilerin servet içinde olup sefahe-te dalmaları, kıyametin yaklaştığını gösteren belirtiler olduğu öğrenilmiş oluyor.

7. İlim sahibi her bir kimse, bulunduğu bir mecliste veya toplumda yeri geldiğinde insanlar için öğrenilmesi ve yaşanılması zorunlu olan önemli konuları o insanların öğrenmeleri için üstün edep kaidelerine uygun olarak bilen (ilim ve erdem sahibi) kişiden sormasının ve böylece toplum fertlerinin lüzumlu bilgilere sahip kılınmalarının zorunlu, isabetli ve yararlı bir hizmet olacağı öğrenilmiş oluyor.

3. HADİS-İ ŞERİF

İSLÂM'IN TEMEL ESASLARI

عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَ الْحَجِّ وَ صَوْمِ رَمَضَانَ .» (رواه البخاري و مسلم).

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Abdurrahman Abdullah b. Ömer ibn'il-Hattab (Allah onlardan razı olsun) şöyle dedi. Ben Resulullah'tan (s.a.v.) dinledim. O şöyle buyurdu:

“İslâm, beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şahadet etmek, namazı dosdoğru ve devamlı kılmak, zekâtı vermek, ramazan ayı orucunu tutmak ve Beytullah'ı ziyaret (hac) etmektir.”²⁷

Bu hadis-i şerifi Buharî ve Müslim, Sahihlerinde rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

İslâm Dini'nin Rükünleri:

İslâmiyet'i öğrenmekte bu hadis-i şerif mühim bir asıldır. Dinin rükünleri bu temele dayanmaktadır. Bu bakımdan hadis-i şerif, çok büyük bir önemi haizdir. Zira hadis-i şerifte İslâm dininin temel esasları öğretilmiştir.

Asr-ı saadetten günümüze kadar Müslüman her ailede İslâm'ın bu beş esası, ailenin büyük, küçük bütün fertlerine, büyük bir özenle öğretilir. Zira

²⁷ Buharî, «İman» bölümü, no: 8, ve Müslim «Erkânü'l iman» bölümü, no: 16, Tirmizî, «İman» bölümü, no: 2612, Nesai, «İman» bölümü, 8/107 ...

bu esasların bilinmesi ile dinî hükümlerden bilinmesi zorunlu ibadetler hakkında özet bilgiler zihinlere nakşedilmiş olur.

Bunun içindir ki hadis-i şerifte birinci cümlede: **“İslâm, beş temel esas üzerine kurulmuştur”** buyuruluyor. Bu beş esastan birincisi kelime-i şahadettir. Diğer bütün rükünler bu temel üzerine oturtulmuştur. Herhangi bir insan, bu cümleyi, kelime-i şahadeti, kalben tasdik ederek dil ile ikrar eder (söylerse) İslâm şerefine erdiği gibi, diğer bütün müminler ile de din kardeşi olur ve onların malik bulunduğu bütün haklara da sahip olur. Bunun içindir ki, başka bir hadis-i şerifte:

“Her kim içtenlikle Lâilahe illallah”

Anlamı: **“Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur, (Hak mabut ancak Allahüteâlâ’dır) derse, o kimse cennete girer”**²⁸ buyurulmuştur.

Namaz, dinin direği, müminin miracıdır. Namaz, şartlarına, sünnetlerine ve adabına (kurallarına) uygun olarak yerine getirilir ve muhafaza edilir ise bu şekilde eda edilen namaz, insanı her çeşit çirkinlik ve kötülüklerden uzak bulundurur.

Hadis-i şerifte beyan buyurulan rükünlerden (esaslardan) üçüncüsü zekât farzıdır. Malî bir ibadet olan zekât dinen zengin sayılan (nisaba malik) kimseler üzerine bir farzdır. Bu kimseler, yılda bir kere zekâta tabi olan mallarından bir kısmını zekâta müstahik olan kimselere ibadet niyetiyle ve bir karşılık beklemeक्सizin vermekle yükümlüdürler. Bu zekât ibadetiyle toplumda ictimai (sosyal) adalet gerçekleşmiş olur. Fakirler, ihtiyaçlılar, borçlular, yolda kalmışlar, çaresizler, güçlüklerden kurtarılmış olurlar. Böylece insanlar arasında sevgi, şefkat, paylaşım ve merhamet duyguları güçlenir, karşılıklı güven, dayanışma, sevgi ve saygı meydana gelir.

Kur’anıkerim’de:

“Müminlerin mallarında (ihtiyacından dolayı) isteyenler ve istemekten çekinen muhtaçların belirli hakları var olduğu”²⁹ beyan buyurulmuştur.

Ayrıca zekât farızasını yerine getirenlerin, mala düşkünlük tutkusundan (ihtirastan), korunabilecekleri ve kurtuluşa erecekleri bildirilmiştir.

²⁸ Ebu Davud, «Cenaiz» bölümü, no: 3116, Hakim Müstedrek, 1/351.

²⁹ Zâriyât Sûresi, ayet: 19.

Hadis-i şerifte dördüncü rükün (esas) olarak ramazan orucu zikredilmiştir. Bedenî bir ibadet olan oruç ile insan ruhen arındırılmaktadır. Oruç ibadeti ile ruha olduğu kadar bedene de bir eğitim verilmekte ve sağlık kazanılmaktadır. Böylece ruhî ve bedenî sağlık temin edildiği gibi, toplumdaki muhtaçların durumlarını kavramanın ve onların ıztıraplarını gidermenin lüzumunu, oruç tutan her fert, doğrudan anlama imkânını bulmuş olmaktadır. Kişisel bir ibadet, sosyal yardımlaşmanın da en güzel bir vesilesi oluyor. Gerçek şu ki her Müslüman, Cenab-ı Hakk'ın emrine itaat edip O'nun rızasına nail olmak için oruç tutuyor. Böylece günah kirlerinden arındığı gibi, oruç vesilesiyle cemiyetin en yararlı üyelerinden birisi olmak şerefine eriyor. Bununla birlikte cennet ehlinin yolunu takip etmiş oluyor.

Hadis-i şerifte:

“Kim, inanarak ve ecrini Cenab-ı Hak'tan umarak ramazan orucunu tutarsa o kimsenin geçmiş günahları bağışlanır”³⁰ buyurulmuştur.

Hadis-i şerifte beşinci rükün olarak hac ibadeti beyan buyurulmuştur. Hac, beden ve mal ile yapılan bir ibadettir. Bu ibadet, hac niyetiyle ve fıkıh ilminde bütün hükümleri beyan edilen usul ve adaba uygun olarak ve hac aylarında Mescid-i Haramı (Kâbe'yi) ziyaret etmek, belirli zamanda Arafat'ta vakfe yapmak (ibadet niyeti ile durmak) ve bu ibadetle ilgili diğer görevleri yerine getirmektir.

Bu ibadette, fert ve toplumlar için tasavvurların fevkinde (üstünde) faydalar vardır. Hac ibadetine dünyanın her tarafından çok sayıda Müslümanların bir araya gelerek; birbirleriyle tanışmaları, birbirlerinin bilgi, görgü, kültür ve meziyetlerinden yararlandıkları bir gerçektir. Bu ibadet vesilesi ile dünyada eşi görülme-yen ve muazzam bir İslâmî konferans (toplantı) yapılmış olur. Yeter ki bu ibadet, şer-i hikmetlerine uyularak yerine getirilsin. Hac ibadetine manevî kazancı çok büyüktür. Ancak bu ibadet rükünlerine, şartlarına, sünnetlerine ve adabına uygun olarak yapılmalıdır.

Hadis-i şerifte:

“Mebrur (makbul) olan bir haccın karşılığı ancak cennettir”³¹ buyurulmuştur.

30 Buharî «Oruç bölümü», 4/99. Müslim, «Misafirlerin namazı bölümü», no: 759.

31 Buharî, «Vücubü'l umre» bölümü, 3/476, Müslim, «Hac» bölümü, no: 1256.

Bilindiği gibi İslâmiyet'te ibadetlerdeki esas gaye, sadece onların görünüşleri ve biçimleri değildir. Esas hedef, onların gerekli kıldığı ana gayeye erişmektir. Bu ana gaye de insanın ruhen ve manen en olgun bir mertebeye yükselmesi, Cenab-ı Hakk'ın rızasını, sevgisini kazanmasıdır. Müslüman, namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetleri yerine getirmek suretiyle işleri, davranışları ve ahlakı ile melekler kadar nezih ve olgun bir duruma gelir. O, insan suretinde adeta mükerrerem (değeri pek yüksek olan) bir melek gibi olur. Artık böyle bir insan, hayatı süresince toplum içinde iyiliklerin anah-tarı, kötülüklerin de kilidi olmak şerefine yükselir. Bunun içindir ki ergin (ergenlik çağına erişmiş olan) bir insan, ölüm kendisine gelene kadar bu ibadetleri ve diğer görevlerini gücü yettiği ölçüde yerine getirmekle yükümlüdür.

Doğal olarak Müslüman'ın, hadis-i şerifte beyan edilen hususlardan başka da görev ve ibadetleri vardır. Bunlar Kur'anı kerim'de ve hadis-i şeriflerde beyan buyurulmuştur. Örnek olarak:

“İyilik ve takvada, (Allah'a saygılı olmada) birbirlerinizle yardımlaşın; lakin günah olan şeylerde ve düşmanlıkta asla yardımlaşmayın. Bir de Allah'ın buyruklarına saygılı olun”³² buyurulmuştur. Hadis-i şerifte de:

“İman yetmiş ve şu kadar... Şubedir. En üstün mertebesi, kelime-i tevhiddir (Lâilâhe illallah kelimesidir). En ingin (en sonraki) derecesi de insanlara eza veren şeyleri, yolların üzerinden kaldırıp temizlemektir. Edep ve hayâ da imandan bir şubedir”³³ buyurulmuştur.

İnsan, samimiyet ve iyi niyetle ve de bilerek dine ve dünyaya ait görevlerini yerine getirir ise İslâm'ın bildirdiği esaslara göre; bütün işleri de (nafile) ibadet sayılır. Yeter ki, yaptığını bilerek, ihlâs ve iyi niyetle yerine getirmeye çalışmış olsun.

32 Maide Süresi, ayet: 2.

33 Buhârî ve Müslim.

4. HADİS-İ ŞERİF

İNSANIN YARATILIŞINDAKİ SAFHALARI VE SONUCUNUN NE OLACAĞI

عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: ”إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا نُطْفَةً ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يُرْسَلُ إِلَيْهِ الْمَلَكُ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ يَكْتُبُ رِزْقَهُ وَ أَجَلَهُ وَ عَمَلَهُ وَ شَقِيٌّ أَوْ سَعِيدٌ فَوَاللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنْ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا. وَإِنْ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا.“ (أخرجه البخاري في بدء الخلق و مسلم في أول كتاب القدر)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Abdurrahman Abdullah İbni Mesud (r.a.) şöyle dedi. Resulullah (s.a.v.) -O, hem sadıktır hem de masduktur. (O doğru sözlüdür ve O'nun doğru sözlülüğü vahiyle de tasdik edilmiştir.)- O, bize şöyle bildirdi:

“Sizin her birinizin ana karnındaki yaratılışı kırk gün nutfe olarak bulunur. Sonra bir o kadar sürede de alaka olarak bulunur. Yine bir o kadar süre de mudğa olarak (bir çiğnem et görünümünde) bulunur. Sonra ona bir melek gönderilir de melek onu insan ruhu ile donaltır. Ayrıca melek onun için dört şeyi yazmakla emrolunur. Onun rızkını,

ecelini, amelini ve bir de şaki (bedbaht) ya da said (imanlı) olacağını yazmakla emrolunur. Allah'a yemin ediyorum ki -Ondan başka ilah yoktur.- Sizin biriniz cennet ehlinin ameli gibi güzel amel işler. Öyle (zannolunur) ki onunla cennet arasında bir ziralık (yaklaşık 60 veya 70 cm.) mesafe kalmıştır. Derken kitap ona (onun üzerine) sebkatar eder de o kimse, bu defa ateş ehlinin ameli gibi kötü işler yapar ve bu sebeple ateşe girer. Yine sizden biriniz, ateş ehlinin ameli gibi kötü ameller işler. Öyle (zannolunur) ki ateş ile o şahsın arasında bir ziralık mesafe vardır. Derken kitap onun üzerine sebkatar eder de o kimse, birden cennet ehlinin amelleri gibi güzel ameller işler ve bu sebeple cennete girer.”³⁴

Hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Bu hadis-i şerif, sahih derecesindeki hadislerdendir. Muhaddisler, özellikle Buharî ve Müslim bu hususta ittifak etmişlerdir. Hadis-i şerifte insanın yaratılışı, dünyaya gelişi, dünya hayatındaki durumları, sonunun ya ebedi mutluluk yurdu cennet, ya da şekaveti (isyankârlığı) benimsemesi sebebi ile ateşe gireceği, ceza göreceği beyan ediliyor.

Bütün bunlar, insanın kendi iradesi ile yaptığı amellerine karşılık olduğu, diğer taraftan insanın yaşam boyu karşılaşacağı bütün olaylar Cenab-ı Hak'ın her şeyi kucaklayan ilmine, kaza ve takdirine uygun bir çerçevede cereyan ettiği bildiriliyor.

Hadis-i şerifte ceninin ana rahmindeki yaratılış safhalarından üç önemli durumuna dikkat çekilmiştir. Hamileliğin, özellikle ilk 120 gün içinde geçirilen üç safhasından birinci kırk gün nutfе halinden; ikinci kırk gün alaka durumuna tahavvül etmiş olmasından ve üçüncü kırk günde mudğa (bir parçacık et) haline gelmiş olması beyan ediliyor. Bu merhalelerden (aşamalardan) sonra ana rahmindeki cenine bir melek gönderilir. Bu meleğin ona ruh nefhettiği (üflediği) bildiriliyor. Daha sonra bu melek ana rahmindeki cenin için dört şeyi yazmakla emrolunuyor. Bu dört şey ceninin rızkı, eceli, ameli ve bir de şaki veya said olacağıdır. Ana rahmine intikal eden nutfenin geçirdiği aşamalar ile ilgili Kur'anıkerim'de, çeşitli sûrelerde birçok ayetler vardır. Bunlardan birkaçının mealleri buraya alınmıştır.

34 Hadis-i şerifi Buharî, «Bed'ü'l-Halk» bölümünde, no: 3036; Müslim, «Kitabu'l-Kader» bölümünde, no: 2643, Ebu Davud, «Kitabü's-sünnet», bölümünde no: 40708,

“Sizleri rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O’(Allah)’tır. O’ndan başka hiçbir ilah yoktur. O mutlak güç ve hikmet sahibidir.”³⁵

“Andolsun, biz insanı çamurdan süzölüp çıkarılan bir özden yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta (ana rahminde) nutfе haline getirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Alakayı bir parçacık et haline soktuk. Sonra o mudğayı kemikler (iskelet) haline getirdik. Bu kemiklere de etler kapladık. Sonra onu bir başka yaratılış ile insan haline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir.”³⁶

Bütün bunlar, yaratılış keyfiyeti (niteliği) üzerinde insanların iyiden iyiye düşünmeleri, uyarılmaları, ilmi araştırma yapmaları, bu vesile ile Cenab-ı Hakk’ın ilim ve kudretinin sonsuzluğu ve yüceliği hakkında yakîni (kesinlik ifade eden bilgiye) ilme sahip olmaları içindir. Böylece imanlarını kemale erdirip Cenab-ı Hakk’a tazim ve kulluk görevlerini huzur içinde yerine getirmeleri hikmetlerine dayanmaktadır.

“Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dide-i ekvan olan âdemsin sen”

Şiirin açıklaması:

Ey insan! Kendi varlığına iyi bak. Sen bütün kâinatın özüsün.

Âlemlerin göz bebeği (en kıymetli varlığı olan) insansın sen.

Hadis-i şerifin son kısmında çok ince bir hususa dikkat çekilmiştir. İnsan, güzel ameller yapar, öyle ki onun ile cennet arasında az bir mesafe kalmıştır, zannedilir. Sonra kitap ona üstün gelir de o insan, iyi amelleri terk eder ve ateş ehlinin işlediği kötü ameller yapar ve bu yüzden cehennem girer. Ve yine insan, cehennem ehlinin işlediği kötü amelleri yapar, öyle ki kendisi ile ateş arasında az bir mesafe kalmıştır, zannedilir. Sonra kitap (ilahi takdir, yazgı) ona galip gelir de o kimse, kötü amellerini terk eder ve cennet ehlinin amelleri olan güzel ameller yapar. Böylece cennet ehlinden olur. Zira amellerin kıymeti (değeri) ancak sonları itibarıylaadır. Bu bakımdan insan, hayatının sonuna kadar güzel amellerini devam ettirmelidir.

35 Ali İmran Süresi, ayet: 6.

36 Müminun Süresi, ayet:12-14.

Amellerin en sonu da en güzelleri olmalıdır. İnsan, amellerine değil, daima Cenab-ı Hak'ın tevfikine, fazl, lütuf ve keremine güvenmelidir.

Ve yine kişi ne kadar günahkâr olsa da Allahüteâlâ'nın rahmetinden asla ümit kesmemelidir. Tövbe kapısı sonuna kadar açıktır. Ömür tükenmeden hemen tövbeye yönelmelidir; çünkü Cenab-ı Hak'ın rahmet ve mağfireti sonsuzdur. O, bütün günahları bağışlar. Yeter ki biz insanlar, O'nun rahmet ve mağfiretine yönelmiş olalım.

Bilinmeli ki selef-i salihin (geçmişteki iyi insanlar) adı verilen iyi kimseler, daima korku ve ümit içinde olmuşlardır. "Beyne'l havfi ver" reca" işte budur. Ama ümit tarafı, özellikle hayatın sonuna doğru daima galip (ümit tarafı daha güçlü) olmalıdır. Şu husus da bilinmelidir ki iyilerden iken kötüler safına katılan insan pek azdır. Fakat kötüler safında iken kötülükleri terk edip iyi ameller işleyen ve iyiler safına katılan insanlar pek çoktur. Aslanan da budur; çünkü Cenab-ı Hak'ın rahmeti her şeyi kucaklamıştır. Bilinmeli ki selef-i salihin, su-i hatimeden (kötü ameller yapmaktan ve kötü durumda imansız olarak ölümden) korkmuşlar ve daima Cenab-ı Hak'tan hüsn-i hatime (sonlarının güzel olmasını ve güzel bir son ile dünyadan ayrılmayı) talep etmişlerdir. Bu gibi insanların şu hayır duaları ne kadar güzeldir:

"Rabbimiz, bizlere az ağrı, kolay bir ölümle ruhlarımızı kabzeyleyip kâmil bir imanla huzuruna varmayı nasip eyle."

Kur'anıkerim'de müminlere şöylece duada bulunmaları öğretilmiştir:

"Ey Rabbimiz, bizi, doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi saptırma. Bize kendi katından rahmet ihsan eyle. Şüphesiz ki bağışı pek çok ve en büyük olan sensin."³⁷

Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) bir duası da şöyledir:

"Kalpleri halden hale çeviren Rabbimiz, gönüllerimizi sana itaat üzere daim kıl." Âmîn.

5. HADİS-İ ŞERİF

MÜNKER OLAN ŞEYLERİN GEÇERSİZ OLDUĞU VE BİD'AT OLAN AMELLERİN REDDEDİLDİĞİ

عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ."

(رواه البخاري و مسلم.) و في رواية لمسلم: "مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ

أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ."³⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Müminlerin annesi -Ümmü Abdullah Aişe -Allah ondan razı olsun- Validemiz, şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu.

"Kim bizim bu dinimizde -dinden- olmayan bir şey ihdas ederse o ihdas olunan şey reddedilmiştir." (Makbul değildir).³⁹

Bu hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim, rivayet etmişlerdir. Müslim'in diğer bir rivayetinde de şöyle buyurulduğu bildirilmiştir:

"Her kim, emrimize (dinimizin hükümlerine) uygun olmayan bir amel işlerse onun o ameli, reddedilmiştir." (Makbul değildir).

Bu hadis-i şerif, İslâm dininin temel esaslarından bir esastır ve Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) verilmiş olan «Cevamiu'l-kelim» dendir.⁴⁰

"Amellerin değerleri ancak niyetlere göredir," hadis-i şerifi, iç dünya-mıza ait amellerimiz için bir ölçü olduğu gibi, bu hadis-i şerif de müşahade

38 Buharî, «Kitübü's-sulh, bölümü», no: 2550, Müslim «Akide» bölümü, no: 1718, Ebu Davud, «Lüzum'ü- «Sünnet bölümü» no: 4606, İbn-i Maceh, «Mukaddime», no: 14.

39 Hadis-i şerifi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.

40 «Cevamiu'l-kelim»: Resul-i Ekrem Efendimize verilmiş olan özlü ve çok kapsamlı manaları ifade eden sözlerdir.

edilen (görülen) amellerimiz için bir mihenk, bir ölçüdür. Zira herhangi bir amel, Cenab-ı Hakk'ın emirlerine veya O'nun resulünün sünnetine uygun değilse yahut da bu iki kaynağın birinden elde edilmiş bir esasa dayanmıyorsa o amel geçersizdir. Kim, Allahütealâ'nın veya O'nun resulünün izin vermediği bir şeyi ihdas edip onu dine izafe ederse (eklerse), ihdas edilen bu amel makbul, değildir. Nitekim İbn-i Hacer el-Heytemî, şöyle demiştir:

“Bu hadis-i şerif İslâm'ın temel kaidelerden (kurallarından) bir kaide-dir. Kapsamı çok umumi (genel) olan hadis-i şeriflerdendir. Herhangi bir delilden, şer'î bir hüküm çıkarılırken bu hadis-i şerif daima göz önünde bulundurulması gereken önemli bir esastır.”⁴¹

Bilinmeli ki Müslüman için kurtuluş ve başarı, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), Allah tarafından getirip beyan buyurduğu hidayete, hak yola tabi olmaktadır.

Kur'anikerim'de meal olarak:

“...Resulüm! Elbette sen, insanlara dosdoğru olan yolu gösteriyorsun.”⁴²

“(Resulüm! De ki) Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.”⁴³

“(Resulüm! De ki) İşte bu, benim dosdoğru olan yolumdur. Öyle ise; siz o yola tabi olunuz. Başka yollara uymayınız ki sizi O'nun (Rabbini-zin) yolundan ayırmasın.”⁴⁴

Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz, Sahih-i Müslim'de mevcut bir hadis-i şeriflerinde:

“Sözün en güzeli, Allah'ın kitabıdır. Hidayetin en güzeli, Muhammed'in (s.a.v.) getirip bildirdiği hidayet yoludur. İşlerin en kötüsü dine zıt olarak ihdas olunan şeylerdir. Dinî esaslara zıt olarak ihdas olunan her şey bidattir ve her bidat de sapıklıktır”⁴⁵ buyurmuşlardır.

41 Mustafa el-Buğa, Muhyiddin Misto, el-Vafi fi şerhi'l-Erbain en-Neveviyye, tab: Daru İbn-i Kesir, Beyrut, 1994, s.26.

42 Şura Süresi, ayet: 52.

43 Ali İmran Süresi, ayet: 31.

44 En'am Süresi, ayet: 152.

45 Buhârî, «El-İtisam».

Dinî esaslara (naslara) zıt olarak ihdas olunan şeylerin (yapılan amel-lerin) dinî yönden bir değeri yoktur. Hevaî arzulara uyularak ihdas olunan bu gibi şeylere bi'dat adı verilir. Bunlar, bazen bir ibadetmiş gibi şahısların kendi hevaî isteklerine göre ortaya atılır. Lakin Dinî yönden bu gibi işlerin, amellerin bir değeri olmadığı gibi, bunları dine izafe etmek (ve dinden saymak) da ağır bir vebaldir.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) zamanında bir şahıs, daima güneş altında duracağını ve hiç oturmayacağını, ayrıca sürekli oruç tutacağını adanmış. Hz. Peygamber, bu durumu görmüş, adamın niçin böyle yaptığını öğrenince o kimseyi uyarmış ve ona istediği zaman oturmasını ve gölgelerden istifade etmesini buyurmuş, ancak tutmakta olduğu orucunu tamamlamasını emretmiştir.

Fıkıh kitaplarımızda ibadetlerimizle ilgili hükümler, bütün incelikleri ile beyan edilmiştir. İman ve ibadetlerde bid'atlara yer olmadığı gösterilmiştir. İbadetlerde olmayan şeyleri ihdas etmenin veya onlardan herhangi bir şeyi noksanlaştırmanın söz konusu olmadığı gerçeği bilinmektedir.

Muamelelerde de durum böyledir. Dinî esaslara zıt olarak ortaya atılan şeylerin, dinî yönden bir değeri yoktur.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) zamanında bir şahıs Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek oğlunun bir zina suçu işlediğini ve oğlunun, bu suçtan kurtulması için yüz adet koyun ve bir de bir hizmetçi (köle) verdiğini bildirmiştir. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Koyunların ve kölen sana iade edilmiştir. Oğluna bu suçun karşılığı olan yüz celde (değnek) ve bir yıl da memleketinden uzaklaştırma cezası vardır”⁴⁶ buyurmuşlardır.

Dinin bildirdiği esaslara zıt veya onların yerine başka şeyleri ikame etmenin (koymanın) yeri ve değeri yoktur. Bununla beraber güzel olan şeyler, dinî esaslara uygun olduğu gibi bunlar Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) tarafından da teşvik edilmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

“Kim, güzel, yararlı bir şey, ihdas eder (bir çığır açarsa), o kimse için, ortaya koyduğu işin sevabı ve ondan sonra o güzel işle amel edenlerin sevabı kadar manevî bir ecir vardır. Kim de kötü bir çığır açarsa

46 Buharî, «Muharibin» bölümü, 12/121. Müslim, «Hudud» bölümü, no: 1697-1698.

o kötü işlerin günahı ve o ihdas olunan kötü işle amel edenlerin günahı kadar günah da o kimsenin üzerine olur”⁴⁷ buyurmuşlardır.

Bu bakımdan sonradan ihdas olunan şeyler, bidat-i hasene ve bidat-i seyyie olmak üzere ikiye ayrılır.

Güzel bir şeyin ihdas edilmesine, güzel bir çığırın açılmasına “bid’at-i hasene” (sonradan ortaya konulan, ihtira edilen güzel şey), kötü bir şeyin ortaya atılmasına ise; “bida’t-i seyyie” adı verilir. “Bida’t-i hasene” olan ameller makbuldür. Zira bunlar dinî esaslara uygundur. Dinî deliller, o gibi güzel amelleri, ihtira ve icatlarını teşvik ve teyit etmektedir. Yukarıda mealî verilen hadis-i şeriflerde görüldüğü gibi, bunlar makbul ve övgüye layık işlerdir.

Ashab-ı Kiram da böyle yapmışlar ve bu hususlarda ittifak etmişlerdir. En açık örnekleri Hz. Ebu Bekir’in (r.a.) hilafeti zamanında Kur’anıkerim’in, yazılmış olduğu sayfelerin bir araya getirip tek bir mushaf haline koyulmasıdır. Keza Hz. Osman’ın hilafeti zamanında da tek nüsha olan bu İmam⁴⁸ Mushaf’tan altı adet Kur’anıkerim nüshasının çoğaltılıp birçok İslâm merkezlerine gönderilmiş olmasıdır.

Yine bunun gibi hesaba ve matematiğe ait bilgiler, tefsir ve hadis-i şerife ait ilimlerin usullerinin yazı ile tespit edilmesi, hadis-i şerif metinlerinin, senetlerinin yazılıp kitaplar halinde toplanması, İslâmiyet’e, insanlığa hizmet edecek çeşitli ilmî alanlarda eserlerin yazılması, ilmin ilerlemesi, tecrübe (deneysel) bilgilerin artması, arzın (yeryüzünün) imarı, dinin esaslarının iyiden iyiye öğretilmesine, öğrenilmesine, edebî bilgilerin, ictimai (sosyal) hadiselerin iyi ve doğru bir şekilde bilinmesine hizmet eden teknik bilgi ve vasıtaların (araçların) ihdas edilmesi, güzel olan şeylerden sayılmıştır. Yeter ki bütün bunlar, dinin esaslarına uygun ve beşeriyetin yararına olsun, insanlığın zararına kullanılsın. Bu gibi şeyler, övgüye layık bid’atlerden “bid’at-i hasene”lerdir.

Kötü olan bid’atlere gelince bunlar, yerine göre mekruh, yerine göre haram olan bid’atlerdir. İslâmiyet’e ve onun esaslarına zıt olan bid’atler gibi.

İnsanlığı zarara sokan, fert ve ailelerin zarar görmelerine yol açan şeyler, insanları yanıltan, dinî, insanî görevleri hafife almaya neden olan, gerçekleri ters yüz eden, asılsız sözleri, gerçek dışı haberleri yaymak gibi.

47 Müslim, «Zekât» bölümü, no: 1017.

48 Kur’anıkerim Hz. Ebu Bekir’in (r.a.) hilafeti sırasında dağınık halde yazılmış olan sûreler toplattırıldı, hepsi tek bir cilt haline getirildi ve bunun adına “İmam”, izafetle de “Mushaf-ı İmam” denildi.

İslâm'ın, haram kıldığı şeyleri helal, yahut da helal kıldığı şeyleri haram saymaya yol açacak tutum ve davranışları doğru bilgilermiş gibi insanlığa sunmak, kötü bid'atlerdendir. Konu ile ilgili olarak 28 numaralı hadis-i şerif ve açıklamasına bakılmalıdır.

Sonuç olarak hadis-i şeriften öğrenilen gerçek şudur:

Kim dinde olmayan bir şeyi (bid'ati), ihdas eder ve dinî esaslara uygun olmadığı halde onu dinden bir esasmış gibi dine izafe (ilave) ederse onun günahı o kimsenin üzerine olur. İhdas edilen o şey, dinen muteber (geçerli) değildir. O kimse, manevî yönden azaba müstehak olur.

Allahütealâ, İslâm dinini tamamlamış ve kemale erdirmiştir.

İslâmiyet'te bir noksanlık yoktur. Yeter ki gerçek bilgi ve akl-i selim ile İslâm'ın nurlu (aydınlık) yolu insanlık tarafından takip edilmiş olsun. Zira İslâmiyet, insanlık için her türlü mutluluğun yollarını göstermiş ve ona gelecek zararların kapılarını da kapamıştır.

Allahım! Bize hakkı hak olarak göster ve ona uymayı nasip eyle; batılı da batıl olarak göster ve bizi ondan uzaklaştı. Rabbimiz! Lütfun ve rahmetinle bizlere sevdiğin ve razı olduğun amelleri yapmayı nasip eyle.

6. HADİS-İ ŞERİF

HELAL VE HARAM

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ التُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ:

”إِنَّ الْحَلََالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِزِّهِ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ، كَالرَّاعِي يَزْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَزْتَعَ فِيهِ ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ .“ (رواه البخاري و مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Abdullah Numan b. Beşir (r.a.) şöyle dedi: Ben Resulullah (s.a.v.)’den şöyle buyurduğunu dinledim:

“Helal apaçıktır, bellidir. Haram da apaçıktır, bellidir. Ancak helal ile haram arasında şüphe edilen şeyler vardır ki insanlardan birçoğu onların hükümlerini bilemezler. Her kim, şüpheli olan şeylerden korunursa o kimse, dinini, şeref ve şahsiyetini korumuş olur. Kim de şüpheli olan şeyleri yaparsa, harama düşmüş olur. Bu durum çobanın yasak olan bölgede sürüsünü otlatması gibidir. Olabilir ki o, (sürüsünü) yasak olan bölgede otlatmış olsun. Dikkat ediniz! Her devlet başkanının yasak ettiği bölgeleri vardır. Yine dikkat ediniz Allahüteâlâ’nın, yasak ettiği hususlar ise O’nun haram kıldığı şeylerdir. Biliniz ki insan vücudunda bir et parçası

vardır, o iyi olursa vücudun diğer bütün uzuvları iyi olur. O bozulursa vücudun tamamı fesada uğrar, bozulur. Biliniz ki o et parçası da kalptir.”⁴⁹

Bu hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif, sahih derecesindeki hadis-i şeriflerdendir. Kapsamının çok geniş ve yararlarının çok büyük olduğunda âlimler söz birliği etmişlerdir. Birçok âlim bu hadis-i şerif, dinî hükümlerin üçte birini içine alır, demişlerdir. Hadis-i şerif üzerinde ilmî olarak ve iyiden iyiye düşünüldüğü takdirde kapsamının çok geniş olduğu kolayca görülür. Zira hadis-i şerifte helal ve haram olanlar ile şüpheli olanların durumlarına işaret edildiği gibi, şüpheli olan şeylerden sakınan kimsenin dinini ve şahsiyetini koruduğu, şüpheli olanlardan kaçınmayan kimsenin de hem dinî bakımdan ve hem de şahsiyeti itibarıyla kendisini töhmetlere maruz bırakacağı bildirilmiştir. Ayrıca, iyi ve temiz kalbe sahip olmanın kişiye sağlayacağı güven ve huzur ile kalbe arız olacak bozulmanın sebep olacağı zararlar, gösterilmiştir.

Helal: Tertemiz, iyi, mubah olan, güzel şeylerdir. Bunlar nas ile bildirilmiştir. Mesela: Eşyada aslanan, mubah olmasıdır. (zarar, söz konusu olmadıkça). Haram ise bunların zıddıdır. Mesela: Çirkin olan işler, din ve dünya bakımından cezayı gerektiren fiiller, çirkinlikler gibi. Helal ile haram arasında bulunan şüpheli şeyler vardır. Bunların, helal veyahut da haram olduğu çoğu kimseler tarafından bilinmemektedir. İnsanların çoğu bu şüpheli olan şeylerin, helal ya da haram olduğunu bilemezler. Ancak engin ilim sahibi âlimler, bu şüpheli olan şeylerin hangi kısma (helale yahut harama) dâhil olduğunu bilirler. Onun için sağlıklı ilim ve irfan, her yerde ve her zaman insan için gereklidir. İlim ve irfan sahibi insanlara her zaman ve her yerde büyük ihtiyaç vardır. Bu bir zarurettir. Zira alimler, peygamberlerin varisleridirler; ilmin ışığı ile daima insanlara sırat-ı müstakîmi (dosdoğru yolu) göstermeleri, onların manevî görevleridir. İnsanların da bilemedikleri hususları, o konuların ehli (uzmanı) olan âlimlerden öğrenmeleri bir zarurettir. İlimin de ilahî bir emanet olduğu bilinmelidir.

Allahütealâ, son peygamberi Hz. Muhammed’e (s.a.v.), Kur’an indirmiş ve Kur’anıkerim’de helal ve haram olan şeyleri insanlığa apaçık bildirmiştir.

Nitekim Allahütealâ Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurmuştur:

⁴⁹ Buharî, «İman» bölümü, no: 52, Müslim, «Buyu» bölümü, no: 3329, Tirmizî, «Buyu» bölümü, no: 1205, Ebu Davud, «Buyu» bölümü, no: 3329.

“Biz, (İnsanların muhtaç olduğu) her şeyi, apaçık bildirmek, Müslümanlara hidayet, rahmet ve müjde olmak üzere bu kitabı (Kur’an’ı) Sana indirdik.”⁵⁰

“Biz bu Kur’an’ı Sana indirdik ki, Sen insanlara (Rableri tarafından) kendilerine neler indirildiğini açıklayasın. Umulur ki onlar iyiden iyiye düşünürler.”⁵¹

“...Bugün sizin dininizi kemale erdirdim. Üzerinize olan nimetimi tamamladım. Ve din olarak da sizin için İslâm’ı beğendim.”⁵²

Resul-i Ekrem Efendimiz de:

(Ey ümmetim)! Size tertemiz, gecesi de gündüzü gibi aydınlık sırat-ı müstakim (dosdoğru bir yol) bırakmış bulunuyorum. Bu dosdoğru ve aydınlık yoldan, ancak helâk olacak olan kimse, ayrılır”⁵³ buyurmuştur.

İmam Nevevî şöyle demiştir:

Helal olduğu açık olarak bilinen şeyler, ekmek yemek, güzel konuşmak, gerektiğinde yürümek gibi... Haram olduğu çok açık olarak bilinen şeyler, ölü hayvandan yemek, zina etmek, şarap içmek ve benzeri çirkin şeylerdir... Bir de helal veya haram olduğu açık olarak bilinmeyen şeyler var ki bunların hükümlerini çoğu kimseler bilmezler. Lakin âlim olanlar, bunların hükümlerini şer-î delilleriyle bilirler. Bu da ancak dinî ilimlerin usul ve fûruna ait bilgilerin kemaliyle kavranılmış olmasıyla mümkün olur. Ayrıca her ilim sahibinden daha üstün ilim sahibi insanların var olabileceği gerçeğinin de bilinmesi gereklidir.

Bir şeyin helal veya haram olduğunda tereddüt olursa uygun olan, o şeyi terk etmektir. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), bu hadis-i şerifleri ve biz-zat uygulamaları bize yol göstermektedir. Efendimiz (s.a.v.) buyuruyorlar ki:

“Ben evime geldiğimde yere bir hurma tanesi düşmüş olarak görürüm. Yemek üzere onu alırım; lakin bu hurma, sadaka olan hurmalardan düşmüş olabilir diye korkarım. Ve o hurmayı yemekten vazgeçip yerine koyarım.”⁵⁴

⁵⁰ Nisa Süresi, ayet: 89.

⁵¹ 30 Nahl Süresi, ayet: 44.

⁵² Maide Süresi, ayet: 3.

⁵³ İbn-i Maceh, “Mukaddime”, «İttibâ’ü’s-Sünne» bölümü, no: 43.

⁵⁴ Buharî, «Buyu» bölümü, 4/251, Müslim, «Zekâto» bölümü, no: 1071.

Görüldüğü üzere, tereddüt hâsıl olan şeylerden uzak durmak, dinî yön-
den ihtiyatlı olmaktır. Resul-i Ekrem Efendimizin uygulamaları bizlere ör-
nektir. Yine hadis-i şerifte:

**“Kişi, (mümin bir kul) işlenilmesinde sakınca bulunmayan bazı şey-
leri, mahzurlu olanlara vesile olur düşüncesi ile bırakmadıkça mütta-
kilerden olamaz”⁵⁵** buyurulmuştur.

Abdullah b. Ömer'in (r.a.) şu sözleri ne kadar dikkat çekicidir. Buyu-
ruyor ki: “Ben kendim, helal ile haram arasında helalden bir sütte (perde)
bırakırım. Ve o sütteye yaklaşmam ki onu aşip harama düşmeyeyim.”

İbrahim Ethem Hazretlerine Zemzem kuyusundan su içmez misiniz?
Diye sormuşlar. Cevap olarak: “Su çıkaracak kovam olsa çıkarıp içerim”
 demiştir. Yani kendisine ait helal bir kap ile çıkarılan suyu kastetmiştir,
burada şüpheli olandan sakınılması söz konusudur.

Her devlet başkanının yasakladığı hususlar olduğu gibi, Allahütealâ da
kendi mülkünde olan birtakım şeyleri haram kılmıştır. Kim bu haramları
işlerse dünyada da ahirette de bunların karşılığı olan cezayı hak etmiş olur.

İnsanın vücudundaki en önemli organı kalptir. İnsanın vücudundaki bü-
tün uzuvların iyiliği, kalbin salahına (düzelmesine) bağlıdır. Kalp, müsahe-
de edilen hayatın kaynağıdır. Kalbin iyiliğinden maksat da manevîdir. Yani
gerçek hayatın sebebi olan ruh temizliği ve güzelliğidir.

Bir kısım bilginler; şu beş şey kalp temizliğine vesile olur, demişlerdir:

- Kur'anikerim'i tefekkür ederek ve akıl erdirerek okumak.
- Az yemek (mideyi boş bulundurmak).
- Gece namaz kılmak (teheccüd namazı gibi).
- Seher vaktinde istiğfar edip Cenab-ı Hakk'a tazarru ve niyazda (yalva-
rış ve yakarıшта) bulunmak.
- İyi insanlar ile bir arada olmak (onların meclislerinde bulunmak).

Bilinmelidir ki; kalb-i selim sahibi olmak, dünya ve ahiret mutluluğunu
kazanmaktır. Allah katında en büyük başarı ise O'nun rızasına erişmektir.
Kur'anikerim'de şöyle buyurulmuştur:

55 Tirmizî «Sıfatı'l kıyame» bölümü, no: 2453.

“Ahiret günü öyle bir gündür ki orada mal ve oğullar fayda vermez; ancak kim, kalb-i selim ile Allah’ın huzuruna geldi ise, (o, kurtuluşa erdi).”⁵⁶

Bunun içindir ki Resul-i Ekrem Efendimiz:

“Ya Rab! Bana kalb-i selim ihsan buyurmanı senden dilerim” şeklinde dua ederlerdi.

Kalb-i selim, ancak ruh temizliği ile hasıl olur. Bu ise kişinin manevî hastalıklardan salim kalması (selamette olması) demektir. Bilindiği gibi; kin tutmak, büyüklük taslamak (kibirlenmek), haset etmek, cimrilik, (riyakârlık) iki yüzlülük, insanları alaya almak, ihtiras, tamahkârlık, hakkına razı olmamak gibi durumlar manevî hastalıklardır. Bu afetlerden ruhunu temizlemiş olan insan, kalb-i selim sahibi demektir. Cenab-ı Hakk’ın, kullarından istediği de kalb-i selimdir, iyi kalp sahibi olmalarıdır.

Kalp, selim olduğu takdirde bütün azalar, iyiliklere yönelir. Artık böyle bir insan, iyiliklere anahtar, kötülüklere kilit olur. Allahüteâlâ’nın sevdiklerini sever, sevmediklerini sevmez. Böylece insan, muttakilerden (takva sahibi olanlardan) olma mutluluğuna erer.

Sonuç olarak hadis-i şerif müminleri, helal olan işleri yapmaya, haram olan fiil ve davranışlardan kaçınmaya, şüpheli olanlardan uzak durmaya teşvik ediyor. Dinî görevlerde ihtiyatlı olmayı, şahsiyet ve haysiyeti korumanın yüksek değerini vecîz bir üslup ile telkin ediyor, Ayrıca, kötü düşünceye neden olacak fiil ve davranışlardan uzak durmanın gerektiğini öğretiyor.

Rabbimiz! Kalplerimizin salim kalmasını (fesada uğramamasını) senden niyaz ederiz; kalplerimize arız olacak bozulmadan bizleri korumanı ve daima gönüllerimizi iyileştirmeni senden dileriz. Ey kalpleri halden hale çeviren Rabbimiz! Kalplerimizi senin razı olduğun İslâm dini üzerinde sabit kıl. Ey gönülleri halden hale çeviren Rabbimiz! Kalplerimizi sana itaate yönelt. Âmîn.

⁵⁶ Şuara Sûresi, ayet: 86-89.

7. HADİS-İ ŞERİF DİN, NASİHATTIR

عَنْ أَبِي رُقَيْةَ تَمِيمِ بْنِ أَوْسٍ الدَّارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ”الْبَدِينُ النَّصِيحَةُ قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَيِّمَةٍ أَلْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ“ (رواه مسلم).

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Rukeyye Temim b. Evs ed-Darî (r.a.) demiştir ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Din nasihatle kaimdir. (Ve bu sözü üç defa tekrarladı). Dedik ki: Kim için nasihat Ya Resulallah? Buyurdu ki: Allah için nasihat, O’nun kitabı için ve O’nun resülü için nasihat, bir de müminlerin imamları (önderleri) ve müminlerin hepsi için nasihattir.”⁵⁷

Bu hadis-i şerifi, Müslim, rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif, az ve özlü sözler ile çok manalar ihtiva eden ve Cevamiu’l-kelim adı verilen hadislerdendir. “Cevamiu’l-kelim”, Resul-i Ekrem Efendimize verilen hususiyetlerden biridir.

Hadis-i şerif, dinî ve sosyal yönden çok mühim esasları içerdiği için bilginler İslâmiyet’in, bu hadis-i şerifte bildirilen esaslara uygun olarak izah edilmesi (ve öğrenilip, öğretilmesi) gerekir. Bu hadis-i şerif, İslâm Dini’nin medarıdır, (dayandığı ana esasları ihtiva etmektedir), demişlerdir.

Din nasihattir:

Hadis-i şerifte, birinci olarak: **“Din nasihattir”** buyurulmuştur. Yani di-

⁵⁷ Müslim, « Kitabü'l iman » bölümünde no: 55, Ebu Davud, « Kitabü'l Edeb » bölümü, no: 4944.

nin direği ve varlığının devamı, usulüne uygun, güzel eğitim ve öğretim demek olan nasihatle, güzel öğüt ve telkinlerle kaimdir. Yani din ana hatları ile bu kurallarla yaşamaktadır.

“Nasihat” (öğüt) kelimesi **“nush”** kökünden gelen isimdir. Kendisine güzel öğüt verilen kimsenin içtenlikle ve her yönden iyiliğini dileyerek ona bilgi vermektir.

“Nushun” hakikatı: Kendi nefsin için istediğin her iyiliği, senden başkası için de dilemiş olmandır. **“Nush”:** Halis, arınmış, saf olmak manalarına gelir.

“Nasahet” kelimesi de bu köktendir. Bir şeyi pak, temiz hale getirmek- tir. Elbiseyi dikip yararlı hale getirmek mesleği olan terziliğe de bu özelli- ğinden dolayı **“nesahet”** adı verilmiştir.

“Nasuh” kelimesi de bu asıldandır. Kalp temizliği, hulus ve sadık olmak manalarına gelir. Sıdk ile yapılan tövbeye de **“nasuh” tövbesi** adı verilir. **“Din nasihatle kaimdir”** cümlesi, çok şümullüdür. İslâm, iman ve ihsan ke- limeleri ile beyan edilen İslâm Dini’nin, bütün hasletlerini kapsamı içine alır. Bu bakımdan dinin esaslarının bilinmesi, varlığının devamı, eğitim-öğretim ve güzel öğütlerle kaimdir. Zira nasihat veren kimse, bilgisi, sadakati, ihlas ve samimiyetiyle kendisine öğüt verdiği şahsın, her yönden iyiliğini murat etmiş olan kimsedir. Bu ise, başta peygamberler olmak üzere kâmil insan- ların, toplumlarına ve insanlığa hak yolda ve iyiliklerde rehberlik ettikleri, örnek oldukları mümtaz bir mevki, bir meslektir ve üstün bir mertebedir.

Allah için nasihat:

1- **Allah için nasihat** cümlesi, Cenab-ı Hakk’a karşı bütün görevlerimi- zi severek ve kemali ile yerine getirmemizi gerekli kılar.

Bu ise ihsan mertebesidir. İhsan, Allahütealâ’yı görür gibi O’na ibadet etmek, O’na en büyük tazim ve en içten saygı ile kulluk görevlerimizi ye- rine getirmektir. İslâm âlimleri, özetle şöyle demişlerdir:

Allah için nasihat, şu manaları ifade eder:

Allahütealâ’ya olan iman ve bağlılığımızın sağlam ve sağlıklı olması zorunludur. Her mümin, bütün benliği ile bilir ve inanır ki, Allahütealâ birdir. O’nun, benzeri, eşi ve ortağı yoktur. O, kemal sıfatları ile vasıflan- mıştır. O’nun ilmi, iradesi, kudret ve rahmeti ezelden sonsuza kadar her şeyi kucaklamıştır. Her şeyi yaratan ve yaşatan O’dur. Ğayb âleminin (gizli ve bilemediğimiz âlemin) bilgisi, O’nun nezdindedir. Allahütealâ, kuluna

(insana) onun şah damarından daha yakındır. İbadet, yalnız O'na yapılır ve O'nun koyduğu esaslara uygun olarak eda edilir. Bütün bunlarda (bu görevlerde) ihlas, iyi niyet ve samimiyet, temel esastır.

Allahütealâ, noksan sıfatlardan münezzektir (beridir), âlemlerden müstağnidir; (her şey O'na muhtaçtır; O, ise hiçbir şeye muhtaç değildir). Akıl sahibi bütün insanlar için Allahütealâ'nın buyruklarına itaat etmek ve O'na isyan etmekten kaçınmak zorunludur. O'nun sevdiklerini sevmek, sevmediklerini sevmemek de O'na iman etmiş olmanın delilidir. Keza O'na düşman olanlara düşman olmak da bir görevdir.

Allahütealâ'nın verdiği nimetleri itiraf etmek, o nimetlere şükürde bulunmak, nimetleri yerinde değerlendirmek ve onları Cenab-ı Hakk'a isyan da kullanmamanın da bir görev olduğunu bilmektir. Bütün söz ve işlerinde ihlâs sahibi olarak bu bildirilen hususlarda muhatabını da aydınlatmak; bu esasları muhataplarına (karşısındakilere) şefkat (yumuşaklık) ve rıfk ile (kırıcı olmadan) bildirmek; insanlara çok lütfkâr davranmak, "**Allah için nasihattir**" cümlesinde dâhildir. Şu gerçek de bilinmelidir ki, bu zikredilen hususların hepsinde kulun, kendi nefesine ve başkalarına karşı Allah için nasihatte bulunmuş olmasının yararları tamamıyla kulun kendisinedir; çünkü Allahütealâ, âlemlerden müstağnidir. Her şey O'nun rahmetine muhtaçtır. O ise ihtiyaçtan münezzektir, (hiçbir kimseye asla muhtaç değildir).

Allahütealâ'nın kitabı hakkında nasihat:

2- Allahütealâ'nın kitabı hakkında nasihat ise Kur'anıkerim'in, Allahütealâ'nın Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) indirilen son kitabı, bütün insanlığa O'nun Rabbanî talimatı olduğunu bilmektir.

Kur'anıkerim, öyle bir kitaptır ki, insanların sözlerinden hiçbir söz ona benzemez ve hiçbir kimse onun benzerini getiremez. Kur'anı, hakkıyla ve güzelce okumak, ona tazim etmek, huzuru kalple onun üzerinde düşünmek; ayrıca bu Kur'an'ın insanlığa neler buyurduğunu ve onlardan neler istediğini anlamaya çalışmak, Kur'an için nasihattir. Keza dünya ve ahiret mutluluğu için Allahütealâ'nın Kur'an'ında bildirdiği ve insanlığa manevî hayat veren esaslara uymak; O'nun övdüğü üstün ahlak prensiplerini yaşamak ve onları yaşamayı öğütlemek de Kur'an ile ilgili nasihattir.

Yine bilinmelidir ki, Kur'anıkerim, insana bilgi tahsil etmeyi, ruh ve beden temizliğini, çevre nezafetini, takvaya sahip olmayı öğütlemektedir. Ayrıca

Kur'an okumanın, bir ilim ve ibadet olduğu bilinmelidir. Ve yine bilinmelidir ki, Kur'anıkerim'i sinelerde hıfz etmek (ezberlemek), O'nun nuru ve ilmiyle gönülleri mamur hale getirmek, huzur, güven ve mutluluğu kaynağıdır.

Kur'anıkerim, benzersiz bir kitaptır. O, sadece müminler için değil, insanlık için huzur, güven ve ümit kaynağıdır. Kur'anıkerim, daima yenidir, çağlar ötesine de ışık tutar. Bu ilahî talimat üzerinde iyi düşünerek, anlayarak ve hükümleriyle amel etmek üzere O'nu güzelce okumalı, O'nun ilmine varmalı; Kur'an ahlakı ile ahlaklanmalı ve adabı ile edeplenmelidir. Sonra Kur'anıkerim'in güzelce okunmasını, anlaşılmasını gelecek kuşaklara -örnek olacak şekilde- ulaştıracak usul ve prensipleri en ileri derecede yaygınlaştırmalıdır.

“Sizin en hayırlınız, Kur'anıkerim'i öğrenen ve onu başkalarına da öğreteninizdir.”⁵⁸

Mealindeki hadis-i şerif de müminleri Kur'anıkerim'i okuyup öğrenmeye, ilim sahibi olmaya ve başkalarına da öğretmeye teşvik ediyor; çünkü Kur'anıkerim'i bilerek ve kemali edeple başkalarına öğretmek de bir ibadettir.

Kur'anıkerim'in, İslâm Dini'nin, asıl ve fer-i (itikat ve amel) bütün hükümlerini içine aldığı bilinmelidir. Kur'anıkerim'in telkin ettiği öğütlere kulak verilmeli, beyan ettiği misallerden ibret dersleri alınmalıdır. O'nun muhkemi ile amel edilip müteşabih olanlarına teslim olunmalıdır. Gerçek ilim ve sağlam inanç bunu gerektirir. İlim olmadan amel etmek sağlıklı olmayacağı gibi, bilip de amel etmemek de ağır sorumlulukları gerekli kılar. Kur'an'ın ilmi ile -hükümlerine ve ahlak esaslarına uygun- ameli birleştirmek en hayırlı olan yoldur. Bunları, şuurlu (bilinçli) bir şekilde yaşayıp muhataplarına da güzel öğütler olarak iletme, Allahütealâ'nın kitabı için nasihat anlamındadır.

Allahütealâ'nın resulü ile ilgili nasihat:

3- Allahütealâ'nın resulü ile ilgili nasihat ise: Resül-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), Allahütealâ'nın elçisi olduğunu tasdik etmek, O'nun Allah katından getirdiklerinin bütününe (Kur'an ve sünnete) iman etmek; Resulullah'ın (s.a.v.) emrine uymak, men ettiklerinden sakınmak; O'nun gerek hayatta iken ve gerekse vefatından sonra getirdiği esaslara uymak; O'nun hukukuna saygılı olup O'na tazimde kusur etmemek; O'nun davetine icabet edip sünnet-i seniyyesini ihya etmektir (ve yaşatmaktır).

⁵⁸ Buhârî, «Fezailü'l Kur'an» bölümü, 9/66, Tirmizî, «Ebvabü sevabü'l Kur'an» bölümü, no: 2909. Ebu Davud, «Salat» bölümü, no: 1452.

Bir kısım garazkârlar tarafından Resul-i Ekrem Efendimizin mümtaz şahsiyetine ve O'nun sünnetine karşı yöneltilen ve yöneltilecek töhmetleri, ilmi olarak hükümsüz kılmaktır. Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sîretini (yaşam tarzını), ahlakı kerîmesini iyiden iyiye öğrenip O'nun üstün ahlakı ile ahlaklanmak ve adabı ile edeplenmektir. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) ahlakının, Kur'an ahlakı olduğunu bilip bunları güzel öğütler ile muhataplarına iletmek, Resulullah (s.a.v.) için nasihat cümlesindendir.

Diğer taraftan Resul-i Ekrem Efendimizin ehl-i beytini ve ashabını sevmek O'nun yolunda olanları sevmek ve O'nun sünnetine zıt davranışlar, bidatler ihdas etmiş olanların zararlarından sakınmak da Resulullah için nasihat cümlesinin kapsamındadır. Her mümin kesin olarak bilir ki, Resulullah'ı sevmek ve O'na itaat etmek, Allahüteâlâ'yı sevmek ve Allah'a itaat etmektir.

Müslümanların imamları (önderleri) hakkında nasihat:

4- Müslümanların imamları, onların önderleri hakkında nasihat ise, onların iyiliğini istemek, istikamet üzere olmalarını ve adalete sarılmalarını arzulamaktır. Keza toplumun onlarla beraber olmalarını istemek ve bunun için gerekli ceht ve çaba göstermektir; halkın onlara karşı gelmelerine razı olmamaktır. Ayrıca onların, doğru ve isabetli olan bütün işlerinde onlara itaat etmek; bozgunculuk (fesat) çıkaranlara itaat etmemektir. Hâsılı doğru ve hak üzere olanlara yardımcı olmak, onların bilemedikleri, habersiz kaldıkları konularda lütufkâr bir üslup ile onları bilgilendirmek, hatırlatmada bulunmaktır. Halkın hukukunu ve ihtiyaçlarını -imkân hâsıl olduğunda- güzellekle ve içtenlikle onlara intikal ettirmek, insanların gönüllerini onlara ısındırmak; itaatsizlikten, bozgunculuktan insanları men etmek; önderlerin (liderlerin) iyiliği ve ilahî tevfiğe (yardım ve desteğe) nail olmaları için, onlara hayır duada bulunmaktır; bir hataları yanlışlıkları olduğunda onları, (halk içinde değil de yalnız iken iki kişiye) hoş nasihatler ile aydınlatmalı ve uyarmalıdır; zira kusurların giderilmesinde en isabetli ve verimli olan üslup, tenhada ve başbaşa bulundukları zaman yapılan nasihatler, uyarmalardır.

Bu usul (yöntem), bütün müminler için de uygulanmalıdır. Zira bir kimse, diğer bir kimsenin eksikliğini gidermek amacıyla o eksikliği tenhada o kimseye ulaştırıp giderilmesini dilerse bu, güzel öğüt olur; lakin insanların huzurunda o kusuru söyleyerek giderilmesinin istenmesi, o şahsı ayıplamak olur. Bu ise İslâm adabına uymaz ve nasihattan da sayılmaz. Diğer taraftan önderlerin (liderlerin) de daima iyiyi, hak ve adalete uygun olanı yapmaları ve isyandan da sakınmaları gerekir. Bütün Müslümanlarca bilinen bir gerçek de şudur:

“İtaat, ancak maruf olan şeylerdedir, Allah’a isyan olan şeylerde, mahlûk’a itaat edilmez.”

Bütün Müslümanlar hakkında nasihat:

5- Bütün Müslümanlar hakkında nasihat ise bütün topluma yapılan güzel öğütlerdir. Toplumun fertlerine, dünya ve ahiret iyiliklerini telkin etmek ve onları aydınlatmaktır. Onların kusurlarını, eksiklerini örtmek; ihtiyaçlarını karşılayıp yoksulluklarını gidermek; kendilerine gelecek zararları önleyip menfaatlerini sağlamaya çalışmak; onlara iyiliği emredip onları kötülüklerden, çirkin iş ve davranışlardan men etmektir. Bu hususlarda ve içtenlikle şefkat ve sevgi ile onları aydınlatmaktır. Eğitim ve öğretim usullerine uygun bir şekilde onları eğitmeye çalışmaktır. Keza onların büyüklerine saygılı olmak, belirli günlerde güzel öğütlerle dünya ve ahirete ait yararlı ve iyileştirici bilgilerle onları aydınlatmaktır. Onlara karşı kin, haset gibi kötü duygulardan şiddetle kaçınmak, kendisi için sevip arzu ettiği iyilikleri onlar için de sevip arzu etmek, kendisine gelmesini istemediği hiçbir kötülük ve zararın, onlara gelmemesini arzu etmektir. Onların mallarına, canlarına, haysiyet ve şereflerine gelecek zarar, çirkin söz ve davranışlardan onları korumaya çalışmaktır.

Yukarıdan beri sıralanmış olan hususları söz, fiil ve davranış biçimi yapmak, bütün Müslümanlara, hatta insanlara karşı yapılabilecek nasihatler cümlesindendir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“İnsanların en hayırlısı, onlara en çok yararlı olandır” buyurmuşlardır.

Bu üstün ahlak düsturu da daima hatırdta tutulmalı ve uygulanmalıdır.

6- **Din, güzel öğüttür** (nasihattir), İslâmiyetin, din ve dünyaya ait insanlığın iyiliğine olan bilgilerinin, insanlara -yerinde eğitim ve öğretim usullerine uygun olarak bütün müminlere- ulaştırılması, onlara yapılabilecek en güzel hizmet ve en büyük iyiliktir.

7- Bilinmelidir ki nasihat: İnsanların iyiliklerine olan hususları onlara öğretmek, zararlarına olacak şeyler hususunda onları aydınlatıp kendilerine gelecek dinî ve dünyaya ait zararları önlemek için çalışmak, kifaye olan bir farzdır. Yani halkın bir bölümünün o görevi yapması ile diğerlerinden sorumluluk kaldırılan bir farzdır. Bu görevin tam bir itina ile güç ve imkânlar ölçüsünde yerine getirilmesi gereklidir.

8. HADİS-İ ŞERİF

MÜSLÜMAN'IN MUHTEREMLİĞİ, HUKUKUNA HÜRMET EDİLMESİ GEREKTİĞİ

عَنِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَ يَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُوا الزَّكَاةَ. فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَائَهُمْ وَ أَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَ حِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ." (رواه البخارى و مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah İbn-i Ömer -Allah onlardan razı olsun- demiştir ki; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Allah'tan başka Hak ilah olmadığına ve Muhammed'in de (s.a.v.) Allah'ın resulü olduğuna şahadet edinceye, namazı devamlı kılıp, zekâtı verinceye kadar insanlar ile savaşmak bana emrolundu. Onlar, bunları kabul edip yerine getirdiklerinde canlarını ve mallarını benden korumuş olurlar; ancak İslâm'ın hakkı (gereği olan haklar) müstesnadır. Onların niyetlerinin (gizledikleri düşüncelerinin) hesabı ise Allahüteâlâ'ya aittir."⁵⁹

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerife benzer anlamda bir kısım hadis-i şerifler de mevcuttur. Örnek olarak:

"Her kim, Allah'tan başka ilah yoktur, derse o kimsenin malı ve kanı tarafımdan korunmuştur; İslâm'ın gereği olan haklar müstesnadır; o kimsenin, gizli hallerinin hesabı ise Allah'a aittir."

Görüldüğü üzere bu hadis-i şeriflerinde Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz, çok önemli esasları beyan buyurmuşlardır. Bunlardan:

Birincisi: Kelime-i şهادetin getirilmesi.

İkincisi: Namazın hakkıyla yerine getirilmesi (devamlı kılınması).

Üçüncüsü: Zekâtın eda edilmesi, müstehik olanlara verilmesidir.

Bunlar yerine getirildiği takdirde insanların kanları ve malları İslâm'ın koruması altındadır. Ve yine mana olarak bu hadis-i şerifin aynı, fakat lafızlarda farklılıklar bulunan rivayetler de mevcuttur. Bu hadis-i şerifler, bu önemli konuya daha çok açıklık getirmiş oluyor. Bunlardan biri de Sahih-i Buharî'de mevcut olan şu mealdeki hadis-i şeriftir:

“İnsanlar, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in de (s.a.v.) Allah’ın kulu ve resulü olduğuna şهادet edinceye kadar ben onlarla (müşriklerle) savaşmakla emrolundum. Onlar, Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in de Allah’ın elçisi olduğuna şهادet ettikleri, namazı (beş vakit) kıldıkları, kiblemize yöneldikleri, kestiğimiz (hayvanların etlerini) yedikleri takdirde onların kanları ve malları bize haram olur. Ancak İslâm’ın hakkı müstesnadır.”⁶⁰

Resul-i Ekrem (s.a.v.), Sahih-i Müslim de mevcut bir hadis-i şeriflerinde de şöyle buyurmuşlardır:

“Her kim Allah’tan başka ilah yoktur der ve Allah’tan başka ibadet edilen şeyleri reddederse Allahütealâ o kimsenin kanını ve malını haram kılar. Ancak onun niyetinin (gizli düşüncelerinin) hesabı Allah’a aittir.”⁶¹

2- Bu hadis-i şerif, İslâm Dini’nin temel esaslarından birini bildirmektedir. O esas da şudur: Kelime-i şهادet getiren Allah’tan başka ilah olmadığına şهادet eden ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Allah’ın elçisi olduğunu tasdik eden, namazı kılan, zekâtı veren, -kim olursa olsun- Müslüman’dır. Böyle bir kimse, diğer bütün Müslümanların sahip olduğu haklara sahiptir. Müslüman’a da hürmet edilir. Yani bütün Müslümanların hayatı ve malları dokunulmazdır. Ancak İslâm’ın hakkı korunmuştur. Suç işleyen kimse, hak ve adalet ölçüleri içerisinde hukukun gerekli kıldığı karşılığı görür.

60 Bu hadis-i şerifi Buharî Hz. Enes’ten rivayet etmiştir.

61 Bu hadis-i şerifi Müslim Ebu Malik El Eşca’î’den rivayet etmiştir.

Takiyyüddin İbn-i Dakiki'l-İyd (öl. H.702.) bu hadis-i şerifi açıklarken şu bilgileri kaydediyor:

Bu hadis-i şerifin manaları ile ilgili olarak siyer alimleri şöyle demişlerdir: Resul-i Ekrem (s.a.v.) ahirete irtihal buyurduktan sonra hilafet makamına Hz. Ebu Bekir (r.a.) getirilmiştir. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) vefatını müteakip Araplar içerisinde İslâmiyet'i terk edip küfre dönenler oldu. Hz. Ebu Bekir (r.a.) bu irtidat edenlere (İslâm dinini kabul etmeyerek dinin dışına çıkanlara) karşı savaşılmaya karar verdi ve yine bunlardan bir kısmı irtidat etmeyip tevil (yorum) yolu ile zekâtı vermeyi reddetmişlerdi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) bunlara karşı da savaşma kararı verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.): "Bu insanlar 'La ilahe illallah' diyorlar. Hâlbuki Resul-i Ekrem (s.a.v.):

'Kim 'Lâ ilahe illallah' derse onun canı ve malı tarafımdan korunmuştur; ancak İslâm'ın hakkı müstesnadır. Ve o kimsenin (kalbinde taşıdığı niyetinin) hesabı Allahütealâ'ya aittir' buyurdu."

Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a.): "Zekât mal üzerinde bir haktır. Allah'a yemin ediyorum ki Resul-i Ekrem Efendimize ödemekte oldukları en küçük bir şeyi -bir keçi yavrusu bile olsa- ödemeyi reddederlerse bunun için onlarla savaşırım" demiştir. Hz. Ömer bunun üzerine düşünmüş ve Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) kararının isabetli olduğu kanaatine varmış ve ona uymuştur.⁶²

Hz. Ömer'in (r.a.) şu sözleri calib-i dikkattir. O, diyor ki: "Allah'a yemin ediyorum ki şu gerçeği gördüm. Allahütealâ, Ebu Bekir'in kalbine genişlik verdi. O, İrtidat edenlerle savaşmayı kararlaştırdı. Ben düşündüm, Ebu Bekir'in (r.a.) kararının hak olduğunu anladım."

Hz. Ebu Bekir (r.a.) hadis-i şerifte beyan buyurulan: **"İlla bi hakkı'l-İslâm- (İslâm'ın hakkı müstesnadır)"** cümlesinden zekât vermeyi reddedenlerin bir hakkı ihlal ettiklerini ve bunu önlemenin de bir hak ve bir zaruret olduğuna istidlal etmiş, sorumlu zat olarak kararını vermiştir.

Hz. Ömer (r.a.) ise sadece kelime-i şهادet getirmiş olmalarını dikkate alarak düşüncelerini beyan etmiş ve sonra Hz. Ebu Bekir'in kararının isabetli olduğunu itiraf etmiş ve ona uymuştur. Bütün bunlar ve benzerleri Hz. Ebu Bekir Sıddık'ın (r.a.), ilim ufkunun ve içtihat (kavrama, yorum) kudretinin ne kadar engin ve muhakeme gücünün ne kadar dakik (ince) olduğunu göstermektedir.

62 Şerhu'l-Erbain en-Neveviyye fi'l-Ehadis-i şerifi's-Sahih en-Nebeviyye s. 54, Tab: Müessesetü'r-Reyyan 1994.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz, bu hadis-i şeriflerinde:

“Ben Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in Allah’ın resulü olduğuna şهادet edip namazı dosdoğru kılıp zekâtı hakkıyla verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Onlar, bunları yaptıkları takdirde kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslâm’ın gerekli kıldığı haklar müstesnadır. Onların gizli durumlarının (niyet ve düşüncelerinin) hesabı ise Allah’a aittir”⁶³ buyurmakla çok önemli esasları bildirmişlerdir.

Hadis-i şerifte geçen insanlar sözünden maksat müşrik olanlar, Allah’a (c.c.) inanmayanlar ve putperest olanlardır. Kitap ehli olanlar değildir.

Kelime-i şهادeti (veya şهادeteyni) yani şu cümleleri **“eşhedü ellâ ilâhe illellah”** veyahut **“eşhedü ellâ ilâhe illellah ve eşhedü enne muhammeden abduhu ve resulüh”** söyleyen kimse, Müslüman’dır. Diğer bütün Müslümanlar ile kardeştir. Kur’anıkerim’de meal olarak:

“Ey müminler! Hepiniz toptan barış içine giriniz”⁶⁴

buyurulmuştur. Bu bakımdan İslâm’da harp değil, barış esastır. Savaş bir gaye değildir ve hedef olarak kabul edilmez. Ancak sulh ve güveni sağlamak, insanlığı mutlu kılmak için her türlü çareye başvurulduktan sonra da netice alınamazsa düşmanla savaşmak kaçınılmaz hale gelebilir. Bu ise Allah yolunda bir cihad olur.

Düşmanlık yapanları bu kötü davranış ve düşüncelerinden caydırmak için ilmî, fikrî ve fizikî her türlü güç ve imkânların hazırlanması da gereklidir.

İslâm’a göre savaşın gayesi, yeryüzünü küfür ve şirkin hâkimiyetinden, zalimlerin zulmünden arındırmaktır. Dinin herkese ulaşmasını sağlamak, Allah ile kulları arasındaki engelleri ortadan kaldırmaktır. Kimse, Müslüman olmaya zorlanamaz. Ancak Müslüman olmak isteyenlere engel olunması da önlenir.

“İslâm’ın hakkı müstesnadır”

Cümlesinin manası ise Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) sorulmuştur. O da:

“Evlilikten sonra zina etmek; imandan sonra küfre (inkâra) dönmek ve bir de (tasarlayarak) adam öldürmektir”⁶⁵ cevabını vermişlerdir.

63 Kaynağı yukarıda geçti.

64 Bakara Sûresi, ayet: 208.

65 Bu hadis-i şerifi, Tabaranî Enes (r.a.)’dan Evsat’ta rivayet etmiştir.

9. HADİS-İ ŞERİF

KOLAY OLANI ALMAK, ZORLAŞTIRMAYI BIRAKMAK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَخْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَاتُوا بِهِ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ".
(و مسلم و النسائي)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre Abdurrahman b. Sahr (r.a.) demiştir ki:

"Ben Resulullah'tan (s.a.v.) dinledim. O, şöyle buyurdu:

Ben herhangi bir şeyden sizi menettiğimde siz, derhal ondan uzak kalınız. Ama herhangi bir şeyi yapmanızı da size emrettiğimde gücünüzün yettiği kadarıyla onu yapınız (yerine getiriniz). Biliniz ki sizden öncekilerin, çok soru sormaları ve bir de peygamberlerine karşı ihtila-fa düşmeleri onları helakâ götürmüştür."⁶⁶

Bu hadis-i şerifi Buharî ve Müslim Sahihlerinde rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Hadis-i şerif, Resul-i Ekrem Efendimize verilmiş olan özlü sözlerden "Cevamiu'l-kelim" den olup İslâmiyet'in temel esaslarından pek çok hükümleri bildirmektedir. Dinî yönden pek çok hükümleri kapsamına aldığı içindir ki hadis âlimleri, bu hadis-i şerifin çok iyi bir şekilde kavranmasını ve bu hadis-i şeriften en büyük ölçüde yararlanılmasını öğütlemişlerdir. Ayrıca hadis-i şerifin açıklamaları ile ilgili çok yararlı ve temel bilgiler vermişlerdir.⁶⁷

⁶⁶ Müslim, «Hac» Bölümü, no: 1337, Nesai, «Hac» bölümü, 5/110.

⁶⁷ «El-Vafi Şerhu'l-Erbain en-Neveviyye» s: 48 Beyrut 1994.

Sahabeden Ebu Hüreyre (r.a.) demiştir ki: Resul-i Ekrem (s.a.v.) bize bir nasihatte bulundu ve şöyle buyurdu.

“Ey insanlar! Allahütealâ, hac ibadetini üzerinize farz kıldı. Siz, hac ibadetini yerine getiriniz. Orada bulunanlardan bir adam: Ya Resulallah! Her yıl mı hac yapmamız gerekiyor? Dedi. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) sükût etti. Bu kişi, aynı soruyu üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Eğer ben evet deseydim, her yıl hac yapmak üzerinize farz olurdu ve siz ona güç yetiremezsiniz.”⁶⁸

Ondan sonra da şöyle buyurdu:

“Ben size herhangi bir şeyi söylemediğim sürece, siz de bana bir şey sormayınız. Biliniz ki sizden öncekileri, pek çok soru sormaları ve peygamberlerine karşı ihtilafa düşmeleri helak etmiştir. Ben size bir şeyin yapılmasını emrettiğimde siz, gücünüzün yettiği ölçüde onu yapınız. Sizi bir şeyden men ettiğimde de onu derhal terk ediniz.”⁶⁹

Nehy kelimesi emrin zıddıdır. Bir şeyden men etmek manasınadır. Emirler olduğu gibi nehiyler de Allahütealâ tarafından Resul-i Ekrem'in lisanıyla insanlığa duyurulmuştur. Bu tür nehiylere (yasaklara) “nehy-i tahrim” (harama yakın olan yasak) adı verilir. Nehyedilen hususun haram olduğu, şer-î delillerle anlaşılır. Yani biz, onun haram olduğunu şer-î delillerden öğreniriz.

Bir de “nehy-i kerahe” vardır ki; dinen hoş görülmediği, yahut da harama yol açacağı için nehyolunan (yasaklanan) şey demektir. Bunlar da **“tenzihen mekruh”** veya **“tahrimen mekruh”** olan fiil ve davranışlardır. “Tenzihen mekruh” yapılmaması iyi olan iş ve davranışlardır.

“Tahrimen mekruh” ise harama vesile olacağı için yapılmaması gerekli olan fiil ve davranışlardır. “Nehy-i tahrim” ile yasaklanan şeyleri, işlemek haramdır. O gibi şeylerden uzak kalmak her mümin için bir görevdir. Ancak gücü aşan zorunluluk (zaruret-i mülcie) durumunda nehyedilen şeyden -mesela yenmesi haram olan bir nesneden- zaruret miktarınca yemek mubah olur. Açlıktan ölmek tehlikesi karşısında başka hiçbir şey bulunamadığında, ölmüş hayvanın etinden ölmeyecek kadar yemek caiz olur. Keza hastalıktan dolayı hastanın mahrem (örtülmesi gerekli olan) organlarını

68 Müslim, «Babü farzı'lhacці merreten fi'lumri» bölümü, no:1337.

69 Müslim, «Hac» Bölümü, no: 1337, Nesai, «Hac» bölümü, 5/110.

açması, müdavi (tedavi edecek) olan doktorun muayene edip hastalık arız olan mahrem organlarda tıbbın ön gördüğü ameliyeleri yapması da böyledir. Böyle bir durumda hastaya da mahrem organlarının açılmış olmasından dolayı bir günah yazılmaz. Zira Allahütealâ bizim için kolaylık dilemiştir; güçlük murat etmemiştir. Bilinmeli ki İslâmiyet'te zorluk yoktur. Aşılması güç olan zorluklar karşısında Allahütealâ, kolaylaştırıcı sebepler koymuş ve bizlere yol göstermiştir.⁷⁰

Hadis-i şerifte:

“Ben, size herhangi bir şey emrettiğimde gücünüzün yettiği kadarı ile onu yerine getiriniz”

buyurulmaktadır. Burada emir kelimesi iki önemli esası kapsamaktadır. Bunlardan birincisi emr-i îcabidir. Yani emrolunan, istenilen şeyin, yerine getirilmesi, mükellef (sorumlu kimse) üzerine terettüp etmiş bir görev, bir vecibedir.

Allahütealâ, Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) lisanı ile insanlara -özellikle müminlere- bir kısım görevleri yapmalarını emretmiştir. Mükellef, kendisine emrolunan ne ise onu yapmakla yükümlüdür. O, bu görevleri yapmazsa dünyada da ahirette de sorumlu olur. Mesela; namaz kılmak zekât vermek, haccetmek, oruç tutmak, iyiliği emretmek, İslâmî ölçüler çerçevesinde halkı kötülüklerden ve günahlardan önlemeye çalışmak, verilen sözleri yerine getirmek, hüküm verdiği zaman adaletle hüküm vermek, aile fertlerinin nafakalarını helal yoldan temin etmek, evlatlar arasında adaletle riayet etmek, emaneti ehline vermek vb. emirleri yerine getirmek, mükellef üzerine terettüp eden ve gerekli olan görevlerdir. Bütün bunlar, emr-i îcabi konusunda örneklerdir. Emr-i îcabi ile üzerimize farz olan bütün vecibeler, böyledir; güç ölçüsünde yerine getirilmeleri zorunludur.

Bir de “**mendup**” olan emirler vardır. Bunlara “emr-i nedbî” de denir. Allahütealâ, Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) dili ile yine bir kısım fiil ve davranışları insanlara emretmiştir. Bunların yerine getirilmeleri de emir olarak bildirilmiştir; lakin bu emirlerin, mendup olduğu -yani işlendiklerinde sevap ve güzellik olacağı; yapılmadıkları takdirde de mükellefin, günah işlemiş sayılmayacağı, yine şer-î delillerden (Kur'an ve sünnetten) anlaşılmaktadır. Mesela sağ eliyle yemek yemek, -farz ve vacip olan zekât ve sadakaların

⁷⁰ Bakara Süresi, ayet: 185.den iktibas olunmuştur.

dışında- hayır yolunda malını sarf etmek vb. güzel ameller menduptur. Ancak herhangi bir sebeple bunları bir mükellef, yapmamış ise günah işlemiş sayılmaz.

İslâm Dinî, insanın mutlak olarak (dünya ve ahiret) saadetini hedeflemiştir. İslâm şeriatının bütün emir ve yasakları, insanları dünya ve ahirette mutlu kılmak içindir. Akl-ı selim sahibi (sağlıklı düşünceye sahip olan) her Müslüman, İslâm'ın bütün emirlerini gücü yettiği ölçüde yerine getirmeye çalışır. Cenab-ı Hakk'ın yasakladığı bütün kötülüklerden de uzak kalır. Bir mümin, bütün bunları, Cenab-ı Hakk'ın emrini yerine getirmek, O'nun rızasını ve sevgisini kazanmak niyetiyle yapar. Zira bir mümin için Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanmaktan daha üstün bir gaye söz konusu değildir.

Şu gerçek de daima göz önünde bulundurulmalıdır: Cenab-ı Hak, biz kulları için kolaylık murat etmiş, zorlukları üzerimizden kaldırmıştır. Kur'anıkerim'de mealen:

“Allah, dinde sizin üzerinize hiçbir zorluk yükledi”⁷¹

buyurulmuştur.

Resul-i Ekrem Efendimiz de: **“Bu din, kolaylıktır. Siz kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız”⁷²** buyurmuşlardır.

Tabii olarak günlük hayatımızın gerektirdiği bir takım normal güçlükler vardır. Kişi, günlük hayatında da o zorluklara katlanarak başarı elde edip huzur bulabilir. Bu âlemde Cenab-ı Hakk'ın koyduğu kanunlar böyledir. İbadetlerde de birtakım zorlukların, sıkıntıların olması doğaldır. İnsanın, irade sahibi olarak bu güçlükleri yenerek, dinî görevlerini yerine getirmesi tabiidir. Nimet, külfet mukabilidir, külfet de nimet mukabilidir. Yani iyilik ve ücretler zorluk ve çalışmaların karşılığıdır.

Çok fazla soru sorulmaması konusu:

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), ashabını çok soru sormaktan men etmiştir. Ashap da zaruret hallerinin dışında soru sormuyorlardı. Ancak taşradan gelenler, sorular soruyor ve istedikleri bilgileri alıyorlardı.

Ashab-ı Kiram, sürekli olarak Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) ile bir arada olduklarından, vahyolunan buyrukları doğrudan Hz. Peygamber'den

⁷¹ Hac Sûresi, ayet: 78.

⁷² Buharî, «Kitabü'l marda» bölümü, 10/109, Müslim, «Sıfati'l münafikin» bölümü, no: 2816.

(s.a.v.) dinleyip öğreniyorlardı. Böylece Kur'anıkerim, onların her ihtiyaçlarına ışık tutuyor, meselelerini aydınlatıyordu. Nitekim; Kur'anıkerim'de mealen şöyle buyurulmuştur:

“Şaşırmamanız için Allah, size her şeyi açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”⁷³

Yine Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde sizi üzecek olan şeylere dair soru sormayın.”⁷⁴

Hadis-i şerifte beyan buyurulduğu üzere önceki ümmetlerin yerli yersiz çok soru sormaları, peygamberlerine karşı anlaşmazlığa düşüp, isyankâr tutum içinde olmaları, kendilerini helakâ götürmüştür. Bizim için gerekli olan durum ise: Resulü Ekrem Efendimizin (s.a.v.), bildirdiklerini iyi anlamak, sonra da bu esaslara uygun güzel ameller (işler) yapmaktır. Bununla birlikte soru sormak, yerine göre **“farz-ı ayn”** olur. Kişinin İslâmiyet hakkında bilinmesi ve yapılması farz olan şeyleri bilginlerden sorup öğrenmesi ve bunları yerine getirmesi görevidir. Zira bilgi tahsil etmek (kadın-erkek) her Müslüman üzerine farzdır. Dinî hükümleri, helal ve haramı en iyi bir şekilde öğrenip insanları aydınlatmak, onların ihtiyaçlarını karşılamak; insanlığı, iyiliğe yöneltmek, (bütün ilim dallarında olduğu gibi) dinî ilimlerde de ihtisas sahibi uzmanlar yetiştirmek bütün toplum için bir görevidir; (dinî terim olarak) bir **“farz-ı kifaye”**dir. Yani toplum içerisinde bir kısım insanlar, bu görevleri yerine getirirlerse diğer insanlar, sorumlu olmaktan kurtulmuş olurlar.

Dinî ilimler konusu o derecede önemlidir ki, savaş durumunda bile bu ilimlerde ihtisas sahibi insanların yetiştirilmesi bir vecibedir. Düşmanı zararsız hale getirmek için bir bütün halinde düşmana karşı savaşmak da toplum üzerine yine farzdır. Bu da Allah yolunda bir cihaddır. Böyle bir durumda bile bir kısım insanlarımızın, dinî ilimleri en iyi şekilde öğrenmek ve savaştan sonra dinî ilimlerde insanları tenvir etmek, onlara yol göstermek için kendilerini ilim öğrenmeye vermeleri gerekir. Ayrıca düşmanı caydırmak için savaşta mutlaka gerekli olan bütün teknik donanımı imal edip milletin ve ordunun ihtiyacı olan savaş malzemelerini hazırlamak da bir görevidir. İlmî ve teknik bütün bu çalışmalar, Allah için yapılan bir

73 Nisa Sûresi, ayet: 176.

74 Maide Sûresi, ayet: 101.

ibadet ve bir cihaddır. Yeter ki milletin varlığı, birliği ve düşmanların zararlarından korunması sağlanmış olsun. Bunun için dinî ilimlerde toplumun ihtiyacını karşılayacak seviyede bilginler yetiştirmek gerekir ki o bilginler, toplumun bütün fertlerini aydınlatsınlar; Allah'ın emir ve yasaklarını toplumun fertlerine öğretsinler; düşmanla savaşanların ihtiyacı olan bilgileri öğrenmek ve teknik ihtiyaçları gidermek için çalışmanın bir cihad ve bir ibadet olduğunu toplum fertlerinin her birine öğretsinler.

Daha geniş bilgiye sahip olmak; farzları ve vacipleri daha güzel bir şekilde yerine getirmek, yasaklanan şeylerden daha bilinçli olarak sakınmak için sorup bilgi öğrenmek de menduptur (hoş olan bir davranıştır).

Sorulması yasaklanan sorulara gelince; gereksiz ve abes olan sorular; alay ve rahatsız etmek için sorulan sorular; hiç ihtiyaç duyulmayan sorulardır. Bu gibi sorular, sorulmasında bir yarar olmadığı gibi zaman israfına, zihinlerin bulandırılmasına sebep olan yersiz soru ve davranışlardır.

Soru sormaktan maksat, bilmediğini öğrenmek; bilerek uygulamada (amelde) bulunup Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanmak ve insanların doğru bilgilere sahip olmalarına yardım niyetiyle olmalıdır. Kişi, bu maksatla soru sorarsa bilgi sahibi olur, başarıya ulaşır. Cenab-ı Hak, o kimseye en doğru olanı öğrenme imkânı verir ve ona bilmediklerini de öğretir. En güzel ve gerekli olan bilgileri doğru olarak öğrenerek; şer-î şerifte (Kur'an ve sünnette) bildirilen esaslara uymak, emredilenleri yerine getirmek, yasak edilen şeylerden de uzak kalmaktır; çünkü her insan, ancak gücünün yettiği kadarını yapmakla yükümlüdür.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Haramlardan sakın ki, insanların en çok ibadet edenlerinden olasın”⁷⁵ buyurmuşlardır.

Bunun içindir ki tabiinden Hasan Basrî (öl. H.110) merhum: “İbadet edenlerin, ibadetlerinin en üstün olanı, Allahütealâ'nın yasak ettiği şeyleri terk etmektir” demiştir.

10. HADİS-İ ŞERİF

TEMİZ VE HELAL OLAN ŞEYLER, DUALARIN KABUL ŞARTIDIR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا، وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ، فَقَالَ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا"⁷⁶ وَقَالَ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنَ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ."⁷⁷

ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَارَبُّ، يَارَبُّ، وَ مَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَ مَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَ مَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَ غُذَى بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابَ لَهُ."⁷⁸ (رواه مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre (r.a.) dedi ki; Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Allahütealâ, pâktır (bütün noksanlıklardan münezzehtir, kemal sıfatları ile muttasıftır.) O, ancak pâk (tertemiz) olan amelleri kabul eder. Allahütealâ, peygamberlere neyi emretti ise müminlere de o şeyleri emretmiştir. Allahütealâ, şöyle buyurmuştur: Ey peygamberler! Temiz ve helal olan rızıklardan yiyecek, salih ameller işleyiniz. Allahütealâ, müminlere de: Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların pâk (tertemiz) ve helal olanlarından yiyecek” buyurmuştur.

⁷⁶ Müminun Süresi, ayet: 51.

⁷⁷ Bakare Süresi, ayet: 172.

⁷⁸ Müslim, «Sadakat» bölümü, hadis-i şerif no: 1015, Tirmizî, «Tefsir» bölümü, hadis-i şerif no: 2992.

Sonra Resulullah Efendimiz (s.a.v.) -isim vermeden- şöyle buyurdu:

“Kişi, (Allah yolunda) uzun sefere çıkar, derken yüzü tozlanmış, saçları dağınık hale gelmiş, sonra ellerini semaya uzatıp şöyle dua eder: Ya Rab! Ya Rab! (Dualarımı kabul buyur). Halbuki yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır ve kendisini haram ile beslemiştir. (Durumu bu olunca) Böylesinin duası nasıl kabul olunacaktır.”⁷⁹

Bu hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif, İslâm'ın, temel kaidelerinin (kurallarının) ve hükümlerinin üzerine dayandırıldığı esaslardan biridir; helal kazanç sağlamak ve haramlardan sakınmak hususunda bir ölçüdür. Aynı zamanda bu hadis-i şerif, örnek ve huzurlu bir toplum hayatına kavuşmak için en emin, en kapsamlı ve değişmez kaideleri beyan etmiştir. Öyle ki böyle bir toplumda fert (birey), güven içindedir, kendisi için sevip arzu ettiği iyilikleri, mümin kardeşi için de sevip arzu eder; keza kendisine gelmesini istemediği bir zararın kardeşine gelmesini de asla istemez. Fert, İslâm'ın, koyduğu, belirlediği sınırları aşmaz, kötülöklere yaklaşmaz; temiz ve helal yoldan geçimini temine çalışır; kanaat sahibidir, kısmetine razı olur; huzur içindedir. Böyle olunca fertler de, toplum da, güven içinde olmanın mutluluğunu yaşamış olurlar.

Hadis-i şerifte, kişinin bütün harcamalarının tertemiz ve helal yoldan elde edilmeye özendirildiği ve bunun gerekli olduğu bildirilmiş; ve helal olmayan yollardan elde edilen gelirlerden harcamaktan nehy edildiği görölmüş ve öğrenilmiştir. Öyle ki yenilen, içilen, giyilen; iyilikler yolunda yapılan harcamaların da helal ve temiz olması, hatta şüpheli olanlardan da arındırılmış olması, anlaşılmaktadır.

Dualarının, Allah katında makbul olmasını isteyen kimselerin, bütün bu hususlara daima itina göstermeleri yönüne dikkat çekiliyor. Ayrıca malını iyilik yolunda harcayacak kimselerin de gelirlerini helal, güzel ve temiz yollardan kazanmış olmaları öğütleniyor. Bu dikkat ve itina ile kazanılan malın artacağı, gelişeceği, hayatımız için huzur ve güven vesilesi olacağı anlaşılmış oluyor.

⁷⁹ Hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Keza kazancı meşru olmayan kimselerin, helal olmayan bu kazançlarından yiyip içmeleri, kendilerine bir vebal olacağı gibi, yaptıkları amelleri ve duaları da kabule şayan olamayacağı anlaşılmaktadır.

Çok önemli diğer bir husus da şudur: Kişi, ibadet maksadı ile uzun yolculuğa çıkar; hac, cihat veya başka iyilikler ve ibadet yapmak üzere yolculuk zahmetlerine katlanır. Ne var ki o kimsenin yediği, giydiği ve içtiği şeyler, haram yollardan elde edilmişse böyle bir kimsenin duası, müstecap (makbul) olur mu? Haram ile beslenmiş bir kimsenin duası, kabule şayan olur mu?

Bu durumda olan bir kimsenin, yapacağı ilk iş, tevbe edip Allah yoluna dönmesidir; üzerindeki kul haklarını, hak sahiplerine iade edip onların rızalarını temin etmesidir. Allahütealâ, tevbeleri kabul eden, rahmeti, her şeyi kuşatan Zat-ı Kibriyadır. Allah, dilediği takdirde kulunun tevbelerini, dualarını kabul buyurur. Yeter ki kul, sadakat ve ihlas ile sırat-ı müstakime (O'nun yoluna) girmiş olsun; çünkü günahlarından sıdk ile tevbe eden kimse, günah işlememiş gibi günahlarından kurtulur, ilahî mağfirete nail olur.

Yukarıda geçen hadis-i şerifte:

“Şüphesiz ki Allahütealâ, bütün kemal sıfatları ile muttasıftır, noksanlıklardan münezzehtir. O, ancak helal ve tertemiz olanları kabul eder”

buyurulmuştur.

Bu bakımdan, işlerimiz, mallarımız, sözlerimiz, inançlarımız (itikadımız) güzel, sağlam ve nezih olmalıdır ve olması gereklidir.

Hadis-i şerif, bunların hepsini kapsamaktadır. Amellerimiz, riyadan ve benzeri kötülüklerden tertemiz ve uzak olmalıdır; malımız, helal ve meşru yollardan elde edilip helal ve meşru yerlere harcanmalıdır.

“Allah (c.c.), ancak helal ve tertemiz olanlarını kabul buyurur.”

Diğer taraftan sözlerimiz, güzel olmalı, konuşurken en güzel söz ve kelimelerle konuşmalıyız; çünkü ancak iyi, güzel olan sözler; keza iyi ve güzel olan ameller, Cenab-ı Hakk'ın huzur-ı izzetinde makbul olur. Müminin, kalbi temiz, dili temiz, bedeni, çevresi, tertemizdir. Kâmil mümin, nezih bir kalbe, sahih ve sağlam bir akîdeye sahiptir.

Amellerin güzel olması için kişinin kazandığı her şeyin, temiz ve helal olması gereklidir.

Allahütealâ, müminlerin derecelerini yükseltmiştir. Allah (c.c.) beşeriyetin, hidayeti için gönderdiği elçilerine (resullerine) neleri emretmiş ise sonuç olarak müminlere de aynı şeyleri emir buyurmuştur.

Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Allahütealâ, resullerine:

“Ey peygamberler! Temiz ve güzel rızıklardan yiye ve güzel ameller yapın...”⁸⁰ buyurmuştur.

Allahütealâ, müminlere de:

“Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların tertemiz ve helal olanlarından yiye ve Allah’a şükredin”⁸¹ buyurmuştur.

Bu şuura sahip mutlu insanların teşkil edeceği nezih toplum, bütün insanlığa örnek bir toplum olma derecesine yükselir.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Üç kişinin duaları, müstecaptır (makbuldür). Haksızlığa uğramış kimsenin (mazlumin) duası, misafirin yaptığı dua, bir de babanın evladı için yaptığı dua.”

(Bunda şüphe yoktur).

Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:

“Gerçek şu ki, Allahütealâ, hayâ ve kerem sahibidir. Kişi, iki elini açıp Allah’a dua ettiğinde Allah (c.c.), o kulunun ellerini boş çevirmez.” (Onun dualarını, keremi ile kabul buyurur).⁸²

Dua; tevhidin, ihlâsın, kendisidir; ibadetlerin özü ve en üstünüdür. Zira dua eden kişi, Allah’tan başka kimseden bir şey beklemiyor; sadece halisane bir niyet ile Rabbinden istekte bulunuyor. Bu ise ibadetlerin en üstün derecesidir.

Hadis-i şerif, kişiyi helal kazançtan infak etmeye (harcamaya) teşvik ediyor, dualarının makbul olması için yemesinde, giymesinde ve diğer ihtiyaçlarını gidermede helal ve haramı ayırt etmesi gerektiğini bildiriyor.

80 Müminun Sûresi, ayet: 51.

81 Nahl Sûresi, ayet: 114.

82 Tirmizî, «Davât» bölümü, no: 3551, Ebu Davud, «Salât» bölümü no: 1488.

Sahabeden S’ad b. Ebî Vakkas (r.a.): Ya Resulallah! Dua buyurunuz da Allahütealâ, beni duası müstecab (kabul) olan kimselerden eylesin, demiştir. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Lokmanı temiz ve helal yap ki duaların, müstecab olsun”⁸³ buyurmuşlardır.

Özet olarak hadis-i şeriften öğrendiklerimiz:

1- Dua, ibadetlerin özüdür. Allah’a (c.c.) dua eden bir kimse, her istediğini Allahütealâ’dan istemekte, O’ndan başka hiçbir kimseden hiçbir şey beklememektedir. Bu ise en güzel ibadettir.

2- Duaların kabul olması için helal rızıklarla beslenmiş olmak ve iyilikler yolunda sarf edilecek gelirlerimizin de helal yollardan kazanılmış olması esastır. Haram lokma, haramdan kazanılan gelirler ile ihtiyaçların karşılanması, yapılan duaların kabul edilmesine engeldir.

83 Feyzül kadir cild: 2, s: 228, hadis-i şerif no:1729 Et’ Tergîbü – Vet-Terhib, 2/547,

11. HADİS-İ ŞERİF

ŞÜPHELİ OLAN ŞEYLERDEN SAKINMAK, HELAL OLDUĞU KESİN OLARAK BİLİNEMLERİ ALMAK

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سِبْطِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرِيحَانَتِهِ ، قَالَ: حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ”دَعْ مَا يَرِيكَ إِلَى مَا لَا يَرِيكَ.“

(رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ ، وَ قَالَ التِّرْمِذِيُّ: حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ).⁸⁴

Hadis-i şerifin tercemesi:

Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) torunu ve biricik yavrusu Ebu Muhammed Hasan b. Ali b. Ebi Talib (r.a.) şöyle demiştir:

“Ben Resulullah’tan (s.a.v.) şu cümleleri dinleyip ezberledim. O buyurdu ki: Sana şüphe veren şeyleri bırak ve sana şüphe vermeyen şeyleri al.”⁸⁵

Bu hadis-i şerifi İmam Tirmizî ve İmam Neseî rivayet etmişlerdir. Tirmizi: “Hadis-i şerif, hasen ve sahihtir” demiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Hadis-i şerifin ravisi İmam Hasan, İmam Ali el -Murteza’nın- büyük oğludur ve Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), gönül meyvesidir, torunudur. -Allah, onlardan razı olsun- İmam Hasan (r.a.), hicretin üçüncü yılında ramazan ayında, Medine-yi Tahire’de doğmuş ve hicretin ellinci yılında ve ramazan ayında yine Medine-yi Tahire’de vefat etmiştir. Kabri, el-Bakî kabristanındadır.

⁸⁴ Tirmizi, «Sıfat-ı kıyame» bölümü, hadis-i şerif no: 2520, Nesai, «Eşribe» bölümü, 8/327, 328.

⁸⁵ Bu hadis-i şerifi, Tirmizî ve Nesai rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifin, devamında şu mealdeki cümleler de mevcuttur: **“Gerçek şudur ki doğruluk, gönül huzurudur, yalan ise huzursuzluktur, şüpheye düşmektir.”**

Ancak İmam Nevevî, “el-Erbaîn” adlı eserinde sadece birinci cümleyi almıştır. Lakin ‘Riyazu’s-Salihin’ adlı eserinde “Babüs-sıdk” bölümünde hadis-i şerifin tamamını zikretmiştir.

Hadis-i şeriften öğrenilen ilk gerçek şudur:

“Helal veya haram olduğu şüpheli olan şeyleri bırak; helal ve doğru olduğu yakînen (kesin olarak) bilinenleri al. Doğru olan şey, kalbe huzur ve rahatlık verir. Yalan ve şüphe ise kalbe huzursuzluk verir.”

Bu hadis-i şerif, “Cevamiu’l-kelim” (özlü sözler) dendir. Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimize verilmiş en güzel hikmetlerdendir.

Burada az söz ile dinimizde muazzam ve temel bir kural (esas) öğretilmiştir. O da şüpheli olan şeyleri bırakıp doğru ve helal olduğu kesin olarak bilinen şeyleri almak, prensibidir. Bunun içindir ki, hadis-i şerifin açıklaması ile ilgili olarak İbn-i Hacer el-Heytemî, şöyle demiştir: “Bu hadis-i şerif, dinin temel kaidelerindendir, çok mühim bir kanundur; müttakilerin (takva sahibi insanların), şüpheli olan şeylerden sakınmaları hususunda dayandıkları bir esastır. Bu hadis-i şerif, insanları gerçek bilginin nurunu önleyen tereddütlerden, şüphelerden ve vehim karanlıklarından kurtaran bir asıldır.”⁸⁶

Gerek muamelelerde, ibadetlerde ve gerekse hüküm vermede ve bütün ahlakî davranışlarda şüpheli olan şeylerden uzak kalıp doğru ve helal olanı almak, insanı gönül rahatlığına ve takvaya götürür. Vesveselerin zulmetinden kurtarıp aydınlığa çıkarır. Bu durum ise insana dünya ve ahiretin mutluluğunu kazandırır. İnsan, vera’ sahibi olursa şüpheli olan iş ve davranışlardan daima sakınır; doğru ve güzel olan şeyleri yapmış olmanın huzuruna (rahatlığına) erer.

Hadis-i şerif, bütün hükümlerimizi (yargılarımızı), hayatımız boyunca bütün işlerimizi -imkânlar ölçüsünde- yakîn (kesin bilgiler) üzerine bina etmemiz için bize gerçek yolu, gösteriyor; çünkü hak, doğru ve helal olanı benimsemek olup kalbe huzur ve vicdana rahatlık verir. Haram, yalan ve

86 El-Vafl Şerhu’l erbein en-Neveviyye, 11. hadis-i şerif...

batıl (geçersiz) olan şeyler ise daima vicdan azabına neden olur. Bu durum, insanı sevgisizliğe, kâbuslu bir yaşamın girdabına götürür.

Şüpheli olan ile doğruluğu kesin olarak bilinen şeyler, birbirleriyle birada olduğu takdirde şüpheli olana itibar edilmez; kesin bilgi neyi gerektiriyorsa ona uyulur. Nitekim fikhî temel kaidelerden biri olan: “**şek ile yakîn zail olmaz**” düsturu da bu asla dayanmaktadır. İbn-i Dakiku'l-îd, bu hadis-i şerif-i açıklarken şöyle demiştir:

“Tereddüt ettiğin şeyleri bırak, kesin olarak bilineni al.” Bu husus, altıncı hadis-i şerifin manasını da hatırlatmaktadır.

Bir başka hadis-i şerif de şu mealdedir:

“Kişi, kendisini mahzurlu olana götürür düşüncesi ile mahzurlu olmayan bazı şeyleri terk etmedikçe müttakiler (takva sahiplerinin) derecesine erişemez.”⁸⁷

Hiç şüphesiz bu durum, “vera” ve doğrulukta daha yüksek ve daha ileri bir derecedir. Hadis-i şerif, tüm işlerimizi doğru ve kesin (yakînî) bilgiler üzerine bina etmemizi bize öğretmektedir. Ayrıca bize şunu da gösteriyor ki, helal, hak ve doğruluk, gönül huzuru ile birlikte bizi, Cenab-ı Hakk'ın rızasına götürür. Haram, geçersiz (batıl) ve yalan ise şüpheye, iç huzursuzluğuna sebep olur. Manevî sorumluluğu ise çok daha ağırdır.

Bunun için insan, bir hüküm vermek veya bir iş ve işlemi yapmak durumunda olduğunda doğruluğu kesin olarak bilinenlerden hareket ederek değerlendirmelerini bu esaslara göre yapmalı; şüpheli şeylerden uzak kalmalıdır ki huzur bulsun, ebedi mutluluğa ersin.

87 Müslim, «Hac» Bölümü, no: 1337, Nesai, «Hac» bölümü, 5/110.

12. HADİS-İ ŞERİF

YARARLI OLANLARLA MEŞGUL OLMAK, GEREKSİZ ŞEYLERİ TERK ETMEK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مِنْ
حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ."
(حَدِيثٌ حَسَنٌ رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَغَيْرُهُ هَكَذَا)⁸⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre (r.a.) demiştir ki Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu:

"Kişinin, kendisine yararı olmayan şeyleri terk etmesi, onun güzel bir Müslüman olduğunun göstergesidir."

Hadis-i şerifi Tirmizî ve diğerleri bu şekilde rivayet etmişlerdir. Tirmizî Süneni'nde "Babü'z-zühd" de, İbn-i Maceh ise Sünen'inde "Babu'l-Fiten" de zikretmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif, az sözle çok manalar ifade eden ve Resul-i Ekrem'e (s.a.v.) özgü, "Cavamiu'l kelim" adı verilen özlü sözlerdendir. Hadis-i şerif ile ilgili olarak âlimler, şöyle demişlerdir: Resulullah'tan (s.a.v.) önce herhangi bir kimseden buna benzer özlü bir söz, gelmemiştir. Zira bu hadis-i şerif, mana itibarı ile de dinî hükümlerin yarısına denk manaları bir araya getirmiştir (kapsamına almıştır). Şöyle ki, dinî vazifeler, ya yapılması gereken yahut da terk edilmesi gereken ameller ve sözlerdir. Hadis-i şerif, terk edilmesi gereken fiil ve sözleri bildirmektedir. Bu itibarla hadis-i şerif, dinî hükümlerin yarısını bildirmiş oluyor, denilmiştir. Bir kısım âlimler de: Bu

hadis-i şerif, doğrudan veya dolaylı olarak dinî görevlerin bütününe işaret etmektedir, demişlerdir.

Hadis-i şerif, mana olarak şöyledir:

“Kişinin İslâmiyet’inin güzel olduğunun delili, kendisine (dünya ve ahirette) yararı olmayan eylem ve sözleri terk etmiş olmasıdır.”

Görülüyor ki, kişinin İslâmiyet’inin tam, yani kemal derecede olması-
nın ve inancındaki sadakatının ölçüsü, din ve dünya bakımından kendisine
yararı olmayan söz ve işleri terk etmesi, bu gibi şeylerden uzak kalmış
olmasıdır.

Bu hadis-i şerif, edebe ait usullerden büyük ve temel bir esastır. Zira iyi-
liklerle ilgili usul ve adabı bir araya getiren ve bütün müminlere bu temel
kurallara uymayı öğütleyen dört hadis-i şeriften biridir.

Bu esasları bildiren hadis-i şeriflerden ikincisi ise:

**“...Allah’a ve ahiret gününe iman etmiş olan kimse, ya hayır söyle-
sin ya da sussun.”⁸⁹**

Üçüncüsü ise, kendisine öğütlerde bulunulmasını talep eden bir kişiye
Resul-i Ekrem’in (s.a.v):

“Sakın gazap etme” (öfkelenme).

Dördüncüsü:

**“Mümin o kimsedir ki kendisi için istediği, sevip arzu ettiği her iyi-
liği, mümin kardeşi için de sevip arzu eder.”**

Mealindeki hadis-i şerifleridir.

Huzur, güven ve mutluluk için hadis-i şeriften öğrendiklerimizden bir
kaçı:

1- Erdemli bir toplumun varlığı insanlık için bir zarurettir. Bunun içindir
ki İslâmiyet, toplumun huzur ve güven içinde olmasını, insanların barış,
huzur ve güven içinde, korkusuz bir hayat sürdürmelerini esas alır. Toplum
fertlerinin birbirleri ile uyum ve ahenk içinde mutlu olmalarını, çekişmeler-
den uzak kalmalarını emreder. İslâmiyet, aynı zamanda ferdin, bu dünyada

mesut bir hayat yaşamasını, başkaları ile uzlaşan kendisi ile uzlaşılın, daima iyilik yapan, kimseye eziyet vermeyen, başkalarından da eziyet görmeyen, temiz bir hayat yaşayıp başarılı bir şekilde ömrünü tamamlamasını öğütler.

İslâmiyet; insanlar arasında çekişmelere, ayrılıklara sebep olacak söz, iş ve davranışlardan, cemiyetin bozulmasına yol açacak fiillerden, insanları men eder.

İnsanların huzursuz olmalarına, zarara uğramalarına yol açan sebeplerden biri de kendisini ilgilendirmedeği halde başkalarının işlerine ve haklarına müdahalede bulunmaktır. Hadis-i şerifte kişinin kendisini ilgilendirmeyen, dünya ve ahirette kendisine bir iyilik getirmeyen iş ve sözleri terk etmesi, onun güzel bir Müslüman olduğunun ve imanındaki sadakatının bir delili olduğu bildirilmiştir.

Fertleri, bu esaslara uyacak olgunluğa ulaşan bir toplum, erdem sahibi olma mutluluğuna erişmiş bir cemiyettir; çünkü böyle bir toplumun aklı eren bütün fertleri, iyiliklere anahtar, kötülöklere kilit olurlar; husumet, düşmanlık, ayrılığa düşmek v.b. fitne ateşini her yerde söndürme basiretini gösterirler; toplumun huzur, barış ve mutluluğunu sağlamayı ve de korumayı başarırlar; kötölükleri, iyiliklerle ortadan kaldırırılar; temiz ve örnek yaşayışları ile toplumun huzur, güven ve mutluluğu ile onlar da mutlu olurlar; **“insanların en hayırlısı, insanlara en çok yararlı olanıdır.”** Ahlakî düsturunun şuuruna ermelerine hizmet ederler. Kendilerini ilgilendirmeyen iş ve sözlerden uzak olup dünya ve ahiret de kendilerine ve insanlığa iyilik sağlayacak yararlı ve kalıcı işler (salih ameller) ile meşgul olurlar.

2- İnsan, şu dünya hayatında toplum ile birlikte yaşamak zorundadır. Her insan, özellikle her Müslüman, yaptığı her işten, konuştuğu her kelimeden sorumludur. Yerine göre geçirdiği her saatin değerini bilmek zorundadır. Kişi, sorumluluğunun farkında olduğu ölçüde, görevlerini tam ve sağlam olarak yerine getirir, kendisini ilgilendirmeyen, dünya ve ahirette kendisine bir yararı olmayan iş ve sözler ile ömrünü tüketmez.

Gereği olmayan söz ve işlerden uzak kalmak, selamet ve kurtuluşa giden yoldur. Kâmil bir insan sorumluluklarını bilir. Dünya ve ahirette kendisine yararı olacak işlerle vaktini değerlendirir. Değersiz şeylerden uzak durur. Kalıcı ve her iki cihanda yüz akı olacak güzel amellerle meşgul olur. Böylece günaha ve zarara yol açacak iş ve davranışlardan uzak kalır. Bu

durum, aynı zamanda onun kâmil bir Müslüman olduğunun da delilidir. Lokman Hekime -onun sahip olduğu bilge kişiliği ve ahlakî faziletleri dik-kate alarak- şöyle demişler:

Ey Lokman! Senin bu mertebeye erişmene neler vesile oldu? Lokman Hekim:

«Doğru sözlülük, emaneti hak sahibine vermek ve bana yararı olmayan söz söylememek, sükût etmiş olmaktır» cevabını vermiştir.

Sahabeden Muaz (r.a.) Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.): Ya Resulallah! Konuştuğumuz her sözden sorumlu olur muyuz? Diye bir soru soruyor. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.):

“Annen, üzerine ağlasın, ey Muaz! İnsanların ateşe düşüp burunları üzerine sürünmeleri, kendi dilleri ile kazandıkları günahlar yüzündendir” cevabını vermiştir.

Kâmil insan, dünya ve ahireti için değeri yüksek olan şeylerle vaktini kıymetlendirir; gereksiz şeylerden uzak kalır ve bilir ki:

“Allahütealâ, işlerin en yüksek değerinde olanlarını sever; bayağı olanlarına kıymet vermez.”⁹⁰

90 Camiü'ssağır, hadis-i şerif no: 1889.

13. HADİS-İ ŞERİF

İMANIN KEMALİ, İMAN VE İSLÂM KARDEŞLİĞİ

عَنْ أَبِي حَمَزَةَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ." (رواه البخاري و مسلم)⁹¹

Hadis-i şerifin tercemesi:

Resulü Ekrem (s.a.v.) Efendimizin hizmeti ile şereflenen Ebu Hamza Enes b. Malik -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Sizden her biriniz, kendi nefsi için sevip arzuladığı şeyleri, mümin kardeşi için de sevip arzu etmedikçe (kâmil bir imanla) iman etmiş olmaz.”

Bu hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim, rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

İman ve İslâm kardeşliğinde temel esas:

Bu hadis-i şerif, imanın kemal derecede olması ve İslâm kardeşliği için esas olan ahlakî temel kurallardan biridir. Zira kâmil bir mümin olmanın şartı, kişi kendisi için ne gibi iyilikleri sevip arzu ediyorsa İslâmiyet'te ve insaniyette kardeşi için de aynı şeyleri sevip arzu etmesi gereklidir. Bu ise üstün ahlak sahibi olmak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmada bulunmak için uyulması gerekli bir kuraldır. Bir toplumun huzur, güven ve dayanışma içerisinde olması için o toplumda sevgi ve kardeşlik duygularının köklü bir şekilde var olması ve bu yüksek duyguların korunması bir zarurettir. Bunun

içindir ki İslâmiyet, Müslümanların birbirlerini içtenlikle sevmelerini, birbirlerine şefkat ve merhametle muamelede bulunmalarını ve bütün yaratılmışlara şefkat ve merhametle davranılmasını emreder. Yine her ferde toplumun iyiliği ve mutluluğu için çalışmasını öğütler. Toplum fertlerinin bütünü arasında adalet ve hakkaniyetin hâkim olmasını ister; çaresizlerin, düşmüşlerin ve acizlerin korunmasını müminlere görev olarak verir. “Allah katında en sevimli evler (sofralar), içinde yoksul ve yetime ikram olunan evler olduğu” bildirilir. Keza, toplumun fertleri arasında kardeşlik ve yardımlaşma ve dayanışmanın, uyulması ve uygulanması gerekli temel bir kural olduğunu öğretir. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“İyilikte ve takvada (Allah’ın buyruklarına saygılı olmakta) birbirinizle yardımlaşın. Fakat günah işlerde ve düşmanlıkta birbirinize asla yardım etmeyin.”⁹²

Toplum hayatında bunların hepsinin gerçekleşmesi için cemiyeti teşkil eden fertlerin her biri, kendisi için olmasını istediği iyilik, mutluluk ve güzellikleri, başkaları için de sevip arzu etmesi gerektiği gerçeğini, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu hadis-i şeriflerinde insanlığa ve özellikle müminlere bildirmiştir. Günümüzde, Maddî refahın ve teknik imkânların önemli ölçüde artmış olmasına rağmen, kinlerin, ihtirasların ve düşmanlıkların çeşitli vesilelerle körüklendiği masum ve mazlum insanların -hayatları dâhil- her şeylerinin heder edildiği yaşanan bir gerçektir. Bu bakımdan hadis-i şerifin bildirdiği bu düsturun, bir hayat prensibi olarak uygulanmasına bütün insanlık, bugün de daha çok muhtaçtır.

İman, kemal derecesinde insanın gönlünde yer aldığı takdirde kişi, binçili olarak iyiliklere anahtar, kötülöklere kilit olur. Haset, kibir, kin tutmak ve sevgisizlik gibi ruhî hastalıklardan kurtulur. Kendisinin mutlu olmasının, herkesin mutluluğunu istemesi ve bu yolda çalışması ile mümkün olacağını şuuruna sahip bulunur. Böylece olgun insan, kendisine istediği iyiliklerin, başkaları için de olmasını ister. Kendisine bir zarar, bir kötölük gelmesini istemediği gibi başkalarına da bir zarar ve bir kötölük gelmesini asla istemez.

Özet olarak:

Hadis-i şerif, İslâm Dini’nin yüksek ahlak ve adap kurallarından bir esası bildirmektedir. Bütün müminler bu hadis-i şerif kapsamına dâhildir.

İslâmiyet, toplumun bütün fertlerinin dayanışma halinde olmalarını ve iyilikte yardımlaşmalarını, birbirlerine kardeşlik ve sevgi bağları ile bağlanmış olmalarını ve her ferdin toplumun iyiliği ve mutluluğu için çalışmasını öngörür. Böylece toplum fertleri arasında adalet, güven, yardımlaşma ve dayanışma egemen olur. Bu ise her ferdin, kendisi için olmasını istediği her iyiliği, toplumun diğer fertleri için de istemiş olması ile gerçekleşir. Bu yüksek duygu, kâmil imanın insana kazandırdığı üstün hasletlerden (huy-lardan) ve ahlak güzelliklerindendir.

Yine kâmil imanın, mümine kazandırdığı güzelliklerden biri de kişinin iyiliklerde örnek olması; kin, haset ve sevgisizlikten uzak kalması, kendisi için olmasını istediği her iyiliği, diğer insanlar için de istemesi ve kendisine gelmesini istemediği kötülüklerin, zararların, diğer insanlara da gelmesini istememesidir.

Bu hadis-i şerife yakın manada başka hadis-i şerifler de vardır.

Onlardan bazıları şöyledir:

“İmanın en üstün derecesi, kendi nefsin için sevip arzu ettiğin her iyiliği diğer insanlar için de sevip arzu etmen ve kendine gelmesini istemediğin şeylerin başka insanlara gelmesini arzu etmemendir.”

“Kendin için sevip arzu ettiğin şeyleri, başka insanlar için de sevip arzu et ki kâmil Müslüman olasın.”

“Müminlerin, birbirlerini sevmelerinde, birbirlerine şefkatli ve merhametli olmalarında, birbirlerine sevgi ile davranmalarındaki durumları, tek bir vücut gibidir. O vücudun organlarından biri rahatsız olduğu zaman, vücudun diğer organları, onun için rahatsız olur, uykusuz kahr.”⁹³

Bu irfan ve idrâk düzeyine erişmiş bir topluma, Cenab-ı Hak, dünyada üstünlük ve şeref; ahirette de en güzel sonuç ve mükâfatlar, ihsan buyurur.

Allahım! Bize hakkı hak olarak göster ve ona uymayı nasip eyle; batılı batıl olarak göster ve bizi, ondan uzak kıl.

93 Buhârî, «Edeb» bölümü, 1/366, Müslim, «Birr ve sıla» bölümü, no: 2586.

14. HADİS-İ ŞERİF

MÜSLÜMAN'IN, KANININ AKITILMASI HARAMDIR

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يَحِلُّ دَمُ إِمْرِي مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: أَلْتَيْبَ الزَّانِي، وَالنَّفْسَ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكَ لِدِينِهِ الْمُفَارِقُ لِلْجَمَاعَةِ." (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَ مُسْلِمٌ)⁹⁴

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Mesu'd -Allah ondan razı olsun- demiştir ki Resulullah, (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın resulü olduğuma şahadet eden hiçbir Müslüman’ın kanı, şu üç sebepten biri olmadıkça helal olmaz. Bunlardan biri; başından nikâh geçtiği (sahih nikâhla evlendiği) hâlde zina eden (recm olunur); diğeri, masum bir nefsi (insanı) öldüren ve biri de dinini terk edip cemaatten ayrılındır.”

(Bu üç kimsenin durumları müstesnadır).

Bu hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, Buharî el-Camiu’s-Sahihde “Kitabü’l-Diyat” bölümünde 6484 numaralı, Müslim ise Sahih’inde “Kitabü’l-Kasame” bölümünde 1676 numaralı hadis olarak rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerif, Müslüman’ın hayatının korunmuş olmasıyla ilgili teşri-i ve muhkem (pek kuvvetli) bir esası bildirmektedir. Müslüman, insan olarak

masumdur. Hayatı korunmuştur. O, toplumun ve toplum fertlerinin güvenini sarsmadığı, onlara zarar vermediği sürece emindir. Güven içindedir, dokunulmazdır. Hadis-i şerif, insan hayatı ile ilgili çok önemli hususları beyan etmektedir. İnsan hayatında aslolan, onun hayatının korunmuş olmasıdır. Aklen de durum böyledir. Zira akl-i selim, en güzel bir kıvamda (ahsen-i takvim üzere) yaratılmış olan insanın, hayatının korunmasını, onun varlığının devamını ister ve bunun bir zaruret olduğunu kabul eder. Nitekim beş temel esasın korunması hususunda akli eren bütün insanlar, fikir birliği içindedir. Bu beş esas da:

Dinin, hayatın, neslin, aklın ve malın korunmasıdır. Bunlar, -zarurât-ı hamse- korunmaları mutlak gerekli olan beş hak, biçiminde de ifade edilir.

Hadis-i şerifte bildirildiği üzere şu üç sebepten biri olmadıkça hiçbir Müslüman'ın kanı helal olmaz. Bu üç suçtan biri taammüden (tasarlayarak) masum bir insanı öldürmek; diğeri, sahih bir nikâh ile evli olduğu halde zina etmek; bir diğeri de, Müslüman olduğu halde dinini terk edip İslâm cemaatinden ayrılmaktır.

Hadis-i şeriften öğrenilen hususlar:

1- Hiçbir Müslüman'ın kanını akıtmak helal olmaz. Bir kimse, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in de Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederse hiçbir kimseye, onun kanını akıtmak helal olmaz. Ancak şu üç suçtan birini işlemiş olursa bu masumluğunu, kendisi kaldırmış olur. Bu suçlardan biri haksız yere bir insanı kasten öldürmüş olmasıdır. Diğeri sahih nikâh ile evlendikten sonra zina etmiş olmasıdır. Üçüncüsü de İslâm Dini'ni terk (irtidat) edip İslâm cemaatinden ayrılmış olmasıdır.

Kim, masum bir insanı, tasarlayarak (taammüden) öldürürse öldürülen kimseye bedel olarak kısas olunur. Kısas ise, adil mahkemenin kararı ile katilin, katledilmesine hüküm verilmesi ve mahkeme eliyle yerine getirilmesidir.

Hadis-i şerifte bu husus beyan edilmiştir. Nitekim Kur'anıkerim'de mealen şöyle buyurulmuştur:

“Ey akıl sahipleri kısısta (masum bir insanı öldüren kimsenin aynı ceza ile cezalandırılmasında) sizin için hayat vardır.”⁹⁵

Buradaki ilahî hikmet şudur: İnsanlar, hayatlarından emin olsunlar ve güven içinde yaşasınlar. Kim, masum bir insanı, bilerek, tasarlayarak hayat hakkından mahrum ederse, adil mahkemenin kararı ile aynı cezayı görür. Böyle bir cezanın varlığını ve adil bir mahkeme tarafından uygulanacağını bilen bir kimse, kendi hayatının da yok olmasına neden olacak bir suç işlemekten kendisini alıkoyacaktır. Bunun içindir ki:

“Ey akıl sahipleri kısısta sizin için hayat vardır” buyurulmuştur.

Aslolan insan hayatının muhteremliğinin korunmuş olmasıdır. Geniş bilgi fıkıh ilmi ile ilgili eserlerde mevcuttur.

2- Sahih nikâh ile evlenmiş olan erkeğe muhsan, kadına da muhsane denir. Muhsan iken zina eden kimse, bu suçuna karşılık recm olunmayı hak etmiş olur. Böyle bir kimse; Cenab-ı Hakk'ın kendisine helal kıldığı nimeti bırakıp çirkin ve haram olanı işlemiş, başkasının ırz ve namusuna tecavüzde bulunmuş ve insanlığa karşı suç işlemiş olur. Bu şahıs, soyların bozulmasına, neseplerin karışmasına sebep olmuş ve Cenab-ı Hakk'ın nehyettiği kötülüğü fiilen işlemekle kendi dokunulmazlığını kendi eliyle kaldırmış olur. Recm cezası, Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) sünneti ve İcma-i ümmet ile sabit olmuştur. Abdullah İbn-i Abbas -Allah onlardan razı olsun-: “Recm cezası, Kur'an ile sabit olmuştur” demiştir. Allahüteâlâ Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Zinaya asla yakın olmayın; çünkü o çirkin bir şeydir ve yol bakımından kötü bir yoldur”⁹⁶ buyurmuştur.

Bütün bu işlemlerin, adil bir mahkemenin usulüne uygun kararı ile olması gereklidir. Bu gibi suçların belirlenmesi ve yargı yoluyla uygulanması gerekli olduğundan hiçbir fert diğerine bir zarar veremez.

3- Müslüman bir kimse, İslâm'ı terk eder, Müslümanların toplumundan ayrılır ve tekrar tövbe edip İslâm'a dönmezse, bu suçunu nedeniyle ve kendi eliyle dokunulmazlığını kaldırmış olur. İrtidat eden kadın ise cezasının uygulanması hususunda yine şer'î delile dayanarak farklı hukuki görüşlere sahip âlimler vardır. Hanefîlere göre irtidat eden kadın ise kendisi tekrar İslâm'ı kabul edinceye veya ölünceye kadar hapsedilir; çünkü Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), savaş sırasında da kadınları öldürmekten insanları men etmiştir. Küfürde olsun veya irtidat etmiş olsun bir ayırım yapmamıştır.

96 İsra Sûresi, ayet: 32.,

Bütün bu cezalar, usulüne göre ve adil bir mahkemenin kararı ile uygulanabilir. Fertler, ancak bilgi ve görgüleri ile adalete yardımcı olurlar ve adaletin sonucuna rıza gösterirler.

4- Hadis-i şerifte bu üç büyük suçtan insanların uzak tutulması gerektiği bildirilmiştir. İslâmiyet'teki hadlerden (belirli ve caydırıcı cezalardan) asıl amaç; fertleri, toplumları ve insanlığı bu gibi kötülüklerden korumaktır.

5- Muteber olan Din, İslâm Dini'dir. Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Allah katında, gerçek din İslâm'dır”⁹⁷ buyurulmuştur.

Bu bakımdan toplumun birliğini, bütünlüğünü korumak; toplumun bütün bireylerini (fertlerini) her yönden ve iyiden iyiye eğitmek bir zarurettir. Bu eğitimle Cenab-ı Hakk'ın, insanların gizli ve açık bütün durumlarını bildiğini, onları görüp gözettiğini; O'nun, biz insanlara verdiği sayısız nimetler karşısında insanlık onurunu korumamızın, mukaddes bir görev olduğu telkin edilmelidir. Bunun için iyileştirici ve sevdirci eğitim ve öğretimle toplumun her ferdine, insan haklarının kutsallığı ve dokunulmazlığı öğretilmelidir.

Bu şekilde yetiştirilmiş olan toplum fertlerinin her biri, Allah'tan haya eder, O'na isyan etmekten sakınır. İnsanlara karşı da çok saygılı olur. Böylere, Cenab-ı Hakk'ın, kendilerini her an görüp gözettiğini bilirler, her türlü isyan ve kötülükten de sakınırlar.

97 Ali İmran Sûresi, ayet:19.

15. HADİS-İ ŞERİF

İSLÂM 'IN ADABI

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصُمْتُ ، وَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ ، وَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ." (رواه البخاري ومسلم)⁹⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kimse, ya hayır söylesin ya da sussun; Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kimse, komşusuna iyilik (ve ikramda) bulunsun; Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kimse, misafirine ikramda bulunsun.”

Hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif de “Cevamiu’lkelim”dendir. Hadis-i şerifte üç husus beyan buyurulmuştur. Bu hususlar, mekarimi ahlak adı verilen üstün ahlakı, söz ve fiil olarak cem etmiştir. 13. hadis-i şerifin açıklanmasında da işaret edildiği gibi bir kısım alimler: Dört hadis-i şerif, iyiliklere ait esasları, derleyerek bir araya getirmiştir, demişlerdir. Bunlar:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden, ya hayır söylesin yahut sussun.”⁹⁹

⁹⁸ Buharî, «Edeb» bölümü, hadis-i şerif no: 5672, Müslim, «İman» bölümü, no: 6484, 1676.

⁹⁹ Müslim, 1/50.

“Bir kimsenin güzel bir Müslüman olduğunun delili, kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmiş olmasıdır.”¹⁰⁰

“Öfkelenme “ (gazabına hâkim ol).

“Sizden biriniz kendisi için olmasını istediği şeyleri kardeşi için de sevip arzu etmedikçe iman etmiş olmaz.”

(Kâmil mümin olamaz.) anlamındaki hadis-i şeriflerdir.

Kuşkusuz insanı Cenab-ı Hakk’ın azabından kurtaracak ve O’nun sevgi ve rızasına eristirecek olan kâmil imandır. İmanın aslı da: İslâm’ın (Amen-tüsünde) iman esaslarında ifade edilen hususları gönülden kabul ve tasdik edip dil ile ikrar etmek (söylemek) tir. Ahiret günü ise kıyamet günüdür. Cenab-ı Hakk’ın bütün insanları yeniden diriltip bir araya getireceği ahiret günü, büyük hesap günüdür.

1- İnsan medenî bir varlıktır. Toplum ile birlikte yaşamak zorundadır. Çevresindeki insanlar ile ilgilenmek durumundadır. Kendisi insanlara muhtaç olduğu gibi insanlar da ona muhtaçtır. İslâmiyet, insanların birbirleri ile olan bu ilgi ve ilişkilerinin güven ve huzur içinde olmasını öğütler. Bunun için de insanlara en iyi, en emin ve uyulması hayırlara sebep olacak esasları, kuralları telkin eder. Bunun içindir ki, temel bir kaide (kural) olarak **“İnsanların en hayırlısı, onlara en çok yararlı olanıdır”** düsturunu bütün insanlığa duyurmuştur. Yukarda meali verilen hadis-i şerifte kişinin konuştuğunda hayır söylemesi; bu mümkün olmadığı yerde sükût etmesi; komşusuna iyi davranıp ikramda bulunması; misafirine güler yüz, güzel söz ve ikram ile iyilikler sergilemesi imanın kemalinden olduğu öğretiliyor.

Birbirleri ile devamlı beşeri ilişkiler içinde bulunmak zorunda olan insanlar, emin ve sağlam esaslara dayanan güzel muamelelerde bulunmaları gereklidir. Hadis-i şerifte en güzel ve yararlı sonuçlara ulaşmamızı sağlayacak adab-ı muaşeret kaideleri (görgü kuralları), bizlere öğretiliyor. Konuşurken hayır söylemek, bunun mümkün olmadığı yerde susmak, inancın kemal derecede olduğunu gösteren ahlakî bir prensiptir. Kendimize ve toplumumuza huzur ve mutluluk vesilesi olarak güzellekle ve ölçü içerisinde konuşmak; bunun mümkün olmadığı yerde sükût etmek İslâm’ın adabındandır. İnsanları üzecek veya onlara zarar verecek, sonuç itibarı ile Cenab-ı Hakk’ın gazabını mucip olacak sözler söylemeyip sükût etmek, bu gibi söz-

100 Bu hadis-i şeriflerin kaynakları kendilerine ait olan bahislerde geçmiştir.

lerin konuşulduğu yerlerden uzak durmak bir erdemdir. Dünya ve ahirette kurtuluş sebebidir. Konuşmanın yeri geldiğinde konuşmak, sükût etmek gerektiği yerde sükût etmek, (susmak) kemal sahibi insanların vasıflarıdır.

Bir başka hadis-i şerifte:

“Kişinin imanı tam ve doğru olmaz, kalbi doğru olmadıkça, ve kalbi de doğru olmaz lisanı doğru olmadıkça”¹⁰¹

buyurulmuştur.

İmanın kemal derecede olmasının şartı kalbin dosdoğru olması, kalbin doğru olmasının şartı ise lisanın doğru olmasıdır. Ayrıca:

“Kişi, lisanını -hayır olanların dışında konuşmaktan- korumadıkça imanın hakikatine erişemez”

buyurulmuştur.

“Yerinde susmasını bilen kurtuluşa ermiştir.”

Bu hikmetli söz, ne büyük gerçekleri bildirmektedir. Yerli yersiz konuşmak insanın helakına yol açar. Dili korumak da kurtuluş yoludur. Güzel söz konuşmak, iyiliklere yol açıyor, sebep oluyorsa konuşmak hayırlıdır. Hatta bu durumda konuşmak susmaktan daha hayırlıdır. Zarar verecek, kötülüğe sebep olacak söz söylemektense susmak daha hayırlıdır. Örneğin: İnsanlara İslâmiyet'i öğretmek, onlara gerçek bilgileri bildirmek, dinî ifadesi ile onlara marufu telkin edip münker (kötülük) ten onları men etmek; insanların arasını bulup düzeltmek, insanlara güzel söz söylemek bunların ve benzerlerinin konuşulması çok hayırlıdır. Keza, kendisinden bir şeyler umulan veya korkulan bir kimsenin yanında hak olanı, hayırlı olanı söylemek de hayırdır, en güzel sözlerdendir.

2- Komşular ile yakından ilgilenmek onlara iyi davranmak, kendilerine iyilik ve ikramda bulunmak, onlara eziyet veya zarar verecek söz, iş ve davranışlardan uzak durmak; kâmil mümin olmanın, iyiliklerin ve iyi insan olmanın da bir göstergesidir. Bir Müslüman için bunları içtenlikle yerine getirmek bir görevdir. Hadis-i şerif, bu gerçeği en güzel ve en belîğ üslup ile bildirmiştir. Kur'anıkerim'de de mealen şöyle buyurulmuştur:

¹⁰¹ Tergîb ve Terhib, 3/353,

“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaş, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın, iyiliklerde bulunun...”¹⁰²

Komşuya iyilik ve ikram, dinimizce yerine getirilmesi gereken dinî ve insanî bir görevdir. İslâmiyet, bu görevleri -başka bir yerde benzeri görül-meyen- sağlam ve güzel esaslar üzerine bina etmiştir. Bir hadis-i şerif meal olarak şöyledir:

“Cibril-i emin, komşu (hukuku) hakkında bana devamlı olarak öyle tavsiyelerde bulundu ki (günün birinde) komşuyu komşusuna mirasçı yapacak zannettim.”¹⁰³

Komşuya eziyet vermek ise büyük bir vebaldir. Buharî’de mevcut bir hadis-i şerif, meal olarak şöyledir:

“Allah’a yemin ederim ki iman etmiş olmaz. Allah’a yemin ederim ki iman etmiş olmaz. Dediler ki: (O) Kimdir? Ya Resulallah! Buyurdu ki: Komşusu; zararından, kötülüklerinden emin olmayan kimsedir.”¹⁰⁴

Hız. Peygamber’in huzurunda bir kadının ibadetlerinden bahsedilir. Ne var ki dili ile komşularını incittiği ve onlara eziyet ettiği söylenir. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“O kadında hayır yoktur. O ateştedir buyurmuştur. Ve yine onun huzurunda bir kadından bahsedilmiş: O sadece farz olan namazlarını kılar, ramazan orucunu tutar; bir miktar da (yavan) süttten yapılmış gıda maddelerini sadaka olarak verir. Bundan başka da iyiliği yoktur, dediler. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): O kadın cennettedir”¹⁰⁵ buyurdular.

Komşuluk haklarına saygılı olmanın, onlara iyi davranmanın çeşitli yolları olduğu bir gerçektir. Onları hoş tutmak gönüllerini almak yeri geldiği zaman ziyaret etmek, komşuların durumlarından haberdar olup sevinçlerini, sıkıntılarını paylaşmak; hiç imkân olmadığı durumlarda bile güler yüz ve güzel sözle onlara iyilikte bulunmak insanî, İslâmî bir görevdir. Bir hadis-i şerif, meal olarak şöyledir:

102 Nisa Süresi, ayet: 36.

103 Buharî, «Edeb» bölümü, 10/369, Müslim, «Birr ve Sıla» bölümü, no: 2624. Tirmizî, «Birr» bölümü, no: 1943.

104 Buharî, «Edeb» bölümü, no: 5670, c: 5, s: 2240.

105 Müstedrek, 4/184.

“Yanında komşusu aç olduğunu bildiği halde tok olarak geceleyen kimse (bana tam olarak) iman etmiş değildir.”¹⁰⁶

Yine diğer bir hadis-i şerifte:

“Yanında komşusu aç olduğu halde karnını doyuran kimse (tam) iman etmiş olmaz”

buyurulmuştur.

Sahabeden Ebu Zer’e (r.a.) Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), şöyle buyurmuşlardır:

“Ey Eba Zer! Tirit (veyahut başka bir şey) pişirdiğinde suyunu fazla koy. Sonra da komşularını gözetip onlara marufa uygun ikramda bulun.”¹⁰⁷

3- Hadis-i şerifte:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse, misafirine ikramda bulunsun” buyurulmuştur.

Misafirperverlik insanî, ahlakî üstün meziyetlerden biridir. Özellikle İslâm şerefine ermiş kimselerin misafirlerini hoş tutması onlara -imkânları ölçüsünde- ikramda bulunması; misafirlerini ağırlaması İslâm ahlakının insana kazandırdığı güzelliklerdendir. Misafiri imkân ölçüsünde hoş tutmak, ona ikramda bulunmak, İslâm’ın adabındandır. Zira böyle yapmak, peygamberlerin ve onların yolunu izleyen iyi insanların ahlakındandır.

Misafire ikram etmek; onu hoş tutmak güler yüz ve güzel sözlerle onu ağırlamak gerekli olduğu gibi misafir de ev sahibini taciz edecek söz ve davranışlardan sakınmalıdır.

Hadis-i şerifte beyan buyurulan bu üç hususa riayet etmek, insanlar arasında birlik, sevgi, yardımlaşma ve dayanışmayı sağlar, güçlendirir. Dostlukları pekiştirir. Toplumun sulh, sükûn ve huzurunun devamını sağlar. Kinleri, husumetleri giderir. Böylece insanlar arasında sevgi ve kardeşlik daima egemen olur. Ahirete ait mükâfatı ise Cenab-ı Hakk’ın hoşnutluğudur. Bu ise en büyük başarı ve en büyük mutluluktur.

¹⁰⁶ El-Edebü’l Müfred, 1/279.

¹⁰⁷ Müslim, «Birr ve sıla» bölümü, no: 2625.

16. HADİS-İ ŞERİF

ÖFKELENME, SENİN İÇİN CENNET VARDIR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوْصِنِي ، قَالَ: «لَا تَغْضَبَ فَرَدَّدَ مِرَارًا، قَالَ: لَا تَغْضَبُ.» (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)¹⁰⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Bir adam, Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimize gelerek şöyle dedi:

“Ya Resulallah! Bana vasiyet (yani nasihat) et dedi. Resul-i Ekrem (s.a.v.), cevap olarak şöyle buyurdu: Gadap etme (öfkelenme). Bu şahıs, aynı sözü birkaç kere tekrarladı ve her defasında Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz cevap olarak: Gadap etme (öfkelenme)” buyurdu.

Bu hadis-i şerifi, Buharî rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

İmam Buharî, bu hadis-i şerifi, “Kitabü'l edeb”de (gadap etmekten sakınmak) bölümünde 5765 rakamlı hadis-i şerif olarak zikretmiştir.

Hadis-i şerif, dünya ve ahirete ait iyilikleri kendisinde toplayan ve “Cevamiu'l-kelim” adı verilen hadis-i şeriflerdendir. Nasihat isteyen şahsın, Ebu'dderda veya Cariye b. Kudame adındaki sahabilerden biri olduğu bildirilmektedir. Abdullah İbn-i Ömer de: Ya Resulallah! Hangi amel beni Allahütealâ'nın gazabından uzak bulundurur diye sormuş, Resul-i Ekrem (s.a.v.): **“Gazap etme”** buyurmuşlardır. Hadis-i şeriften: Gazap etmeye sebep olacak şeylerden sakın, gazaba vesile olacak şeyleri yapma, öfkenin gerekeceği işleri yapmaktan uzak ol, manaları da anlaşılmaktadır. Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz, öfkesini yenen insanı övmüş ve şöyle buyurmuştur.

“Güçlü, kuvvetli olan kimse, insanları yere yıkan kimse değil; asıl kuvvetli olan, gazap halinde iken kendi nefesine hâkim olan kimsedir.”¹⁰⁹

“Kim, gazabının gerektirdiğini yapmaya muktedir iken öfkesini yenerse Allahütealâ, kıyamette, bütün halkın huzurunda o kimseyi çağırır ve onu cennet hurilerinden dilediğini alması hususunda muhayyer kılar”¹¹⁰ buyurmuştur.

1- Müslüman bir insanın, iyi ahlak ile ahlaklanmış olması gerekir; çünkü İslâmiyet, güzel ahlaktan ibarettir. İyi ahlak sahibi bir kimse edeplidir, utanma duygusuna sahiptir ve vakurdur, ama mütevazidir.

O, öfkesini yenmesini bilir, insanlara kendisini, sevdirdiği gibi kendisi de insanları Allah için sever; bilgisiz kimselerin davranışlarına, yumuşaklık ve akl-ı selim ile karşılık verir. Olgun şahsiyeti ve yiğitliği her halinden müşahade edilir. Zorluklara katlanır; sabırlıdır. İnsanlara eziyet vermez. Gazabına hâkim olur (öfkesini yener); her halinde güler yüz ve güzel sözlü olduğu görülür.

Yukarıdaki hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), kendisinden nasihat isteyen sahabiyi bu hususlara, şu veciz sözleri ile yöneltmiştir; çünkü bu veciz beyan, iyilikleri bir araya getiren, kötülüklerin doğmasına mani olan bir cümledir.

Muhammed İbn-i Dakîkî'l-İyd, bu hadis-i şerifin açıklamasında özetle şöyle demiştir:

Gazap halinde insan, itidalini (ölçülü davranışları) kaybeder. Yersiz ve geçersiz sözler söyler. Onun bu durumu, insanların nefretlerinin doğmasına, haram olan şeylere ve çirkinliklere yol açar. Bunların hepsi, öfkenin sebep olacağı yanlışlıklardır. Şeytan, öfkeyi insana süslü göstermeye çalışır. Böylece O, insanı Allahütealâ'nın rızasından uzaklaştırmak ister. Buna karşı insanın korunabileceği en güçlü silahı; içtenlikle Allah'a sığınıp öfkesini yenerek şeytanın hilesini boşa çıkarmaktır.¹¹¹

Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.

Gazap, insanın yaratılışında vardır. Bunun var olmasının hikmeti çok büyüktür. Dıştan gelecek zararlara, insan, bu güçle karşı durabilir.

¹⁰⁹ Buharî, «Edeb» bölümü, 10/431, Müslim, «Birr ve sıla» bölümü, no: 2609.

¹¹⁰ Tirmizî, «Birr ve sıla» bölümü, no: 2022, Ebu Davud, «Edeb» bölümü, no: 4777.

¹¹¹ «Şerhü'l Erbaîn en-Neveviyye», İbn-i Dakikü'l İd, s: 71, Beyrut, tab: 1991.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) kendisine nasihat etmesini isteyen sahabeye **“gazap etme”** buyurmakla ona, amacına ulaştırarak mutluluk yolunu göstermiştir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), böylece o kimseye üstün ahlakı, Kur'an ahlakı ile ahlaklanmasını telkin etmiştir.

Sonuç olarak; hadis-i şerifte soru soran mümine; üstün ahlak, (Kur'an ahlakı ile ahlaklanması) öğretiliyor. Eğer kişi, bu üstün ahlak ile ahlaklanır ve bu durum, kendisinde bir huy (karakter) haline gelirse gazap etmeye sebep olacak durumlar karşısında derhal öfkesini yener ve Cenab-ı Hakk'ın rızasına uygun olan yolu bilir ve ona uyar, sonucu ise cennet olur.

Zira Allahüteâlâ, Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurmuştur.

“...Cennet o takva sahipleri için hazırlanmıştır ki onlar bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar. Öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışlarda bulunanları sever.”¹¹²

Kişi, bilinçli olarak Allah için öfkesini yenmekle müttakilerden olur.

Soru soran zat, Resul-i Ekrem'den (s.a.v.) bu cevabı alınca bu nasihatın az olduğunu sanarak tekrar nasihat istemiştir; lakin her defasında aynı cevabı almıştır. İyiden iyiye düşünülüp Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) emri uyarınca amel edildiğinde bunun yeter derecede bir nasihat olduğu anlaşılmış olur. İnsan, gazabı terk edip ölçülü ve akl-ı selime sahip bulunduğu süreçte kötülükleri terk eder. Böyle olunca da o kişinin önünde her türlü iyilik yolları açılmış olur. Onun içindir ki bu hadis-i şerif, dünya ve ahirete ait iyilikleri kendinde toplamıştır, denilmiştir.

Öfke, çoğu kere insanların elinde olmayan bir durumdur; fakat bunun bir zaaf olduğu bilinmelidir. Hilim ise nefse hâkim olmak ve gazaba sebep olacak şeyler karşısında akl-ı selimi ve itidali koruyup gazap etmemektir. Bu ise peygamberlerin ahlakındandır. Kişi, kendisini, hilim sahibi olmaya, sabırlı, sebatlı ve ölçülü hareket etmeye alıştırmır ve kendini bu yolda eğitir ve uygularsa kurtuluş yolunu seçmiş demektir.

Zeyd b. Seane adında bir şahıs, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) huzuruna gelerek henüz vakti dolmamış alacağını istemiş. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanında Hz. Ömer de (r.a.) bulunmaktadır. Zeyd b. Seane, alacağını ister ve bu arada çok incitici sözler söyler. Resul-i Ekrem, (s.a.v.) gayet sabırlı ve tebessümle bu şahsı karşılar. Ancak Hz. Ömer, yerinden hiddetle kalkar. O

112 Al-i İmran Sûresi, ayet: 34.

zata layık olduğu cevabı vermek ister ve azarlar. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Ya Ömer! Şu anda benim ve bu şahsın, senin şimdiki tavrından daha başka tutum içinde olmana ihtiyacımız var. Bana borcumu güzellikle ödememi söylersin, bu şahsa da alacağını güzellikle istemesini öğütlersin. Şu an her ikimizin de buna ihtiyacı vardır. Ve sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), bir şahsı çağırır, alacak sahibine ödenmesi gerekeni ve bir miktar da hakkından fazla vermesini emreder. Sonra alacak sahibine döner ve ondan, Hz. Ömer'e gücenmemesini ister. Böyle bir muamele karşısında Zeyd b. Sene çok etkilenir, düşünür ve İslâmiyet'i kabul etmek şerefine erer.

Buharî ve Müslim'de bulunan bir hadis-i şerifte belirtildiği üzere iki kişinin, birbirleri ile tartıştıklarını ve bunlardan birinin çok hiddetlendiğini, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), görür ve şöyle buyurur:

“Ben, bir cümle biliyorum ki bu öfkelenen şahıs, onu söyleyecek olursa öfke hâli ondan zail olur (geçer). O kelime: ‘Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah’a sığınırım’ sözüdür.”

Öfkelenen kişinin; bu halin kendisinden geçmesi için abdest alması, ayakta ise oturması, oturuyorsa yatması tavsiye buyurulmuştur. Öfkelenmekten, elden geldiği ölçüde uzak durmak gereklidir; çünkü gazap etmek iyi bir şey değildir.

Ancak gazap, Allah için olursa o zaman yerindedir ve övgüye layıktır. Masum bir kimsenin; mal, can ve namus veya şerefine bir zarar verilir yahut bunlar veya bunlardan başka dinen mukaddes sayılan hususlara saldırılır (ister inançlara, ister ibadetlere, ister ahlaka karşı saldırı olsun) bunlar karşısında hiddet gösterip zararı önlemek, övgüye layıktır ve bir görevdir. Kur'anıkerim'de ashab-ı kiram, bu vasıfları ile övülmüşlerdir.

Resul-i Ekrem (s.a.v.), genç ve bakire bir kızcağızın edep ve haya duygusundan daha fazla haya sahibi idi. O'nun hoşlanmadığı bir durum olduğunda bu durum, onun yüz ifadelerinden anlaşıldı. Bununla birlikte Cenab-ı Hakk'ın haram kıldığı bir şey, birisi tarafından yapıldığında Resul-i Ekrem (s.a.v.), çok üzülür ve öfkelenirlerdi (yani o kötülüğün olmaması için ne gerekiyorsa onu yerine getirirlerdi).

Bu hadis-i şeriften; iyilik yollarını öğrenmeye, güzel nasihatleri (öğütleri), dinleyip onlardan yararlanmaya çalışmak ve imkân ölçüsünde bu iyilikleri artırmaya gayret etmek gerektiği anlaşılmaktadır. En kâmil insanlardan bilgi öğrenmeye, onların eğitim ve öğretimlerinden yararlanmaya; sözü az söyleyip çalışmayı, ameli, çok yapmaya teşvik olduğu görülmektedir.

17. HADİS-İ ŞERİF

İHSAN EMRİNİN, UMUMA ŞAMİL OLDUĞU

عَنْ أَبِي يَغْلَى شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ”إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ ، وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ وَلْيُرِخْ ذَبْحَتَهُ .“ (رواه مسلم)¹¹³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Ya’la Şeddad b. Evs (r.a.) demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) Efendimiz, şöyle buyurdu:

“Allahütealâ ve Tekaddes Hazretleri, her şeye güzel muamele edilmesini (iyilikle davranılmasını) emretmiştir. Öyle ise (canlı bir varlığı haklı olarak) öldüreceğiniz vakitte (ona eziyet vermeden), güzel bir şekilde katli ihtiyar ediniz. Ve yine bir hayvanı, boğazladığınızda da (hayvana eziyet vermeyerek) güzel bir şekilde boğazlayınız. Herhangi biriniz, böyle bir işi yapacak olursa bıçağını iyice bilesin ve kesimini yapacağı hayvanı, rahatlandırınsın,” (ona eziyet vermesin).

İmam Müslim, bu hadis-i şerifi, “Kitabu’s-sayd” bölümünde 1955 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif, dinî kaidelerden temel bir kaidedir; zira hadis-i şerifte her şeyde ve her işte ihsanın vücubu (dinî bakımdan gerekliliği) bildirilmektedir.

İhsan: Yaptığını itkan ile (kesin bir şekilde) bilerek, tam, sağlam ve en iyi, en güzel bir şekilde yapmak demektir.

Bu hadis-i şerifte olduğu gibi. Kur'anıkerim'de pek çok ayetlerde ve ayrıca birçok hadis-i şeriflerde bu husus, bildirilmiştir. Yapılan görevin, tam ve en güzel bir biçimde yerine getirilmesi, bütün farzlarda, ibadetlerde, esas olduğu gibi, haramların terk edilmesinde de en güzel bir biçimde onlardan sakınılması da farzdır. Diğer taraftan insanlara ve başka yaratılmışlara, yapılması gerekli olan bütün muamelelerde de ihsan üzere (en güzel bir biçimde) davranılması gerekir ki, yapılan amel, iyi ve makbul olsun.

Evet, bu hadis-i şerif, dinî kurallardan önemli bir kaideyi bildirmektedir. Bu temel kaide, İslâm'ın bildirdiği esasları tam, sağlam ve güzel bir şekilde öğrenmenin ve yine güç ölçüsünde bunları yerine getirmenin gerekli olduğunu kapsamaktadır.

Yapılan işlerde ihsan ise o işi, şer-î şerif uyarınca en güzel bir şekilde yapmaktır. Yapılan iş, -şahıslarımızla veya yakın ve uzak çevremizle veya diğer insanlarla ilgili işlerden olsun- o görevin en güzel, en mükemmel bir şekilde sağlam bir biçimde ve şer-î şerifin gereğince yapılması, **ihsan** demektir.

Kısaca kişi, din ve dünyasına ait bütün işlerini bilinçli olarak, bilerek tam, sağlam, doğru ve en güzel bir şekilde yerine getirmekle yükümlü olduğunu, bilmelidir. Bütün görevlerini bu esasa uygun olarak yerine getiren kimse, gönül rahatlığına, dünya ve ahiret saadetine ermiş olur; çünkü Cenab-ı Hakk'ın yardımı ve sevgisi, daima bu gibi insanlarla (ihsan sahibi olanlarla) beraberdir.

“Allah, muhsinleri sever.”¹¹⁴

İhsan, mubah olan veya yapılması gerekli olan hususlarda da en güzel olan ne ise onu yapmaktır. İhsan, bütün canlılara karşı şefkatli ve merhametli davranmaktır. Örneğin; mubah (eti helal) olan bir hayvanı keserken bile hayvana rıfk ile (yumuşaklıkla) muamele etmek, kesim aletini iyice bileyerek ve onu hayvana göstermemek, dinî usule uygun olarak ve eziyet vermeden, en seri bir şekilde hayvanın kesim işlemini yapmak; kesilmiş hayvanı iyice soğuttuktan sonra derisini yüzmek gibi... Avlanması mubah olan av hayvanlarına karşı da durum böyledir.

Diğer taraftan savaş durumunda bile, sadece saldırgan düşmanı zararsız hale getirmek üzere saldırana karşı savaşmak görevdir, cihaddır; lakin

asla haddi aşmamak, eziyet vermemek; insan vücudunu çirkinleştirmemek (müsle yapmamak) gerekir; çünkü İslâmiyet, vücuda hakaret etmek ve buna benzer her türlü kaba davranışlardan bütün müminleri, yasaklamıştır. Savaş halinde bile çocuklara, kadınlara, yaşlılara, hastalara ve (inancına göre) ibadetle meşgul olanlara ve güçsüzlere eziyet veya zarar vermekten sakınmak gereklidir. İslâmiyet, bu sayılanlar ve benzeri durumda olanlara zarar vermekten bütün Müslümanları, men etmiştir. Bu ise ihsandır.

İslâmiyet'te, adil mahkemenin kararı ile kısas veya had cezalarının, uygulanmasında da ihsan esasına riayet edilmek mecburidir. İnsan veya diğer canlılara işkence yapmak haramdır. Canlıları, ateşte yakarak imha etmek de dinen yasaklanmıştır. Abdullah İbn-i Mesud (r.a.), şöyle demiştir:

Ben Resul-i Ekrem (s.a.v.) ile bir yerden geçerken bir karınca yuvasının karıncalar ile birlikte yakıldığını gördük. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu duruma çok üzüldü, öfkелendi ve şöyle buyurdu:

“Hiçbir kimsenin, Cenab-ı Hak’ın azabı ile (ateş ile) işkence yapması uygun olmaz.”¹¹⁵

Cenab-ı Hak tarafından bir nimet olarak istifademize sunulmuş olan hayvanlara iyi muamele etmek; güçlerini açacak şekilde onlara yük yüklememek; mubah olanlarının etlerinden, sütlerinden ve diğer kısımlarından yararlanırken bunların hepsinin, Allahütealâ’nın bize ikram ettiği nimetler olduğunu itiraf edip O’na şükürde bulunmak ihsandır.

Hadis-i şerif, İslâm Dini’nin, insanlığa öğrettiği temel esaslardan bir kaidedir. Her işi, her ameli, ihsan üzere yapmamız gerektiğini bildiren ilahî bir düsturdur. Allahütealâ, Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Siz, Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın; yaptığınızı güzel yapın; Allah muhsinleri (yaptığını güzel yapanları) sever.”¹¹⁶

115 Riyazü’ssalihin, s: 884, no: 1607. Hadis-i şerifi Buhârî rivayet etmiştir.

116 Bakara Süresi, ayet:135.

18. HADİS-İ ŞERİF

TAKVA VE GÜZEL AHLAK

عَنْ أَبِي ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادَةَ وَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ،
عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : ”إِتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَ أَتْبِعِ السَّيِّئَةَ
الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا وَ خَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ.“

(رواه الترمذی و قال حَدِيثٌ حَسَنٌ)¹¹⁷

وَ فِي بَعْضِ النُّسخِ : (حَسَنٌ صَحِيحٌ)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Zer Cündüb b. Cünade ve Ebu Abdurrahman Muaz b. Cebel -Allah onlardan razı olsun- demişlerdir ki, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

**“Nerede olur isen ol, Allahütealâ’dan takva üzere bulun. Bir fena-
lık (kötülük, günah iş) yaptığında derhal ardından bir güzel iş yap ki,
(o güzel amelin) yapılan kötülüğü gidersin. Bir de insanlarla iyi ahlak
sahibi olarak geçim yap.”**¹¹⁸

Hadis-i şerifi Tirmizî rivayet etmiş ve hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

Bazı nüshalarda ise, hadis-i şerif hasen ve sahihtir, kaydı vardır.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, sahabeden Muaz b. Cebel ve Ebu Zer el-Ğıfarî -Allah onlardan razı olsun- rivayet etmişlerdir. Ebu Zerr el-Ğıfarî ilk Müslüman olanların beşincisidir. Mekke’de ikamet etmiş ve daha sonra Medine’ye

¹¹⁷ Tirmizî, «Ebvabü'l birri ve'ssılati» bölümü, no: 1988.

¹¹⁸ Tirmizî rivayet etmiş ve bu hadis-i şerif, «hasendir» demiştir.

hicret etmiştir. Hz. Osman'ın hilafeti zamanında ve hicretin 32'inci yılında Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) 273 hadis-i şerif rivayet etmiştir. Bu hadis-i şerif de onlardandır.

Bu hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) üç cümlede üç hususu beyan buyurmuşlardır. Bunların her biri, İslâmiyet'te her bir Müslüman için uyulması gerekli temel esaslardır.

Takva dinin esasıdır. Takva ile insan, en üstün mertebelere **"hakka'l yakîn"** derecesine erişebilir. Lügat bakımından takva, kişinin korkup çekindiği şey ile kendisi arasına korunmak için bir engel koyması demektir. **"Allahütealâ'dan takva üzere ol"** demek, Allahütealâ'nın azabından kendini koru demektir. Yani O'nun azabını gerektirecek kötülükleri yapmaktan sakın ki azabı sana gelmesin. Bu da Cenab-ı Hakk'ın buyruklarına uymak, onları güç ölçüsünde, içtenlikle yerine getirmek ve yasak ettiği şeylerden de sakınmak demektir. Kişi, yalnız iken veya toplum içinde hangi halde bulunursa bulunsun Cenab-ı Hakk'ın azabını gerektiren her şeyden sakınması takva sahibi olduğunun delilidir. Gizli açık her durumunda kulun Cenab-ı Hakk'a karşı, edebini koruyup O'nun rızasını ve sevgisini kazanmasıdır.

Kişi, bir günah iş yaptığında onun ardından hemen bir güzel iş, salih amel yapmalıdır ki, o güzel amelin sevabı, günah işin kötülüklerini silip temizlesin. Günah işin kirini, güzel amelin nuru yok etsin.

Hadis-i şerifte ilk olarak Allahütealâ'nın hukukunun yerine getirilmesi emredilmiş; ikinci cümlede de kişinin kendi nefsini iyileştirmesi tavsiye buyurulmuş, üçüncü cümlede ise hukuk-i ibad (kulların hukukunun) gözetilip korunması emredilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

"İnsanlar ile güzel ahlak sahibi olarak geçim yap." Şahsiyetini ve yaşantısını en güzel seviyeye eriştir. Bu da insanlara iyilikte bulunmak, onlara eziyet vermekten sakınmak, daima onlara karşı güler yüzlü olmak, her durumda onları Allah için sevip hoşnut etmekle olur. Ey mümin! Sen böyle yap; çünkü asıl insanîyet (Müslümanlık) Allahütealâ'nın buyruklarına saygılı olmak, O'nun yarattıklarına şefkatli ve merhametli davranmaktır.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), Muaz b. Cebel'i (r.a.) Yemen'e gönderdiği vakit O'na bu vasiyeti beyan buyurmuştur. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), Muaz'a (r.a.) birçok emirleri yanında:

“Ey Muaz! Allah’tan takva üzere ol (Allah’tan kork); insanlarla güzel ahlak sahibi olarak geçim yap; bir günah işlemiş olursan derhal bir hasene (sevap iş) yap.”

Muaz (r.a.) dedi ki:

“Ya Resulallah! ‘Lâ ilâhe illallah’ cümlesi hasenattan mıdır? Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), cevap olarak: ‘Lailâhe illallah’ cümlesi, güzel amellerin en büyüğüdür “ buyurdu.

Ebu Zerr el-Ğıfari (r.a.) da:

“Ya Resulallah! Bana öyle bir amel öğret ki, o amelim, beni cehennemden uzaklaştırsın ve cennete yaklaştırsın” dedi.

Hız. Peygamber (s.a.v.), buyurdular ki:

“Bir seyyie (kötü amel), yaptığında derhal güzel bir amel yap; zira bir haseneye on kat sevap vardır.”

Dedim ki:

“Ya Resulallah! ‘Lâ ilâhe illallah’ hasenattan mıdır? Buyurdu ki: ‘Lâ ilâhe illallah’ cümlesi, güzel amellerin en güzelidir.”

İnsan, mükerrem bir varlık olarak yaratılmıştır. O, yeryüzünde halifelik mevkiine yükseltilmiştir. Cenab-ı Hak, mükerrem kıldığı insanoğluna sayısız nimetler ikram etmiştir. İnsanlara kendi içlerinden peygamberler göndermiştir; peygamberlere kitaplar, indirmiştir. Allahüteâlâ, bütün peygamberlere ve onların rehberliklerinde bütün insanlara şunu emretmiştir: Sadece Allah’a ibadet edin. O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. O’nun emrettiklerini yerine getirin. O, sizi nelerden nehyetmişse onlardan uzaklaşın. İyiliklere koşup onlarda birbirinizle yarışın. Kötülüklerden (münkerattan) uzaklaşın. İnsanların huzuru ve iyiliği için çalışın. Birbirinize karşı sevgi ile kardeşlik ve yardımlaşma şuuru ile muamelelerde bulunun. Her biriniz, diğerlerine iyilik ve yardım elini uzatsın. Güzel ve üstün ahlak sahibi olarak birbirinize güzel muamelede bulunun. Nefsiniz temiz; ruhunuz kötülüklerden arınmış olsun. Birbirinize en güzel sözlerle hitap edin; güzel söz söyleyin.

Böylece insanlar, dünyanın da, ahiretin de iyiliklerini kazanmış olsunlar. Arz üzerinde insanın halifeliği, yüksek değeri, gerçekleşmiş olsun.

Takva, kurtuluş yoludur. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) bizlere en büyük vasiyetidir; çünkü takva, her iyiliği içine alan ve her kötülükten korunmayı sağlayan ilahî bir düsturdur. Müminler, ancak takva ile her iyiliğe, ilahî tevfiğ ve yardıma nail olurlar. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Allah'ın yardımı takva sahibi olanlarla ve iyi olup iyilik yapanlar iledir.”¹¹⁹

Takva sahibi olanlara güzel, temiz ve helal rızık ve bir de her zorluktan kurtuluş vardır. Allahütealâ'nın vadi böyledir. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Kim Allah'tan korkar (takva sahibi olursa) Allah, o kimseye her zorluktan kurtuluşa çıkış yolu halk eder ve hiç ummadığı yerden onu güzel rızıklar ile rızıklandırır.”¹²⁰

Bir de takva sahibi olanları, Allahütealâ, düşmanların şerrinden korur; İlahî teminatı (garantisi) vardır. Nitekim Kur'anıkerim'de şöyle buyurulmuştur:

“Eğer siz sabırlı olur ve takvaya sarılırsanız düşmanların tuzakları size asla zarar veremez.”¹²¹

Ayrıca takvaya sahip olanları sonsuz rahmetine nail kılacağını Cenab-ı Hak, müjdelemiş ve Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Onu takva sahibi olanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize iman edenlere yazacağım.”¹²²

Takvaya (kendisinden korkulup sakınılmaya) ehil olan da bağışlamaya ehil olan da ancak Cenab-ı Hakk'ın yüce zatıdır. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Takvaya ehil (kendisinden korkulup sakınılmaya layık) olan ve mağfirete yetkili olan, ancak Allah'tır.”¹²³

Müttakiler, yani Allahütealâ'nın emrettiklerini yerine getirenler ve yasakladıklarından kaçınanlar, Kur'anıkerim'de şöylece müjdelenmişlerdir:

119 Nahl Sûresi, ayet: 128.

120 Talak Sûresi, ayet: 3.

121 Ali İmran Sûresi, ayet:120.

122 Araf Sûresi, ayet: 156.

123 Müddessir Sûresi, ayet: 56.

Meal: “O takva sahipleri, cennetlerde ve ırmakların kenarlarında her şeye muktedir ve Yüce olan Allah’ın huzurunda, Hak meclisinde bulunacaklardır.”¹²⁴

Takva; müminlerin yolu, peygamberlerin ahlakıdır. Peygamberler başta olmak üzere, Allahütealâ’nın, bütün kullarına -öncekilere ve sonrakilere- emrettiği, bildirdiği öğüdü takvadır. Takvaya sahip olan dünyada ve ahirette kurtuluşa ermiş, ziyarı asla söz konusu olmayan bir kazancı elde etmiştir. Takvadan uzak kalan kimse ise, kendisine yazık etmiş ve kendisini büyük zarara uğratmıştır.

Kur’anıkerim’de meal olarak:

“İşte o peygamberler, Allah’ın hidayet ettiği kimselerdir. (Resulüm!) Sen de onların gittiği hidayet yoluna uy. De ki bu risalet görevine karşılık ben, sizden bir ücret istemiyorum. Bu Kur’an, âlemler için bir öğüttür.”¹²⁵

“Andolsun ki biz sizden öncekilere; kendilerine kitap verilenlere ve size Allah’tan korkun (takva sahibi olun) diye emrettik. Eğer inkâr ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah’ındır. Allah, hudutsuz zengindir ve övgüye layık olan da O’dur.”¹²⁶

Takva, iyilikleri kapsayan ve kötülöklere engel olan bir kelimedir. İslâm dininin, beşeriyete getirip sunduğu itikat, ibadet, muameleler ve güzel ahlak, bunların cümlesini takva kelimesi kapsamına almaktadır.

Takva, Allahütealâ’ya sürekli itaatte olmak; O’na isyan etmeyi (karşı gelmeyi) terk etmektir. Selefi Salihin adı verilen önceki kâmil insanlar takvayı şöyle tefsir etmişlerdir:

Takva: Allahütealâ’ya itaat edip O’na isyan edilmemesi; O’nun zikredilmesi ve unutulmaması; O’na şükredilip nankörlük yapılmamasıdır. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! Allah’tan nasıl korkmak lazım geliyorsa öylece O’ndan korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.”¹²⁷

¹²⁴ Kamer Sûresi, ayetler: 54 -55.

¹²⁵ En’am Sûresi, ayet: 90.

¹²⁶ Nisa Sûresi, ayet: 131

¹²⁷ Ali İmran Sûresi, ayet:102.

Takvanın kemal (üstün) derecesine, şüpheli olanlardan sakınılmakla erişilir. Tirmizî'de mevcut bir hadis-i şerifte mealen şöyle buyurulmuştur:

“Bir kul, mahzuru olmayan bir kısım şeyleri, mahzurlu olanlara götürür düşüncesi ile terk etmedikçe müttakiler derecesine erişemez.”¹²⁸

Bir de takvanın şartı kişi, dinî görev olarak ne yapıyorsa bilerek yapmasıdır; zira bilgisizlik, İslâm'ın da insanın da en büyük düşmanıdır. Kur'anikerim'de mealen şöyle buyurulmuştur:

“Allah'tan kulları içinde ancak ilim sahibi olanlar, gereği gibi korkarlar.”¹²⁹

Hadis-i şeriflerde ilim, ibadetten üstün tutulmuş, ilim yolu cennete giden yol olarak bildirilmiştir. Nitekim hadis-i şeriflerde şöyle buyurulmuştur:

“Bir kimse bir yola (mesleğe) salık (yolcu) olur ve o yolda ilim tahsil ederse Allahütealâ, o kimseye cennete gidecek yolu kolaylaştırır.”¹³⁰

“Allahütealâ, bir kuluna hayır murat ederse o kimseyi dinde alim kılar.”¹³¹

İyi işler ve salih ameller:

İyi işleri ve güzel amelleri artırmaya gayret etmek, takva sahibi insanların göstergesidir. Bu bakımdan insan, unuttuğunda veya gaflet ettiği vakit, düşünmeli ve gaflet durumundan hemen uzaklaşmalı, noksanını fark edip giderme yolunu bulmalıdır. Bir yanlışlık yapmışsa derhal pişmanlık duyup tevbe etmeli, bir günah iş işlemişse ardından güzel amellerde bulunmalıdır ki, güzel amelin sevabı, günah işin meydana getirdiği zararı, günah kirlerini silip temizlesin. Onun içindir ki, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) mealen şöyle buyurmuşlardır:

“Bir günah işlediğinde ardından bir güzel amel yap ki, güzel amel, günahının izlerini silip temizlesin.”¹³²

Kur'anikerim'de ise meal olarak şöyle buyurulmuştur:

128 Tirmizî, «sıfatü'l kıyame» bölümü, no: 2453.

129 Fâtür Süresi, ayet: 28.

130 Müslim «Zikir ve dua» bölümü, no: 2699, Tirmizî, «Hudud» bölümü, no: 1425,

131 Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

132 Kaynağı yukarıda geçti.

“Şüphesiz İyilikler kötülükleri giderir;”¹³³

çünkü ibadet ve iyiliklerin nuru, kötülüklerin karanlığını yok eder.

Büyük günahların bağışlanması için tövbe şart olup tövbe kapısı bütün insanlar için açıktır. Yeter ki şartlarına uygun olarak tövbe edilmiş olsun. Kişi, büyük günahlardan uzak durursa onun küçük günahları bağışlanır. Allahütealâ'nın vadi böyledir. Eğer işlenmiş günah Allahütealâ ile kul arasında ise pişmanlık duymak, günah işi derhal terk etmek ve bir daha işlememeye kesin karar vermek, tövbe ve istiğfara sarılmak gerekir. En güzel olan da budur.

Eğer kul hakkı söz konusu ise, hak sahibi olan kişiyi razı edip onunla halleşmek gereklidir. Böyle yapılırsa Cenab-ı Hak, fazl ve keremi ile günahları bağışlar, mağfiret buyurur. O, dilerse günahları sildiği gibi onları hasenata (sevaba) dönüştürür. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ancak tevbe eden, iman edip güzel ameller yapan kimseler var ya Allah, onların kötülüklerini iyiliklere tebdil eder. Allah çok bağışlayıcıdır, engin rahmet sahibidir.”¹³⁴

İnsanlık medeniyetinin esası iyi ve güzel ahlaktır.

“Ahlak iledir kemal-i Âdem. Ahlak iledir nizam-ı âlem”.

İnsanlarla iyi ahlak sahibi olarak geçinmek, onlara güzel ve adil davranışlarda bulunmak, insan olmanın da bir gereğidir.

Güzel ahlak ile muamele demek, başkalarının bizlere nasıl davranmalarını istiyorsak, bizim de onlara aynı şekilde ve daha da güzel muamelede bulunmamızdır. Hadis-i şerifte de bu husus, emredilmiştir. Zaten İslâmiyet iyi ahlaktan ibarettir. İyi ahlak, gerçek medeniyetin de temelidir. Zira ferdin iyiliği, toplum hayatının düzeni ve güven içinde olması ancak iyi ahlak ve insanların birbirlerine güzel ve adil muamelelerde bulunmaları ile olur. Kişi, başkalarına güzel ve adil muamelede bulunur, onları sever ve onlara iyilik ve ikram ederse insanlar da ondan emin olur ve onu sever ve ona iyilikte bulunurlar. Böylece her insan, diğerlerine karşı kendi görevini yerine getirir ve herkes, güven ve huzur içinde olur. İyiliklerde yardımlaşmakla yoksulluk azalır, muhtaçların ihtiyaçları, giderilir. Refah artar. Böyle bir toplum da medeniyetin en yüksek mertebesine ulaşmış, tevfik-i ilahî (Allah'ın yar-

¹³³ Hud Sûresi, ayet: 114.

¹³⁴ Furkan Sûresi, ayet:70.

dımı) ile dünya ve ahiretin mutluluğunu kazanmış olur; Cenab-ı Hakk'ın rızasına erer. İnsan hayatının gayesi de budur.

Üstün ahlakın nelerden ibaret olduğunu en açık bir şekilde Kur'anıkerim ve hadis-i şerifler bize bildiriyor. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyuruluyor:

“Affa sarıl; iyiliği emret; cahillerden yüz çevir, onlara uyma.”¹³⁵

“Sana yapılan muameleye sen, en güzel olanı ile karşılıktaki bulun. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.”¹³⁶

Resul-i Ekrem Efendimiz de (s.a.v.) mealen şöyle buyurmuşlardır:

“Sizin en hayırlınız, ahlakı en güzel olanınızdır.”¹³⁷

“Sizin bana en sevgili olanınız ve kıyamet günü yeri bana en yakın bulunanınız, ahlakı en güzel olanınızdır.”¹³⁸

“Sizin en hayırlınız, ahlakı en güzel olanınız ve aile fertlerine en iyi davrananınızdır. Ben ise aile fertlerine en hayırlı olanınızım.”¹³⁹

“Ben ancak üstün ahlakı tamamlamak için gönderildim.”¹⁴⁰

Güzel ahlak, peygamberlerin ve kâmil müminlerin vasıflarındandır. Peygamberler ve kâmil müminler, kötülükleri iyiliklerle önlerler; onlar affedicidirler. Safh-ı cemil üzere (kötülükleri, hiç yapılmamış gibi değerlendirir ve en güzel bir tavır ile) hareket ederler. Onlar, bu güzellikleri ile kötülük yangını, başladığı yerde etkisiz hale getirme bilgeliğini ve erdemini gösterirler.

“Gücün yettiğinde ahlakını güzelleştir.”

Hadis-i şerifi, ne büyük hikmetleri ihtiva etmektedir.

Ahlakımızı güzelleştirmek için uyulması gerekli prensipler:

Ahlakı güzelleştirmek hususunda en güzel prensip, Resul-i Ekrem Efendimizi (s.a.v.), kendimize örnek almamız ve O'na uymamızdır; çünkü

135 Araf Sûresi, ayet: 199.

136 Mümin Sûresi, ayet:34.

137 İbn-i Mace, no:1978.

138 Tirmizi, «Bir ve sıra» bölümü, no: 2615.

139 Tirmizi, «İman» bölümü, no: 2615.

140 Muvatta, «Hüsni'l huluk» bölümü, 2/904.

O'nun ahlakı bütün insanlar ve özellikle Müslümanlar için en güzel örnektir. Kur'anikerim'de mealen şöyle buyurulmuştur:

“(Resulüm!) Gerçek şu ki sen en güzel, en büyük ahlaka sahip bulunuyorsun.”¹⁴¹

Bizim için Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) mübarek ahlakı en üstün örnektir. O'nun ahlakı Kur'an'ın bildirdiği ve övdüğü en üstün ahlaktır.

İkinci olarak üstün ahlak sahibi insanların meclislerinde bulunmak; onların ilim ve irfanlarından, sohbetlerinden istifade etmek, işi ve davranışı çirkin olan insanların meclislerinden de uzaklaşmaktır.

Ahlak güzelliğinin, üstün dereceye ulaşmasına vesile olan görevlerden biri de: Sıla-i rahim de bulunmak, yakınlara da af ve safh ile muamele etmek (akrabalar ile ilgilenmek onları ziyaret ederek gönüllerini almak) ve ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktır. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) dünya ve ahiret için ahlakın en güzel olanını şöyle beyan buyurmuşlardır:

“Seninle ilgisini kesen kimse ile senin görüşmen, seni yardımından mahrum edene senin ikramda bulunman, sana haksızlık yapanları senin affetmendir.”¹⁴²

Bunlar, üstün ahlakî vasıflardandır.

Kötü meyillerden uzak kalmak:

İnsanın kendi nefsinin, kötü meyillerden temiz tutması, ruhunu kötü duygulardan arındırması güzel davranışları kendisi için bir meleke ve bir huy haline getirmesiyle mümkündür. Bu meziyetler, doğuştan kendisinde varsa en iyi olan da budur. Bununla birlikte insan, kendi gayreti ile ahlakî güzelliği kazanabilir. Beşikten mezara kadar bilgi tahsili ile yükümlü olduğu gibi aynı şekilde, hayatı boyunca ahlakını güzelleştirmeye çalışmakla da yükümlüdür.

Nefsi, kötü duygulardan arındırmak hususunda bilginlerce şu prensipler, tavsiye edilmektedir:

- 1- Yiyecek ve içeceklerin temiz ve helal olmasına dikkat etmek.
- 2- Sözlerin güzel, yararlı ve öz olmasına önem vermek.

¹⁴¹ Kalem Süresi, ayet: 4.

¹⁴² Hakim ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir.

3- Öfkeden, hasetten ve cimrilikten uzak kalmak; mal sevgisi, makam sevgisi; kibir, kendini beğenmek ve riyakârlıktan (gösterişten) kendisini arındırmak; (bunlardan ve benzeri kötü duygulardan insan, kendi nefsinin arındırılmasıdır).

Diğer taraftan insan, şu meziyetleri de kazanmalı ve yaşam boyu bunları korumalıdır. Onlar da insanın, tevbe ve istiğfarda bulunması ve Cenab-ı Hakk'ın azabından korkmasıdır. Zühd ve kanaat sahibi olmasıdır. Dünyanın bütün varlıklarına malik olsa da zühd ve kanaatten ayrılmamasıdır. İnsan sabırlı ve şükredici olmalıdır. Sabırla şükrü, birleştirmelidir; keza: İhlâs sahibi olmalı (bütün iş, görev ve davranışlarını içtenlikle ve halisane) yerine getirmelidir. Tevekkül sahibi olmalı, Cenab-ı Hakk'a güvenmelidir. Allahüteâlâ'nın, bu sebepler âleminde koymuş olduğu esaslara uymalıdır. Tedbiri, ihmal etmemelidir; sevgi ve rızaya sahip olmalıdır. Bu ise Allah için sevmek ve O'ndan razı olmaktır. Allahüteâlâ'nın, kazasına ve hükmüne razı olmalıdır ve bir de ölümü unutmamalıdır.

Güzel ahlak demek, güler yüzlü, yumuşak huylu ve mütevazi olmak; insanlara kendisini sevdirmek, insanlara hüsn-ü zanda bulunmak; hiçbir şekilde onlara eziyet vermemek, iyiliği asla unutmamak ve iyiliği küçümsememektir.

Sonuç olarak güzel ahlak, imanının kemalindendir. Cenab-ı Hakk'ın sevdiği kullarının vasıflarındandır. İnsanlarla iyi ahlak sahibi olarak geçinmek, bütün muamelelerinde insanlara güzel davranmaktır. Kötülükleri önlemeye çalışmak; ilim ve hikmet esaslarına uygun olarak iyiliği emredip kötülüklerden men etmek ve kötülükleri bırakmayanların meclislerinden uzaklaşmaktır.

19. HADİS-İ ŞERİF

ALLAHÜTEALÂ'NIN KORUMASI, YARDIMI VE İNAYETİ

عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا ، فَقَالَ: ”يَا غُلَامُ ، إِنِّي أُوْعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ: إِحْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ ، إِحْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ ، وَإِذَا أَسْتَعْنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِاجَتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجُفَّتِ الصُّحُفُ.“

(رواه الترمذی و قال حدیث حسن صحیح)

(و في رواية غير الترمذي): ”إِحْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ ، تَعْرِفْ إِلَى اللَّهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفَكَ فِي الشَّدَّةِ ، وَاعْلَمْ أَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبِكَ ، وَ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ ، وَاعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ ، وَ أَنَّ الْفَرْجَ مَعَ الْكَرْبِ ، وَ أَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا.“¹⁴³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu'l Abbas Abdullah İbn-i Abbas -Allah onlardan razı olsun- şöyle dedi:

Bir gün ben, Resulullah'ın (s.a.v.) tergisinde (arka tarafında) idim. Resul-i Ekrem Efendimiz, bana buyurdu ki:

“Ey genç! Şimdi sana birkaç kelime öğreteceğim: Sen, Allahütealâ’nın buyruklarını koru ki, O da seni korusun. Allahütealâ’nın buyruklarını hıfz edip gözet ki, O’nun yardımını karşında bulasın. Bir şey istediğinde Allah’tan iste. Bir yardım dileğinde bulunduğunda Allah’tan yardım dile. Bil ki, bütün insanlar, sana bir yardım sağlamak için bir araya gelseler, sana bir yarar sağlayamazlar. Ancak Allah sana bir şey dilemiş (takdir etmiş) ise sadece onu sana temin edebilirler. Ve yine bütün insanlar, sana bir zarar vermek üzere bir araya gelseler, Allahütealâ’nın senin için murat ettiği şeyden başka sana bir zarar veremezler. Kalemler, kaldırılmış, sahifeler (deki yazılar), kurumuştur.”

Bu hadis-i şerifi, Tirmizi rivayet etmiş, hasen ve sahihtir demiştir.

Tirmizi’nin başkasından gelen rivayette ise bu hadis-i şerif, terceme olarak şöyledir:

“Ey genç! Sen, Allahütealâ’nın buyruklarını gözet ki, O’nun yardımını önünde bulasın. Genişlik vaktinde Allahütealâ’nın buyruklarını (bil ve) gözet ki zorluk anında O da seni korusun. Bil ki, senin için mukadder olmayan şey, sana isabet etmez. Senin için mukadder (kısmet) olan şey de senden şaşmaz (sana ulaşır). Ey genç! Bil ki, Allahütealâ’nın yardımını, sabırla beraberdir. Ferahlık, güçlülük beraberdir. Her zorlukla birlikte muhakkak kolaylık vardır.”

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, Tirmizî Sünen’inde 516 no’lu hadis olarak rivayet etmiştir. Hadis-i şerifin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir. Ahmed İbn-i Hanbel de Müsned’in birinci cildinde 307 no’lu hadis-i şerif olarak almıştır. Hadis-i şerifin ikinci bölümü ise Abd b. Humeyd’in Müsned’inde zikredilmiştir. Abdullah İbn-i Abbas’ın Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet ettiği bu hadis-i şerif, çok büyük ve mühim vasiyetleri ve dinî yöneden çok önemli kuralları kapsamaktadır.

Bu hadis-i şerifi, sahabeden Abdullah b. Abbas (r.a.), Resul-

i Ekrem Efendimizden rivayet etmiştir. Abdullah b. Abbas (r.a.), Hz. Peygamber’in (s.a.v.) amcası Abbas’ın oğludur. Abdullah b. Abbas’ın, örnek ve üstün fazilet ve meziyetleri çoktur. Resul-i Ekrem Efendimizin hayır dualarına mahzar olmuştur. Bir defasında Peygamber (s.a.v.) onun için:

“Ya Rabb! Onu dinde fakih (âlim) kıl ve Kur'an'ın ilmini ona öğret,”

diye dua etmiştir. Yine bir defasında Resul-i Ekrem (s.a.v.), Abdullah'ı kucaklayıp bağrına basmış ve:

“Ya Rabb! Buna hikmeti, (en isabetli ilmi) ve Kur'an'ın tefsirini nasib et,”

diye dua buyurmuşlardır.

Abdullah b. Abbas, ashab-ı kiramın en büyük âlimlerinden biri olmuştur. Resul-i Ekrem (s.a.v.), ahirete irtihal buyurduklarında Abdullah on üç yaşında bulunuyordu. O, Mekke'de doğmuş, 71 yaşında Taif'te vefat etmiştir. (r.a.)

Resul-i Ekrem (s.a.v.), peygamberlik görevini insanlara tebliğ buyururken çocukların ve gençlerin irşadına (aydınlatılmasına), eğitim ve öğretimlerine de çok büyük önem veriyordu; iman nurunun, onların nezih gönüllerini her yönden aydınlatmasını istiyordu. Çocukların ve gençlerin, örnek müminler olarak yetişmelerine çok büyük önem atfediyordu. Özellikle çocukların ve gençlerin, nezih müminler olarak büyüüp gelişmelerine çok tutkulu idi. Onların, örnek müminler olarak yetişmeleri için her fırsat ve imkânı değerlendiriyordu. İslâmiyet'i, bütün sadeliği ve güzelliği ile onlara öğretiyordu. Üzerinde durduğumuz bu hadis-i şerif, bu konuda bütün müminler için en güzel örneklerdendir. Abdullah b. Abbas (r.a.) küçük yaşta olmasına rağmen Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), -bütün müminler için de- temel esas (umde) olan bu güzel vasiyetini, öğütlerini, ona bildirmiş ve bineğinin terkisinde olan Abdullah'a şöyle buyurmuştur:

“Ey genç! Şimdi sana birkaç kelime öğreteceğim. Sen, Allahütealâ'yı hıfz edip gözet ki, O da seni korusun.”

Bu cümlenin manası şudur: Sen Allah'ın emirlerine uy, O'nun yasaklarından uzak ol ki O da seni korusun. Genişlik ve rahat içinde olduğun vakitlerinde O'na itaat et ki zor ve sıkıntılı bulunduğun vakitlerinde de O, seni korusun. Eğer böyle hareket edersen Allahütealâ seni, ehlini (aileni) ve bütün varlığını korur. O'nun yardımının ve korumasının daima seninle beraber olduğunu görürsün.

Bir şey istediğinde Allah'tan iste. Bir yardım talep ettiğinde yine O'ndan talep et. Bil ki, bütün insanlar, sana bir yarar sağlamak için bir araya gelip söz birliği yapsalar, Allahütealâ'nın sana kısmet ettiği şeyden başka, bir

yarar sağlayamazlar. Ve yine bütün insanlar, sana bir zarar vermek üzere bir araya gelip söz birliği etseler Allahüteâlâ'nın senin için dilediği şeyden başka sana bir zarar veremezler.

Resul-i Ekrem (s.a.v.), dinin özeti olan bu güzel nasihatleri, Hz. Abdullah'ın (r.a.) şahsında bütün müminlerin gönüllerine yerleştirmek istemiş oluyor. Zira O, bütün müminlere çok düşkündür, çok merhametlidir. Nitekim Kur'anıkerim'de:

“Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkündür; müminlere karşı çok şefkatli ve pek merhametlidir”¹⁴⁴

buyurulmuştur.

Resul-i Ekrem (s.a.v.), bu hadis-i şeriflerinde Hz. Abdullah'ın (r.a.) şahsında bütün müminlere öyle güzel vasiyet ve öğütlerde bulunmuştur ki herhangi bir mümin, nerede ve hangi şartlarda bulunursa bulunsun, gücü ölçüsünde Cenab-ı Hakk'ın buyruklarına içtenlikle uyar; istediğini Allah'tan ister, yardımını yalnız O'ndan talep ederse o, bu güzel durumu ile bütün korkulardan emin olur; kurtuluşa erer. Cenab-ı Hakk'ın yardımını ve korumasını daima kendisi ile beraber olur.

Böyle bir mümin, her şeyde hak olan ne ise ona uyar. Konuştuğunda sadece doğru, iyi ve yararlı olanı konuşur. Kınayanların yersiz ve haksız sözlerine değer vermez. Kesin olarak bilir ve inanır ki, bu sebepler âleminde sebeplere sarılmak meşrû (dine uygun) tedbirleri bilgi ve akl-ı selime uygun olarak almak, Cenab-ı Hakk'ın buyruğuna uymaktır. Ve yine mümin bilir ki, her türlü iyilik ve bütün işler, Allahüteâlâ'nın elindedir.

İnsanlardan hiçbiri, hiçbir kimseye Allahüteâlâ'nın izni olmadan ne bir zarar verebilir ve ne de bir yarar sağlayabilir. Yeter ki, sahih iman, gerçek bilgi ve akl-ı selim ile hareket edilmiş olsun.

Üslub-ü hâkim ve daima yeni olan prensipler:

2- Resul-i Ekrem (s.a.v.), bu hadis-i şeriflerinde sözleri itibarı ile son derece güzel ve manaları itibarı ile daima yeni olan güzel vasiyetlerde bulunmuştu. O, Hz. Abdullah'ı bütün dikkat ve kalp huzuru ile dinleyip kavrayacağı bir üslup ile hitap etmiş ve ona:

Ey Genç! Ben şimdi sana birkaç kelime öğreteceğim... Cümleleri ile başlamış ve bu eskimez vasiyetlerini ona bildirmiştir. Bu kelimeler, düşünceye (fikir) ve kalbe hayat verici cümlelerdir. İçlerinde çok önemli dinî temel esaslar, kurallar yer almaktadır. Bu prensipler, düşünceleri, zihinleri, vehimlerden, hurafelerden arındıran; akl-ı selime ışık tutan, sağlam inancın gönüllere yerleşip kökleşmesini sağlayan; yakîne (ke-sin bilgilere) güç veren temel prensiplerdir. Hadis-i şerifte beyan edilen bu güzel öğüt ve bilgiler ile gönlü aydınlanan ve bunları hayat düsturu bilip uygulayan bir kimse, insanlığın en hayırlı üyelerinden biri olmak mutluluğuna erer ve Kur'anıkerim'de müjdelenen kâmil müminlerden olur.

Allahütealâ'nın bildirdiği hududu (sınırları) koruyanlara ne mutlu.

3- Hadis-i şeriften şu manalar anlaşılmaktadır:

Ey Genç! Sen Rabbinin emirlerine karşı itaatkar ol ve onları yerine getir. O'nun yasakladığı sınırlara (hududa) yaklaşma. Kendin ile kötülükler arasına bir perde koy. Böyle yaparsan Rabbin seni nefsinin bayağı isteklerine ve sapıklıklara karşı korur. Yaratılmışların zararından; cin, insan ve şeytanların hilelerinden ve tuzaklarından seni emin kılar. Ve senin uyguladığın bu esaslara uyan aile fertlerini ve yakınlarını da korur. Nitekim bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

“Onun (insanın) önünde ve arkasında Allah'ın emri ile onu koruyan takipçiler (melekler) vardır.”¹⁴⁵

Sen, Rabbinin buyruklarını dünyada muhafaza edersen O da seni korur. Dünyanı ve ahiretini güzelleştirir ve seni ateşin azabından emin kılar. Mütakiler (kötülüklerden sakınanlar) için, hazırladığı cenneti ile seni müjdeler. Nitekim Kur'anıkerim'de müminlerin birçok üstün vasıfları beyan buyurulan bir ayetin sonunda meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“...Ve onlar, Allah'ın koyduğu hududu (sınırlarını) koruyanlardır. Resulüm sen, o müminleri müjdele.”¹⁴⁶

Allah, bir insanı korumak isterse -şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun- yardım eder; ona tevfiğ verir ve onu, başarılı kılar. Onu himaye eder. O kimse, yanılır ise Cenab-ı Hak, onu doğrultur. Hâsılı Cenab-ı Hakk'ın

¹⁴⁵ Rad Sûresi, ayet: 11.

¹⁴⁶ Tevbe Sûresi, ayet: 112.

inayet ve yardımı, daima onunla beraber olur. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Gerçek şu ki, Allah'ın yardımı kötülüklerden sakınanlar ve iyi olan (güzel amellerde bulunanlarla) beraberdir.”¹⁴⁷

Bilmek gerekir ki, Cenab-ı Hakk'ın yardımı ve teyidi, O'nun buyruklarını tutup yasaklarından sakınmaya bağlıdır. Kendisine itaatlı olana O, yardım eder; lakin kendisine isyan edeni de yardımsız bırakır. Bununla ilgili olarak da şöyle buyurulmuştur:

Meal: “Eğer siz Allah'a (O'nun dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder ve ayaklarınızı sabit kılar.”¹⁴⁸

“Eğer Allah size yardım ederse size üstün gelecek hiçbir kimse (güç) yoktur. Eğer O, sizi yardımsız bırakırsa size O'ndan başka kim yardım edebilir?”¹⁴⁹

Hadis-i şeriften öğrendiklerimiz:

1- Ey mümin, Allahütealâ'nın emirlerine uy; yasak ettiklerinden sakın ki O da, daima seni korusun, yardımıyla desteklesin. Sen, rahat ve geniş vakitlerinde O'na itaatlı ol ki sıkıntılı durumlarında O'nun yardımını yanında bulasın.

2- Bir şey istediğinde -hangi konuda ve ne olursa olsun- Allah'tan iste. Bir yardım talep ettiğinde yardımı yine O'ndan dile. Bil ki, samimiyetle Allah'a yönelip O'na güvenen kimseye Allah, yeter. Mümin bir insan, O'na güvendiği ölçüde mutludur, huzurludur. O'ndan başkasına güvenen insan, kendisini mutsuz kılar. Bilmeli ki, Allah mülkün sahibidir. İyilik yalnız O'nun elindedir. O, dilediğini yüceltir ve dilediği kimseyi alçaltır. **“Ey insanlar, siz, Allahütealâ'nın lütfundan isteyiniz.”** O, ihsan etmekten, vermekten usanmaz. Halbuki insanlar, kendilerinden bir şey istenince daralıp rahatsız olabilirler. Allahütealâ, ise kendisinden istenilmesini sever, duaları, dilekleri keremi ile kabul buyurur.

3- Allahütealâ'nın takdirine (kadere) iman etmek, insan için farzdır, gereklidir. Bu iman, insan için en büyük güçtür. Korkulardan emin olmaktır. Hurafelerden ve vehimlerden uzak kalmaktır; kurtulmaktır. Yaratılmışlara muhtaç olmamaktır. Diğer taraftan beşerî, ilmî ve akl-ı selimin gerekli kıl-

¹⁴⁷ Nahl Sûresi, ayet:128.

¹⁴⁸ Muhammed Sûresi, ayet: 7.

¹⁴⁹ Ali İmran Sûresi, ayet: 160.

diği bütün tedbirleri alıp her yardımını Allahütealâ'dan dilemektir. Gerçek şudur ki, O'nun izni olmadan hiçbir iyiliğin insana ulaşması mümkün değildir. O'nun ikram ve iyiliklerini önleyecek hiçbir kimse yoktur. İyilikler olduğu gibi sıkıntılar da böyledir. Zorlukları, zarar ve sıkıntıları giderecek de ancak O'dur.

İbrahim peygambere en zor ve sıkıntılı anında Cebrail (a.s.) şöyle der: “Ya İbrahim! Bir ihtiyacın var mı?” İbrahim (a.s): “Kardeşim! Sana bir ihtiyacım yoktur; Rabbim halimi biliyor. O, bana yeter ve O, ne güzel bir vekil (koruyan) dır. Benim güvenim O'nadır “ demiştir.

Allahütealâ, İbrahim Peygamber'i düşmanına karşı korumuştur. Nitekim Kur'anıkerim'de Allahütealâ, meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Biz dedik ki: Ey ateş! İbrahim için serin ve esen ol.”¹⁵⁰

4- Dünya bir imtihan yurdudur. Biz insanlar hangimiz, daha güzel işler, ameller kazanalım (dünya ve ahiretin mutluluğuna erelim), kendimiz ve beşeriyet için daha yararlı olalım diye, Allahütealâ ölümü ve hayatı yarattı. Bütün insanlar, bu imtihan yurdunda ilahî imtihana tabi tutulmaktadır.

Hadis-i şerifte bildirilen esaslara ve öğütlere içtenlikle bağlı olan bütün müminler için, her türlü iyilik ve başarılar vardır. Yeter ki iyiliklerde yarış halinde olsunlar. Aslında bu sonsuz rahmet kapısı bütün beşeriyete açıktır. Ne var ki, dünya ve ahiret mutluluğunu kazananlar ancak müminlerdir.

5- “Müminin durumu ne kadar hoş ve ne kadar güzeldir; zira onun her hali hayırdır. Zorluklara maruz kalır; sabreder (bunları aşmaya çalışır) onun için hayırdır. O, nimetlere nail olur, nimetlere şükreder, onun için yine hayırdır. Bu güzel sonuç ancak müminler içindir.”¹⁵¹

Bilinmeli ki: Allah'ın yardımı sabredenlerle beraberdir. Her zorluğun ardından mutlaka ferahlık gelir. Her güçlükle birlikte mutlaka kolaylık vardır. Ve yine bilinmeli ki, bu imtihan yurdunda en iyi insanlar, en ağır ve en çetin zorluklara maruz kalmışlardır; ancak, onlar, maruz kaldıkları zorlukları, sabırla -Allahütealâ'ya itimat ile- yenmişler ve iyilikler yolunda insanlara örnek olmuşlardır. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmaktadır:

150 Enbiya Süresi, ayet: 69.

151 Müslim, «İman» bölümü, no: 153.

“Siz sabreder ve takvaya sarılırsanız düşmanlarınızın planları (hileleri) size asla zarar veremez.”¹⁵²

Bu ise iman ehli için en büyük ilahî teminattır.

Nitekim bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

“Allah’ın yardımı sabredenlerle beraberdir.”¹⁵³

İyilik yolunda, hak üzere sabırlı ve kararlı olanlara hesap ölçülerinin de üstünde mükâfatlar (ödülleri) verileceği müjdelenmiştir. Tarik-i müstakim (dosdoğru yol) üzere olan insanlar, iyiliklerin bütün insanlığı kuşatıp mutlu kılması ve kötülüklerin de silinip yok olması için sabır ve sebat ile çalışmakla yükümlüdürler. Haksızlıkların ve batıl düşüncelerin ardından koşanlar, kendilerine ne kadar yazık ettiklerini bir bilselerdi, bu imtihan yurdunda yaptıklarına pişmanlık duyar, tövbe ve istiğfarla zararlarını gidermeye çalışırlardı.

İyi bilinmeli ki:

“En güzel sonuç dosdoğru yol üzere olanlar ve kötülüklerden sakınanlar içindir.”¹⁵⁴

¹⁵² Ali İmran Sûresi, ayet: 179.

¹⁵³ Bakara Sûresi, ayet: 153.

¹⁵⁴ Kasas Sûresi, ayet: 83.

20. HADİS-İ ŞERİF

UTANMA DUYGUSU İMANDANDIR

عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ عُقْبَةَ بْنِ عَمْرِو الْأَنْصَارِيِّ الْبَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ”إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى: إِذَا لَمْ تَسْتَحْيَ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ.“ (رواه البخارى).¹⁵⁵

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Mesud Ukbe b. Amr el-Ensarî el-bedrî -Allah, ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“İlk peygamberlerin sözlerinden insanların idrâk ettiği (kavrayıp bellediği) söz: Utanmadıktan sonra dilediğini yap, cümlesidir.”

Hadis-i şerifi Buharî rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Yukarıda meali verilen hadis-i şerifi, İmam Buharî, Sahih’inde: El- Enbi-ya ve’l-edep bölümünde 5769 nolu hadis olarak zikretmiştir. Hadis-i şerifin ravisi, Ukbe b. Amr’e’l-Bedrîdir. (r.a.) kendisi Medineli olup Ensar’dandır. İkinci Akabe biatında hazır bulunan yetmiş kişiden biridir. Daha sonraları Kûfe’de ikamet etmiş ve İmam Ali’nin (r.a.) hilafeti zamanında Kûfe’de vefat etmiştir. Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizden 102 hadis-i şerif rivayet etmiştir. Bu hadis-i şerif de onlardan biridir.

Bu hadis-i şerif, büyük bir önemi haizdir; çünkü edep ve haya peygamberler ahlakındandır. Utanmak demek olan haya, ilk peygamberlerden itibaren bütün peygamberlerin şariatlarında var olmuş, güzel sayılmış ve hük-

¹⁵⁵ Buharî, “Edeb” bölümü, hadis-i şerif no: 5769. Ve Ebu Davud, “Edeb” bölümü, hadis-i şerif no: 4796.

mü asla kaldırılmamıştır. Bu güzel haslet, her zaman ve mekânda övgüye layık görülmüştür; ahlakî, üstün bir vasıftır.

Peygamberlerin bu manevî mirası, insanlar arasında kuşaktan kuşağa intikal ederek İslâm ümmetine ulaşmıştır. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“İlk peygamberlerin kelmâsından insanlara ulaşan ve insanların kavrayıp muhafaza ettikleri sözlerden biri de: ‘Utanmadıktan sonra dilediğini yap’ cümlesi (sözüdür)”.

Bu hadis-i şerifin kaynağı az önce geçmişti.

Edep ve hayâ, Allah katında ve insanlar nezdinde utanılacak (ve çirkin olan) bir şeyi yapmaktan insanı alıkoyan ruhî bir meziyettir. Bunun içindir ki edep ve hayâ tamamıyla hayırdır. İyiliklerin kaynağıdır, denilmiştir. Başka hadis-i şeriflerde ise şöyle buyurulmuştur:

“Hayâ, tamamıyla hayırdır.”¹⁵⁶

“Edep ve hayâ, ancak iyilik getirir. Edep ve hayâ, imandandır.”¹⁵⁷

Peygamberler ahlakından olan edep ve hayâ, onların hepsinde ve özellikle Resul-i Ekrem Efendimizde (s.a.v.) ekmel (en yüksek) derecede idi. Resul-i Ekrem (s.a.v) edep ve hayâ bakımından en üstün mertebede bulunuyordu. Kendileri, bakire bir kızıdan daha utangaç idi. Hoşlanmadığı bir durum olduğunda mübarek yüz ifadelerinden bilinirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

“İman, yetmiş bu kadar (veya altmış bu kadar) şubedir. En üstünü ‘Lâ ilâhe illallah’ ‘Allah’tan başka hiç bir ilah yoktur.’ cümlesidir. En ingin (en son) derecesi ise yollardan eza verecek şeyleri kaldırıp temizlemektir. Hayâ (utanma duygusu) da imandan bir bölümdür.”¹⁵⁸

Haya duygusu insanda iki türlüdür:

Bunlardan birincisi: İnsanın yaratılışında var olan ruhsal bir haslettir. Doğal (tabii) olarak var olan bu duygu, korunup geliştirilirse insanı, en üstün mertebelere erdştirir. Zira bu ahlakî vasıf, insanı çirkin olan her şeyden uzaklaştırır ve onu iyiliklere yöneltir. İnsanı ahlakın en yüksek derecelerine

¹⁵⁶ Buhârî, «Edeb» bölümü, 10/433, Müslim, «Haya» bölümü, no: 37,

¹⁵⁷ Tirmizî, «Birr ve sıla» bölümü, no:2010.

¹⁵⁸ Buhârî, «İman» bölümü, 1/48 ve 49. Müslim, «İman» bölümü, no: 35, Ebu Davud, «Sünnet» bölümü, no: 4

yücelten bu duygu, Cenab-ı Hakk'ın, insanoğluna ihsan ettiği en büyük lütuflardan biridir.

İkincisi ise: Kesbîdir, yani insanın kazanımı iledir; imandan gelen bir duygudur ve imandan bir bölümdür. Hadis-i şerifte beyan buyurulan bu tür hayâdır. Bu türden hayâyâya sahip olan bir insan, Allah katında ve insanlar nezdinde çirkin sayılan şeylerden, yani bütün kötülüklerden uzak kalır. Dünyada ve ahirette kendisini utandıracak fiil ve davranışlardan sakınır.

Utanma duygusu, bazen sahibinin iyiliği emredip kötülükleri önlemesi-ne mani olur ise durum ne olur?

Cevap olarak belirtmek gerekir ki, böyle bir tutum acizliktir ve gerçek hayâ duygusu ile ilgisi yoktur; zira edep ve haya duygusu, hak ve doğru olanı gerektiğinde en güzel ve makul ölçüler ile ortaya koymayı sağlayan; fenalık ve haksızlıklara engel olan bir erdemdir.

Hadis âlimleri, bu hadis-i şerifi üç şekilde açıklamışlardır.

Birinci mana: Hadis-i şerifte beyan edilen:

“Utanmadıktan sonra dilediğini yap”

cümlesinden şu mana anlaşılmaktadır. Ne yaparsan yap, Cenab-ı Hak, yaptığın işin karşılığını verecektir. Bu bir uyarıdır. Nitekim Kur'anıkerim'de bir ayette, bir kısım inkârcılara karşı meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“Dilediğinizi yapın. Gerçek şu ki Allah yaptıklarınızı görmektedir.”¹⁵⁹

Siz yaptığınız amellerin karşılığını göreceksiniz, demektir ki bu bir tehdittir. Hadis-i şerif de bu kabildendir.

İkinci mana ise: Bu hadis-i şerif bir haberdur. Şu anlama gelmektedir. Edep ve hayâ duygusundan yoksun olan bir kimse dilediğini yapar. Onu çirkin işler yapmaktan men edecek utanma duygusu, kendisinde mevcut değildir. Bu duygu kendisinde bulunmayan kimseler ise diledikleri kötülükleri yaparlar.

Üçüncü mana da şudur: Yaptığın ve yapacağın iş ve davranışlarda Allahüteâlâ'ya ve insanlara karşı utanılacak bir durum yok ise o iş mubah-tır. Bir fiil (iş), dinî yönden yasaklanmamışsa o, mubah olan fiiller cümle-

sindendir ve yapılmasında da bir mahzur yoktur. İmam Nevevî, bu üçüncü manayı tercih etmiştir. Ancak hadis-i şerifin ibaresinden (ifadesinden) anlaşılan en uygun mana birinci şıkta beyan edilen husustur.

Övgüye layık olan edep ve hayâ, insanı iyiliklere ve güzelliğe yönelten ve çirkin işleri terk ettiren edep ve hayadır. Cüneyt-el-Bağdadî, merhum şöyle demiştir:

“Utanma duygusu (hayâ), nimetleri görüp idrâk etmek ve bu nimetlere karşı şükürdeki noksanları görüp fark etmektir. Her iki durum arasında inşanda bir duygu meydana gelir ki bu duyguya hayâ adı verilir.”

Hayânın zıddı hayâsızlık olup çirkin bir vasıftır. Kişinin insaniyetten, fitrat-ı selimeden (gerçekleri bilip anlayacak durumda yaratılmış olmaksan) uzaklaşmasıdır.

Büyüklerin sorumlulukları:

Ana-babanın ve eğitimcilerin en önemli görevlerinden biri de edep ve hayâ duygusunun aile fertleri arasında ve toplum hayatında daima egemen olmasını sağlamaktır. Bunun için başta sorumluların, gençlerin ve çocukların yetiştirilmelerinde onlara örnek ve yardımcı olmaları, edep ve hayâ erdemine uymayan davranışları olduğu takdirde hataları giderici, eğitim kurallarına uygun tedbirler almalarıdır. Ayrıca çocuklara iyi arkadaş seçmeleri; kötü arkadaşlardan uzak kalmalarında onlara yardımcı olmaları; hataları giderici faydalı kitaplar ile çocukları tanıştırmalı, edep ve hayâ duygularını tahrip edecek çirkin sözlerden, film, görsel ve yazılı basının zararlı olanlarından korunmalarını temin etmeleridir. Aksi takdirde kendileri ile birlikte çocukların da toplumun da geleceğini ziyana uğratmış olurlar.

Hiz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, bir şahsın hayâ konusunda kardeşine öğüt vermekte olduğunu görmüş o şahsa:

“Kardeşini kendi haline bırak; çünkü hayâ duygusu imandandır” buyurmuşlardır.

Eğer çocuğun temiz fitratı, verimli öğretim ve eğitim ile korunup güçlendirilir, geliştirilirse imandan gelen edep ve hayâ, onun bütün davranışlarında görülür. Edep ve hayâsı çok olan kimsenin iyilikleri de çok olacağı gibi edep ve hayâsı az olanın iyilikleri de az olur.

Allahütealâ'dan ve insanlardan utanmayan bir kimse, her şeyden önce kendisine çok yazık etmiş olur. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) şu hadis-i şerifleri ne kadar düşündürücüdür!

Buyuruyorlar ki:

Meal: **“Ümmetimin hepsi af olunurlar. Ancak mücahir olanlar, (yani insanlardan hayâ etmeyip) kötülükleri apaçık işleyenler müstesnadır.”**¹⁶⁰

Allahütealâ'dan ve insanlardan hakkıyla hayâ edenlere ne mutlu!

160 Müslim Şerhi Nevevî, no: 2990/52.

21. HADİS-İ ŞERİF

İSTİKAMET VE İMAN

عَنْ أَبِي عَمْرٍو ، وَ قِيلَ أَبِي عَمْرَةَ ، سُفْيَانُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قُلْ لِي فِي الْإِسْلَامِ قَوْلًا لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا غَيْرَكَ. قَالَ: "قُلْ أَمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِمَ." (رواه مسلم) ¹⁶¹

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Amr-denildi ki: Ebu Amr'e süfyan b. Abdullah es-Sekafi, -Allah, ondan razı olsun- şöyle dedi:

“Dedim ki Ya Resullallah! Bana İslâm'da öyle bir cümle (kelime) öğret ki, artık o konuda senden başka hiçbir kimseden bir şey, sorup öğrenmeye ihtiyacım olmasın. Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'a iman ettim de ve ondan sonra da dosdoğru ol.”

Bu hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

İman ve istikamet: Öz ve söz doğruluğunda sabit olmaktır.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerif de Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) verilmiş olan “cevamiu'l-kelim” dendir.

Soru soran sahabe: Ya Resullallah! İslâmiyet'te bana öyle bir cümle öğret ki, İslâm Dini'nin bütün manalarını kapsasın. Manası da çok açık olsun ki, senden başka kimseden onun açıklamasını sormaya ihtiyacım olmasın. Ve ben, ona uygun amel ettiğimde dünya ve ahirette amacıma ulaşmış olayım.

Resul-i Ekrem (s.a.v.), soruyu soran şahsa cevaben:

“Allah’a iman ettim de ve sonra da dosdoğru ol” buyurmuşlardır.

Böylece Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu iki cümlede İslâm’ın ve imanın bütün manalarını toplamıştır. Zira Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), soru sahibine kalben inanıp tasdik ettiği inancı, dili ile yeniden bir daha zikretmesini bildirmiş ve ondan sonra da bütün işlerinde, taat ve ibadetlerinde müstakim (dosdoğru) olmasını ve Cenab-ı Hakk’ın buyruklarına muhalefette bulunmaktan sakınmasını emretmiştir.

İslâmiyet özet olarak: Tevhit ve itaattir.

Tevhit: “Ben Allah’a iman ettim. Rabbim Allah’tır”, cümlesinde; **taat** ise: **“Ve sonra dosdoğru ol”** cümlesinde ifade buyurulmuştur. Yani gerçek tevhit; iman ile amelden ibarettir, her ikisi de bu hadis-i şerifte yer almıştır. Müstakim olmak demek, Allahütealâ tarafından emrolunanların tümünü güç ölçüsünde yerine getirmek ve yine O’nun tarafından nehyedilen şeylerin tümünden uzak kalmaktır. Böyle olunca gerek kalp ve gerekse beden ile yerine getirilen amellerimizin; yani iman, ihsan ve İslâm hepsi bu iki cümleye dahildir; çünkü istikametın manası: **‘Ben Allah’a iman ettim’** cümlesi ile beyan edilen esasa, uygun amel etmek demektir.

Kur’anıkerim’de meal olarak:

“Onlar ki Rabbimiz Allah’tır dediler, sonra da dosdoğru oldular; onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir”¹⁶² buyurulmuştur.

Ayeti kerimeden öğrenilen mana şudur:

Onlar, bir Allah’a iman ettiklerini dil ile itiraf (ikrar) ettiler. Sonra bu imanlarının gereğine uygun amel ettiler. Ölüm kendilerine gelinceye kadar bütün görevlerinde, taat ve ibadetlerinde istikamet üzere oldular. İnançlarında, söz ve işlerinde müstakim olup, itidal üzere (ölçülü olarak) hareket ettiler. Kalben müstakim olmak demek, doğru ve hak üzerinde sebat (kararlılık) göstermektir. Gerek söz ve gerek iş, bütün amellerde de böyle olmalıdır.

Bu hadis-i şerif, bütün müminlere ilahî bir müjde ve teminat olan iki ayet-i kerimenin, bildirdiği hakikatleri, soru sahibinin şahsında bütün insanlığa bir daha hatırlatmaktadır. Birinci ayet-i kerimenin mealini yukarıda zikretmiş bulunuyoruz. İkinci ayet-i kerime ise meal olarak şöyledir:

162 Ahkaf Sûresi, ayet: 13.

“O kimseler ki Rabbimiz Allah’tır dediler, sonra da müstakim oldular (İtikat, ibadet ve bütün işlerinde doğrulukta sebat gösterdiler). Onların ölümleri anında melekler, yanlarına inerler ve onlara şöyle derler: Sakın korkmayınız ve asla üzülmeyiniz. Size vaad edilmiş olan cennet ile sizlere müjdeler olsun.”¹⁶³

Ebu’l-kasım Abdu’l Kerim el-Kuşeyrî merhum, risalesinde şöyle demiştir: “İstikamet, öyle yüksek bir derecedir ki, bütün işlerin kemal bulması, tam olması, ancak bununla olur. İstikamet varlığı ile her türlü iyilikler hâsıl olur. Bütün işler düzene girer. Müstakim olmayan insanın çalışmalarının sonucu ziyandan başka bir şey değildir.”¹⁶⁴

İstikamet, öyle bir haslettir ki bütün güzellikler onun varlığı ile tam olur. İstikamet kaybolması ile de bütün güzellikler kaybolup gider. İstikamet, dosdoğru yol üzere ömrün sonuna kadar hayatı sürdürmektir; eğilmemek ve başka yollara sapmamaktır. Zira bu kelime, işlerin, taat ve ibadetlerin, tam olarak yerine getirilmelerini; yasaklanan şeylerin de terk edilmesini kapsamaktadır.

Sırat-ı müstakim (dosdoğru yol) üzere olmak demek olan istikamet, iyilik hasletlerinin hepsini bir araya getiren en güzel ve çok kapsamlı bir öğüttür. “Müstakim ol, Hz. Allah, utandırmaz seni” vecizesi de bu hadis-i şerife dayanmakta ve bu gerçeğe işaret etmektedir.

İstikametın önemi:

Kur’anıkerim’de meal olarak Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.):

“(Resulüm!) Emrolunduğun gibi müstakim ol”¹⁶⁵

buyurulmuştur. Abdullah b. Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Bütün Kur’anıkerim’de Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) en şiddetli ve en ağır olan ayet, bu ayet-i celiledir. Ashaptan bazıları Hz. Peygamber’e (s.a.v.): “Ya Resulallah! İhtiyarladınız” demişler. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz:

“Hud Sûresi ve benzerleri beni ihtiyarlattı”

buyurmuşlardır.

¹⁶³ Fussilet Sûresi, ayet: 30.

¹⁶⁴ Risale-i Kuşeyriye, Tab: 1993.

¹⁶⁵ Hud Sûresi, ayet: 112.

Salih insanlardan (İslâm büyüklerinden) Ali Şebbuyi isminde bir zat, Resul-i Ekrem Efendimizi (s.a.v.) rüyada görmüş ve kendisine: “Ya Resulallah! Hud Sûresi beni ihtiyarlattı buyurmuştunuz. Sizi ihtiyarlatan hususlar, bu sûrede zikredilen peygamberlerin mübarek hayat hikâyeleri mi? Onların, ümmetlerinin helâk edildiğini bildiren ayetler mi?” Diye sormuş. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), o şahsa: “Hayır, bunlar değil. Beni ihtiyarlatan

(Resulüm!) **‘Emrolunduğun gibi müstakim ol’**

ayet-i kerimesidir” cevabını vermiştir.

Seyyid Şerif El-Cürcani, “Tarifat” adlı eserinde şöyle demiştir:

“Ehl-i hakikat nezdinde terim olarak **‘İstikamet’** verilen sözlerin, yapılan sözleşmelerin, hepsini tam olarak yerine getirmek, sıratı müstakimden asla ayrılmamak, din ve dünyaya ait bütün işlerde itidal üzere hareket etmek, orta yolu takip edip, aşırılıklardan ve geri kalmaktan uzak olmaktır. İşte sıratı müstakim budur. Diğer bir ifade ile istikamet, taat ve ibadetleri eda etmek ile masiyetlerden (kötü işlerden) uzak kalmayı bir arada bulundurmaktır. Hak ve hakikatten ayrılmadan akl-ı selim ve şer-i şerifin gösterdiği biçimde ölüm gelinceye kadar kulluk yolunda devam etmektir.”

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu hadis-i şeriflerinde:

“Allah’a iman ettim de ve sonra da müstakim ol”

buyurmakla istikametın en büyük mertebe olduğunu bildirmiş ve soru sahibinin şahsında, bütün beşeriyeti ve özellikle müminleri, bu fazileti kazanmaya teşvik etmişlerdir. Hadis-i şerif, tevhit akidesinde, taat ve ibadetlerde; hâsılı bütün iş ve davranışlarda, insanın müstakim olması gerektiğini bildirmektedir.

Ayrıca sahabenin (r.a.), dinî bilgileri öğrenmek, inancı korumak, dinî ve dünyaya ait görevleri ihlâs ve içtenlikle yerine getirmeye ne ölçüde tutkun olduklarını göstermektedir. Bilinmelidir ki, İstikamet en büyük fazilettir.

22. HADİS-İ ŞERİF

CENNETİN YOLU

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ”أَرَأَيْتَ إِذَا صَلَّيْتُ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوبَاتِ ، وَ صُمْتُ رَمَضَانَ ، وَ أَحَلَّلْتُ الْحَلَآلَ ، وَ حَرَّمْتُ الْحَرَامَ ، وَلَمْ أَزِدْ عَلَى ذَلِكَ شَيْئًا أَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟“ قَالَ: ”نَعَمْ .“ (رواه مسلم)

وَمَعْنَى حَرَّمْتُ الْحَرَامَ: اجْتَنَبْتُهُ ، وَمَعْنَى أَحَلَّلْتُ الْحَلَآلَ: فَعَلْتُهُ مُعْتَقِدًا حِلَّهُ.¹⁶⁶

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Abdillâh Cabir b. Abdillâh el- Ensârî -Allah onlardan razı olsun- demiştir ki:

Bir adam, Resulullah’a (s.a.v.) gelerek şöyle bir soru sordu ve dedi ki:

“(Ya Resulallah)! Bana bildirir misin! Ben, farz olan namaz-ları kıldığım ve ramazan orucunu tuttuğum zaman bir de helali, helal saydığım; haramı, haram bildiğim (ve ondan uzak durduğum) da ve bunlar üzerine fazla bir şey, yapmadığım takdirde ben, cennete girebilir miyim? Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Evet (girersin)” buyurdu.

Hadis-i şerifi, Müslim rivayet etmiştir.

İmam Nevevî’nin açıklaması: “**Haramı, haram kılırsam**” sözünün manası: Haramlardan uzak kalırsam; “**helali de helal bilirim**” sözünün manası da: Helalin, helal olduğuna inanarak onu işlersem demektir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, Ebu Abdullah Cabir b. Abdullah (r.a.) rivayet etmiştir. İmam Müslim, bu hadis-i şerifi Sahih’inde “Kitabu’l-ıman” bölümünde 15 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir.

Hadis-i şerifte beyan edilen hususları soran şahıs, Numan b. Kavkal el-Huzaîdir. Bu Sahabe, Bedir’de hazır bulunmuş ve Uhud Savaşı’nda şehit olmuştur. Hadis-i şerifin dinimizdeki yeri, çok büyüktür. Dinî birçok hükümleri, cem etmiş olması bakımından İslâm’ın medarı sayılan hadis-i şeriflerden biridir. Konunun izahı şöyledir:

İnsanın, yerine getirdiği fiiller, ya kalbe ait ya da bedenen yapılan fiillerdir. Bunların her biri ile yapılan ameller, eğer insanın yapmaya mecbur (veya) mezun (serbest) olduğu amellerden ise helaldir. İnsanın, yapmaya mezun (serbest) olmadığı fiillerden ise onlar da haram olan fiillerdir.

Kişi, helali helal bilir, ondan yararlanır; haramı haram bilir ondan da uzak kalırsa dinî yönden bütün görevlerini yapmış olur ve emin olarak cennete girer.

Soru sahibi Numan (r.a.):

“Ya Resulallah! Bana bildirdiğin (beş vakit) farz olan namazları vaktinde kılar, ramazan ayı orucunu tutarsam; bir de helal olanların, helal olduğunu bilir, gerekli olanları yerine getirir isem; haramların, haram olduğunu bilir ve onlardan uzak kalır isem, (Haram: Şer-i şerifin yasakladığı, uzak kalınmasını bildirdiği şeylerdir.) ben, cennete ilk girenlerle (birlikte) girebilir miyim? Diye sorar. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Evet, girersin” buyuruyor.

Hadis-i şerifte namaz ve ramazan orucu gibi farzlar zikredilmiş, diğerleri beyan edilmemiştir. Zira zekât ve hac gibi ibadetler, daha sonra emrolunmuştur.

Soru sahibinin, helali helal bilip işler isem; haramı, haram bilip ondan uzak kalırsam beyanı, zımnen (dolaylı olarak) bütün dinî hükümleri kapsamış oluyor; çünkü dinî bakımdan her haramı terk etmek, farzdır; herhangi bir farzı terk etmek de haram olduğu gibi..

Allahütealâ, Resul-i Ekrem'ini (s.a.v.) âlemlere rahmet olmak üzere göndermiştir. Resul-i Ekrem (s.a.v.), insanları dalaletten (sapıklıktan) uzaklaştırmak ve onlara cennete gidebilecekleri hidayet yolunu göstermek üzere peygamber olarak gönderilmiştir. Cennet yolu çok açıktır, kolaydır. Allahütealâ, o yolun sınırlarını göstermiş, yapılması gereken görevleri de bildirmiştir. Kim, Cenab-ı Hakk'ın bildirdiği sınırları aşmaz; O'nun tayin buyurduğu görevleri de içtenlikle yerine getirirse gayesine erişmiş olur; yaratılmışların en hayırlılarından olmak mutluluğuna erer. Allahütealâ'nın koyduğu bu sınırları çiğneyip görevlerini ihmal eden kimse de kendisini ziyana uğratmış olmanın karşılığını görecektir.

Allahütealâ'nın rahmeti, her şeyi kucaklamıştır. O'nun, insanlara emrettiği görevlerin, yerine getirilmesi ve yasak ettiği sınıra yaklaşılmaması, insanın gücü dâhilinde olan kolay görevlerdir; çünkü Allahütealâ, dinde zorluk yaratmamıştır. O, bizim için daima kolaylık murat eder; hakkımızda güçlük dilemez. O, bu ilahî teminatını bütün insanlığa ihsan etmiştir. Yeter ki insan, kendi yüksek değerini bilsin. Bu üstün ve şerefli sorumluluğunu idrâk etmiş olsun. Bilinmeli ki dinimizde emrolunan farzları, yerine getirmek ve yasaklananları (haramları), terk etmek -onlardan uzak kalmak- kurtuluşa ermenin temelidir, esastır. Soru sahibi de Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) bunları sormuştur.

Sahabenin, her vesileyle Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) sorular sorup aldıkları cevapları hıfz etmeleri (ezberlemeleri) ve bunları gelecek kuşaklara aktarmış olmaları, dinî, amelî ve sosyal yönden büyük değer taşır.

Hadis-i şerifte gördüğümüz sorulara benzer sorular sorulmuştur. Bu vesileyle birkaç örnek verilmesi yerinde olacaktır.

Ebu Eyyub el- Ensârî'den (r.a.) gelen bir rivayette bir kişi, Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.):

“Ya Resulallah! Benim cennete girmemi temin edecek bir ameli bana bildirir misin?” Demiştir.

Müslim'in diğer bir rivayetinde:

“Bana öyle bir amel göster ki, o ameli işlediğimde beni cennete yaklaştırsın ve beni ateşten (cehennem azabından) uzaklaştırsın.”

Bunun üzerine Resul-i Ekrem:

“Bir Allah’a ibadet edersin; O’na hiçbir şeyi ortak koşmazsın; namazı dosdoğru devamlı kılarırsın; zekâtı verirsin; sıla-i rahmi (akrabalarını yoklar onların hukukunu) gözetirsin” buyurdu.

Sonra adam dönüp gitti. Resul-i Ekrem, (s.a.v.) orada bulunanlara, şöyle buyurdu:

“Eğer kendisine emrolunanları yerine getirirse cennete girecektir.”

Bir başka soru sahibine de Resul-i Ekrem (s.a.v.), benzer şeyler buyurmuştur. Ancak o beyanlarında: **“Sıla-i rahim”** yerine **“ramazan orucunu tutarsın,”** cümlesi yer almıştır. Soru sahibi şahıs da:

“Seni hak peygamber olarak gönderen Allah’a yemin olsun ki, bunlardan fazla bir şey yapmam. Bu emrolunanlardan da eksik bir şey bırakmam” demiş ve dönüp gitmiştir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bunun üzerine şöyle buyurmuştur:

“Ehl-i cennetten bir adamı görmek kimi sevindirirse bu şahsa baksın.”

Hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Fazla bilgi için “Camîu’l-Ulûm ve’l-Hikem” adlı eserde 22. Hadis-i şerifin açıklamasına bakılmalıdır.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bir başka soru sahibine de benzer şeyleri beyan buyurmuştur:

“Soru sahibi ise Ya Resulallah! Bildirdiklerini yaparım. Bunlardan fazla bir şey yapmam. Bunlardan, noksan bir şey de bırakmam” demiş ve dönüp gitmiştir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) onun için:

“Eğer sözünde sadık ise kurtuluşa erdi” buyurmuşlardır.

Yine Veda Haccı’nda Arafat’taki bir hitabesinde şöyle buyurmuşlardır:

“Ey insanlar! Allahütealâ’dan korkunuz. (Emirlerine uyunuz; yasakladıklarından sakınarak) takvaya eriniz. Beş vakit namazınızı kılınız. Ramazan orucunu tutunuz. Malınızın zekâtını veriniz. Emir sahipleri-ne itaat ediniz ki, Rabbinizin cennetine giresiniz.”¹⁶⁷

167 Tirmizî, «Salat» bölümü, no: 616.

Ashab-ı kiram, farz olan ibadetleri yerine getirmekte azami dikkati gösterdikleri gibi sünnetler ve fezaile ait diğer nafileleri (farz olmayarak yapılan ibadetleri) yerine getirmeye de çok itina göstermişler, sabır ve kararlılıkla bunları da uygulamışlardır. Sonuç olarak, bütün ibadetlerin yerine getirilmesine en yüksek düzeyde itina göstermişlerdir. Ancak Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), bazen sünnetleri terk ettiği görülmüştür. Bunun hikmeti ise: Sünnetlerin ve diğer nafile ibadetlerin, vacip olmadığını bildirmek içindir. Bir de İslâmiyet, kolaylık dinidir; onda zorluk yoktur. Zor durumlarda farz ve vacip olan ibadetler yerine getirilir. Yerine getirilememiş yahut da zorunlu sebepler altında bunlar, eda edilememişse sonradan ilk fırsatta farz ve vacip olan namazlar ve benzerleri kaza edilir. Ancak sünnet ve nafile olan ibadetlerin, kaza edilmeleri gerekmez. Herhangi bir sebeple sünnetler veya diğer nafile ibadetler, belirli vakitlerinde eda edilememişse bunların kazası gerekmediğini bildirmek için, Hz. Peygamber (s.a.v.) bazı kere sünnetleri terk etmiştir.

Farz ve vacip ibadetler ile sünnet veya nafileler arasındaki farkları, din bilginlerimiz, bütün incelikleri ile fıkıh kitaplarında açıklamışlardır. Cenab-ı Hak cümlesinden razı olsun.

Sünnetler farz namazların tamamlayıcısı olarak meşrû kılınmıştır. Soru sahiplerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) tarafından İslâmiyet'teki kolaylıklar bildirilmiştir. Bu hadis-i şeriflerden, mendup olan ibadetlerin yerine getirilmesine bir engel olmadığı da anlaşılmaktadır. Ayrıca farz ibadetleri vaktinde ve şartlarına uygun olarak yerine getirenlere kurtuluş ve başarı müjdesi verilmiştir.

Bunun gibi, farzlarla birlikte sünnetler ve diğer mendup ibadetleri de eda edenlerin dereceleri Allah'ın lütfu ile daha da yükselir.

Özetle hadis-i şeriften öğrenilenler:

Mümin bir kimsenin ilim ehli insanlardan İslâmiyet'i ve bilemediği dinî hükümleri sorup-öğrenmesi bir vecibedir. Kişi, bilemediği hususları, kendisi için helal ve haram olanları iyiden iyiye öğrenmelidir ki, ömür boyu hidayet üzere bulunduğu ve yaptığı amellerinin tam ve yerli yerince olduğuna kalben tatmin olsun.

Öğretmek durumunda olan kimsenin, öğrenciye kolaylık göstermesi, ona daima iyilik ve başarı yollarını tanıtmayı, kolaylıklarla birlikte gerçek ilim ve iyilikler yoluna teşvik etmesinin bir görev olduğu öğretilmektedir...

23. HADİS-İ ŞERİF

HER İYİLİK SADAKADIR

عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْحَارِثِ بْنِ عَاصِمٍ الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ”الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ، وَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأَانِ - أَوْ تَمْلَأُ - مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَالصَّلَاةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ، وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ، كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو، فَبَائِعٌ نَفْسَهُ فَمُعْتِقُهَا أَوْ مُوْبِقُهَا.“ (رواه مسلم)¹⁶⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Malik el-Haris b. Asım el-Eş'arî -Allah, ondan razı olsun-demiştir ki: Resul-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Temizlik, imanın yarısıdır, El-Hamdü lillah (Allah'a hamd olsun) cümlesinin sevabı, amellere aid (mizanı) teraziyi, doldurur. Ve Sübhanellâhi ve'lhamdû lillâhi cümlelerinin (sevabı), göklerle yerin arasını doldurur. Namaz bir nurdur; sadaka bir bürhandır (kesin bir delildir); sabır (zulmetleri, ızdırapları gideren bir) ışıktır. Kur'an da ya lehinde ya da aleyhinde bir hüccettir (kesin bir delildir). İnsanların her biri, günün sabahına girer ve nefsini satmış olur. Ya hürriyetine kavuşturup onu kurtarır, ya da helâk eder.”

Hadis-i şerifi, Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

“Her iyilik, bir sadakadır.”

Bu hadis-i şerifi, İmam Müslim Sahih’inde “Kitabü’t-Tahare” bölümünde 223 nolu hadis-i şerif olarak zikretmiştir. Hadis-i şerifin ravisi, Ebu Malik Haris b. Asım el-Eşaridir (r.a.) bu Sahabe, Hz. Ömer’in hilafeti zamanında ve Hicretin 23. yılında vefat etmiştir. Hadis-i şerif, İslâm’ın usullerinden bir asıldır; dinî kurallardan çok önemli kuralları kapsamaktadır. Bu kurallar, bütün müminleri, hatta bütün insanlığı, yakından ilgilendiren temel prensiplerdir. Bu esaslar:

-Temizlik imandandır.

-“**El’hamdü lillah**” -Her türlü övgü Allah’a mahsustur- cümlesinin sevabı, amellerin tartılacağı teraziyi doldurur.

-“**Sübhanallah**”, “**vel hamdü lillah**” (Allah, her türlü noksanlıklardan münezzehtir. Ve her türlü övgü Allah’a mahsustur) cümlelerinin sevabı”, **gökke yer arasını doldurur.**”

-“**Namaz bir nurdur.**” Hak yolu aydınlatır. Kişiyi o yola yöneltir.

-**Sadaka** (karşılık beklemeden ihtiyaçlılara yardımda bulunmak), müminin lehinde bir burhan (kesin bir kanıt)tır.

-“**Sabır bir ziyadır.**” (Sahibinin yolunu, yönünü daima aydınlatan güneş örneği bir ışıktır, bir kaynaktır).

-“**Kur’an, senin lehinde veyahut da aleyhinde kesin ve ilahî bir hüccettir.**”

-Her bir insan, günün sabahına girdiğinde kendi nefsinin yaptığı işler karşılığında satın alır. Böylece kendisini ya kurtuluşa, hürriyete kavuşturur. Ya da nefsinin ziyana uğratıp helake götürmüş olur.

Bilindiği gibi Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) “**Cevamiu’l-kelim**” verilmiştir. (Az sözle çok ve engin anlamlar ifade edebilme yeteneği) bu kısa sözler, yerine göre bütün iyilikleri ihtiva eder ve kötülüklerden de sakındıracak manaları bildirir. Bu hadis-i şerif de Hz. Peygamber’e (s.a.v.) verilmiş özlü sözlerdendir. İnsanları iyiliklere yönlendiren, nebevi (Peygambere mahsus), en güzel öğütlerdendir.

Taharet kelimesi, mutlak manada temizlik demektir. Medenî bütün insanlar, her yönden temizliğe önem verirler. Güzel ve sağlıklı bir hayat için temizliğin zaruri olduğunu bilirler. İslâm da, temizlik esasına dayanır. “**Te-**

mizlik imanın yarısıdır” cümlesi ile temizliğin ne kadar önemli bir gerçek olduğu insanlığa duyurulmuştur. Taharet kelimesi, özel bir manayı da ifade eder ki o da, abdest alması gereken kimsenin, özel temizlik olarak abdest alması ve yine gusül abdesti alması gereken kimsenin, bütün bedenini tertemiz yıkaması; elbisesini ve namaz kılacağı yeri ve imkân ölçüsünde çevresini temiz duruma getirmesidir. Eğitim ve öğretim kaidelerine (kural-larına) uygun olarak kendi sorumluluğu altında olan insanları ve çevresini de bu şekilde eğitmesidir. Kişinin, namazdan başka diğer ibadetler için de Allahütealâ’nın huzuruna durup münacat da bulunduğunda da bu özel temizliğine riayet etmesi menduptur. Müslüman bir kişi, temizlik ile birlikte bütün görevlerini bilinçli olarak yapar. O, zorlukları aşar; Kalbi, ruh ve bedeni tertemiz olarak Cenab-ı Hakk’ın huzuruna çıkar ve şunu bilir ki Allahütealâ, sıdk ile tövbe eden ve tertemiz olan insanları sever. Ruhen ve bedenlen tertemiz olmanın sevabı ise, imanın yarısına eşittir.

İbn-i Dakiki’l-İyd’in bildirdiğine göre; hadis-i şerif ile ilgili şöyle bir açıklama da vardır:

“Hadis-i şerifte geçen ‘İman’ kelimesinden maksat, namazdır. Zira Kur’an’da namaza, öneminden ve dinin direği olması bakımından iman adı verilmiştir. O halde namaz ibadetinin yarısı temizliktir. Yani abdestli olmak, beden ile mekânı tertemiz durumda bulundurmaktır.”

Ayrıca ahlak bilginleri şöyle demişlerdir: Bu hadis-i şerifte görünür temizlikle birlikte kalp temizliği de bildirilmiştir. İnsanın kendi nefsinin her türlü rezaletlerden ve kötü huylardan temizleyip arındırması imanın yarısıdır. Diğer yarısı ise, yine insanın kendi nefsinin ve ruhunu bütün faziletlerle, hak olan itikat ve imanla tezyin etmesi ve donatmasıdır. Zira önce kalbi, tertemiz duruma getirmek, sonra da onu hak olan inançla ve bütün faziletlerle donatmak, gereklidir. Birinci olan kalp temizliği daha önce yapılmalıdır ki ikincisi yani hak olan iman ve faziletler ile kalbi süslemek mümkün olsun. Doğru ve sahih bir iman bütün günahları temizler, silip yok eder. İbadet için yapılan özel temizlik ve abdest almak ise “sağair” adı verilen küçük günahları silip temizler.

“Temizlik imanın yarısıdır” cümlesinden dış temizlikle birlikte ruh ve gönül temizliği de anlaşılmaktadır; çünkü insanın bütün iş ve amellerinde, iyi niyet, güvenilirlik ve istikamet (doğruluk) esas olduğu gibi; kin, düşmanlık, haset, hıyanet v.b. kötü duygu ve düşüncelerden kalbi temizlemek de

temel bir esastır. Her bakımdan tertemiz olmak mümin kişinin üzerinde ilahî bir emanettir. Abdest, imanın bir özelliğidir.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Onu (abdesti), ancak mümin, gereği gibi muhafaza eder.”

Allahütealâ’yı anmak:

“Elhamdü lillah” cümlesi; Allahütealâ’yı övmek; O’nu tazim ile anmak ve nimetlerinden dolayı O’na şükretmektir. Bu cümlelerin manevî karşılığı, (sevabı), amellerin tartılacağı mizanı doldurur. **“Sübhanallah, ve’l-hamdü lillah”** cümlelerinin sevabı ise gökler ve yer arasını doldurur. Lafızları itibarı ile çok sade ve kolay; mana itibarı ile de çok engin olan bu iki cümle (zikir ve tesbih), Allahütealâ’yı bütün noksanlıklardan tenzih etmek ve O’nu, tazim ile övüp anmak, sevapları yönünden de çok önemlidir. Eğer fizik olarak ölçmek mümkün olsa bu iki cümlelerin sevabı gökler ile yer arasını doldurur.

Başka hadis-i şeriflerde de beyan edildiği üzere:

“Dört kelime vardır ki Allahütealâ, onları seçmiştir. Bu dört kelime (cümle) ise “Sübhanallahi”, “ve’lhamdülillahi” ve Lâ ilâhe illâllahu va’llahu ekber” cümleleridir.

Bunların sevabı Allahütealâ indinde baki kalır. Kehif Sûresi 46. ayette beyan buyurulan:

“Allah katında baki kalan iyi amellerdir” cümlesi ile bu zikir ve öğütlere de işaret buyurulmuştur.

Her mümin, her fırsatta bu güzel cümlelerin manalarını da düşünerek, hatırlayarak okumalı, gafletten uzak durup lisan ile kalbi birleştirmelidir. Böyle olduğu takdirde insan her bakımdan gönül huzuruna erer. Sıkıntı ve üzüntülerden kendisini korumuş olur. Kur’anikerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“O insanlar ki iman ettiler. Onların gönülleri Allahütealâ’yı anmakla huzur bulur. Dikkat ediniz! Kalpler ancak Allah’ı anmakla huzura erer.”¹⁶⁹

¹⁶⁹ Ra’d Sûresi, ayet: 38.

İnsan daima gönül rahatlığı içinde olmaya ihtiyaç duyar. Mümin bir insanın Allahütealâ'yı anması, daima O'na güvenip O'ndan yardım dilemesi, bağışlanmasını ve affını talep etmesi, insan için en büyük huzur ve güç kaynağıdır. Kişi, bu yüksek duyguya sahip olunca Allahütealâ da o kişiyi mele-i a'lada (en yüce mecliste) anar; onu, fazl ve keremiyle hak ve hidayet yoluna iletir; tevfikini ona refik edip yardımına nail eder; ve kişi, iki cihan mutluluğuna ermiş olur.

Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ey inananlar! Allah'ı çok zikrediniz ve O'nu sabah-akşam tesbih ediniz (noksanlıklardan münezzeh olduğunu itiraf ediniz). Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmetini gönderen O'dur; melekleri de sizin için istiğfar eder (af diler). Allah, müminlere karşı çok merhametlidir.”¹⁷⁰

Namaz bir nurdur:

Nur: (Aydınlık) Varlıkları görmemize, yolumuzu bulmamıza imkân sağlayan ilahî bir nimettir. Namaz da bizim için bir nurdur. Muhakkak ki namaz, bizi isyanlardan, çirkin işlerden, münker olan (dinin ve akl-ı selimin kötü gördüğü) şeylerden alıkoyar. Namaz, sahibini doğru olan yola ve iyiliklere yönlendirir. Gerçekte namaz, insanı her türlü kötülüklerden uzaklaştırır. Namaz, İslâm'ın rükünlerinden bir rükündür ve muhkem bir farzdır. Namaz, hak ve hidayet yolunu aydınlatan manevî bir nurdur. Kişi, en nezih ve en güzel bir şekilde her gün belirli vakitlerde, beş defa Allahütealâ'nın huzuruna çıkar, vasıtasız olarak Rabbine münacatta (yakarış ve yalvarışta) bulunur. İçtenlikle O'na ibadet eder. Rabbine karşı samimi ve müstakim (dosdoğru) olan böyle bir insan, insanlara karşı da müstakim olur. Zira o, istikametın en büyük erdem olduğu bilincine varmıştır. Aynı zamanda o, doğruluğu, iyi ahlakı, nezih yaşayışı ve takvası ile melek haslet (melek özelliğine sahip) bir kişidir. Onun yüzünde, manevî bir aydınlık görülür. O, fırsat buldukça beş vakit namazını cemaatle eda etmeye çalışır. İnsanlığın en hayırlı üyelerinden biri olmak mutluluğuna erer. O, Resul-i Ekrem Efendimizin, müjdelerine mazhar olmak için imkân ölçüsünde mescitlerde cemaatle olmayı tercih eder. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) mealen şöyle buyurmuşlardır:

¹⁷⁰ Ahzab süresi, ayet: 41-43.

“Karanlıklarda mescitlere yürüyüp gidenlerin kıyamet gününde tam bir nur ile tenvir edileceklerini müjdele.”¹⁷¹

Namaz, müminin miracıdır; âlemlerin Rabbine münacatıdır. Kendisi ile Rabbi arasında manevî bir bağlantıdır. Namaz, huzur ve rahata ermenin ve güvene kavuşmanın manevî kaynağıdır; bütün müminler için sevinç kaynağı ve göz nurudur. Gıptalar olsun, namazını huşu ve tevazu içinde eda eden kimselere.

Sadaka burhandır:

Sadaka: Hiçbir karşılık beklemezsizin kişinin kendi malından gönül hoşnutluğu ile fakirlere, yoksullara ve diğer ihtiyaçlılara Allah rızası için yaptığı malî yardımın adıdır. Burhan ise kesinlik ifade eden hüccet (kesin delil), kat’î delil demektir. Gündüzün aydınlığının, güneşin varlığını gösterdiği gibi, sadaka da onu veren kişinin inancındaki sadakatini (bağlılığını) gösteren bir burhandır. Başka bir hadis-i şerif, mealen şöyledir:

“Üç şey var ki, onları işleyen kimse imanın zevkine varmış olur: (Birincisi) bir Allah’a ibadet etmek; çünkü Allah’tan başka ilah yoktur. (İkincisi) gönül hoşnutluğu, rızası ile malının zekâtını vermek. (Üçüncüsü ise) her yıl bu ibadeti yerine getirmektir.”

Bu hadis-i şerifi Ebu Davud rivayet etmiştir.

İnsan maddî ve manevî yönden de tertemiz olmak zorundadır. Müslüman, gücü ölçüsünde cömert, kerem sahibi ve hoşgörülü olmak durumundadır. O; cimrilik hasislik gibi kötü vasıflardan uzak olmak zorundadır. Nitekim Kur’anıkerim’de mealen şöyle buyurulmuştur:

“Nefsinin cimriliğinden korunan kimseler, ebedi kurtuluşa ermişlerdir.”¹⁷²

Bu sebeple Müslüman, manevî kirler sayılan bencillik, cimrilik ve benzeri nefsi hastalıklardan kendisini temizler. Fakirlere, yoksullara, düşkünlere iyilik ve yardım elini uzatmayı görev bilir ve yerine getirir. Müslüman, Cenab-ı Hakk’ın rızasını dileyerek farz veya nafil her türlü hayırları, elinden geldiği ölçüde yapar. Bu durum, onun imanındaki sadakatının ve kurtuluşa erenlerin safında olacağının delili ve göstergesidir.

¹⁷¹ Ebu Davud, «Salat» bölümü, no: 561, Tirmizî, «Salat» bölümü, no: 223.

¹⁷² Haşr Sûresi, ayet: 9.

Müminun Sûresi'nin ilk 11 ayeti okunup üzerinde iyiden iyiye düşünül-melidir.

Sabır ziyadır:

Nur kelimesi ile ziya kelimesi arasındaki fark, ayın nuru ile güneşin ışığı arasındaki fark gibidir. Hadis-i şerifte:

“Sabır bir ziyadır “

buyurulmuştur. Sabırda zorluk vardır. Sabır, nefsi arzuladığı şeylerden menetmek ve adeta onu hapsetmektir. Bu ise bir nefis, mücahedesini gerektirir.

Kişi, hayatı boyunca sabra muhtaçtır. İnsan, sabırlı ve sebatlı olduğu sürece maksadına erişir. Bilgi tahsil etmek, yararlı eğitim almak, taat ve ibadet ehli olmak, kötülüklere karşı durmak, bilgisizlik ve tembellik gibi düşmanları yenmek; hâsılı maddî, manevî bütün görevleri yapmak için zorlukları aşmak, musibetlere karşı tahammül göstermek, bütün bunları yapmak, ancak sabırlı ve kararlı olmakla gerçekleşir.

Sabır, öyle üstün ve güzel bir özelliktir ki beşerî hiçbir güç ona denk olamaz. Sabır, sahibinin hayat ve başarı yolunu daima aydınlatan bir ışıktır. Müminin hak ve doğru olan bir yolda kararlı olmasını sağlar. Bunun içindir ki iyi insanlar, sabırlı olmaları sebebiyle Cenab-ı Hak tarafından övülmüşlerdir. Sabredenlere müjdeler vardır. Nitekim bir ayet-i kerimede mealen şöyle buyurulmuştur:

“Allah, daima sabredenlerle beraberdir.”

Bu ve benzeri hikmetler nedeniyledir ki hadis-i şerifte “**sabır ziyadır**” buyurulmuştur.

Kur'an bir hüccettir.

Aslında müminin işi çok kolaydır. O; bilgi, akl-ı selim, sabır ve kararlı hareket ettiği takdirde iki cihan mutluluğunun onun için olduğunu bilir. Kur'an, müminin rehberidir. O, Kur'an'ın gösterdiği hidayet yolundan yürür. Kur'an'ın, bildirdiği üstün ahlak prensiplerini kendisine düstur edinir. Böyle olunca da Kur'an, dünya ve ahirette müminin iyiliğine ilahî bir hüccettir (kesin bir delildir). Zira Kur'an insanlara en emin, en doğru ve en sağlam yolu gösterir; güzel işler yapan müminler için büyük ecirler ol-

duğunu müjdeler. Kur'an, müminlere kıyamet gününde şefaattçidir. Ancak Kur'an'ın öğütlerine kulak vermeyen, bu öğütlere ilgisiz kalan kimseler için de, dünyada ve ahirette ziyana uğramak kesindir. Ne mutlu o insanlara ki onlar, Kur'an'ı kendilerine rehber bilirler. O'nun gösterdiği hidayet yolunda yürürler. O'nun öğütlerine kulak verirler. Kur'an'ın övdüğü üstün ahlakı, kendilerine düstur bilirler; onlar, Kur'an'ı güzelce okurlar ve üzerinde düşünüp manalarını anlamaya çalışırlar. Bir ayet-i kerime meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Sözleri, dinleyip de en güzeline uyan insanlara müjdeler olsun. Onlar, Cenab-ı Hakk'ın, hidayete erdirdiği, öz akıl sahibi kimselerdir.”¹⁷³

Kur'an'a karşı ilgisiz kalanlar ise her şeyden önce kendi öz nefislerine yazık etmişlerdir. Onlar, Kur'an'ın nurundan kendilerini yoksun bırakmışlardır. Bunun içindir ki Kur'an, kendileri aleyhine hüccettir. Kur'an, müminler için bir şifa ve rahmettir. Ancak Kur'an'a ilgisiz olanlar, bu durumları ile kendi ziyalarını artırmış olurlar. Kur'an bu gerçeği, bütün insanlığa duyurmaktadır.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu hadis-i şerifteki öğütleri şöyle tamamlıyor:

Bütün insanlar her günün sabahına girerler. Bir kısmı, Cenab-ı Hakk'ın sevgisini, rızasını kazanmak uğrunda nefisini satın almış olur. Bu insanlar, Allahüteâlâ ve insanlar ile olan muamelelerinde doğruluğu benimsemişlerdir ve kendilerini helâk olmaktan kurtarmışlardır. Onlar, akl-ı selim ve hür irade sahibidirler. İnsanın değerini bilirler. Kendilerini Cenab-ı Hakk'ın sevgisini ve rızasını kazanmaya vermişlerdir.

“Allah, müminlerden mallarını ve canlarını cennet karşılığı satın aldı.”¹⁷⁴

Mealindeki ayet-i kerime uyarınca hareket ederler. Bu bakımdan dünyanın bütün varlıkları, onların mümtaz şahsiyetlerine, yüksek değerlerine bedel olamaz.

İnsanlardan diğer bir kısmı ise, gerek genel ve gerekse özel işlerinde kendi hevaî (geçersiz) isteklerine uyarlar; kendi nefislerini fani, geçici ve değersiz arzularına karşılık satmış olurlar. Böylece kendi iradeleriyle kendilerini helake götürmüş olurlar. Hadis-i şerifin son bölümünde ise mealen şöyle buyurulmuştur:

173 Zümer Sûresi, ayet: 17-18.

174 Tevbe Sûresi, ayet: 111.

“Bütün insanlar sabaha girerler, her biri kendi varlığını hürriyetine kavuşturur, sonsuz mutluluğa ermesini sağlar. Ya da heva-î (geçersiz) istekler ardından koşar ve kendisini helâk eder.”

Bu hususlarla ilgili bazı ayet-i kerimelerin mealleri şöyledir:

“Allahütealâ’nın öğütlerini dinleyip nefsinı, tertemiz duruma getiren ebedî kurtuluşa ermiştir. Kendisini kötülöklere götüren kimse ise nefsinı hüsrana uğratmıştır. Bu ise pek büyük bir kayıptır.”¹⁷⁵

“İnsanlardan öyleleri de vardır ki Allah’ın rızasını kazanmak için kendisini ve malını feda eder. Allah, kullarına çok şefkatlidir.”¹⁷⁶

Hadis-i şeriften öğrendiklerimizden bazıları:

-İnsanların, dünyada yaptıkları ameller, kıyamet gününde mizana konulur değerlendirilir. Sevabı ağır gelenler, kurtuluşa ererler. Bu husus, kitap, sünnet ve icma-ı ümmetle sabittir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) meal olarak şöyle söylemiştir:

“İki kelime var ki onlar Rahman olan Allah’a çok sevgili, sevapları mizanda çok ağır, lisana da çok kolaydır. Bu iki kelime: Sübhanallâhi ve bi hamdihi, sübhanallâhi’l azim.”¹⁷⁷

-Namazları; belirli vakitlerinde farzlarına, vaciplerine, sünnetlerine ve adabına uyarak kılmak mecburidir.

-Kişi, varlığından iyilik yollarına vaktinde infak etmelidir. Yetimlerin, kimsesizlerin, fakirlerin, iffetinden dolayı isteyemeyen yoksulların, ihtiyacını Allah rızası için gidermelidir ki, bu sadakalar Allah katında kendisi için burhan olsun.

-Her insan, özellikle her Müslüman, iyilikler yapıp kötülüğü ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Zorluklar, karşısında sabretmelidir. Kötülöklere, isyanlara karşı sabır ve kararlılık ile direnmelidir.

-Kur’an, bütün insanlar için hidayet rehberidir ve özellikle müminler için en güzel bir öğüttür ve en güzel bir düsturdur. Kur’an’ı, güzelce okumalı, üzerinde güzelce düşünüp manalarını anlamaya çalışmalı ve buyrukları uyarınca amel etmelidir.

¹⁷⁵ Şems Süresi, ayetler: 9- 10.

¹⁷⁶ Bakara Süresi, ayet: 207.

¹⁷⁷ Buharî, «Dava» bölümü, 11/175, Müslim, «Zikir ve dua» bölümü, no: 2694, Tirmizî, «Dava» bölümü, no: 3463.

-Ömür, paha biçilmez bir nimettir. Bu ilahî nimetin kadri bilinmelidir. Nefsin, hevâî isteklerine göre değil de Allahütealâ'nın rızası yolunda ve ahirette kalıcı olarak en güzel işlerde bu ilahî emanet değerlendirilmelidir.

24. HADİS-İ ŞERİF

ZULÜM HARAMDIR

عَنْ أَبِي ذَرِّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنَّهُ قَالَ: ”يَا عِبَادِي! إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَ جَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا.

يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنْ هَدَيْتُهُ فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ.

يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ جَائِعٌ إِلَّا مَنْ أَطْعَمْتُهُ فَاسْتَطْعِمُونِي أُطْعِمَكُمْ.

يَا عِبَادِي كُلُّكُمْ عَارٍ إِلَّا مَنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكَسُونِي أَكْسُكُمْ.

يَا عِبَادِي إِنَّكُمْ تُخْطِئُونَ بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ وَ أَنَا أَعْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا فَاسْتَغْفِرُونِي أَعْفِرْ لَكُمْ. يَا عِبَادِي! إِنَّكُمْ لَمْ تَبْلُغُوا ضَرْبِي فَتَضَرُّونِي وَ لَمْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي ، يَا عِبَادِي! لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ إِنْسَكُمْ وَ جِنْكُمْ كَانُوا عَلَى اتَّقَى قَلْبِ رَجُلٍ مِنْكُمْ مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِي شَيْئًا.

يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ إِنْسَكُمْ وَ جِنْكُمْ كَانُوا عَلَى أَفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ مِنْكُمْ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِي شَيْئًا.

يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَ آخِرَكُمْ وَ إِنْسَكُمْ وَ جِنْكُمْ كَانُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ

فَسَلُّونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ مَا كَانَ نَقْصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي شَيْئاً إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمَخِيطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرُ.

يَا عِبَادِي إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أُوَفِّيكُمْ بِهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيُحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ.

(رواه مسلم).¹⁷⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Zer el- Ğıfari'den -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), Rabbi Celili Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerinden rivayet ettiklerinden olmak üzere, bu hadis-i şerifi nakil buyurdu ve şöyle dedi: Allahüteâlâ buyurdu ki:

“Ey kullarım! Biliniz ki Ben, zulmü kendi zat-ı kibriyama haram kıldım. (Zulümden münezzehim). Sizin aranızda da zulmü haram kıldım. Öyle ise siz, birbirlerinize haksızlık (zulüm) etmeyiniz. Ey kullarım! Benim hidayet ettiklerimden başka hepiniz dalalettesiniz (sapıklıktasınız). (Peygamber gelmezden önce İslâm'dan, şeriâttan habersiz idiniz.) Öyle ise Benden hidayet (doğru yola yöneltilmenizi) dileyiniz de Ben size hidayet vereyim. Ey kullarım! Benim beslediğimden başka hepiniz açsınız. Öyle ise benden taam (yiyecek) isteyin de ben, sizi besleyeyim. Ey kullarım! Benim giydirdiklerimden başka hepiniz çıplaksınız. Öyle ise Benden giyecek isteyin ki sizi giydireyim. Ey kullarım! Doğrusu siz, gece ve gündüz hep hata işlersiniz. Ben de baştanbaşa bütün günahları bağışlarım. Öyle ise siz benden mağfiret (af) dileyiniz (istiğfarda bulununuz) ki Ben de sizi mağfiret edeyim. Ey kullarım! Sizlerin, Bana zarar vermeye gücünüz yetmez ki bana zarar verebilesiniz ve yine sizin, Bana bir fayda vermeye gücünüz yetmez ki Bana bir fayda verebilesiniz. Ey kullarım! Sizden önce gelen ve sonra gelecekler; insiniz, cinniniz, içinizde en fazla takva sahibi kim ise, onun kalbi üzere olsanız, sizin bu durumunuz, benim mülkümde bir şey artırmaz. Ey kullarım! Sizin evveliniz, ahiriniz; insiniz, cinniniz, içinizde en facir

(kötülük işleyen) kimselerin kalbi üzere (isyankâr) olsa yine de benim mülkümünden bir şey eksilmez. Ey kullarım! Sizin evveliniz, ahiriniz; insiniz, cinniniz (hepiniz), bir yerde durup da benden isteklerde bulunsanız ve ben de sizin her birinize istediğini versem bu (ihسانlar), nezd-i ilahimde olanlardan (hazinelерimden) hiçbir şey eksiltmez. Ancak bir iğne denize batırılıp çıkarıldığında denizden ne eksiltmiş ise o kadar bir şey eksiltmiş olur. Ey kullarım! O (amellerin) hepsi ancak sizin amellerinizdir. Ben, sizin amellerinizi tamamen kaydediyorum. Sonra sizin amellerinizin karşılığını tamı tamına vereceğim. Her kim, karşılık olarak hayır bulursa Allah'a hamd etsin. Kim de iyilikten başkasını bulursa sadece kendi nefsini kınasın."

Bu hadis-i şerifi Müslim, rivayet etmiştir.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizin Rabbimizden bize bildirdikleri bu gibi hadis-i şeriflere hadis-i kutsî denir.

Hadis-i kutsî: İlham yolu ile Hz. Peygamber'in kalbine ilka olunan (atılan) manadır. O manayı, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), kendi ifadeleri ile ümmetine bildirmiş ve tebliğ etmiştir. Bu gibi hadis-i şerifler, mana itibarı ile Allah tarafından indirilmiş ve sözleri ise Peygamber Efendimize (s.a.v.) aittir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Zulüm haramdır.

1- Bu hadis-i şerifi, Müslim Sahih'inde "Kitabu'l birr, Babü tahrimi'z-zulm" de 2577 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir. Hadis-i şerif, Rabbanî, büyük ve mübarek (çok bereketli) bir hadis-i şeriftir. Ve İslâm'ın usul, fûru ve adabına ait kuralları ihtiva etmektedir. Manası çok açık olan bu hadis-i şerif, kutsî adı verilen hadislerdendir. Kutsî hadis-i şerif, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), Allahüteâlâ'dan naklen beyan ettiği ve "Allahüteâlâ buyurdu ki veya "Allahüteâlâ buyuruyor" gibi ifadeler ile bildirdiği hadis-i şeriflerdir. Kutsî hadis-i şerifin manası, Cenab-ı Hak tarafından Hz. Peygamber'e mana olarak bazen vahyi ve ilham tarikiyle veyahut da uyku halinde iken bildirilir. Resulullah da, kendi sözleri ile bu hadis-i şerifi, ümmetine beyan eder.

Kutsî hadis-i şerifler ile diğer hadis-i şerifler arasındaki fark: Resul-i Ekrem (s.a.v.) kutsî hadis-i şerifi, Cenab-ı Hakk'a izafe (isnad) eder. Diğer hadis-i şerifler de ise, doğrudan Hz. Peygamber kendileri buyururlar. Örnek:

“Amellerin karşılığı niyetlere göredir.” “Kurtuluş doğru sözlü olmaktadır.” “Temizlik imanın yarısıdır” gibi hadislerdir.

Kur'anıkerim'in hem lafzı, hem de manası Allahütealâ'nın vahyidir. Kur'an, Cenab-ı Hak tarafından Cebrail (a.s.) vasıtasıyla Hz. Peygamber'e (s.a.v.) indirilmiş, mushaflarda yazılmış ve tevatür yolu ile bizlere bildirilmiş olan nazm-ı celildir (vahiydir). Kur'anıkerim mu'cizdir. Onun en kısa sûresinin benzerini bile ortaya koymaktan O, bütün beşeriyeti aciz bırakmıştır. Kur'an'ın namazda kıraat olarak okunması farzdır. Ancak abdestli olarak ele alınabilir. Kutsî hadis-i şerif ise, namazda Kur'an yerine okunamaz ve mana olarak rivayet etmek caizdir. Abdestli olmayan bir kimse eline alabilir. Bunlara **“İlahî hadis”** adı da verilir. Bunlara ait, hadis-i şerif imamları müstakil eserler yazmışlardır. **“El-İthafatü's-Seniyye bi'l-Ehadisi'l Kudsiyye”** adlı eser de bunlardan biridir.

Haksızlık yapmak zulümdür, haramdır:

2- Zulüm, başkasının hakkı üzerinde tasarrufta bulunmaktır. Bu ise, haramdır. Allahütealâ zulümden münezzehtir. Allahütealâ hakkında zulüm muhaldır (düşünülemez). Varlık âlemi Allah'ındır. Varlık âlemini yaratan, koruyan ve tedbir eden (koruyup yöneten) Allahütealâ'dır. Mülk O'nundur. O, kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf eder ve dilediğini yapar. Bu kutsî hadis-i şerifte Cenab-ı Hak şöyle buyurmuştur:

“Ben zulmü zatı kibriyama haram kıldım ve zulmü sizin aranızda da haram kıldım. Birbirinize haksızlık etmeyin.”

Keza Kur'anıkerim'de de birçok ayette meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“(Resulüm!) Rabbin kullarına asla zulmedici değildir.”¹⁷⁹

“Allah zerre ağırlığı kadar da olsa haksızlık yapmaz.”¹⁸⁰

“Allah hiçbir kimseye haksızlık yapmak istemez.”¹⁸¹

“Allah insanlara haksızlık etmez; lakin insanlar, kendilerine haksızlık ederler. Allah haksızlık edenleri asla sevmez.”¹⁸²

Bunlar ve benzeri ayet-i kerimeler Kur'anıkerim'de çoktur.

179 Yunus Sûresi, ayet: 44.

180 Nisa Sûresi, ayet: 40.

181 Ğafir Sûresi, ayet: 31.

182 Yunus Sûresi, ayet: 44.

Allahütealâ zulmü hem kendine haram kılmış ve hem de insanlar arasında birbirlerine haksızlık etmelerini yasaklamıştır. Kişinin, başkalarına zulüm yapması haram olduğu gibi, kendi nefesine haksızlık yapması da haramdır. Zulmün en büyüğü Allahütealâ'ya ortak koşmaktır. Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Doğrusu şirk, pek büyük bir zulümdür”¹⁸³

buyurulmuştur. Yine Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Haksızlık yapanlara (en küçük bir şekilde dahi) meyletmeyiniz. Sonra size ateş dokunur.”¹⁸⁴

Resul-i Ekrem (s.a.v.) de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

“Zulümden sakınınız. Doğrusu zulüm kıyamet gününde zulmetler, (karanlıklardır).”¹⁸⁵

Zalimin evi yıkılmıştır, haraptır. Bir süre sonra olsa bile. Darb-ı meseli ne kadar anlamlıdır.

Cenab-ı Hak, ilahî hikmeti gereği haksızlık yapana bazen mühlet verir. Ancak bir de intikam almak istedi mi haksıza kurtuluş yoktur. Cenab-ı Hakk'ın intikam alması çok elem verici ve çok şiddetlidir.

Bütün muamelelerde adalet esastır:

3- İslâm'ın en büyük hedeflerinden biri de insanlar arasında ve bütün muamelelerde adaletle uyulmasıdır. Mülkün ve gerçek medeniyetin de temeli adalettir. Haksızlık ise, mülkün harap olmasına milletlerin ve medeniyetlerin yıkılmasına sebeptir. Zulüm, dünyada huzur ve mutluluğun yok olmasının ve ahirette en çetin azaba uğramanın en büyük sebebidir. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Ey kullarım! Benim hidayet verdiğim (hak yola erdirdiğim) kimselerden başka hepiniz hidayetden habersizsiniz. Siz, benden hidayet isteyin ki Ben de, sizi hidayete erdireyim.”

Bu ve bunun benzeri cümleler, şu gerçekleri ifade etmektedirler: Bütün insanlar, Cenab-ı Hakk'ın yardımına muhtaçtır. Eğer Allahütealâ, fazlı ve

¹⁸³ Lokman Sûresi, ayet: 13.

¹⁸⁴ Hud Sûresi, ayet: 113.

¹⁸⁵ Ahmed B. Hanbel Müsned, Kenzû'l-Ummal, 3/499, no:7599.

keremi ile insanların rızıklarını ikram etmez ve onları hidayete erdirmezse onlar ne kendilerine bir yarar sağlayabilirler ve ne de kendilerine gelecek bir zararı önleyebilirler.

Allahütealâ Rahmandır; sonsuz merhamet ve kerem sahibidir. Kendi-sinden istenmesini de sever. İnsanların, din ve dünya bakımından, bütün ihtiyaçlarını O'ndan istemeleri gerektiğini, keremiyle insanlara bildirmiş-tir. Bu hadis-i şerifte olduğu gibi bir başka kutsî hadis-i şerifte ise şöyle buyurulmuştur:

“Sizden birinin, bir ihtiyacı olursa onu benden istesin; hatta ayak-kabının bağını bile.”

Gerçek hidayeti ihsan edecek de ancak Allahütealâ'dır. Kişi, hidayeti (hak yola ermeyi) ve o yolda kararlı olmayı da ancak Rabbinden istemelidir. Hadis-i şerif, bütün insanlara bu gerçeği hatırlatıyor. Nitekim her mü-min, beş vakit namazın her bir rekâtında:

“Rabbimiz! Bizi sıratı müstakime (dosdoğru olan yoluna) hidayet buyur ve o yolda bizleri kararlı kıl.”¹⁸⁶

Mealindeki ayet-i kerimeyi okur. Cenab-ı Hak'tan daima hidayet (hak yol üzere olmak) talebinde bulunur. Bu ise, insan için büyük bir lütuf ve büyük bir mazhariyettir.

Olgun bir mümin, Cenab-ı Hakk'ın, yasakladığı şeylerin hepsinden uzak kalır. O'nun emrettiklerini de gücü ölçüsünde yerine getirir. Hataları, günahları -ne olursa olsun- onlara tövbe eder; bağışlanmasını Allah'tan diler ve bilir ki, Allahütealâ bütün günahları bağışlayandır. O'ndan başka günahları bağışlayan da yoktur.

4- Olgun mümin, daima ümitvar olur ve bilir ki insanoğlunun her biri, hata edebilir ve günah işlemiş olabilir. Ancak hata edenlerin en hayırlısı, hatalarından dönen, samimiyetle tövbe edip Allah yoluna girmiş olan kim-selerdir. Ve yine bilir ki Allahütealâ tevbe edenleri ve içi-dışı tertemiz olan insanları sever. Tövbe de günah kirlerini silip temizler.

İnsanların hepsi, en ziyade takvaya sahip bulunan insanın kalbi gibi temiz kalbe sahip olsalar, bu kendileri için bir rahmettir; lakin onların bu güzel durumları, Cenab-ı Hakk'ın mülkünde hiçbir şey artırmış olamaz. Ya da bütün

insanlar en şerli kimseler olsalar; bunun zararı da sadece kendilerinedir. Onların bu durumları Cenab-ı Hakk'a hiçbir zarar veremez. Allah (c.c.), âlemlerden müstağnidir (hiç kimseye muhtaç değildir, her varlık O'na muhtaçtır).

5- Bütün amellerimizin, kaydedildiği ve korunduğu bilinmelidir. Allahütealâ'nın, murat ettiği vakit geldiğinde amellerimiz (kitabımız, amel defterimiz), tam olarak önümüze konulacaktır. Kitabında iyilikler bulunan kimseler sevinirler; Allah'a hamd ederler. Ancak kitabında başka şeyler bulunan kimselerin, sadece kendilerini kınamaları gerekir, başkalarını değil. Allahütealâ zulümlerden münezzehtir (uzaktır). O'nun yüce huzurunda hiçbir insana zerre miktarı zulüm yapılamaz. İşte bu hususlarla ilgili olan birkaç ayet-i kerimenin meallerini buraya kaydediyoruz.

“Kim zerre ağırlığında iyilik yapmışsa onun karşılığını görecektir. Kim de zerre ağırlığında kötülük yapmışsa onun karşılığını görecektir.”¹⁸⁷

“Böylece insanlar yaptıklarını karşılarında hazır bulmuşlardır. Resulüm! Rabbin hiç kimseye zulmetmez.”¹⁸⁸

“Herkesin, iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısında bulduğu günde insan, isteyecek ki kötülüklerle kendi arasında uzak (ve uzun) bir mesafe bulunsun. Allah (kendisine karşı gelmekten) sizi sakındırıyor. Allah kullarına çok şefkatlidir.”¹⁸⁹

Rabbimiz! Biz kendimize haksızlık ettik. Eğer Sen bizi, bağışlamaz ve bize acımazsan hiç şüphesiz biz ziyan etmişlerden oluruz.”¹⁹⁰ Biz de aynı dua ve niyazda bulunuyoruz; kabul buyur, Rabbimiz! Duası ne kadar güzel bir duadır.

“Erkek veya kadın mümin olarak kim, iyi amel işlerse biz, onu mutlaka güzel bir hayatla yaşatırız ve mükâfatını da elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.”¹⁹¹

187 Zilzal Sûresi, ayetler: 7-8.

188 Kehif Sûresi, ayet: 49.

189 Ali İmran Sûresi, ayet:30.

190 Araf Sûresi, ayet: 23.

191 Nahl Sûresi, ayet: 97.

25. HADİS-İ ŞERİF

ALLAHÜTEALÂ'NIN LÜTUF VE RAHMETİNİN ÇOK GENİŞ VE ENGİN OLDUĞU

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْأُجُورِ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي، وَيُصُومُونَ كَمَا نَصُومُ، وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ. قَالَ: ”أَوْ لَيْسَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ؟ إِنَّ لَكُمْ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَ أَمْرٍ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَ نَهْيٍ عَنِ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ، وَ فِي بُضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيْ يَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتُهُ وَ يَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ، أَكَانَ عَلَيْهِ وَزْرٌ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ كَانَ لَهُ أَجْرٌ.“ (رواه مسلم)¹⁹²

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Zer (r.a.) demiştir ki, Resulullah'ın (s.a.v.) ashabından bazı kimse-ler, Resulullah (s.a.v.) Efendimize şöyle dediler:

“Ya Resulallah! Mal ve servet sahibi olan insanlar, bol ecirleri alıp götürdüler. Zira onlar, bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılıyorlar, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Ve mal varlıklarının fazlasını da tasadduk ediyorlar. (Allah yolunda sadaka olarak veriyorlar). Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki: Allah, size tasadduk edeceğiniz şey-leri vermedi mi? (O size tasadduk edecek imkânlar verdi.) Hiç şüphesiz sizin her bir tesbihiniz “sübhânallah” (demeniz) bir sadakadır. Her bir

tekbiriniz “Allahü Ekber” (demeniz) bir sadakadır. Her bir tahmidiniz “El-hamdü lillah” (demeniz) bir sadakadır. Her bir tehliliniz “Lâ ilahe illallah” (demeniz) sizin için bir sadakadır. ‘marufu’ bildirmeniz (İyiliği emretmeniz) bir sadakadır. ‘nehy anil- münker’ (kötülüklerden alıkoymanız) sizin için bir sadakadır. Helalinize (eşinize) yakın olmanız sizin için sadakadır. Dediler ki Ya Resulallah! Bizden birisi, helali (zevcesi) ile cinsi arzusunu yerine getirse, bunda onun için sevap oluyor. (Bu nasıl olur?) Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Bana söyler misiniz? Eğer o kimse, bu arzusunu haram olan şeyde yerine getirirse ona günah terettüp etmez mi? İşte bunun gibi helal olan eşine yakın olmasıyla da kendisine ecir vardır” buyurdu.

Bu hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, İmam Müslim, Sahih’inde, zekât bölümünde 106 nolu hadis olarak zikretmiştir. İmam Buharî, bu hadis-i şerifi, Sahih’inde “namazdan sonraki zikir” bölümünde 807 numaralı hadis olarak zikretmiştir.

İbn-i Hacer El-Heytemi “Şerh ale’l-Erbain” adlı eserinde: “Bu hadis-i şerif çok anlamlı ve dinî kuralların önemli bir kısmını kapsamaktadır” demiştir. Keza İbni Dakiki’l-İyd de: “Şerhu’l-Erbain” adlı eserinde: “Hadis-i şerif, tesbihatın (namaz sonrası zikirlerin ve diğer ezkârın) faziletini, iyiliği emretmek kötülükten men etmeyi, imanın önemini, mubah olan işlerin hâlis niyetlerle yapıldığında taat (ibadet) hükmünü alabileceğini bildirmektedir” demiştir. Ve yine soru soran kişinin bilmediği hususları, edep dâhilinde sormasının yerinde olacağını, alim olan şahsın da soru sahibine hikmetle cevap vermesi ve bilemediği konularda onu bilgilendirip gönül rahatlığına kavuşturmasının yerinde olacağı hadis-i şeriften öğrenilmektedir. Ayrıca farz-ı kifaye olan emri bil maruf nehyi anil münker görevini ifa etmenin, (iyiliği telkin edip kötülüklerden alıkoymanın) bunların her birinin, farz-ı kifaye olan zikir ve tesbihlerden önde gelen bir görev olduğu vurgulanmıştır. Bu ameller için ayrıca sadaka sevabı vardır.

Ashab, sahib kelimesinin çoğuludur. Sahabeler demektir. Sahabe ise, Resul-i Ekrem Efendimizin, peygamber olarak gönderilmesinden (yani bi-setten) sonra O’nunla bir araya gelen veya sesini duyup O’na iman eden ve Müslüman olarak vefat eden kimsedir. Hadis-i şerifte geçen “**düsûr**”, “**desr**” kelimesinin çoğuludur. Çok mal ve servet demektir. Yine hadis-i

şerifteki “**El-bud’u**” kelimesi, cinsi münasebet anlamındadır. “**Vizr**” kelimesi ise günah demektir.

İyi işlerde, güzel amellerde yarışmak:

İslâmiyet, bütün insanları iyilikleri ve güzellikleri artırmaya teşvik etmiştir. Bu uğurda çalışanları ve örnek olanları övmüştür. “**İyiliklerde birbirinizle yarışınız**” emri ile bütün beşeriyete ve özellikle bütün müminlere bu kutlu yolu göstermiştir. Ve hadis-i şerifte görüldüğü üzere Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) bu hikmetli irşadlarını çokça müşahade eden Ebu Zer (r.a.), iyiliklerini ve ibadetini artırmak amacıyla Hz. Peygamber’in (s.a.v.) huzuruna gelen ve bu konuda sorular soran kimselere nasıl yol gösterdiğini ve onları nelere teşvik buyurduğunu bizlere de bildirmektedir.

Sahabeden fakir olan Müslümanlar, zengin olan kardeşlerinin, yoksulların ihtiyaçlarını sadakaları ile giderdiklerini görüp gıpta ediyorlar. Onlar gibi bu güzel amelleri de yapmak istiyorlar. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) de “**Sadaka bir burhandır.**” (Kişinin güzel bir Müslüman olduğunun göstergesidir gibi irşatlarına şahit oluyorlar. Bu fakirler de servet sahibi kardeşleriyle bu hayır yolunda yarışmak istiyorlar. Onun için: “Ya Resulallah! Servet sahibi müminler, bol ecirleri alıp götürdüler. Onlar bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılıyorlar. Oruç tuttuğumuz gibi oruçlarını tutuyorlar. Mallarının fazlasından da ihtiyaçlı olanlara veriyorlar. Onların bu güzel amellerini yapamadığımıza üzgünüz. Bizler de onların yaptığı güzel amelleri yapmak istiyoruz” diyorlar. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) kendisine verilmiş olan ilahî hikmetle onları teselli ediyor. İyilik yollarının çok olduğunu, Cenab-ı Hakk’ın rahmetinin her şeyi kuşattığını, her insanı ancak gücünün yettiği kadarı ile sorumlu kıldığını, (dolaylı olarak ve hikmetle) duyuruyor. Soru sahiplerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) sadaka çeşitlerinin çok olduğunu öğretiyor. Bunların da bu tür sadakaları yerine getirerek iyi amellerini artırmalarını onlara öğütlüyor. Bu amellerin her birinin Allah yolunda servet sarfetmek kadar sevaplı olduğunu, kişinin kendi aile fertlerinin ihtiyacını karşılamış olmasının en büyük sadakalardan olacağı, bir Müslüman’ın zevcesinin ağzına uzattığı bir lokmadan ötürü de Cenab-ı Hakk’ın o kimseye sevap vereceğini,

“Sizin en hayırlınız aile fertlerine en hayırlı olanınızdır.”

İrşatları ile aile fertlerine ikramın önde gelen sadaka ve iyiliklerden olduğunu bildiriyor.

Malî gücü olanların sadaka vermeleri kendileri için bir görevdir. Bu imkâna sahip olmayanlar; tesbih, tehlil ve tahmid gibi zikirler ile sadaka sevabı alırlar. Sadaka ile zikirleri birleştirmek ise daha değerlidir ve bu, insanlar için Allahüteâlâ'nın bir lütfudur, dilediği kullarına ihsanıdır.

“İnsanları iyilik yollarına teşvik etmek de bir sadakadır.”

Her iyilik bir sadakadır. İnsanları iyiliklere teşvik etmek de bir sadakadır. Bunun gibi insanlara iyilikleri telkin edip onları kötülüklerden sakındırmak da en büyük sadakalardandır. Zira bu husus bir farz-ı kifayenin yerine getirilmesidir. İslâm ümmetinin iyiliği emredip kötülükten sakındırmak üzere insanlığın iyiliği için var edilmiş en hayırlı bir toplum olduğunu Kur'anıkerim müjdeliyor. Bu şerefli ve kutlu sorumluluğu bilinçli olarak idrâk edip yerine getirmek ise en büyük sadakalardandır ve insanlığa yapacak en hayırlı hizmetlerdendir.

Özet olarak hadis-i şeriften öğrendiklerimiz:

1. Her yerde ve her vesile ile ilim ve hikmete uygun olarak insanlara iyilik yolları gösterilmeli, onların gönülleri alınmalı ve kendilerini sevindirecek yararlı bilgiler onlara verilmelidir.

2. Fakirlerin de aile fertlerini zorluğa uğratmamaları kaydı ile sadaka vermelerinin güzel olacağı, bu imkâna sahip olmayanlarınsa zikir (tesbih, tehlil, tahmid) ile sadaka verenlerin mükâfatları gibi sevaplara nail olacakları bildirilmiştir.

3. Şükreden ve malını Allah yolunda sarf eden servet sahipleriyle, sabredip ecrini Cenab-ı Hak'tan bekleyen fakirlerin manevî derecelerinin çok yüksek olduğu belirtilmiştir.

4. İyiliği emredip kötülükten men etmenin en önemli sadakalardan olduğu, keza aile fertlerinin ve özellikle eşlerin birbirlerinin haklarına azami ölçüde saygılı olmaları gerektiği bilinmelidir.

5. Kişinin, bilmediği hususları bilenlerden -edep dahilinde- sorup öğrenmesi; bilgi veren kimsenin de hikmete (gerçek bilgiye) uygun bir şekilde soru sahiplerini bilgilendirmesi gerektiği, bu hadis-i şeriften öğrenilmektedir.

26. HADİS-İ ŞERİF

İNSANLARIN ARASINI BULUP İYİLEŞTİRMEK, İNSANLAR ARASINDA ADALET YAPMAK

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كُلُّ سَلَامٍ مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ، كُلُّ يَوْمٍ تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ: تَعْدِلُ بَيْنَ اثْنَيْنِ صَدَقَةٌ، وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَأْبِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ، وَبِكُلِّ خَطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ، وَتَمْيُطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ." (رواه البخاري و مسلم)¹⁹³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre (r.a.), demiştir ki: Resulullah (s.a.v.), şöyle buyurdu:

“İnsanın uzuvlarından (organlarından) her biri için ve güneşin doğduğu her günde (sağlık ve afiyete teşekkür olarak) bir sadaka gereklidir. İki kişinin arasını bulup adalet üzere iyileştirmen bir sadakadır. Bir kimseye hayvanına binmesi için yardım edip bindirmen yahut da o kimseye ait yükü hayvanına yüklemek üzere yardımda bulunman bir sadakadır. Güzel bir kelime sadakadır. Namaza gitmek için attığın her adım bir sadakadır. Gelip geçenlere eza verecek şeyi yoldan uzaklaştırıp (yolu temizlemiş olman) bir sadakadır.”

Hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, İmam Buharî Sahih’inde “Kitabu’s-Sulh” ve “Kitabu’l-Cihad” bölümünde; İmam Müslim de yine Sahih’inde “Kitabu’z-Zekât” bölümünde zikretmişlerdir.

Bu hadis-i şerif, çok önemli kaideleri (kuralları) bildirmektedir.

İslâmiyet'in en büyük gayelerinden biri de bütün müminlerin gönülleri-ni birleştirmek, onları uzlaştırmak, hepsini tek bir vücut haline getirmektir. Keza, bütün müminler arasında hak ve adaleti gerçekleştirmek ve hak mefhumunu (kavramını) daima ayakta tutmaktır. İnsanlar arasında daima hak ve hakikatin, adaletin, egemen olmasını sağlamak, onları güçlü kılmaktır. Allahütealâ'ya düşmanlık edenlere karşı müminlerin, galip olmalarını ve kendilerine düşmanlık edenlerin zararlarından da korunmalarını temin ve muhafaza etmektir. Bu hedefler ise ancak, müminlerin iyiliklerde birbirleri ile yardımlaşmaları ve dayanışma halinde olmaları ile gerçekleşir. Bütün müminlerin; söz ve amel olarak yardımlaşma ve dayanışma halinde olmaları, sorumluluklarını idrâk edip görevlerini en güzel biçimde yerine getirmeleri bir zarurettir. Bu görevleri; bilerek, inanarak, içtenlikle ve hikmete uygun olarak yapmak temel bir kuraldır. Kur'anikerim'de Allahütealâ'nın bütün müminlere emri böyledir. Nitekim bir ayet-i kerimde mealen şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! İyilikte ve takvada birbirinizle yardımlaşın. Günah işte ve düşmanlıkta asla yardımlaşmayın.”¹⁹⁴

Üzerinde durduğumuz bu hadis-i şerifte olduğu gibi yine Buharî ve Müslim'de geçen başka bir hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu gerçeği bütün müminlere hatırlatmış ve mealen şöyle buyurmuştur:

“Müminlerin birbirlerini sevmeleri, birbirlerine karşı şefkatli ve merhametli olmaları tek bir vücuda benzer. O vücudun organlarından biri rahatsız olunca vücudun diğer organları hasta olanın acısına ortak olur; birbirlerini yardıma çağırır ve uykusuz kalırlar.”¹⁹⁵

Müminlerin de böyle olmaları gerekir. Akl-ı selim (sağlıklı düşünen) her insanı, hayran edecek bu güzel benzetme; birlik, dayanışma ve sosyal yardımlaşmanın en güzel kurallarından biridir.

Hadis-i şerifte geçen **“sülama”** kelimesinin sözlük anlamı:

Aslında **“sülama”**: Elin üstü kemikleri, el ve ayak parmakları kemikleri ve eklemleri manasını ifade etmektedir. İnsan vücudunun, kemik yapılı organları ve eklemleri anlamındadır. Hadis-i şerifte de bu kelime ile insan vücudunun

194 Maide Sûresi, ayet: 2.

195 Buharî, «Edeb» bölümü, 10/366. Müslim, «Birr ve sıla» bölümü, no: 2586.

bütün organları belirtilmek istenmiştir. Sağlık ve afiyete teşekkür olmak üzere her bir organ için sadaka vermek gerektiği telkin edilmiştir. Ayrıca, sadaka türlerinin çok olduğu da bu hadis-i şerifte bildirilmiştir. Örnek olarak:

“İki kişi veya iki toplum arasındaki dargınlıkları, adalet üzere giderip iyileştirmen, senin için bir sadakadır.”

“Vasıtasına binmek isteyen kimseye, yardım edip bindirmen veya hut da eşyasını vasıtasına yüklemen bir sadakadır.”

“Kelime-i tayyibe (güzel, sevdirci, iyileştirici, birleştirici, yol gösterici bir söz söylemek) de bir sadakadır.”

“Namaz için atılan her bir adım, senin için bir sadakadır.”

“Yoldan geçenlere eza veren şeyleri yol üzerinden giderip, gelip geçenlerin rahatını sağlaman da bir sadakadır.”

Bu hadis-i şeriflere benzer bir başka hadis-i şerifin sonunda ise:

“Kişinin, kuşluk vaktinde kılacağı iki rekât kuşluk namazı da bunların yerini alır” buyurulmuştur.

İlahi kudretin yüceliği:

Allah, insanı ahsen-i takvim üzere, (en güzel bir biçim ve kıvamda) yaratmıştır. Allah, insana kendi tarafından bir ruh vermiş; insanı bilgi anlayış ve akl-ı selim sahibi kılmıştır. Keza, ona temyiz (iyi ile kötüyü ayırt edebilme), konuşma yetenekleri, düşünme, irade gibi üstün vasıflarla onu seçkin kılmıştır. İnsan vücudunun, onu mükemmel kılan organları, onların yerli-yerince olmaları ve bedîi (güzel, üstün) bir şekilde görevlerini yapmaları, Cenab-ı Hakk'ın, bedîi sanatının en güzel örnekleridir. İnsan vücudunda mevcut bu azalar (organlar) arasındaki uyum ve düzen, her bir organın bünyedeki yeri ve işleyişi, bütünün varlığına ve güzelliğine hizmet etmesi, bilgi ve akl-ı selim sahibi insanları hayran bırakacak güzellikler manzumesidir. İnsanın, biyolojik ve fiziksel yapısı ile manevî varlığı ve bunların harikulade bir uyum içinde olmaları, akl-ı selim sahibi kimseler için en büyük mucizelerdendir. İnsan vücudundaki bunca sistemler, bu sistemlerin uyum içinde çalışmaları, birbirlerini tamamlayıp insan şahsiyetinin var olmasına hizmet etmeleri Cenab-ı Hakk'ın ilim, irade, kudret ve rahmetinin her şeyi kuşattığını gösteren belgeler ve mucizelerdir...

İnsan vücudundaki bütün azaların, hareket ve işleyişlerini kolaylaştıran eklemler, hâsılı insan vücudundaki organlar, en karmaşık sistemler ve bunların sağlık içinde olmaları insanın (birçoğundan) haberi olmadan her birinin görevlerini yapmaları Allahütealâ'nın insana bahşettiği en büyük nimetlerdendir. Bu nimetler karşısında insanların, bunları ihsan eden Allahütealâ'ya daha çok şükretmeleri gerekir. Hâlbuki insanların birçoğu bu nimetlerden, onların sağlık ve afiyet üzere olmalarından habersiz görünüyor. Bunları ihsan eden Rabbine gereği gibi şükürde bulunmuyor.

Allahütealâ: **“Verdiğim nimetlere şükrederseniz, size olan nimetlerimi, artırırım”**¹⁹⁶ buyuruyor.

Gerekli olan şükür ise Cenab-ı Hakk'ın emrettiği bütün görevleri (vacıbatı), güç ölçüsünde yerine getirmek ve onun muharrematın (yasakladıklarının), tamamını terk etmektir. Bunları yapan insan, sağlık ve afiyetle ilgili şükür görevlerini yapmış demektir.

Hadis-i şerifte, bunlar ile beraber daha fazlasını da yapıp Allahütealâ'ya şükürde en ileri mertebelere yükselmiş kimselerin derecelerine erişmemiz bize telkin buyuruluyor. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), namazda ayakta uzun süre kalmalarından, ayaklarında yarılma olduğunu gören Hz. Aişe -Allah ondan razı olsun- Validemiz:

“Ya Resulallah! Allahütealâ, geçmiş ve gelecek ne varsa bütünü ile seni mağfiret buyurdu. Niçin kendinizi bu kadar yoruyorsunuz? Diye şefkat göstermiş idi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), şöyle buyurdu:

“Ben, Cenab-ı Hakk'ın şükreden bir kulu olmayayım mı?”¹⁹⁷

Allahütealâ, fazlû kereminden (lütuf ve rahmetinden) gerek farz ve gerek nafil ibadetlerin yerine getirilmelerine sadaka adı vermiştir. Birbirleri ile dargın iki kişi arasını bulup adalet üzere onları barıştırmak ve bu yoldaki iyileştirici çalışmalar, sadakaların en güzellerinden ve ibadetlerin üstünlerinden sayılmıştır. Yeter ki hak ve adalet üzere barış olsun. (Helali haram, haramı da helal sayan bir davranış olmasın).

Allahütealâ, mealen şöyle buyurmuştur:

¹⁹⁶ İbrahim Süresi, ayet: 7

¹⁹⁷ Buharî, «Teheccüd» bölümü, c: 2, s: 44.

“Müminler ancak kardeşirler. O halde iki kardeş arasını (bulup) barıştırın ki rahmete nail olasınız.”¹⁹⁸

Birbirlerine dargın iki kişinin arasını bulup onları barıştırmak en sevaplı ibadetlerden sayılmıştır. İnsanlara karşılık beklemeden yardım etmek ve onların işlerini kolaylaştırmak sadakadan sayılmıştır. İnsanlara güzel konuşmak; iyi, doğru, güzel ve yararlı kelimelerle onları sevindirmenin de büyük ecirlere nail olmayı gerektirdiği bildirilmiştir. Namaza gitmek üzere atılan her adıma bir sadaka sevabı verileceği telkin edilmiştir.

İnsanların işlerini kolaylaştırmak, yollarını temiz tutmak ve iyileştirmek için de sadaka sevabının var olduğu bildirilmiştir. Kişi, Allahütealâ'nın rızasını murat ederek sadaka verilmesini telkin ve iyiliği emreder veya insanların aralarını bulup barıştırır, dargınlık ve düşmanlığı ortadan kaldırmaya çalışırsa Cenab-ı Hakk'ın bu gibi insanları büyük ecirlerle mükâfatlandıracağı Kur'anikerim'de müjdelenmiştir.

Nisa Sûresi, ayet 114'e bakılabilir.

Hadis-i şerifte ise şöyle buyurulmuştur:

“İnsanların hepsi Allahütealâ'nın iyalidir (şefkat ve merhamet bakımından aile fertleri mesabesindedir). İnsanların Allahütealâ'ya en sevgili olanı, O'nun ıyaline en çok şefkat ve merhametli olanıdır.”¹⁹⁹

¹⁹⁸ Hucurat Sûresi, ayet: 10.

¹⁹⁹ Mişkâtü'l Mesabih, 3/1392, no: 4998/52.

27. HADİS-İ ŞERİF

İYİLİK, GÜZEL AHLAKTIR

عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ”أَلْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ.“ (رواه مسلم)

وَعَنْ وَابِصَةَ بْنِ مَعْبُدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ”جِئْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ؟ قُلْتُ نَعَمْ. فَقَالَ: ”إِسْتَفْتِ قَلْبَكَ ، أَلْبِرُّ مَا أَطْمَأْنَنْتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَأَطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ ، وَأَلِئْتُمْ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ وَ إِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَ أَفْتَوْكَ .“

(حدیث حسن فی مسندی الامامین: أحمد بن حنبل ،الدارمی باسناد

حسن.)²⁰⁰

Hadis-i şerifin tercemesi:

Nevvas b. Sem'an'dan -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“El’Birr (iyilik), ahlak güzelliğidir. El’İsm (günah) da, nefsinde iz bırakan ve başkalarınca bilinmesini istemediğin şeydir. “

Hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Vabisa b. Ma’bed de -Allah ondan razı olsun- şöyle demiştir:

“Ben Resulullah’ın (s.a.v.) huzuruna vardım. Ben bir şey, sormadan Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Birrin (iyiliğin) ne olduğunu sormak için geldin diye buyurdu. Ben de evet, dedim. Bunun üzerine buyurdu ki: Kalbine danış (fetvayı kalbine sor), iyilik (iyi iş) nefsi güvene kavuş-turan, kalbin, huzur bulduğu şeydir. Günah ise -insanlar sana fetva verseler de- fetva verseler de nefiste (fena) iz bırakan ve kalpte tereddütler, hasıl eden (vicdanı huzursuz kılan) şeydir.”

Bu hadis-i şerifi, İmam Ahmed b. Hanbel ve İmam Darimî, Müsnedle-rinde İsnad-ı Hasen ile rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Nevvas b. Sem’an hadis-i şerifini, İmam Müslim, Sahih’inde “Kitabü’l-Birr ve-s-sıla” de; Vabisa b. M’abed hadis-i şerifini ise İmam Ahmed B. Hanbel ve İmam Ed-Darimî, Müsnedlerinde zikretmişlerdir. Nevvas b. Sem’an (r.a.) Ashab-ı suffedendir. Daha sonraları Şam’a gidip orada ika-met etmiştir. Vabisa b. M’abed El-Esedî (r.a.) ise hicretin dokuzuncu yı-lında İslâm olmak şerefine ermiştir. Bu Sahabe, çok ağlar ve gözyaşları-na hâkim olamazmış; sonraları Kûfe’ye gitmiş, orada ikamet etmiştir. Ve Rakka’da vefat etmiştir.

Hadis-i şerifin önemi ile ilgili olarak İbn-i Hacer el-Heytemî, şöyle de-miştir:

“Bu hadis-i şerif, Resul-i Ekrem Efendimize verilmiş olan “Cevamiu’l-kelim” dendir. Ve onların da en vecîz olanlarından. Zira “el-birr” kelime-si, iyi işleri ve iyiliğe (marufa) ait bütün güzel hasletleri kapsayan ve ifade eden bir kelimedir. “E’l ism” (günah) ise kötülöklere ait büyük-küçük bütün işleri, fiilleri, kapsayan bir kelimedir. Bunun içindir ki, Resulullah (s.a.v.) bir-birine zıt olan bu iki kelimeyi, karşılıklı olarak beyan buyurmuşlardır. Özetle “E’l’birr” kelimesi bütün taetleri, güzel amelleri kapsayan; herkesçe kabul gören, her iyi işin, adıdır. “ism” ise kalpte tereddüt ve huzursuzluk hasıl eden; vicdana rahatsızlık veren ve nefret meydana getiren her kötü amelin adıdır.”

1- Güzel ahlâk:

Bilinen öz tarifi ile iyi ahlak:

Güler yüzlü olmak, güç yettiği ölçüde bol ihsanda bulunmak, insanın kendisi için olmasını istediği her iyiliğin başkaları için de olmasını sevip

arzu etmesidir. Diğer ifade ile güzel ahlak: Bütün muamelelerde insafli olmak; tartışmalarda rıfk ile (yumuşak) davranmak; hükümlerde daima adaletli olmak; darlıkta da genişlik halinde de ikram ve ihsanda bulunmak v.b. güzel huyların bütünüdür. Bütün bu iyi huylar, kurtuluşa eren müminlerin nitelikleridir. Allahütealâ, Kur'anıkerim'de müminleri bu sıfatlar ile övmüştür. Kur'anıkerim'in, hemen her sayfası böyle olmakla beraber örnek olarak Müminun Sûresi 1-11 ayetleri, meal olarak şöyledir:

“Gerçekten müminler kurtuluşa, ermiştir. Onlar ki namazlarında huşu içindedirler. Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler. Onlar ki zekâtı verirler. Ve onlar ki iffetlerini korurlar. Ancak eşlerine ve sahip oldukları cariyelerine karşı tutumları hariçtir ki ondan kınanamazlar; şu halde kim bunun ötesini ararsa, işte onlar haddi aşanlardır. Onlar ki emanetlerine ve sözleşmelerine riayet ederler. Ve onlar ki namazlarına devam ederler. İşte asıl bunlar, varis olacaklardır. (Evet) Firdevs'e (Firdevs cennetine) varis olan bu kimseler, orada ebedî kalacaklardır.”²⁰¹

Furkan Sûresi (63-76.) ayetlerinin, meallerine de bakılmalıdır.

Herhangi bir kimsenin, iyi ahlak konusunda bir tereddüdü olduğunda ve daha açık bilgiler arzu ettiği takdirde bu ayetler ve benzerleri ile beyan buyurulan bu üstün vasıfları dikkat nazarına almalıdır. Bütün bu güzel vasıflar mevcutsa onları korumalıdır. Bilmelidir ki bu üstün vasıfların hepsinin varlığı, güzel ahlaktır. Bunların bir insanda yokluğu da kötü ahlakın sonucudur. İyi vasıfların bir kısmının var olup bir kısmının noksanlığı durumunda kişi, mevcut olanları koruyup noksan olanları da kazanmaya çalışmalıdır. İyi ahlaka sahip olma yolunda ciddi ve samimi cehd ve gayretler, kişiyi iyiliklere ve ebedî mutluluğa götürür. Başkalarından gelen eziyetlere katlanmak da peygamberlerin ahlakındandır. İyi ahlakın en üstün olanlarından. Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde de beyan edildiği üzere bir Arabî, bir gün Resulullah'ın (s.a.v.) cüppesini sert bir şekilde çekmiş. Öyle ki cübbenin yakası Resulullah'ın (s.a.v.), mübarek boynunda iz yapmış ve Arap köylüsü:

“Ya Muhammed! Allahütealâ'nın, senin yanındaki malından bana da vermeleri için ilgililere emir ver” der.

201 Müminun Sûresi, ayetler: 1-11.

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), bu şahsa döner ve şahsın bu tutumunu tebessümle (gülümseyerek) karşılayarak ve sonra o şahsa ikram ve ihsanda bulunulmasını ilgililere emir buyurur.

2- **“Birr”**, (iyilik, iyi iş) kelimesi ile yaratılmışlara ihsan ile muamele etmek manası da ifade edilmektedir. Bu kelime, takva kelimesi ile birlikte zikredildiğinde yine aynı anlamı ifade ediyor. Takva kelimesi ile de Allah’ın buyruklarına itaat etmek ve yasakladığı şeylerden sakınmak murat olunur. Diğer bir ifade ile **“birr”** kelimesi, maddî ve manevî, gizli ve açık bütün taat ve ibadetleri yerine getirmek anlamını ifade ediyor. Nitekim Kur’an’da meal olarak:

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmek değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanır. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere, sevdiği malından harcar. Namazı kılar, zekâtı verir. Ve (Onlar) anlaşma yaptıkları zaman sözlerini tam olarak yerine getirirler; sıkıntı, darlık ve savaş zamanlarında sabrederler. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler de ancak onlardır.”²⁰²

Görüldüğü üzere ayet-i kerimede geçen **“birr”** kelimesi, Allah’a iman, ahiret gününe iman, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman gibi kalbe ait bütün taatleri kapsamakla beraber Allah yolunda malı harcamak, namaz kılmak, zekât vermek, verilen sözü, yapılan anlaşmayı yerine getirmek, sabırlı olmak, mukadderata, rıza göstermek, düşmana karşı şecaat ile ve sabırla direnmek gibi taat ve ibadetleri de içine almaktadır.

Hakkı tanımak ve kabul etmek, insanın yaratılışında var olduğu içindir ki Resulullah (s.a.v.): **“Birr”** (iyilik), nefse güven veren, kalbi tatmin eden, ona huzur veren şeydir. İnsanlar fetva verseler de sen, kalbine danış buyurmasının hikmeti budur. Doğan her çocuk, bu ilahî yaratılış üzere dünyaya gelir. Hak ve hakikat duygusu, insan yaratılışında tabii yapısında var olan, o yaratılışa uygun olan şeydir. İnsan onunla gönül rahatlığına erer, huzur ve sükûn bulur. İşte iyilik budur. **“İsme”** (günah işe) gelince bunun da iki belirtisi vardır.

Birincisi: Günah iş, İnsanın nefsinin rahatsız eder. Gönülde, vicdanda huzursuzluk ve nefrete sebep olur ve kötü iz bırakır. İnsan, o kötü işten manen

rahatsız olur. Bunun içindir ki “**ism**” (günah) nefiste (insan ruhunda) kötü iz bırakır, buyurulmuştur.

İkincisi: Dışta olan belirtisi ise, kişi başkalarının, özellikle akl-i selim sahibi insanların, o işin farkına varmış olmalarından rahatsızlık duyar. Bu ise o işin kötü olduğunun belirtisidir.

Bu iki belirti mevcut olduğunda yapılan işin, kötü olduğu apaçık bilinir. Onu yapan kişi, hem vicdanen huzursuzdur. Hem de başkaları tarafından o işin bilinmesini istemez. Buradaki insanlardan maksat da akl-i selim ve salah-ı hal (iyi hal) sahibi örnek, salih insanlardır. Hürmet ve rahmetle anılmaya vesile olur düşüncesi ile, büyük alim ve muhaddis merhum Ahmed Naim Efendinin bu hadis-i şerif hakkındaki mütalaasını buraya aynen almış bulunuyorum. Merhum şöyle diyor:

“Bu hadis-i şerif, fitratı asliye üzere olup seyyiatı itibarı ile gönlü karmamış olan kulub-i müminin hakkında olsa gerektir; çünkü günahı itiyad eden kalplerin, “**ism**” (günah) eseri olan kara beneklerle siyahlana siyahlana bu hassa-i tereddüdü zayi edeceği hadis-i sahiha dan ve ezcümle Müslim’deki hadis-i şeriften müstefad (anlaşılmış) olmaktadır.” D.İ.B. 40 Hadis-i şerif.

Âlemlere rahmet ve bütün beşeriyete hidayet ve iyilik rehberi olan Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Vabise’ye (r.a.) hitaben şöyle buyurmuştur:

“Ya Vabise! Kalbine danış. İyilik, kalbin rahat olduğu ve huzur bulunduğu şeydir. Günah ise insanın içinde fena iz bırakandır. İnsanlar fetva verseler de sende huzursuzluk ve tereddütler hâsıl eden şeydir.”

Vabise’nin (r.a.) bildirdiği hadis-i şerif de çok önemlidir. Bu sahabe diyor ki: **“Ben Resul-i Ekrem’in huzuruna vardım. İçimden iyilik ve günah nedir? Diye öğrenmek için safların arasından yanına varmak istedim.**

(Olduğun yerde kal) diyenler oldu. Bana müsaade ediniz. Resul-i Ekrem’in (s.a.v.) yanına varayım, dedim. Resulullah (s.a.v.): Yakına gel Ya Vabise! Buyurdu. Dizlerim, Resulullah’ın (s.a.v.) dizlerine dokunacak derecede kendisine yakın oturdum. Buyurdu ki: Ya Vabise! **“İyilik ve günah nedir? Bunu sormak için geldin öyle mi? Evet Ya Resulallah, dedim. Bunun üzerine mübarek parmaklarını göğsüme vurarak: Ya**

Vabisa! Kalbine danış; (fetvayı kalbine sor). **Birr: Kalbi tatmin eden ve nefse güven veren şeydir. İsm (günah) ise: Nefsinde iz bırakan ve sînede tereddüt hâsıl eden şeydir. İnsanlar fetva verseler, fetva verseler de bu böyledir”** buyurdu.

Tabîi ki bu hadis-i şeriften kalbi pâk, zekâsı kavi ve idraki tam olan kâmil insanların murat edildiği anlaşılmalıdır. Günah kirleri ile gönülleri katılaşmış, bilgi, ve irfandan yoksun kimselerin, değerlendirmelerinin önemi olmasa gerektir.

3- Bilinmeli ki Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.), ahlakı, beşer olarak en güzel ve en üstün ahlaktır. O, şer-i şerifin emrettiği güzel ve üstün ahlakı temsil etmektedir. O, Allahüteâlâ'nın, Kur'anıkerim'de buyurduğu ve bütün insanlardan istediği üstün ahlak ve adabı mümtaz şahsiyetinde uyguluyordu. Öyle olduğu içindir ki Kur'anıkerim'de Cenab-ı Hak şu nazmı celili ile Peygamber Efendimizi (s.a.v.) övüyor:

“Resulüm! Gerçek şu ki Sen, en büyük, en üstün ahlaka sahip bulunuyorsun.”

Yine bunun içindir ki Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ahlakını soran kimseye Hz. Aişe Validemiz:

“Resul-i Ekrem'in ahlakı, Kur'an ahlâkı idi” cevabını veriyor.

Bu hadis-i şerif de üstün ve güzel ahlak ile ahlaklanmak hususunda bütün insanlara, hususiyle de bütün müminlere doğru olan yolu gösteriyor. Zira iyi ve güzel ahlak iyiliklerin en üstün olanlarındandır. Üstün ahlakın hamisi (koruyucusu) da hak din ve onun telkîn ettiği sağlam akide olduğu açık olarak bilinmektedir.

28. HADİS-İ ŞERİF

RESUL-İ EKREM'İN SÜNNETİNE SARILMAK VE BİD'ATLARDAN SAKINMAK

عَنْ أَبِي نَجِيحٍ الْعَرَبَاذِيِّ بْنِ سَارِيَةَ، أَنَّهُ قَالَ: "وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْعِظَةً بَلِيغَةً وَجِلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ". فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَأَنَّهَُا مَوْعِظَةُ مُودِعٍ فَأَوْصِنَا فَقَالَ: "أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَ سُنَّةِ خُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهَدِّدِينَ، غَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَ مُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ".

(رواه أبو داود والترمذي)²⁰³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Necih el-İrbaz b. Sariye -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: “Bir gün Resulullah (s.a.v.) bize bir vaazda (güzel öğütlerde) bulundu. Öyle ki kalpler korkup (titredi), onun etkisi ile gözlerden yaşlar boşaldı. Bunun üzerine dedik ki:

“Ya Resulallah! Sanki bu vaaz veda edip ayrılacak bir kimsenin öğütlerine benziyor. Öyle ise bize bazı vasiyetlerde bulun; cevaben buyurdu ki: Size Aziz ve Celil olan Allah’a karşı takva sahibi olmanızı ve üzerinize emîr olan bir kimse, - (Habeşli) bir köle dahi olsa- sözünü dinleyip ona itaat etmenizi vasiyet ediyorum. Zira içinizden yaşayacak olan kimse, çok ihtilaflar (anlaşmazlıklar) görecektir. Böyle olunca (bu gibi zamanlarda) siz, benim sünnetime sımsıkı sarılın ve bir de hidayet üzere olan Ra-

203 Ebu Davud, «Sünnet’e sarılmak» bölümü, no: 4607, Tirmizi, «Sünnete sarılmak ve bid’atlerden sakınmak» bölümü.

şidin halifelerin yolunu takip ediniz. O yola -azı dişlerinize de olsa- sım-sıkı tutunun (o sünnete dört elle sarılın). **Bir de bid’atlerden** (dinî esaslara aykırı olarak ihdas edilen şeylerden) **sakininiz. Zira her bid’at sapıklıktır.”**

Hadis-i şerifi, Ebu Davud ve Tirmizî rivayet etmişlerdir. Tirmizî, bu hadis-i şerif hasen ve sahihtir, demiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi, Ebu Davud Sünen’inde “Babu Lüzumi’s-sünne” de ve Tirmizî Sünen’inde “el-ahzü bi’s-sünneh vec’tinabi’l bida” bölümünde zikretmişlerdir. Hadis-i şerifi rivayet eden sahabe Ebu Necih el-İrbaz b. Sariye’dir. Bu zat ashab-ı Suffe’dendir. Hicretin 75. yılında Şam’da vefat etmiştir. Resulullah’tan 31 hadis-i şerif rivayet etmiştir. İrbaz’ın (r.a.) rivayet ettiği bu hadis-i şerif, Resulullah’ın ashabına ve kendinden sonra gelecek bütün Müslümanlara şamil olan vasiyetleri içerir. Bu hadis-i şerif de “Cevamiu’l kelim” dendir. Resulullah (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinde ilk önce Azîz ve Celil olan Allahüteâlâ’ya karşı takvaya sarılmalarını ashabına ve bütün ümmetine vasiyet ediyor. Takva ise Allah’ın emirlerine içtenlikle itaat edip nehyettiklerinden sakınmaktır.

İkinci olarak Müslümanlara başlarında bulunan yöneticilerinin sözlerini dinleyip onlara itaat etmelerini emrediyor. Zira bu iki esasa riayet etmek, insanlara hem dünya hem de ahiret saadetini kazandırır. Yine Resulullah (s.a.v.), bu hadis-i şeriflerinde ashabına ve bütün ümmetine (müminlere) kurtuluşu ve hidayeti temin edecek esasları vasiyet ediyor. Bu prensipler de onların sünnete sarılmaları, “sırat-ı müstakim” (dosdoğru yol) üzere bulunmaları; bid’atlerden uzak kalmalarıdır.

Hadis-i şerifteki bazı kelimelerin öz manaları:

“Sünnet”: Dil bakımından güzel olsun veya olmasın yürünülen, takip edilen yol demektir. Dinî bakımından **sünnet**: Dinde uyulması gereken yol, Resulullah’ın (s.a.v.), farz ve vacip olmayarak takip buyurdıkları yol demektir. İbadet kabilinden olanlara, mesela: Ezan, ikamet revatib sünnetler ve benzerlerine “Sünen-i hüda”. Resul-i Ekrem’in (s.a.v.), güzel adetleri cinsinden olanlara da **“sünen-i zevaid”** adı verilmiştir.

“Mev’ize”: Güzel öğüt, işlerin sonucunu hatırlatıp hatalardan sakındıracak güzel nasihatlerdir.

“Mev’izetü-Müvaddi”: Aile fertleri ve dostları ile vedalaşan kimsenin önemli gördüğü ve yaptığı güzel nasihatler demektir.

“Raşidin”: “Raşid” kelimesinin çoğuludur. Raşid, hakkı bilip ona uyan kimse; hidayet üzere olan akl-ı selim sahibi demektir. Raşidin halifeleri, Resulullah’tan (s.a.v.) sonra O’nun yerine devlet reisi olan dört büyük halife: Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali’ye -Allah onlardan razı olsun- verilen ünvandır.

“Muhdesatu’l-Umur”: Sonradan ihdas olunan, dinî bir asla dayanmadığı halde dinden olduğu ileri sürülen mezmum (yerilen) şeylerdir.

“Dalalet”: Haktan sapmak ve doğru olandan uzaklaşmak demektir.

“Bid’at”: Dil bakımından benzeri olmadan meydana gelen şeydir. Şer’î bakımdan bid’at: Dinî bir asla dayanmayan dinî esaslara zıt olan şey demektir.

“Mev’ize”: Güzel sözlerle verilen öğütlerdir. İşlerin sonucunu hatırlatan ve öğüt verilen şahısların her yönden iyiliklerine olan nasihatler, güzel sözlerdir.

Resulullah (s.a.v.) bir sabah namazından sonra bu güzel ve öz vasiyetleri, ashabına bildiriyor. O’nun bu hadis-i şerifleri orada hazır olanları da ve kıyamete kadar gelecek bütün müminleri de kapsamına almaktadır. Her yönden başarılı olmak, kurtuluşa ermek için Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün müminlere en güzel örnektir.

2- Durum böyle olunca bu güzel sözlerin etkili olması, istenilen yararları sağlaması için her hususta olduğu gibi, bu hususta da Resulullah’ı (s.a.v.) örnek almak gerekmektedir. Resulullah (s.a.v.) Cuma ve bayram hutbeleri dışında gerekli gördüğü yer ve zamanda ashabına vaaz ve nasihatlerde bulunuyordu. O’nun vaaz ve nasihatleri, az ve öz idi. Hutbelerini ve vaazlarını gayet belîğ bir üslup ile ve çok vecîz olarak beyan buyururlardı. Hadis-i şerifte de görüldüğü üzere vaaz ve nasihatleri birkaç cümleden ibarettir. Lakin bu mübarek sözler, en güzel ve en tatlı; kulaklara en güzel gelen ve gönüllerde en büyük ve önemli etkiler yapan fasîh ve vecîz sözler idi.

Allahüteâlâ, Resulullah’a (s.a.v.) insanları hikmetle ve güzel öğütlerle Allah yoluna çağırmasını ve onlara belîğ sözlerle vaazlar yapmasını emir buyurmuştur. Nitekim Kur’an’da meal olarak:

“(Resulüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır.”²⁰⁴

“Onlara öğüt ver ve kendileri hakkında beliğ sözler söyle”²⁰⁵ buyurulmuştur.

Cabir b. Semüre (r.a.) adındaki sahabe diyor ki: “Ben Resulullah ile birlikte namaz kılıyordum. Gerek namazları ve gerekse hutbeleri son derece mutedil idi ve yine sahabeden Abdullah b. Mesud (r.a.), arkadaşlarına her perşembe günü nasihatlerde bulunuyordu. Cemaatten kendilerine şöyle bir ricada bulunuldu: Biz, sizin vaazlarınızdan çok istifade ediyoruz ve istiyoruz ki bize her gün nasihatlerde bulunasınız. Cevap olarak Abdullah b. Mes’ud dedi ki: “Benim için bir engel yok, ancak sizi usandırmamak istiyorum. Zira Resulullah (s.a.v.) bizleri usandırmamak için belli zaman aralıklarla bizlere nasihatlerde bulunurdu. Böyle olunca bütün hitabetlerde, vaaz ve nasihatlerde bu hususlara dikkat edilmesi gerekli oluyor.”

Mev’ize ve güzel nasihatlerin, gönülleri ve ruhları uyarması için vâizin, söylediği sözlere kendisi, yakînen inanmış olmalıdır. Sözleri imkân ölçüsünde yakînî (kesin) bilgileri ve gerçekleri, zihinlere ulaştırmalı ve dinleyenlerde kesin kanaat ve bilgi hâsıl edecek sadelikte ve güzellikte olmalıdır. Vaaz ve nasihat, kötülüklerden arınmış, tertemiz kalbe ve akl-ı selime sahip kimseler tarafından yapılmalıdır. Zira içtenlikle gönülden gelen güzel sözler, gönüllere etki eder. Kalpleri huzur, manevî şevk ve heyecanla doldurur. Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Resulullah’ın (s.a.v.), mübarek mev’izelerinden gönülleri, heyecanla doluyordu; gözlerden yaşlar boşalıyordu. Böyle olmasının hikmeti, Resulullah (s.a.v.) insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak ve onları ebedi mutluluğa erdirmek için onları irşat ediyordu; çünkü Resulullah (s.a.v.) insanlara kendi öz nefislerinden daha şefkatli idi; onlara gelecek maddî ve manevî zararın acısını kendi mübarek yüreğinde hissediyordu. Zira O, âlemlere rahmet olarak gönderilmişti. Ümmetinden herhangi bir ferdin ayağına diken batsa onun acısını kendi kalbinde hissedecek derecede ümmetine düşkün ve merhametli idi.

İslâm Dini hakkında insanları irşat edecek bilginlerin de peygamberlerin varisleri mesabesinde olduklarını daima hatırd tutmaları gerekmektedir. Böyle olunca güzel nasihatlerin dinleyenler üzerinde olumlu etkiler hâsıl edeceği, bilinmelidir. Vaaz veren kimsenin, sözleriyle amelleri (işleri) birbirine uygun olmalıdır. Böyle olunca dinleyenler, yeterince istifade ederler. Öğrendikleri bilgileri uygulamaya koyarlar. Kişi, sözleri ve örnek

yaşantısıyla vaaz ederse nasihatleri hüsn-i kabul görür. Sadece sözlerden ibaret olursa sözler, zayi olup gider. Manevî vebali de çok büyük olur. Kur'anikerim'de meal olarak:

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz. Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazaba sebep olur” buyurulmuştur.²⁰⁶

“O mev'ize ile gönüller korktu; gözler yaşla doldu.”

Ashab-ı Kiram, insanlara gece vakti yol gösteren yıldızlar gibidirler. Onlar, bu güzel ve örnek durumlarıyla Cenab-ı Hakk'ın rızasına ve övgüsüne mahzar olmuşlardır. Onların güzel halleri ve vasıfları Kur'anikerim'de birçok ayetlerde beyan buyurulmuş ve onlar, Cenab-ı Hak tarafından övülmüşlerdir. Nitekim Kur'anikerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Onlar, peygambere indirileni (Kur'an'ı) dinledikleri vakit hakkı tanıdıklarından dolayı gözlerinden yaşlar boşaldığını görürsün. Onlar şöyle dediler. Ey Rabbimiz! İman ettik; bizi hakka şahit olanlardan yaz.”²⁰⁷

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

“Ashabım, gökteki yıldızlar gibidirler. Siz onların hangisini örnek alırsanız hidayeti bulursunuz.”²⁰⁸

3- Hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), ashabına ilk olarak takvayı vasiyet etmiştir. Yukarıda kaydedildiği üzere:

Takva: Allahütealâ'nın İslâmiyet'te beyan buyurduğu emirlere itaat edip, nehyettiği şeylerden sakınmaktır. Resulullah (s.a.v.) bu hususa, en büyük önemi vermiştir. Zira takvaya sıkı sarılmak, insana ve topluma dünya ve ahiret mutluluğu kazandırır ve takva ile vasiyet, Allahütealâ'nın bizlere ve bizlerden öncekilere ve sonrakilere emridir. Kur'an'da meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Andolsun ki sizden evvel kendilerine kitap verilenlere de size de Allah'tan korkun (takva üzere olun) diye tavsiye (emr) etmiştir.”²⁰⁹

206 Saf Sûresi, ayet:2-3.

207 Maide Sûresi, ayet:85.

208 Camiu'l Usul Fi Ehadis-i şerifi'r-Resul, 8/556, no: 6369.

209 Nisa Sûresi, ayet:131.

Yöneticileri dinleyip itaat etmek:

4- Müslümanlara, Müslüman yöneticilerin sözlerini dinleyip onlara itaat etmeleri, hadis-i şerifte vasiyet ediliyor (Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) vasiyeti ümmetine emirdir). Aslında takva ile vasiyet emri içerisinde bu husus da mevcut iken önemine binaen Resulullah (s.a.v.), Müslümanların başlarındaki kendi yöneticilerine itaat etmelerini tekrar teyit buyurmuşlardır. Hz. Peygamber'in emirlerine (vasiyetlerine) riayet etmek, Müslümanların dünya işlerinin de iyi olması, birlik ve bütünlük hallerinin korunması, güçlendirilmesi, hür olarak ibadetlerini yapmaları gibi büyük iyiliklere nail olmaları ve hepsinin üstünde Cenab-ı Hakk'ın, rızasına mazhariyet vardır. Sağlam ve örnek bir ailede aile reisi ne kadar önemli ise toplum hayatında da Devlet Reisi ve yöneticilerin salahı (iyi durumları) yöneticilerin sözlerinin yerine getirilmesi de o kadar önemlidir. Yöneticilerin iyi hal sahibi olmaları; toplum ile ilgili bütün işleri danışma (meşveret) ile hakkaniyet, adalet ve ihsan üzere yürütmelerinin gerekli olduğu açıktır. Allah katında en mutlu yöneticiler, yönetimleri ile yönettikleri insanların huzur ve güven içinde olmalarını sağlamış olan kimselerdir. Yönetenler, iyi insanlar ise toplumun fertleri de dinî ve dünyaya ait yararlı işlerini huzur içerisinde yerine getirmenin mutluluğunu yaşarlar. Eğer yöneticileri, iyi kimseler değilse Müslümanlar, yine birlik ve dayanışma halinde iyilikleri yaygın hale getirmeye bütün güçleri ve imkânları ile çalışırlar. Ve anlaşmazlıkların artmasından ve fitnelerin çıkmasından, hevaî arzulara uyulmasından ciddiyetle sakınırlar. Bu hususların önemine binaendir ki Resulullah (s.a.v.):

“Başınızdaki amiriniz bir köle dahi olsa itaat ediniz” buyurmuştur.

Âlimlerimiz, bu hadis-i şerifi, iki şekilde anlamış ve açıklamışlardır:

1. Resulullah (s.a.v.) gelecekte Müslümanların pek çok anlaşmazlıklar ile karşılaşacaklarını ilahî vahyi ile haber veriyor. İşin ehlinin gayrısına verilmiş olacağını bildiriyor. Böyle bir durumda dinleyip itaat etmeyi; iki büyük zarardan, zararı daha az olanının tercihini öğütlüyor. Salih olmayan yöneticilerin sözlerini dinleyip onlara itaat etmek, halkın ve ülkenin fitne yangını ile yok olmasını önlemek içindir.

2. Mana ise bu bir darb-ı meseldir. İnsanlara en büyük ölçüde dikkatli ve ihtiyatlı olmalarını öğütlüyor. Nitekim bir başka hadis-i şerifte mealen şöyle buyurulmuştur:

“Kim Allah için bir mescit bina ederse Allahütealâ o kimseye cennette bir saray bina eder. İsterse o mescit bir kuş kafesi kadar olsun.”²¹⁰

Burada hadis-i şerifte insanlar iyiliğe yöneltildiği gibi;

“Başınızda amiriniz bir köle de olsa dinleyip itaat ediniz”

buyurulmuştur. Ana maksat gelecek zararı en aza indirmektir. Zira bir kuş kafesi kadar bir mescit olamayacağı gibi, bir kısım ulemaya göre kölenin devlet başkanı olması da caiz değildir.

Sünnete sarılmak:

Resul-i Ekrem Efendimiz, (s.a.v.) en çetin şartlarda da sünnete dört elle sarılmamızı öğütüyor. Ayrıca hakkı bilip ona uyan Raşidin halifelerinin yolunu izlemenin lüzumunu vasiyet buyuruyor.

Sünnet: Takip edilen yol, kurtuluşa götüren nebevî prensipler manzumesidir. Sünnet kelimesi, Resullah'ın (s.a.v.) sünneti ile birlikte Raşidin halifelerinin itikat, amel ve sözler olarak takip ettikleri temel esasları da kapsar. Raşidin halifeleri Kur'an ve sünnet yolunu izledikleri gibi onlar, Kitap ve Sünnet'ten istinbat edip (hükümleri çıkartıp) uyguladıkları esaslarda da -tevfiki ilahî ile- hatadan emin sonuçlara ulaşmış olacaklarının bir müjdesini Resulullah Efendimiz (s.a.v.) haber veriyor ve:

“Hak yolda olan Raşidin halifelerinin sünnetine dört elle sarılın” diye vasiyet buyuruyor.

Resulullah'ın ve O'ndan sonra gelen dört Raşid halifenin sünnetlerine sarılmak kurtuluşun, başarının yoludur. Özellikle insanlar arasında anlaşmazlıkların çok olduğu bir sırada sünnetlere uymak, birlik ve kurtuluş için kesin olarak gereklidir.

Bu hadis-i şerifin başka tarikten gelen bir rivayetinde: Bu mev'ize veda-laşan bir kimsenin nasihatleri gibidir. Bize ne emrediyorsunuz? Diye sordular. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Ben, sizi gecesi, gündüzü kadar aydınlık olan sıratı müstakim (doğru yol) üzere bırakmış bulunuyorum. Bu yoldan sadece helâk olacak kimse ayrılmış olur.”

İbni Dakiki'l-İyd Şerhul erbain'de 28. hadis-i şerifin açıklanması:

Hadis-i şerifte, yaşayan kimselerin ileride çok anlaşmazlıklar görecekerlerini, böyle bir durumda Resul-i Ekrem Efendimizin ve O'ndan sonra da hakkı bilip ona uyan Raşidin halifelerinin sünnetlerine uyulmasını emrediyorlar ve son olarak da bid'atlerden sakınılmasını vasiyet ediyorlar. Ve her bid'atin de sapıklık olduğunu beyan buyuruyorlar. 'Bid'a' sonradan ortaya atılan ve geçmişte benzeri olmayan şey demektir. Dil bakımından manası budur. Bid'atin bir de terim olarak (şer'î bakımdan) manası vardır:

Bid'at: Dinî bir asla dayanmadığı halde dinî bir esasa dayanıyormuş gibi dine izafe edilen hükümlerdir ki, hadis-i şerifte bunlardan sakınılması, emrediliyor.

5- Sonradan meydana gelip dinî bir asla dayanan ve insanların maslahatına (yararlarına) olan bidatlerdir ki bunlar, memduh (iyi ve güzel) sayılmışlardır. Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) Kur'anikerim'in yazılı sayfalarını bir Mushaf haline getirmesi, Hz. Osman'ın bu Mushaf'tan birçok nüshalar (altı adet) yazdırıp çeşitli İslâm merkezlerine göndermesi gibi hususlardır. Bu hususlar ashap tarafından güzel sayılmışlardır.

İmam Şafii'nin (r.a.) şöyle dediği bildirilmektedir: Bid'at ikidir. Birincisi: Memduh (övülen ve güzel olan), ikincisi ise mezmumdur (çirkindir). Memduh olan bid'at, sünnete uygun olandır. Mezmum (yerilmiş olan bid'at) ise sünnete zıt olanıdır.

Nitekim hadis-i şerifte:

"Muhdes olan şeylerden sakınmanızı tavsiye ediyorum"²¹¹

buyurulmuştur.

Muhdes (sonradan olan şey) İslâm'dan bir asla dayanmıyorsa değersiz ve geçersizdir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu gibi bid'atlerden sakınılmasını emretmiş ve bu bid'atlerin dalalet, haktan sapmak olduğunu bildirmiştir. Yukarıda izah edildiği üzere dinî bir asla raci (dayanan) olan bid'atler ise memduh olan kısımlardandır. Teravih namazının camilerimizde cemaatle kılınması bu kabildendir. Ayrıca hadis-i şerif bize vedalaşma sırasında dünya ve ahiret için huzur ve mutluluk sebebi olacak güzel öğütlerin yapılmasını da telkin buyuruyor.

Ya Rabb! Bizlere hakkı hak olarak göster ve ona uymamızı nasip buyur. Âmin.

211 Bu hadis-i şerifin kaynağı kendi özel bölümünde zikredildi.

29. HADİS-İ ŞERİF

İYİLİK VE HİDAYET YOLLARI

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي عَنِ النَّارِ. قَالَ: ”لَقَدْ سَأَلْتُ عَنْ عَظِيمٍ، وَإِنَّهُ لَيْسِيرٌ عَلَى مَنْ يَسِّرُهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ: «تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ وَتَحُجُّ الْبَيْتَ.

ثُمَّ قَالَ: «أَلَّا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ: الصَّوْمُ جُنَّةٌ، وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ، وَصَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ، ثُمَّ تَلَا: تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ - حَتَّى بَلَغَ يَغْمَلُونَ.»

ثُمَّ قَالَ: «أَلَّا أُخْبِرَكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ وَعَمُودِهِ وَذُرْوَةِ سَنَامِهِ؟، قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذُرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ.»

ثُمَّ قَالَ: ”أَلَّا أُخْبِرَكَ بِمِلَالِكَ ذَلِكَ كُلِّهِ؟ فَقُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ وَ قَالَ: كُفَّ عَلَيْكَ هَذَا، قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، وَ إِنَّا لَمُؤَاخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ فَقَالَ: ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ وَ هَلْ يَكُفُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ - أَوْ قَالَ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ - إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ ” . (رواه الترمذي و قال حديث حسن

صحيح)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Muaz b. Cebel -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Resul-i Ekrem (s.a.v.)'e şöyle dedim:

“Ya Resulallah! Bana öyle bir amel bildir ki, o amel (i işlediğim zaman) beni ateşten uzaklaştırsın ve cennete girmemi sağlasın. Buyurdu ki: Sen gerçekten büyük bir şeyden soru sordun. Bununla beraber Allahüteâlâ, o büyük şeyi kime kolaylaştırırsa o kimse için o amel çok kolay olur. Sadece Allah’a ibadet edersin; O’na hiçbir şeyi ortak koşmazsın; namazı kıalarsın, zekâtı verirsın; ramazanı (orucunu), tutarsın; Beytullah’ı ziyaret (hac) edersin. Sonra şöyle buyurdu: Dikkat et! İyilik kapılarını sana göstereyim mi? Oruç (oruçluyu koruyan) bir kalkandır. Sadaka ise su ateşi söndürdüğü gibi günahları giderir. Bir de gecenin bir bölümünde kişinin namaz kılmasıdır.”

Ve sonra şu mealdeki ayetleri okudu:

“(...O müminler) Rablerine ümit ve korku ile dua ederler, yanları yataklarından uzaklaşır. Kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden de (hayra) harcarlar. Artık onlar için yapmakta olduklarına karşılık olarak, gözlerin aydın olacağı (nimetlerden) kendilerine neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez.”²¹²

Sonra yine buyurdu ki: **“İşin (dinin)başı, temel direği ve en üst zirvesi nedir? Sana bildireyim mi? Dedim ki: Evet, Ya Resulallah! Buyurdu ki: İşin başı İslâm’dır. Direği namazdır. En üst zirvesi de cihaddır. Ve sonra şöyle dedi: Bütün bunların dayanağını (direğini) sana bildireyim mi? Dedim ki: Evet bildiriniz Ya Resulallah! Bunun üzerine mübarek dilini tuttu ve buyurdu ki: İşte bunu tut (zararından kendini koru). Dedim ki: Ya Nebiyyallah! Biz, dilimizle konuştuğumuz sözlerden dolayı da sorumlu tutulur muyuz? Buyurdu ki: Annen senin üzerine ağlasın, Ey Muaz! İnsanları ateşe (cehenneme) yüz üstü düşüren (yahut da şöyle dedi): Onları burunları üzerine düşüren ancak dilleri ile kazandıkları günahlarıdır.”**

Hadis-i şerifi Tirmizî rivayet etmiştir. Hadis-i şerif, hasen ve sahihtir, demiştir.

²¹² Secde Sûresi, ayet: 16-17.

Hadis-i şerif ile ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi Tirmizî, Sünen’inde “Ebvâbu’l-İman” bölümünde 2619 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir. Muaz b. Cebel (r.a.) şöyle demiştir:

“Tebük seferinde Resulullah (s.a.v.) ile beraberdik. Sıcak, bastırdı. İstirahat için herkes bir tarafa dağıldı. Bir de baktım ki Resulullah Efendimize (s.a.v.) çok yakın bulunuyorum. Hemen yanına yaklaştım ve şöyle dedim: Ya Resulallah! Benim cennete girmemi sağlayacak ve beni cehennemden uzaklaştıracak bir amel bana bildirir misin? Bunun üzerine buyurdu ki: Çok büyük bir şeyden sordun. Bununla beraber Allahütealâ, onu kime kolaylaştırırsa o kimseye (o amel) kolay olur...”

1- Bu hadis-i şerif, pek büyük bir önemi haizdir. Zira hangi amellerin kişiyi ahirette cehennemden uzaklaştırıp cennete girmesine sebep teşkil ettiğini tazammun etmekte (içermekte) dir. Bu hadis-i şerifte, Hz. Muaz’ın (r.a.), güzel amellere ne kadar itina ettiğini, onları doğrudan Resulullah’tan (s.a.v.) öğrenmek istediğini ve düşüncelerini en güzel ve belîğ bir üslup ile Peygamber Efendimize arz ettiğini görüyoruz. Resulullah Efendimiz (s.a.v.) Muaz (r.a.)’ın سوالını beğenip sen çok büyük bir şeyden sordun buyurmuşlardır. Zira cennete girmek ve cehennem ateşinden uzak kalmak, pek büyük bir mutluluğa ermektir. Buna nail olmanın sebebi ise Cenab-ı Hak tarafından emrolunan her şeye itaat edip O’nun yasakladığı her şeyden uzak kalmaktır. İşte Hz. Muaz (r.a.) bütün müminleri ilgilendiren bir soruyu Resulullah’a arz etmiştir. Resulullah Efendimiz (s.a.v.) de bütün müminlere iyilik ve hidayet yolunu gösteren bu hadis-i şeriflerini beyan buyurmuşlardır. Allahütealâ’nın, bütün beşeriyete peygamberler göndermesinin ve o peygamberlere kitaplar indirmiş olmasının hikmeti, insanların kâmil iman ve salih amellere sahip olmaları; cennetle mükâfatlandırılmaları ve cehennemden uzak kalmalarıdır. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak:

“... Yaptıklarınıza karşılık size miras olarak verilen cennet işte budur”²¹³

buyurulmuştur.

Kime Allahütealâ, tevfiğ verir (yardımını ulaştırırsa) o kimseye güzel amelleri işlemek kolay gelir ve o amelleri yapar. Kime de Allah, tevfiğ

vermez (yardımını keserse) o kimse de dalalette kalır ve güzel ameller yapamaz olur.

2- Muaz b. Cebel'in (r.a.) sualine cevap olarak Resulullah Efendimiz (s.a.v.) İslâm'ın rükünlerini beyan etmişlerdir; çünkü İslâm beş temel üzerine bina edilmiştir. Bunun için Resulullah (s.a.v.) Hz. Muaz'a verdiği cevapta:

“Bir Allah’a ibadet eder ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı tam olarak kılarırsın. Zekâtı verirsin. Ramazan orucunu tutarsın ve Beytullah’ı ziyaret (hac) edersin” buyurmuştur.

Bir usul kaidesi olarak: İtibar, lafzın umumunadır; sebebin hususiyetine değildir.

Bu itibarla Resulullah'ın (s.a.v.) bu cevabı her bir mümine de şamildir. Kim, bu güzel amelleri yaparsa cennete girer ve cehennem ateşinden uzak kalır.

3- Resulullah (s.a.v.)'in bu hadis-i şeriflerinde ikinci olarak: “Ey Muaz sana iyilik yollarını göstereyim mi?” Buyuruyor. Ve mübarek sözlerine devamla: “Oruç ateşten koruyan bir siper (bir kalkan) dır. Su, ateşi nasıl söndürürse sadaka da günah kirlerini öylece siler temizler. Kişinin gece yarısında kıldığı namaz da öyledir” buyurduktan sonra Secde Süresi'ndeki 16 ve 17'inci ayetleri okumuştur. Hadis-i şerif tercemesinde de verildiği üzere ayet-i kerimeler meal olarak şöyledir:

“O müminler korku ve ümitle Rablerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için) vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiği-miz rızıklardan Allah yolunda harcarlar. Yaptıklarına karşılık olarak onlara ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez.”²¹⁴

Burada farz olan ibadetlerden başka, nafile ibadetleri de yerine getiren müminlere verilecek ilahî mükâfatlar beyan buyurulmuştur. Nitekim kutsî bir hadis-i şerifte Allahüteâlâ şöyle buyuruyor:

“Kulum, kendisine farz kıldığım ibadetleri yerine getirmekten daha sevgili hiçbir ibadetle bana (manen) yakın olamaz. Ben kulumu seveyim diye o, (farz ibadetlerden başka) nafile ibadetlerle de devamlı olarak bana (manen) yakın olmaya çalışır...”

Burada nafil oruç -zekâtтан başka- nafil sadakalar, özellikle gece yarısında kılınan teheccüd namazı gibi ibadetler zikredilmiş ve sayısız iyilik yolları gösterilmiştir.

4- Daha sonra Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **“Ey Muaz! İşin başını (onu yükseltip koruyan esas) direğini ve zirvesini (en yüce noktasını) sana bildireyim mi? Dedim ki: Evet Ya Resulallah! Buyurdular ki: İşin başı İslâm’dır. İslâm dininin direği de namazdır. Ve İslâm’ın en yüksek noktası da cihaddır.”**

Çünkü cihad amellerin en üstünüdür. Ebu Zer Hazretlerinin: “Ya Resulallah! Amellerin en üstünü hangisidir?” Sorusuna Resulullah (s.a.v.) cevap olarak: “Amellerin en üstünü Allahüteâlâ’ya iman etmektir ve sonra da Allah yolunda cihaddır” buyurmuşlardır.

5- Muaz (r.a.) diyor ki: Resulullah (s.a.v.) sonra şöyle buyurdu: **“Ey Muaz! Bunların hepsini tutan, koruyan bir temel esası da sana bildireyim mi? Dedim ki: Evet Ya Resulallah! Bu defa mübarek dilini eliyle tuttu ve şöyle buyurdu: Bunu koru (günah sözden men et.) Dedim ki: Ey Allah’ın nebisi! Biz, konuştuklarımızdan da sorumlu tutulur muyuz? Buyurdu ki: Anan senin üzerine ağılasın. Ey Muaz! İnsanları (cehen-nem) ateşinde yüz üstü süründüren -yahut da şöyle dedi.- İnsanları ateşte burunları üzere düşüren, ancak kendi dilleri ile kazandıkları günahlardır.”**

“Ne güzel bir söz ve hikmettir: İnsan ya hayır söyleyip nimete ermeli yahut da sükût edip selameti bulmalıdır”.

İmam Malik ve imam Ebu Hanife -Allah kendilerinden razı olsun- nezdinde farzlardan sonra iyilik amellerinin en üstünü ilim tahsil etmek ve ondan sonra cihaddır. İmam Şafî’ye (r.a.) göre ise amellerin en faziletlisi namazdır. İmam Ahmed b. Hanbel’e (r.a.) göre ise, Allah yolunda cihaddır. İslâm’ın muhafazası ve i’lâ-i kelimetullah için cihad ibadetinin üstünlüğü, hadis-i şeriften anlaşılmaktadır. Ayrıca lisanın muhafaza edilmesi, Allah katında ve insanlar nezdinde sorumluluğu gerektiren her şeyden korunması, hadis-i şerifte emrolunuyor.

30. HADİS-İ ŞERİF

ALLAHÜTEALÂ'NIN HUKUKUNA RİAYET ETMEK VE YASAKLADIĞI HUDUDA YAKLAŞMAMAK

عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْنِيِّ جُرْثُومِ بْنِ نَاشِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ فَرَائِضَ فَلَا تُضَيِّعُوهَا ، وَ حَدَّ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا ، وَ حَرَّمَ أَشْيَاءَ فَلَا تَنْتَهِكُوهَا ، وَ سَكَتَ عَنْ أَشْيَاءَ - رَحْمَةً لَكُمْ غَيْرَ نِسْيَانٍ - فَلَا تَبْحَثُوا عَنْهَا.»

(حدیث حسن رواه الدارقطني و غيره).²¹⁵

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu S'alebe el-Hüsenî Cürsûm b. Naşir -Allah ondan razı olsun - şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Gerçek şu ki Allahütealâ, birtakım şeyler emretti (farz kıldı). Siz onları zayi (terk) etmeyiniz. Ve O, birtakım hadler (sınırlar, cezalar) koydu; siz, o hududu aşmayınız. Ve yine O, birtakım şeyleri haram kıldı; onlara yaklaşmayınız. Birtakım şeylerden de -bir unutmama olmaksızın ve- size olan rahmetinden ötürü bir hüküm bildirmedi. Siz onları araştırmayınız.”

Hadis-i şerifi, Darekutnî ve başkası rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Darekutnî ve diğerlerinin tahrir ettiği bu hadis-i şerif, hasendir. Ve Resulullah (s.a.v.) Efendimize özgü “Cevamiu'l-kelim” dendir. Zira Resul-i Ekrem

Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinde dinî hükümleri dört cümlede ve çok vecîz olarak beyan buyurmuşlardır. Görüldüğü üzere Cenab-ı Hakk'ın bildirdiği ahkâm: Farzlar, haramlar, hudud, bir de yine insanlara sırf rahmet olmak üzere haram ve helal olduğundan söz edilmeyen hususlar olmak üzere dört kısımda özetlenmiştir. Bunun içindir ki Ebu Bekir b. es-Sem'ânî (r.a.) şöyle demiştir:

“Kim, bu hadis-i şerife uygun amel ederse manevî büyük mükâfatlar elde eder. Azaptan da emin olur. Zira farzları eda eden, haramlardan uzak duran, Allahütealâ'nın koyduğu sınırları tecavüz etmeyen, kişinin kendisi için hiç gereği olmayan şeyleri soruşturmayan kimse, dinin buyruklarını tam olarak yerine getirmiş olur; çünkü dinî hükümler, yukarıda zikredilen bu dört kısmın dışına çıkmaz.”

El-vafî: Şerhü'l Erbaîn 30. hadis-i şerifin izah bölümü

2- Hadis-i şerifteki bazı kelimelerin dil ve ıstılah (terim olarak) manaları:

“**Farz**”: Dil bakımından kat'î, (kesin) olup hududları, alametleri belirlenmiş ve yerine getirilmesi kesin delille sabit olan ilahî emirler demektir.

Terim olarak “**farz**”: Yerine getirilmesi gerekli (zorunlu) olan ilahî buyraktır. Bu buyruğu (farzı) yerine getiren kimse, dinen övgüye layık olur. Farzı terk eden de yerilmeyi hak eder. Hadis-i şerifte mealen:

“**Siz o farzları zayi etmeyiniz**” buyurulmuştur.

“**Had**” kelimesinin çoğulu, “hudud” tur. Dil bakımından had, iki şey arasına konulmuş mani demektir. Dinî bakımdan (terim olarak) “**Had**” kelimesi: Kötülükleri önlemek üzere Cenab-ı Hak tarafından, bir kısım masiyetlere (şer işlere) takdir buyurulmuş cezalardır. Hikmeti ise bu gibi kötülüklerden insanları caydırmaaktır. Hadis-i şerifte: “Siz, o sınırları tecavüz etmeyiniz” buyurulmuştur.

Yine hadis-i şerifte mealen:

“**Bir kısım şeyleri Allahütealâ, haram kıldı. Onlara yaklaşmayınız; onları işlemeyiniz**” buyurulmuştur.

“**Haram**”: Allahütealâ'nın, kesin olarak yasakladığı şeylerdir. Yetim malı yemek, hırsızlık yapmak, zulüm, yalan şahitlik, faiz yemek, adam öldürmek, masum kadınlara iftira etmek vb. kötülükler gibi.

“Sekete an eşyae”: Bir kısım şeylerde de (vacip veya helal yahut haramdır), şeklinde hakkında hiçbir dinî hüküm beyan buyurulmayan şeyler. Bu gibi hususlar, aslı üzerine bırakılmış olan hususlardır. Diğer taraftan: “Eşyada aslolan mubah olma” durumudur. Bu ise, Allahütealâ'nın, biz insanlara bir rahmetidir. Bu bakımdan haklarında hüküm bildirilmeyen konularda gereksiz yere onların, soruşturulmaması emrediliyor. Ayrıca hadis-i şerifte farz ve vaciplerin, muhafaza edilmesi (korunmaları, zayi edilmemeleri) beyan buyuruluyor.

Farzlar, Allahütealâ'nın kullarını sorumlu tuttuğu ve korunmalarını emir buyurduğu iman, İslâm, namaz, zekât ve benzeri görevlerdir. Bunların muhafazası ve yerine getirilmeleri gereklidir (zorunludur).

“Feraiz” “fariza” kelimesinin çoğuludur. Kesin olan ve takdir edilen şey demektir. İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye (r.a.) göre farz: Namaz, oruç, zekât, hac gibi kesin delille sabit olan İlahî emirlerdir. İmam Şafî'ye (r.a.) göre: **“Farz”**: Kitap, Sünnet ve İcma gibi şer'î delillerle sabit olan dinî görevlerdir. “Farz” ile “vacip” Şafiilere göre müteradif (aynı anlama) gelen kelimelerdir. Ancak hac ibadetinde farz ile vacip arasında fark vardır. Mesela: İfaze tavafı (Kurban Bayramı'nın ilk üç günü içerisinde yapılması gerekli olan tavaftır ki bu) farzdır. Bu tavaf, terk edilmiş ise kurban ile telafi imkânı yoktur. Veda tavafı ise vaciptir. Bu tavaf terk edilmiş veya yapılamamış ise kurban ile telafi etme imkânı vardır. Diğer taraftan farzlar da: “farz-ı ayn” ve “farz-ı kifaye” olmak üzere ikidir. “Farz-ı ayn”, her yükümlünün bizzat kendisinin yerine getirmesi gerekli olan farzlardır. Beş vakit namaz, ramazan orucu vb. ibadetler gibi. “Farz-ı kifaye” ise bir kısım Müslümanlar tarafından o farz yerine getirilirse diğerlerinden sakıt olan farzdır. Cenaze namazı (ve gerekli diğer hizmetler gibi), keza, “emri bi'lmaruf nehyi anilmünker” (iyilikleri öğütleyip kötülüklerden menetmek) ve verilen selamı almak gibi ibadetlerdir.

“Hadd” iki şey arasına konulmuş engel; iki şeyden her birini diğerinden ayırt eden hudud; sınır ki birinin diğerine karışmasına manidir. Mesela: Evin veya bahçenin sınırları, hududu demektir. O sınırdan öteye geçilmemesi gerekir. Sınırı aşmak haksızlık olur. “Had”, diğer taraftan Allahütealâ'nın bir kısım kötülükleri işleyenler için koyduğu cezalara verilen addır. Siz o kötülüklerin sınırına yaklaşmayınız. İşte bunlar, Allahütealâ'nın koyduğu sınırlardır. Siz o sınırları aşmayınız, buyurulmuştur. Allahütealâ, iyi ve temiz olan her şeyi kulları için helal, çirkin ve zararlı olan şeyleri de haram kılmıştır.

Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Çirkin ve kötü olan şeylerin gizli olanına da açık olanına da yaklaşmayınız”²¹⁶ buyurulmuştur.

Mesela: “Haksızlık, hırsızlık, kadınlara iftira etmek, ölmüş hayvan eti yemek, yetim malı veya faiz yemek, yalan şahitlik etmek, dinen murdar sayılan şeyleri yemek veya içmek” gibi şeyler haram kılınmıştır. Bunlardan uzak kalınması, bu kötülüklerle iyilikler, (haram ile helal olan) şeyler arası-na Cenab-ı Hak tarafından konulmuş sınırlara yaklaşılmaması, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) tarafından bu hadis-i şerifte de bizlere bildirilmiştir.

Gerçek bilgi ve akl-ı selim ile düşünüldüğünde görülür ki kötü, murdar ve zararlı olan şeyler İslâmiyet'te yasaklanmış, bunların dışında güzel, yararlı ve tertemiz olan şeyler de helal kılınmıştır. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“Ey iman edenler! Allah'ın, size helal kıldığı iyi ve tertemiz şeyleri kendinize haram kılmayınız. Allah'ın koyduğu sınırı, tecavüz etmeyiniz. Gerçek şu ki Allah haddi aşanları sevmez.”²¹⁷

Allahütealâ'nın rahmeti sonsuzdur.

3- Allahütealâ'nın, kullarına rahmetinden dolayıdır ki farzları, hududu ve haram olanları beyan buyurmuş ve yine bizlere rahmet olmak üzere bir kısım şeyleri de **“meskûtün anıh”** kılmıştır. Yani helal veya haram oldukları hakkında bir şey beyan buyurmamıştır. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bunun hikmetini şöyle beyan buyuruyor:

“Bu, Allahütealâ'nın kullarına bir rahmetidir, affı ile muamele buyurmasıdır.”

Hakkında nass (ilahî buyruk) bulunmayan şeyleri müminlerin, işlemlerinde kendilerine bir zorluk olmadığı gibi terk etmelerinde de üzerlerine bir vebal terettüp etmez. Bu ise Cenab-ı Hak'ın biz kullarına rahmetidir. Cenab-ı Hak, yanılmaz, unutmaz. Ve O, her türlü noksanlıklardan münezzehtir.

4- Hadis-i şerifte, helal veya haram olduğu hususunda bir hüküm bildirilmemiş olan hususları soruşturmaktan sakınmak gerektiği beyan buyu-

216 En'am Sûresi, ayet:151.

217 Maide Sûresi, ayet: 87.

ruluyor. Bir kısım bilginler: Bu husus Resul-i Ekrem Efendimizin zamanına ait olan bir durumdur demişlerdir; çünkü bu gibi şeyleri soruşturmak çok meşakkatli olan görevlerle yükümlü olmaya yol açar. Bunun içindir ki Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! Bir kısım şeylerden sormayınız. Eğer onların durumu size açıklanırsa sizi üzer.”²¹⁸

Diğer izah da şöyledir:

Yine bu hadis-i şerifte beyan buyurulan husus, genel olarak yasak anlamındadır. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Ben, size bir şey söylemedikçe siz de beni kendi halime bırakın. Sizden öncekilerin pek çok soru sormaları ve peygamberlerine karşı anlaşmazlıklara düşmeleri, kendilerini helake götürmüştür.”

Bunun için ashab-ı kiram, gerek olmadıkça Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) soru sormaktan çekinirler ve hatta köylülerin gelip soru sormalarını çok arzu ederlerdi. Böylece onların sorularını ve verilen cevapları dinleyip, belleyip sonraki kuşaklara da aktarmış olsunlar diye...

Özetle:

Hadis-i şerif, şu gerçeklere uyulmasını telkin buyuruyor.

- Farzların öncelikle yerine getirilmesi.
- Hadlere saygılı olup konulmuş sınırlara tecavüz edilmemesi.
- Cenab-ı Hakk'ın yasakladığı şeylerden uzak durulması.
- Beyan buyurulan hususlar dışında kalanlar, gereksiz yere soruşturulmamalı ve insanlara şefkat ve rahmetle muamele edilmelidir.

Rabbimiz! Bizlere hakkı hak olarak göster ve hakka uymayı kolay kıl, batılı batıl olarak göster ve ondan uzaklaştır. Rabbimiz! Bizleri lütfunla, rahmetinle sevdiğin ve razı olduğun salih amelleri işlemeye muvaffak kıl. Âmin.

31. HADİS-İ ŞERİF

GERÇEK ZÜHD VE ONUN GÜZEL MEYVELERİ

عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ أَحَبَّنِي اللَّهُ وَ أَحَبَّنِي النَّاسُ. فَقَالَ: ”إِزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ وَازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحِبُّكَ النَّاسُ.“ (حدیث حسن رواه ابن ماجه و غيره بأسانيد حسنة)²¹⁹

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu'l Abbas Sehl b. S'ad es-Saidî -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Bir zat, Resulullah (s.a.v.) Efendimize geldi ve şöyle dedi:

“Ya Resulallah! Bana öyle bir amel için yol göster ki ben, o ameli yaptığım zaman beni hem Allahütealâ sevsin ve hem de insanlar sevsinler. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), şöyle buyurdu:

Dünyaya iltifat etme ki Allahütealâ seni sevsin. İnsanların nezdinde olanlara iltifat etme (mâlik oldukları şeylere tama' etme) ki insanlar, seni sevsin.”

Hadis, hasendir. Hadis-i şerîfî, İbn-i Maceh ve diğerleri güzel isnadlar ile rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerîfî İbn-i Maceh, Sünen'inde Babu'z-zühd fi'd-dünya bölümünde 4102 numaralı hadis-i şerîf olarak zikretmiştir. Ayrıca Taberanî “Mucemu'l-Kebir”de ibn-i Hibban, “Ravdatu'l-Ukala” da, el-Hâkim “Müstedrek” te zikretmişlerdir. Hadis-i şerîfin ravisi sahabeden Ebu'l Ab-

bas Sehl b. S'ad es-Saidî el-Ensârî (r.a.) dır ve hicretin 91. yılında 100 yaşında Medine'de vefat etmiştir. Bu zat, Medine-i Münevvere'de vefat eden sahabelerin sonuncusudur. Allahütealâ cümlesinden razı olsun.

Hadis-i şerif, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.)'in mübarek nasihatlerinden iki büyük vasiyeti bildirmektedir.

Birincisi: Dünyaya meyletmemeyi, dünyanın geçici ve aldatıcı cazibesine kapılmamayı, öğütlüyor; çünkü dünyada böyle temiz ve ölçülü bir yaşantı, kişinin Allahütealâ'nın sevgisine nail olmasına sebep olur. Zira gerçek "zühd", haramlardan ve şüpheli olan şeylerden sakınmaktır.

İkinci büyük vasiyet ise, insanların ellerinde olanlara tama' etmemeyi ve onların elindeki varlıklara rağbet ve meyil göstermemeyi öğütlüyor. Böyle bir vasıfta olan insan, bu yüksek şahsiyeti ile diğer insanların sevgilerine, itimat ve takdirlerine nail olur. Zira kim, iffetini korur, insanların elinde olanlara meyletmez, onlardan müstağni kalırsa insanlar, böyle kimseleri sever; takdir eder ve ona güven duyarlar. Bir köylü Basra halkına:

"Bu şehrin büyüğü, efendisi kimdir?" Diye sorar. Onlar da:

"Bu şehrin büyüğü, efendisi Hasan Basrî'dir" derler. Bunun üzerine soru soran şahıs, şöyle der: "Hasan Basrî, hangi sebeple bu şehrin büyüğü, efendisi olmaya layık oldu?" Cevap olarak şöyle derler: "İnsanlar, onun ilmine, erdemine muhtaçtır; fakat o insanların dünyalarına, dünya varlıklarına muhtaç değildir."

Dil bakımından "**zühd**": Bir şeye değer vermemek, ona rağbet etmemektir.

Dinî terim olarak "**zühd**": Haramlardan ve şüpheli olan şeylerden sakınmaktır. Helal olan şeylerden ölçülü bir şekilde yararlanmaktır. "**Zühd**" kelimesi ile ilgili olarak âlimlerimizin çeşitli açıklamaları vardır. Örnek olarak onlardan bir kısmını buraya almış bulunuyoruz.

Fudayl b. İyaz (r.a.) şöyle demiştir: "**Zühd**": "Allahütealâ'dan razı olmak ve onun verdiği kanaat "**Zühd**": İnsanın kendi elinde olan varlıklara değil de Allahütealâ'nın lütfuna, O'nun katında olanlara ve O'nun ikramına güvenmektir.

İmam Ahmed b. Hanbel (r.a.), şöyle demiştir: "**Zühd**" üç kısımdır. Birincisi haramları terk etmektir ki bu umum müminlerin zühdüdür. İkincisi

helal olan şeylerin ihtiyaçtan fazlasına rağbet etmemektir. Bu ise havassın (maddî ve manevî görevlerini daha dikkatli olarak yerine getirenlerin) züh-düdüdür. Üçüncüsü, kişiyi Allahütealâ'nın rızasından alıkoyacak şeyleri terk etmektir. Bu nevi "zühd" ise ariflerin zühdüdür.

Dünya hayatı bizi aldatmamalıdır:

Allahütealâ, Kur'anikerim'de meal olarak şöyle buyurmuştur:

"Dünya hayatı sakın sizi aldatmasın."²²⁰

Dünya nimetlerinden, meşru yollardan, temiz ve helal rızıklardan yararlanmak, zühde mani değildir. Din için helal ve meşru yoldan talep edilen, yararlanılan dünya, cennet kadar önemlidir. Vesileler, (helal olmaları kaydı ile) maksatlar (amaçlar) kadar değerlidir. Dünyadaki nimetlerden meşru, temiz ve helal olanlarından itidal ölçüleri içinde yararlanmak, Allahütealâ'nın biz insanlara bir emridir.

"Yiyiniz. İçiniz; fakat israf etmeyiniz; çünkü Allah israf edenleri sevmez."²²¹

"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı, iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Gerçek şu ki Allah, sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyiniz ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'a karşı gelmekten sakınız."²²²

İnsan, dünyaya muhteris (tutkulu) olmamalıdır. Allahütealâ, dünyadaki bütün nimetleri biz insanlar için yarattığına göre bu nimetlerden Allahütealâ'nın bildirdiği meşru ölçüler içerisinde yararlanmak gereklidir. Böyle olunca Allahütealâ'nın emirlerine ta'zim ve onun kullarına, yaratılmışlara şefkat ve merhametle muamele edilmiş olur. Kişi, bol nimetler içinde ise o nimetleri yaratılış gayelerine uygun olarak değerlendirir. Böylece nimetlere şükretmiş olur. Allahütealâ da o nimetleri kat kat artırır; cennet nimetlerine vesile kılar ve onları ebedileştirir. Kişi, yaratılmışlara, özellikle insanlara şefkat ve merhametle muamele etmeli, onların hukukunu gözetmeli ve onlara azami (en büyük) ölçüde yardımcı ve yararlı olmalıdır ve:

"İnsanların en hayırlısı onlara en çok yararlı olanıdır"

²²⁰ Lokman Sûresi, ayet:33.

²²¹ Araf Sûresi, ayet:31.

²²² Maide Sûresi, ayet: 87-88.

düsturunu bir hayat prensibi olarak uygulamalıdır. İnsanların elinde olan varlıklarına asla göz dikmemelidir. İnsan, dünyaya düşkün olmamalıdır. Dünya hırsı illetinden korunmalıdır. Bu esaslara uygun, temiz bir hayat yaşayan kimseyi, Allahütealâ sever ve onu insanlara da (yaratılmışlara) da sevdirebilir.

Hadis-i şerifte bu gerçek, çok özlü bir şekilde muhatabına ve onun özünde bütün müminlere telkin buyurulmuştur. Zira bir usûl-i fıkıh kaidesidir ki itibar lafzın genel (umum) manasınadır. Sebebin hususi (özel) olmasına değildir.

Dünyanın yerilmesi:

Dünyanın yerildiği bir gerçektir; ama dünyanın yerilmesi bu âlemdeki zaman ve mekân itibarı ile değildir. Yine bilinen bir gerçektir ki zaman, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesi, biz insanlara Allahütealâ'nın, en büyük lütuflarındandır. Nitekim Kur'anikerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“İyiden iyiye düşünüp ibret almak veya şükretmek isteyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren Allah'tır ve O'nun şanı ne yücedir.”²²³

Dünyanın yerilmesi, mekân itibarıyla değildir. Zira arz ve onda olan bütün nimetleri ve âlemde ne varsa Allahütealâ, onları bizim için yaratmış ve onları bizim buyruğumuza hazır kılmıştır.

“Allah, kendi katından bir lütuft olmak üzere göklerde ve yerde ne var ise hepsini size boyun eğdirmiştir. Elbette bunlarda düşünen toplumlar için ibretler vardır.”²²⁴

“Arzda ne varsa hepsini Allah, sizin için yarattı.”²²⁵

Dünyanın yerilmesi, değersiz görülmesi, insanların dünya hayatına aldanıp şer (kötü) işler yapmaları, dünyadaki nimetleri kötüye kullanmalarıdır. Cenab-ı Hakk'ın, insanların dünya ve ahiret mutluluğu için belirlediği Sırat-ı müstakimden (dosdoğru yoldan) ve peygamberlerin lisanı ile bildirdiği prensiplerden ayrılarak, kendilerini ziyana götüren yanlış yollara sapmalarıdır. Kur'anikerim'de meal olarak:

²²³ Furkan Sûresi, ayet: 62.

²²⁴ Casiye Sûresi, ayet: 13.

²²⁵ Bakara Sûresi, ayet: 29.

“Biliniz ki dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir.”²²⁶

Eğer, insanlar dünyadaki bunca nimetleri, yaratılış gayelerine uygun olarak değerlendirir, o nimetlerden öylece yararlanırlar ise bu dünyada mutlu olacakları gibi bu hayatta ahiret mutluluğunu da kazanmış olurlar. Bunların hepsinin üstünde ve insan için en üstün saadet olan Allahütealâ'nın rızasını, sevgisini kazanmış olurlar. Onun içindir ki bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Dünyada ahiret için hazırlanan ve Rabbinin rızasını kazanan kimse için dünya, ne güzel bir yurttur.”²²⁷

Dünya, insanı ahiret mutluluğundan alıkoyar ve onu Rabbinin rızasından uzak kılar ise o kimse için dünya, ne fena bir yerdir. Diğer bir hadis-i şerifte:

“İyi bir servet (mal) iyi bir insan için ne kadar güzeldir. O, varlığı ile sıla-i rahimde bulunur ve güzel olan işleri yapar.”²²⁸

Örnek uygulamalar:

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bütün mübarek sözleri, nasihat ve vasiyetleriyle ümmetine, insanlığa örnek olduğu gibi, amelleri ve nezih yaşıntıları ile de ümmetine örnek idiler. O, dünyada zahid olarak yaşamış ve zahid olarak ahirete irtihal buyurmuşlardır. Zira O, en çetin darlık hallerinde de genişlik ve bolluk içinde de zahid olarak yaşamış ve daima ahireti tercih buyurmuşlardır. Dünya zinetine ve varlığına asla tenezzül etmemişlerdir. Fetihden sonra geniş imkânlar hâsıl olmuştu. Dünya varlığına ait ve çeşitli ülkelerden huzuruna getirilen bütün varlıkları akşamı beklemeden hak sahiplerine tevzi ettirir, bir habbe almadan mübarek hanelerine dönerlerdi. Bir defasında fukaraya verilmek üzere evinde bulunan bir miktar altın akşama kadar kalmış, tevz'i edilememiştir. O miktarın da müstehk olanlara tevz'i edilip, onlara ulaştırılmasını emretti. Tevziatın tamamlandığı kendilerine bildirildi ve ondan sonra kendisi, ancak hane-i saadetlerine gelmişlerdi.

Resul-i Ekrem Efendimizin ashabı da kendilerini örnek almışlar, zahid olarak yaşamışlar ve zahidlere örnek olmuşlardır. Abdullah ibn-i Mesud

²²⁶ Hadid Sûresi, ayet: 31.

²²⁷ Hâkim- Müstedrek, no: 7870.

²²⁸ Et-Terğibü vet-Terhib, 4/141.

(r.a.) bir defasında ashab-ı kiramı, arkadaşlarına anlatırken şöyle demişlerdi: Siz Resul-i Ekrem Efendimizin ashabından daha çok namaz kılıyor, oruç tutuyorsunuz. Cihadınız da onlardan fazladır; lakin onlar sizden daha hayırlı idiler. Bu nasıl oluyor? Diye sorduklarında cevaben Abdullah b. Mesud şöyle diyor:

“Onlar, dünyada sizden daha zahid idiler ve sizden daha çok ahirete rağbet ediyorlardı. Dünya varlığı, onlara helal yollardan geliyordu. Onlar da bu varlıkları Allahütealâ’ya manen yakın olmak için koruyorlar, İslâmiyet’in yükselmesi ve Allahütealâ’nın sözünün üstün olmasına (i’lâ-i kelimetullah’a) sarf ediyorlardı.”

Kim, dünyada zühd sahibi olur, dünyaya haris olmaktan sakınır ve dünyada niyeti ahireti kazanmak olursa Allahütealâ, onun işlerini bir araya getirir, onun kalbine zenginlik verir ve dünyayı o kimseye boyun eğdirir. Her durumda dünyada zahid olarak yaşamak, başta peygamberler olmak üzere bütün velilerin, Allah dostlarının şiarıdır. Bu üstün vasıf, her insanda ve her müminde pek üstün ve güzel bir meziyettir.

Lakin siyasî, idarî hizmet veren kimselerde ve bir de halkı irşad eden alimlerde, eğitimcilerde bulunması ise daha da güzeldir.

Böyle bir “zühd” insana hem Allahütealâ’nın ve hem de insanların sevgi ve güvenini kazandırır.

32. HADİS-İ ŞERİF

İSLÂMİYET’TE ZARAR VERMEK DE ZARARA ZARARLA KARŞILIK VERMEK DE YOKTUR

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعْدِ بْنِ سِنَانَ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ”لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ.“

(حدیث حسن رواه ابن ماجه²²⁹ والدارقطني).

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Saîd S’ad b. Sinan el-Hudrî -Allah ondan razı olsun-demiştir ki Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Zarar vermek yoktur; zarara zararlar karşılık vermek de yoktur.”

Hadîs, hasendir. Hadis-i şerifi, İbn-i Maceh ve Darekutnî ve onlardan başkaları müsned olarak rivayet etmişlerdir.

1- Bu hadis-i şerifi, ibn-i Maceh: “Sünen”inde “Kitabu’ l-ahkâm 2340-2341 numaralı hadis olarak; Malik b. Enes (r.a.), Muvatta’da “Kitabu’l-Ekdiye” de 31 numaralı hadis olarak zikretmişlerdir. Ancak Malik b. Enes (r.a.) İmam Nevevî’nin beyan ettiği gibi bir başka senetle: Amr b. Yahya’dan, o da babasından ve babası ise Resul-i Ekrem’den (s.a.v.) mürsel olarak rivayet etmişlerdir.

Amr b. Salah şöyle demiştir:

Darekutnî, bu hadis-i şerifi birkaç yönden müsned olarak rivayet etmiştir. Ve bunların hepsi birbirini güçlendirmektedir ve hadis-i şerifin hasen olduğunu kanıtlamaktadır. Cumhur-i ulema bunu kabul etmiş ve hadis-i şerifi, hüccet olarak zikretmişlerdir.

229 İbn-i Maceh, «Ahkâm» bölümü, hadis-i şerif no: 2340.

Ebu Davud fıkıh ilmi beş hadis-i şerif üzerine deveran eder, demiş ve o beş hadisten biri olarak da **“zarar vermek yoktur”**... hadis-i şerifini zikretmiştir. Ebu Davud’un bu beyanı da hadis-i şerifin, hasen olduğunu bildirmektedir.

2- Zarar kelimesinin manası açıktır. Menfaatin (yararın) zıddıdır. Ziyân demektir. Zarar: Kardeşine veya başkalarına ziyan ve eza olan şeydir. Hadis-i şerifte zikredilen “zarar” “ضَرَرٌ” ve “zırar” “ضِرَارٌ” kelimeleri arasında fark vardır.

Zarar: Sana zarar vermeyen kimseye senin zarar vermen, onu ziyana uğratmandır.

Zırar: İse kendisine zarar verilmiş kimsenin, zarar vermiş olanı, meşru olmayan yoldan zarara uğratması, hakkı ve hududu tecavüz etmesidir. İki tarafın birbirlerini zarara uğratmaları ise, haramdır. Hadis-i şerifte meal olarak:

“Başkalarına zarar vermek yoktur ve zarara zararla karşılık vermek de yoktur” buyurulmuştur. Bu husus, şu mealdeki hadis-i şerife de benzemektedir:

“Emaneti, sana emanet eden kimseye ver; lakin sana hainlik yapana, sen hıyanet etme.”²³⁰

Burada şu cihet bilinmelidir: Bir kimse, bir haksızlığa uğramış ise haksızlık yapan kimseden hakkını almış olması hainlik değildir. Ancak haktan fazlasını alması veyahut da hakkı olmayan şeyi alması, haksızlıktır. Zira zarar vermek yasak olduğu gibi iki tarafın karşılıklı birbirlerine zarar vermeleri de men edilmiştir, haramdır.

“Zarar, zarar ile önlenmez; zarar izale olunur,” kaideleri, unutulmalıdır.

Bilmek gerekir ki kişinin kardeşine veya başka bir insana zarar vermesi zulümdür, haksızlıktır. Haksızlık ise haramdır. Nitekim bir başka hadis-i şerifte:

“Sizin, kanlarınız, mallarınız, ırz ve namusunuz birbirinize haram kılınmıştır” buyurulmuştur.

230 Tirmizî, «Kitabü'l-Buyu», Kenzü'l Ummal, 3/61, no: 5494.

Bunlar kutsaldır, (mukaddes) tir, dokunulmazdır. Bu değerlere zarar veren kimse, adaletin eli ile yaptığının karşılığı olan cezayı görmesi gerekir. Bu ise adaletin kendisidir. Bir cürüm veya bir cinayet işleyen kimsenin, yaptığının karşılığı olan cezayı adaletin eliyle görmüş olması, fertlere ve toplumlara gelecek zararları önlemek demektir. İşleyeceği bir suçun karşılığını adalet eliyle mutlaka göreceğini bilen kimse, o kötülüğü yapmaktan vazgeçecektir; böylece fertler de toplum da zararlardan korunmuş olacaktır.

3- Zararlı olan bir şey, İslâmiyet’te emredilmediği gibi faydalı olan bir şey de yasaklanmamıştır. Allahütealâ, zararlı olan bir şeyi insanlara teklif buyurmadığı gibi faydalı olan bir şeyi de yasaklamamıştır. O’nun insanlara emrettiği şeyler, din ve dünya bakımından insanlar için iyilikten başka bir şey değildir. Keza Allahütealâ’nın, insanlara haram kıldığı şeyler de onların din ve dünyaları için zararlı olanlardan başka bir şey değildir. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Resulüm! De ki Rabbim bana adaleti emretti.”²³¹

Ve yine şöyle buyurdu:

“Resulüm! De ki: Rabbim kötülükleri, (onların) açık olanını da gizlisini de haram kıldı.”²³²

Apaçık bilinir ki, her türlü iyilik, adalettedir; her türlü kötülük ve şer işler de çirkin fiillerdedir. Kâinatın düzeni adalet üzerine bina edilmiştir. Adalet sarsılınca bütün dengeler bozulur. Çirkin işler (Fuhşiyat) ise, her çeşit kötülüklerin, bozulmaların sebebidir.

Allahütealâ, insanların akl-ı selimini, ruhî ve bedenî sağlıklarını koruyan her şeyi, onlara mubah kılmıştır. İnsanların ruhî ve bedenî sağlıkları için zararlı olan her şeyi onlara yasaklamıştır. Bilgi ve akl-ı selim ile İslâm dinini araştıran her insan, bu gerçeği apaçık olarak görür. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Resulüm! De ki Allah’ın, kulları için çıkardığı (yarattığı) ziynetini, tertemiz güzel rızıkları, kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında ve özellikle de kıyamet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için ayetleri, böyle açıklıyoruz. De ki: Rabbim, ancak açık ve gizli bütün kötülükleri, günahı, zulmü, hakkında hiçbir delil indirme-

231 Araf Sûresi, ayet:29.

232 Araf Sûresi, ayet:33.

diği bir şeyi, Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi, haram kılmıştır."²³³

İslâmiyet, kolaylık dinidir:

4- İslâmiyet kolaylık dinidir. Onda zorluk yoktur. Yükümlüler üzerinden zorluklar kaldırılmıştır. Kur'anıkerim'de meal olarak:

"Allah, dinde sizin üzerinize hiçbir zorluk yükledi..."²³⁴

"Allah, her insana ancak gücünün yettiği kadar sorumluluk yükler..."²³⁵ buyurulmuştur.

Resul-i Ekrem Efendimiz de:

"Ben kolaylık ve Hanîf dini olan İslâm ile gönderildim"²³⁶ buyurmuşlardır.

Dinlerin, Allah nezdinde makbul olanı, Hanîf ve kolaylık dini olan İslâm'dır. Yani halis tevhit dinidir ve onda şiddet ve zorluk yoktur.

Su bulunmayan yerde yahut mevcut olduğu halde kullanma imkânı olmayan kimsenin, temiz toprak ile teyemmüm abdesti alması, hasta veya yolculukta bulunan kimselerin mazeretleri süresince ramazan orucunu tutmamaları, mubah yoldan borçlu bulunan kimsenin borcunu ödeme gücü yoksa o kimseye kolaylık gösterip mehil verilmesi bu hususta birer örnektir.

5- Bu hadîs-i şerif, fikhın üzerine bina edildiği dört temel esastan biri sayılmıştır. Celaleddin Suyutî (r.a.h.), Şafî mezhebi, şu dört kaide üzerine deveran eder, demiştir:

1. 'Şek ile yakîn zail olmaz.' kaidesidir. 2. 'Zorluklar kolaylığı celp eder.' Küllî (genel) kaidesidir. 3. 'Zarar izale olunur (giderilir)'. Bunun aslı:

"Zarar vermek de zarara zararla karşılık vermek de yoktur"

hadîs-i şerifidir. 4. 'Âdet muhâkkemdir'. Külli (genel) kaidesidir ki bunun aslı da:

"Müminlerin kabul edip güzel gördükleri şey, Allah katında da makbuldur, güzeldir" mealindeki hadîs-i şeriftir.

233 Araf Sûresi, ayet: 32-33.

234 Hac Sûresi, ayet: 78.

235 Bakara Sûresi, ayet: 286.

236 Kenzü'l Ummal, 1/178, no: 900.

Fıkıh âlimlerince bu dört genel kaide, fıkıh ilminin asıl kaideleri olarak kabul edilmiştir. İzahı üzerinde durduğumuz bu 32. hadîs-i şerîf ise bu dört küllî kaideden üçüncüsünün aslî kaynağıdır. Asıl kaide:

“Zarar vermek yoktur; zarara zararlar karşılık vermek de yoktur”

hadîs-i şerîfidir. Mesela: Bir kimse, başkasının malını telef etse zarar gören kimsenin, zarar verenin malını telef etmesi caiz olmaz. Şayet muka-bele ederse, zarar dairesinin çerçevesini faydasız olarak genişletmiş olur. Bu ise zarardır ki hadîs-i şerifte yasaklanmıştır. Hukukî çözüm ise, malı telef eden kimse, verdiği zararı öder. Dinî hüküm budur. Ve böylece zarar bertaraf edilmiş olur.

Aslolan bu hadîs-i şeriften bu esas ile birlikte şu fikhî kaideler (kural-lar), fıkıh âlimlerince elde edilmiştir:

1. ‘Zarar, imkân ölçüsünde bertaraf edilir’. Yani zararı önlemek görev-dir, vecibedir; çünkü ziyanı önlemeye çalışmak, vuku bulan zararı ortadan kaldırmaktan daha kolaydır. Sağlığı korumak, hasta olup da tedavi gör-mekten daha kolaydır. Bunun gibi topluma gelecek zararları önlemek için gerekli tedbirleri almak, toplum fesada (bozulmaya) uğradıktan sonra iyi-leştirilmesine çalışmaktan daha iyi ve daha kolaydır.

2. ‘Zarar bertaraf edilir (giderilir)’. Vuku bulmuş zararı ortadan kaldır-mak gereklidir.

3. Bir zarar, benzeri bir zararlar giderilmez. Meydana gelen bir zarar, onun dengi veya fazlası bir zarar ihdas etmekle ortadan kaldırılamaz.

4. ‘Zarar-ı eşed, zarar-ı ehaf ile izale olunur’. (Büyük bir zarar, kendi-sinden az bir zarar ile giderilir). Eğer büyük bir zararı önlemek, küçük bir zarara katlanmakla gideriliyorsa küçük zarar ihtiyar olunarak, büyük zarar telafi edilir.

5. ‘Umuma gelecek zararı önlemek için hususa gelen zarar tahammül edilir’. Umuma gelen zararı bertaraf etmek gereklidir. Bundan bazı kimse-ler, zarar görmüş olsa da umumun zararı, bertaraf edilir. Umumun ihtiyacı olan malları ihtikâr eden kimsenin, mallarını hâkim, pazar fiyatı ile sattırıp kamuya gelecek zararı önleyebilir.

6. “Zararları defetmek, menfaatleri celp etmekten önce gelir”. İki şey, mefsedet (zarar) ile menfaat taarruz edince (birbirleri ile karşılaşınca) ön-

celikle mefsedet (zarar veren şey) önlenir. Menfaat zayi olabilir. Bir yangın geliyorken fayda gelecek işleri değil de, yangını bertaraf etmek, öncelikli görev olur.

7. ‘Mani ile muktazî (yasaklayana delille emreden delil), taarruz edince (çakışınca) mani takdim olunur.’

8. ‘Zarar kadim olamaz.’ Zira zarar, yeni olsun eski olsun giderilmesi gerekir. Ve zarar, meşrû olamaz. Yine hadis-i şeriften, birçok hükümler yanında şu hüküm de anlaşılmaktadır: Mesela; iki kişi birbirlerine hakaret etseler, her biri yaptığı hakaretin karşılığı olan cezayı görmesi gerekir. Adil hâkimin, her hak sahibine hakkını vermesi, adaletin gereğidir. Bu bir zorunluluktur. Zarar, benzeri bir zarar ile önlenemez. Hâkim, her hak sahibinin hakkını, haksızdan alıp, sahibine iade eder...

33. HADİS-İ ŞERİF

İSLÂMİYET’TE ADALETLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN ESASLARI

عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

”لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَادَّعَى رِجَالٌ أَمْوَالَ قَوْمٍ وَدِمَائَهُمْ ، لَكِنَّ الْبَيِّنَةَ عَلَى الْمُدَّعِي وَالْيَمِينَ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ .“

(حدیث حسن رواه البيهقي وغيره)²³⁷

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Abbas, -Allah, onlardan razı olsun- o, şöyle demiştir: Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdular ki:

“Eğer insanlara kendi iddia ettikleri şeyler verilseydi bir kısım adamlar, diğer bir kısım toplumların mallarını ve kanlarını talep ederlerdi; lakin beyyine, dava sahibi üzerinedir. Yemin ise, inkâr edenin (davalının) üzerine terettüp eder.”

Hadis-i şerif hasendir. Hadis-i şerifi, Beyhakî ve diğerleri böylece rivayet etmişlerdir. Hadis-i şerifin bir kısmı, Sahihayn de (Buharî ve Müslim’de) mevcuttur.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Buharî, bu hadis-i şerif-i, Ali İmran Sûresi’nin tefsiri sırasında 4219 numaralı; Müslim ise “Kitabu’l-Ekdiye” de 1711 numara ile zikretmişlerdir. İmam Nevevî’nin: Bu hadis-i şerifin bir kısmı, Sahihayn de mevcuttur diye kaydetmesi, hadis-i şerifin metninde mevcut lafızlara ait farklardan dolayıdır.

Sünen sahipleri ve başkaları, lafızlarda mevcut bazı farklar ile bu hadis-i şerifi, zikretmişlerdir. Lakin sonuç itibarı ile manalar, aynıdır.

İmam Nevevî (r.h.): “Bu hadis-i şerif, şer’i şerifin ahkâmı ile ilgili esaslarından büyük ve temel bir kaidedir” demiştir. Şeyhu’l İslâm İbn-i Dakiki’l-İyd (r.h.) de: Bu hadis-i şerif, şer’î ahkâmın asıllarından bir asıldır ve davalarda, anlaşmazlıklarda, onların hallinde (çözümünde) en büyük merci’ (en büyük kaynak)tır” demiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: Eğer insanlara mücerret davaları üzerine istedikleri verilmiş olsaydı bir kısım insanlar, pek çok kimselerin, mallarını ve canlarını iddia ederlerdi. Lakin beyyine iddia sahibi üzerinedir; yemin ise davalının (inkâr edenin) üzerine terettüp eder.

Hadis-i şerifteki bazı kelimelerin dil bakımından manaları:

-”**Lev yu’ta n-nâsü**” (İnsanlara iddia edip istedikleri, verilseydi).

- “**Dava**”: Dil bakımından, mücerred söz, talep, istek demektir. Terim olarak dava: Kişinin, bir şeyi bu benimdir, diye iddia etmesi; hakim nezdinde de makbul olan söz demektir.

İslâm teşri’inin yüceliği:

İslâm ekmel (en mükemmel) bir dindir. Onda hiçbir eksiklik yoktur. O, dosdoğru ve aydınlık bir yoldur. İslâm, bütün beşeriyete ve mensuplarına saf ve nezih bir akîde, tertemiz ve halis ibadetlerle, üstün ahlak ve en adil muameleler gibi en yüce teşrî-i hükümler, telkin etmiştir. İslâm, öyle yüce bir dindir ki her hak sahibine, hakkını vermiştir. Her bir ferdin canını, malını ırz ve namusunu korumuştur. Bütün bu hakların korunmasında, insanlar arasında vuku bulan anlaşmazlıkların, çekişmelerin, sona ermesinde aslî merciin, (müracaat edilecek makamın) adalet olduğunu bildirmiştir. Adalet prensiplerine uygun olarak hakları açığa çıkarmak, hukuku ve hak sahiplerini korumak hususunda İslâmiyet, en adil kurallar, esaslar, koymuştur. Bu temel prensipler, fertleri ve toplumları haksızlıktan, haksızlık yapan insanların tasallutundan koruyan ve isteyen herkesin sığınacağı bir melc’e (sığınak) ve başvuracağı bir makamdır. Bu temel kaidelerin en güzel örneklerinden biri de bu hadis-i şeriftir. Hadis-i şerif, hakların korunması hususunda davaların kesin deliller ile kanıtlanmasının esas olduğunu bildirmiş, davacı ile davalının hangi esaslara uymaları gerektiğini, hâkimin hak ve

hakikati görüp kesin bilgi sahibi olduktan sonra, adalete uygun hüküm vermesinin esaslarını, telkin etmiştir.

- Beyyine (şehadet): Şahitlik (ve belge) demektir. Bunun böyle olduğu hususunda hukuk bilginleri söz birliği içindedirler. Zira şahadet, hakkı açığa çıkarır ve çok kere davacının davasının doğruluğunu ortaya koyar. Sonra şahadet doğrudan müşahedeye, görmeye, muayene ve hazır olmaya dayanır.

Şahadet (beyyine) dava konusuna göre ve bir de şahadetin yerine getirilmesi ile zuhur edecek duruma göre nevilere ayrılır. İslâm dininde sabit olan şahadet dört çeşittir.

1. Zina suçu ile ilgili şahadet: Bu tür şahadette dört erkeğin şahitliği gereklidir. Bu konuda kadınların şahadeti söz konusu değildir. Bu husus, Kur’anıkerim’de beyan buyurulmuştur.²³⁸

2. Zina suçunun dışında kalan cürümlere ceza olarak belirlenmiş hadlerle ilgili şahadet. Mesela: Adam öldürme, hırsızlık, içki içmek, namuslu kadınlara iftira etmek gibi suçlarla ilgili şahadettir. Bu cezalara fıkıh ilminde “had” adı verilmektedir. Bu gibi suçların sübutunda da iki erkeğin şahadetleri şarttır. Bu konularda da kadınların şahadeti söz konusu değildir.

3. Malî hakların ispatı hususundaki şahadet. Mesela: Alış-veriş, ticaret, borç vb. malî konular ile ilgili şahadettir. Bunlarda iki erkek veya bir erkek ile iki kadının şahadeti makbuldür, geçerlidir.

4. Çok kere erkeklerin muttali olamayacağı (bilemeyeceği) konulardaki şahadettir. Doğum, süt emmek veya emzirmek, bekâret v.b. konular ile ilgili şahadetlerdir. Bu durumlarda kadınların şahadetleri makbuldür. Yerine göre bir kadının şahadeti bile geçerlidir, kabul edilir. Geniş bilgi için fıkıh kitaplarına bakılması gerekir.

-Hadis-i şerifte:

“Beyyine (şahadet) davacı üzerinedir. Yemin de davalı üzerine terettüp eder”

buyurulmuştur. Şer’i şerif beyyineyi davacının hücceti kılmıştır. Davacı, hüccetini (kesin delilini) ikame edince hak sahibi olduğunu ispat etmiş olur. Keza yemini de davalının hücceti kılmıştır. Davalı, yeri gelince yemin

ederse kendisi aleyhinde dava edilen husustan beri olur. Delil kimi doğru-
luyor, tasdik ediyorsa (ister davacı lehine olsun, ister davalı lehine) hâkim,
ona uygun hüküm vermekle yükümlüdür. Nitekim Resul-i Ekrem Efendi-
miz, davacıya:

“İki şahit getir, yoksa davalının yemin etmesi gerekiyor,”

buyurmuşlardır.

Burada şu hususun bilinmesi gerekir. Davacı gizli olan (zahirde bilinme-
yen) bir hususu iddia ediyor. Bunun için en güçlü bir delil ortaya koyması,
doğru iddiada bulunduğunu, ispat etmesi zorunludur. Beyyine ise kuvvetli
bir hüccettir. Zira tarafsız olan şahitlerin beyanıdır (açıklamasıdır). Onların
ise hiçbir tarafa (davalı ve davacıya) husumetleri yoktur. Bunun için davacı
tarafından hüccet getirilmesi zaruridir. Yemin ise beyyineye göre daha az
kuvvetlidir; çünkü iki hasımdan birinin sözüdür. Tarafsız olan şahitlerin
sözleri ise daha kuvvetli delildir. Davalı zahir halin devamını istemiş ol-
duğundan daha az kuvvetli olan delil de onun tarafından ortaya konulması
gereklidir.

Davacının delilinin önceliği vardır. Davalının hücceti ise sonra gelir.
Önce davacı beyyinesini getirmekle yükümlüdür. Davacı, davasının delili-
ni ortaya koymaktan (mesela şahitlerini getirmekten) aciz kalırsa bu takdir-
de hâkim davalıya yemin verdirir. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.v.) davacıya
beyyine sormuştur. O da olmadığını söyleyince: “Senin için davalının ye-
min etmesi vardır” buyurmuştur.

Buharî ve Müslim’de Ümmü Selemeden rivayetle gelen -Allah ondan
razı olsun- bir hadis-i şerifte Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyur-
muşlardır:

**“Ben ancak bir beşerim. Siz davacı ve davalı olarak bana gelirsiniz.
Kimileriniz, bazılarınızdan, delilleri ile daha açık beyanda bulunur.
Ben de dinlediğime göre ona (lehine) hüküm veririm. Ben dinlediğime
göre verdiğim hükümde, kardeşinin hakkını ona (lehine hüküm verdi-
ğim kimseye vermiş isem) onu almasın; çünkü o ateşten bir parçadır...”**²³⁹

Hakimin hükmü aslında haram olan bir şeyi, helal kılmaz. Hâkim, bir
davada ortaya konan zahiri hüccetlere, delillere göre hüküm vermek duru-

239 Buharî, «Şahadat» bölümü, 5/212, Müslim, «Ekdiye» bölümü, no: 1713. Muvatta, «Ekdiye» bölümü, 2/719, Ebu Davud, «Ekdiye» bölümü, no: 3583, Nesai, «Kuzat» bölümü, 8/232.

mundadır. Bir davanın hakikatinin ne olduğunu hâkim bilmiş olsa da davacı veya davalı tarafından ortaya konan delillere uymakla yükümlüdür. Zahirî durum hâkimin dava hakkında bildiklerine uymasa da hâkim, delillere uymak zorundadır. Bilinmesi gereken şudur: Kişi fetvayı kendi vicdanına sormalıdır. Başkaları kendisine fetva vermiş olsalar bile. Zira bir kimse karşı tarafın bilgisizliği veya hakkını müdafaadan aciz olduğu için haksız olan, kendisini haklı gösterip kardeşinin hakkını hâkimin kararı ile almış olsa da o, ateşten bir parça almış olur. Meali verilen hadis-i şerifte Resul-i Ekrem (s.a.v.) bu gerçeği İslâm ümmetine beyan buyurmuşlardır.

Diğer taraftan hâkim, bütün gücü ile hak ve adaleti gerçekleştirmeye çalıştığı halde içtihadında yanılmış olsa da yine ecir (manevî mükâfat) almış olur. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Hâkim, hüküm vermek üzere bütün gücü ile çalışır ve hükmünde isabet ederse ona iki ecir vardır. Hâkim, hak üzere hüküm vermek için bütün gücünü harcar, buna rağmen hata ederse ona bir ecir vardır.”²⁴⁰

Bütün mesele Allahüteâlâ'nın, insanlara bahşettiği hakları korumak, adaleti gerçekleştirmek ve haksızlıkları önlemektir. Gerçek niyet bu olunca hâkim, yanılabilir Allahüteâlâ'nın, yine de ona mükâfat ihsan edeceği beyan buyuruluyor. Ayrıca İslâm'da hâkimin helal ve haramı iyiden iyiye bilmesi ve gerektiğinde aslî kaynaklara yönelip araştırma yapması ve bu ilmi güce sahip bulunması da çok önemlidir. **“Edebu'l-kâdî”** nin İslâm hukukunda yeri ve önemi çok büyüktür. Abdül Vahid İbnü'l-Hümmam'ın **“Fethu'l-Kadir”** adlı eserindeki **“Edebu'l-kâdî”** bölümü bu hususta en mühim kaynaklardan biridir.

Diğer bir hadis-i şerif de meal olarak şöyledir:

“Hâkimler üçtür: Birincisi cennettir. İkinci ve üçüncüsü ise ateştedir. Cennette olan o kimsedir ki hakkı bilir ve hakka uygun hüküm verir. İkincisi, o kimsedir ki hakkı bilir; fakat hüküm vermekte haktan ayrılır; haksız hüküm verir. O, ateştedir. Üçüncüsü o kimsedir ki bilgisi olmadığı halde hüküm verir; bu kimse de ateştedir.”²⁴¹

İslâm şeriatında bir kimse, bilgisiz olduğu ve şer-i şerif ile ilgili ilmi yeteneği bulunmadığı halde kendi zannına göre hüküm verirse isabet etse

240 Buharî, «El' i'tisam bi'l kitabı ve's -Süne bölümü», 6/2676. no: Müslim, «Kitabü'l akdiye bölümü», Nevevî Şerhi, 6/12.

241 Ebu Davud, «Akâye bölümü», no: 3573.

bile günah kazanmış olur. Zira bir yerde isabet etse de birçok yerde haktan sapmış olur, hata eder.

Davalı, yeminden nükûl eder (cayar) ve yemin etmeyi kabul etmez ise o takdirde davacının lehine ve davalının aleyhine hâkim, hüküm vermek durumundadır.

Hâkim, davalıya yemin vermezden önce yeminin ne kadar önemli olduğunu hatırlatmalı, yerine göre Mushaf getirip Kur'an üzerine yemin verdirmelidir. Diğer din salıklarından ise Yahudi'ye Allahütealâ'nın Hz. Musa'ya indirdiği Tevrat'a, Hristiyan ise Allahütealâ'nın Hz. İsa'ya indirdiği İncil üzerine yemin ettirmesi hâkim için yerinde olur. Asıl mesele hak ve adaleti tecelli ettirmektir.

İslâmiyet'te kazânın esaslarından olan bu hadis-i şerif, insanların tek taraflı hüküm vermelerinin hak ve adaletten uzaklaşmak olduğunu da göstermektedir. Hadis-i şerif:

“Eğer insanlara kendi iddia ettikleri şeyler verilseydi bir kısım insanlar diğer bir kısım insanların mallarını ve kanlarını isterlerdi. Lakin beyyine iddia sahibi üzerinedir. Yemin ise inkâr edenin (davalının) üzerinedir” buyurulmuştur.

Bu hadis-i şerifte, İslâm ümmetine çok önemli ve çok büyük adalet esasları telkîn buyurulmuştur.

34. HADİS-İ ŞERİF

KÖTÜLÜĞÜ GİDERMEK İSLÂMÎ BİR FARİZADIR

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَ ذَلِكَ أَوْعَفُ الْإِيمَانِ." (رواه مسلم)²⁴²

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Said el-Hudrî -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Ben, Resulullah'tan (s.a.v.) dinledim, kendileri şöyle buyurdu:

"İçinizden her kim, bir kötülüğü (Masiyetin işlendiğini) görürse o kötülüğü eliyle değiştirsin; eğer (buna) gücü yetmezse dili ile gidermeye çalışsın. Buna da gücü yetmezse kalbi ile (o kötülüğü) gidermeye çalışsın. Bu (kalp ile inkâr) ise imanın en zayıf durumudur."

Bu hadis-i şerifi Müslim, Sahih'inde iman bölümünde "münkerden nehyetmek imandandır. M'arufu emretmek, münkerden nehyetmek her ikisi de vaciptir", başlığı altında ve 49 numara ile zikretmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Hadis-i şerifte geçen bazı kelimelerin izahı:

"Minküm": İçinizden, mükellef Müslümanlardan demektir. Ve bütün ümmetin hepsine hitaptır.

"Münker": Şer'i şerifin kabul etmediği, rıza göstermediği şeydir. Bu da ya haram olur veya mekruh olur. Marufun zıddıdır. Maruf, bilinen, şer'i şerifçe iyi sayılan şeydir.

“فَالْيَغْيِرُهُ”: “Fel yuğayyirhu” Onu gidersin, izale etsin, taate çevirsin.

“بِيَدِهِ” “biyedihi”: Eliyle değiştirsin, haksız haksızlıktan menetmek gibi.

“Fe bi lisanihi” : (Dili ve) sözleri ile menetsin.

“Fe bi kalbihi” : Kalbiyle ret ve inkâr etsin.

“Ad’afu’l-iman”: Bu ise imanın en zayıfıdır; semeresi en az olanıdır.

Hadis-i şerifte “münker” kelimesi zikredilmiştir. “Münker”, Cenab-ı Hakk’ın rızası olmayan sözler ve fiillerdir. Bunun içindir ki “münker”: Şer’-i şerifin kabul etmediği, beğenmediği şeydir. “Maruf” ise: Şer’-i şerifin, akl-ı selimin, razı olduğu, beğendiği kabul ettiği şeydir, diye tarif edilmiştir. Hadis-i şerifte: İçinizden her kim, bir “münker” görürse onu eli ile değiştirsin. Buna gücü yetmezse dili ile (güzel, ikna edici, aydınlatıcı sözlerle) değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbi ile değiştirsin. Yani kalbi o “münker”in olmasını istemesin, buyurulmuştur.

İyiliği emretmek, kötülüklerden alıkoymaya çalışmak, İslâmiyet’te bir farızdır. Bu farziyet Kitap ve Sünnet ile sabittir. Bu husus, bir nasihattir, din de nasihatle kaimdir. Hadis-i şerifte “değiştirsin” ifadesi ile beyan edilen emir, vücubu (farziyeti) ifade eder. Bütün İslâm âlimlerinin bunda ittifakı vardır.

İyiliği emredip kötülüklerden alıkoymak farızası, farz-ı kifayedir. Bir toplumda yeter derecedeki ehil insanlar, bu görevi yerine getirirse bu farz diğerlerinin üzerinden kalkar. Eğer toplumun hepsi mazeretsiz olarak bu farzı terk ederlerse hepsi günahkâr olurlar.

İyiliği emredip kötülüklerden menetmenin önemi:

Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

1- “İçinizden hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülüklerden men’eden (halkı önlemeye çalışan) bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşu erenler onlardır.”²⁴³

2- “Siz, insanların iyiliği için yaratılmış (ortaya çıkarılmış) en hayırlı bir ümmetsiniz; çünkü siz iyiliği emreder kötülükten men eder ve Allah’a inanırsınız.”²⁴⁴

243 Ali İmran Sûresi, ayet: 104.

244 Ali İmran Sûresi, ayet: 110.

3- “(Resulüm!) **Sen affı (kolaylık yolunu) tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir.**”²⁴⁵

Bu ayet-i kerimeler ve Kur'an'daki daha birçok ayetler, “iyiliği emredip kötülüklerden alıkoymanın müminler için ne kadar önemli bir görev olduğunu bildirmektedir. İnsanlığın kurtuluşunun da bu görevin yerine getirilmesine bağlı olduğu bilinmelidir. Yukarıda meali verilen hadis-i şerifin açıklamasında Şeyhül-İslâm İbn-i dakikil îyd (r.h.) şöyle diyor.”

Âlimler şöyle demişlerdir:

“İyiliği emredip kötülüklerden sakındırmak sadece görevli cemaatin (vazifelilerin) değil; aynı zamanda bütün müminlerin görevidir. Yeter ki yerine getirmek istediği görevin ehli olsun.”²⁴⁶

Bütün bu görevlerin, bilgi ile eğitim ve öğretim esaslarına uygun en güzel ve aydınlatıcı sözler ile olması gerekir. Sonuca ulaşılması bakımından böyle olduğu gibi Kur'anıkerim'de de böyle emredilmektedir. Hadis-i şerifte münkeri (kötülüğü), gidermenin her üç yolu da beyan buyurulmuştur. Nitekim bir ayet-i kerîme meal olarak şöyledir.

“Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel tarzda mücadele et...”²⁴⁷

Batılı, benimseyip o yola gidenlerle mücadelenin önemi:

Müslim'de mevcut bir hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Allahütealâ'nın benden önce herhangi bir ümmete gönderdiği her bir peygamberin, o ümmet içinden ashabı, muhlis yardımcıları olmuştur. Bu nezih insanlar, o peygamberin yolunu takip etmiş, emrine uymuşlardır; lakin onlardan sonra kötü halefler gelmiştir ve bu kötü halefler, yapmayacakları şeyleri söylüyor ve emrolunmadıkları şeyleri, yapıyorlardı. Her kim, bu kötü haleflere karşı eliyle mücahedede bulunursa o kimse, mümindir; diliyle mücahedede bulunursa o da mümin-dir. Ve yine kim, onlara karşı kalbiyle cihad ederse o da mümindir. Bu sayılanların ötesinde imandan hardal tanesi kadar bir şey yoktur.”²⁴⁸

245 Araf Sûresi, ayet: 199.

246 Şerhü'l Erbeîn, s.113.

247 Nahl Sûresi, ayet: 125.

248 Müslim, «İman» Bölümü, no: 50.

İnsanlık, bu arz üzerinde var olduğu zamandan beri hak ile batıl birbirleri ile mücadele halindedir. İnançlarda ve iman nurunda bir zayıflık olduğunda rahmeti her şeyi kucaklayan Allahüteâlâ, insanlığı bunalımdan kurtaracak ve iman nurunu yeniden parlatacak insanlar göndermiştir. Bu kutlu insanlar, iman nuru ile etrafı aydınlatmış, beşeriyeti huzura kavuşturmuşlardır.

Ne var ki batıl ehli olanlar, kendileri için fırsatlar zuhur edince arz üzerinde bozgunculuk yapmak üzere yine harekete geçmişlerdir.

Gönülleri iman nuru ile dolu olan insanlar, bunların kötülüklerini bertaraf etmek üzere elleriyle, dilleriyle yerine göre kalpleriyle onların kötülüklerini yok etmeye çalışmışlardır. Hak ile batılın bu çarpışması dünyanın sonuna kadar da sürüp gidecektir. Lakin iyi sonuç Allahüteâlâ'nın buyruklarına saygılı olanlarındır.

Münkeri gidermek İslâm ümmeti üzerine farzdır:

“Emr-i bi'l-maruf, nehy-i ani'l'münker” İslâm ümmeti üzerine farzdır. Kötülüğü men edip iyiliği telkin etmek, İslâm toplumunun görevidir. Hz. Ebu Bekir devlet başkanı seçildiği gün müminlere hitaben şöyle buyurdu:

“Sizin en iyiniz olmadığım halde üzerinize başkan seçilmiş bulunuyordum. İyi yaparsam bana yardım ediniz. Kötü yapar isem beni doğrultunuz. Ben, Allah'a itaat ettiğim sürece siz de bana itaat ediniz. Eğer Allah'a isyan edersem bana itaat etmeniz gerekmez.”

Böylece yöneten ile yönetilenlerin uymaları gereken en doğru ve en emin esası göstermiştir. Böyle olduğu sürece yönetenler de yönetilenler de huzur ve güven içinde olurlar. Bir toplumda yetki sahibi kimselerin; kötülükleri, zararları, (ilim ve adalet esasları uyarınca) önlemleri kendilerine görevidir. Bu böyle olduğu gibi toplumun da kesin olarak bilip gördüğü fenalıkları -kim tarafından yapılmış olursa olsun- önlemesi de toplum için farz olan çok önemli bir görevidir.

Bu görev, yapılmazsa kötülükler kökleşir, yaygın hale gelir. İsyanlar, bozulmalar artar. Faziletler kaybolur. Kötülükler iyiliklerin yerini alır; ıstıraplar, musibetler, kaçınılmaz olur. Şerler (münker olan şeyler), yangın gibidir; başladığı yerde söndürülmezse zararlar çok büyük olur.

Bir hadis-i şerif, meal olarak şöyledir:

“Allahütealâ’nın belirlediği sınırlara riayet edenler ile o sınırları tecavüz edenler, bir gemiye binmiş olan yolcular gibidir. Bu yolcular, kur’a ile gemideki yerlerini belirlemişlerdir. Bir kısmı geminin üst bölümlerine diğer bir kısmı da alt bölümlerine isabet etmiştir. Alt bölümlerde olanlar, su almak istediklerinde yukarı kısımda bulunanlara gelip su alırlar ve onlara şöyle derler: Eğer biz, kendi bulunduğumuz yerden gemiyi delip bir yer açar isek üst tarafta bulunan sizlere su almak için eziyet vermemiş oluruz. Üst bölümde bulunanlar, gemiyi delmek isteyen bu kimseleri, kendi hallerine terk ederlerse geminin delinmesi ile hepsi helâk olup giderler. Lakin üst bölümde olanlar, gemiyi delmek isteyenlerin ellerini tutar ve gemiyi delmelerine mani olurlarsa gemide olanların hepsi kurtulmuş olur.”²⁴⁹

Şu hususlar dikkat nazarına alınmalıdır:

Bir toplumda insanlar haksızlık yapanları, kötü iş işleyenleri, gördüklerinde bütün imkânları ile (hak ve adalet ölçüleri çerçevesinde) onları önlemeye çalışmaları gerekir. Bunu yapmazlarsa azap ve musibet umuma gelir.

Ayeti kerimede meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz. (Umuma sirayet eder). Biliniz ki Allah’ın azabı çok şiddetlidir.”²⁵⁰

Kötülükleri önlemeye çalışanlar ise toplumun zarar görmemesi için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu gibi insanlar, dünyada da ahirette de kurtuluşa ereceklerdir. Kur’anıkerim’de meal olarak:

“Ey iman edenler! Siz kendi nefislerinizi (kötülüklerden) koruyun. Siz doğru yolda olduğunuz sürece sapan kimse, size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah’adır”²⁵¹ buyurulmuştur.

Bilginler ve amirler:

İki sınıf insanın manevî ecri büyük olduğu gibi sorumlulukları, çok daha büyüktür. Bunlar: Bilginler ve yöneticilerdir. Bir toplumda bilginler ve amirler iyiliğin umum insanları kaplaması için bilgi, hak, merhamet ve adalet ölçüleri içerisinde söz birliği ile görevlerini yerine getirirlerse top-

249 Buharî, «Şirket» bölümü, 5/94, Tirmizî, «Fiten» bölümü, no: 2174.

250 Enfal Sûresi, ayet: 25.

251 Maide Sûresi, ayet: 105.

lumlar huzur bulur ve güven içinde olur. İyilikler yaygın hale gelir, kötülükler de yok olup gider.

Nitekim bir ayet-i kerimede meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Allah, kendi dinine yardım edenlere mutlaka yardım eder. Hiç şüphesiz Allah güçlüdür, mutlak galiptir. O kimseler ki kendilerine yeryüzünde iktidar verirse namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülüklerden men ederler. İşlerin sonu Allah’a varır.”²⁵²

Ancak bu iki sınıf insanlar, üzerlerine aldıkları bu büyük görevi, ihmal ederlerse omuzlarındaki manevî emaneti zayi etmiş olurlar. Zira ilim de yetki de manevî emanettir. Allahüteâlâ, bu imkânları bu iki zümreye insanları görüp gözetmeleri, onları zararlardan, kötülüklerden sakındırıp doğru yola iletmeleri için emanet olarak vermiştir. Emaneti zayi etmenin sonucu ise açıktır. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz. Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında büyük bir gazaba sebep olur.”²⁵³

İyiliklerin bütün müminler ile birlikte umum insanlığı kapsayacak şekilde yaygın hale getirilmesi ve kötülüklerin de kökünden temizlenip giderilmesi için yapılan hizmetlerdeki esas maksat, Allahüteâlâ’nın rızası ve O’na tazim (en büyük saygı) olmasıdır. Âlimler ve amirlerle birlikte her mümin bu yüksek bilince, sorumluluk duygusuna sahip olmak üzere kendisini hazırlamalıdır. Böyle olunca da her bir mümin, bütün halkın iyilik içinde bulunmalarını, müstakim olmalarını ister. Allahüteâlâ’ya itaatte bulunmayı benimser ve yerine getirir. Bu uğurda karşılaşacağı zorlukları sabırla, geniş kalplilikle, Allahüteâlâ’ya tam güven (tevekkül) ile aşar. Bu ise halis kulluk (ubudiyet) görevidir.

Âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) kavminin kendisine verdiği bunca eza karşısında, hatta mübarek yüzünü kana buladıkları bir sırada bile bir taraftan mübarek yüzünden kanı silerken diğer taraftan Cenab-ı Hak’a şöyle dua ediyordu:

“Allahım! Kavmimi, (milletimi) hak yola hidayet buyur. Onlar, bilmedikleri için böyle yapıyorlar.”²⁵⁴

252 Hac Süresi, ayet:40-41.

253 Saf Süresi, ayet: 2-3.

254 Tarihü'l-Hamis fî Ehvali Enfesi Nefis, 1/432.

Yine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Kişi, kendisi için sevip arzu ettiği iyiliği insanlar için de sevip arzu eder ise imanını kemale erdirmiş olur.”²⁵⁵

İmam Nevevi'nin hadis-i şerifle ilgili beyanı:

İmam Nevevî (r.h.), bu hadis-i şerifin açıklamasında özet olarak şöyle demiştir:

“Bu konu iyiliği emredip kötülüklerden nehyetmek” görevinin uzun zamandan beri birçoğu zayi edilmiştir. Bu zamanda ise ancak zahir (görünür) bir kısmı kalmıştır. Hâlbuki bu konu önemli bir konudur. Dinin temeli ve var olması, iyiliği emredip kötülüğü men etmek iledir. Zira kötülük çoğaldığında azap da umuma gelir. İyiye de kötü olana da bütün insanlara gelir. İnsanlar, haksızlık yapanın zulmünü önlemezlerse Allahütealâ, azabı onların bütününe verir. Nitekim ayet-i kerimde meal olarak:

“...Resulullah'ın emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.”²⁵⁶

Ahiret mutluluğu:

Allahütealâ'nın rızasını kazanmaya çalışan insanın, bu hususa (iyiliği emretme ve kötülüğü men etmeye) çok dikkat etmesi, önem vermesi gerekmektedir. Zira bunun faydası çok büyüktür; lakin günümüzde bu görevin büyük bir bölümü ihmal edilmektedir.

Bu çok değerli olan görevi uygulamaya çalışırken temiz ve halis niyetli olmalıdır. Kendisine fenalık yapanlardan asla çekinmemelidir. Zira iyiliği emredip kötülüğü önleyenin, mertebesi yüksektir. Allahütealâ, meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Elbette Allah, kendisine (dine) yardım edene yardım eder.”²⁵⁷

“Her kim Allah'a (O'nun emirlerine bağlanır) dayanır ise kesinlikle doğru yola iletilmiştir.”²⁵⁸

255 Buhârî, «Alametü'l iman» bölümü, 1/53, Müslim, «İman» bölümü, no: 45,

256 Nur Sûresi, ayet:63.

257 Hac Sûresi, ayet: 40.

258 Ali İmran Sûresi, ayet: 101.

“Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz.”²⁵⁹

“İnsanlar imtihandan geçirilmeden sadece iman ettik demeleri ile bırakılaverileceklerini mi sanırlar? And olsun ki biz, onlardan öncekileri de imtihandan geçirmiştir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır.”²⁶⁰

Bil ki mükâfatlar, zahmetler ölçüsündedir. Bir de kişinin, dostu veya sevdiği, hoşgörülü davrandığı, istediği makam ve mevkinin devamını beklediği durumları; “iyiliği emretme, kötülüğü önleme” görevini terk etmeye yol açmamalıdır. Dostluk ve sevgi, daha büyük hürmeti ve hakkı gerekli kılar. Kişinin sevdiği ve dostu olan kimsenin hakkı, daha da büyüktür. Böyle bir durumdaki kimseye güzel öğüt vermesi, onun ahiret mutluluğuna sebep olacak iyilikleri için yol göstermesi ve o kimseye zarar getirecek şeylerden onu beri kılması, dostluktur, sadakattir. Zira kişinin gerçek dostu ve seveni, onun ahiretini mamur eden ve bunun için çalışan kimsedir. Kendi dünyalığına zarar vermiş olsa da dostunun ahiretini kazandırandır. Kişinin düşmanı ise onun ahiretinin gitmesine veya noksanlaşmasına sebep olan kimsedir. İsterse dünyalık açısından ona çok yararlar, menfaatler sağlamış olsun.

Şeytan, bizim ahiretimizi mahvetmeye uğraştığı için bizim düşmanımız olmuştur. Hâlbuki peygamberler, müminlerin dostları ve velileridirler; çünkü peygamberler, müminlerin hidayetleri ve ahiret saadetine ermeleri için uğraşmışlar ve görevlerini yapmışlardır.

Kerim olan Allahütealâ’dan bizleri, dostlarımızı, diğer bütün Müslümanları, tevfiği ile rızasına mazhar buyurmasını dileriz. Ve yine cûd (kerem) ve rahmetini cümlemize şamil kılmasını O’ndan niyaz ederiz. Allah, her şeyi layıkıyla bilendir.

İyiliği emredip kötülüklerden alıkoymaya çalışan kimsenin rıfk ile (yumuşak) davranması yerinde olur. Böyle olması, istenilen sonuca erişilmesi için en uygun olanıdır. İmam Şafii (r.a.) demiştir ki:

Bir kimse, kardeşine (dostuna) sırren (güzel olarak) öğüt verirse ona nasihat etmiş ve onu güzelleştirmiş olur; lakin açıktan yani herkesin içeri-

259 Ankebut Sûresi, ayet:69.

260 Ankebut Sûresi, ayet, 2-3.

sinde iken öğütler vermeye kalkarsa kardeşini ayıplamış ve çirkinleştirmiş olur.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) bu sahih hadis-i şerifte:

“Kötülüğü görüp bilen kimse, onu eliyle değiştirsin. Buna muktedir olamazsa diliyle değiştirsin. Lisanı ile değiştirmeye gücü yetmez ise kalbi ile değiştirsin” buyurmuşlardır.

Bu son cümleinin manası, kalbi ile o çirkin işin (münkerin) olmasını istemesin demektir. Çünkü insanın gücü dâhilinde olan ancak kalbi ile o kötülüğü istememesidir.

Kadı İyaz merhum da: Değiştirme konusunda aslolan şudur:

“Kötülüğü, zararı (söz veya fiil) mümkün olan vechiyle gidermek, ortadan kaldırmaktır” demiştir.

Rabbimiz! Bize tarafından rahmet, işlerimizde kolaylıklar ihsan eyle ve bizi sıkıntılardan emin kıl.²⁶¹ Âmîn.

261 Müslim Şerhi Nevevî, c:2,s:20.

35. HADİS-İ ŞERİF

İSLÂM KARDEŞLİĞİ VE MÜSLÜMAN'IN HUKUKU

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا تَحَاسَدُوا ، وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا يَبِيعَ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَ كُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا، أَلْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ ، أَلْتَّقَوَى هَهُنَا - وَ يُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ- ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بِحَسْبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَ مَالُهُ وَ عِرْضُهُ ."
(رواه مسلم)²⁶²

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Birbirinize karşı haset etmeyiniz. Birbirinizi alışverişte aldatmayınız. Birbirinize karşı kin beslemeyiniz (gazap ve nefrete sebep olacak işler yapmayınız). Birbirinize (darılıp) sırt çevirmeyiniz. Biriniz, diğerinin alışverişini bozmasın. (Ey) Allah'ın kulları! Kardeşler olunuz. Zira Müslüman Müslüman'ın kardeşidir; kardeşine zulüm (haksızlık) etmez. Onu yardımsız (yalnız) bırakmaz, ona yalan söylemez (ve onu yalanlamaz). Onu küçümsemez, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sözün burasında mübarek göğüslerine işaret ederek üç defa : ‘Takva işte buradadır.’ Kişiye mümin kardeşini küçümsemesi, günah olarak yeter. Müslüman'ın her şeyi: Malı, canı, namus ve şerefi Müslüman'a haram kılınmıştır.” (Bunlar muhterem ve mukaddestir).

Bu hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Hadis-i şerifin önemi:

1) Bu hadis-i şerif, toplum hayatının temel umdelerini (dayanaklarını) ve bu umdeleri zaafa uğratacak sebepleri bildirmekte; ve bunları zayıflatacak kötü şeylerden sakınılmasını öğütlemektedir. Ayrıca toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın önemini, İslâm kardeşliğinin ne kadar önemli bir bağ olduğunu telkin etmekte, bütün müminlere bu husustaki görev ve sorumluluklarını özet olarak hatırlatmaktadır.

Hadis-i şerif, İslâm kardeşliğinin, bu sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın, bütün yönlerini kucaklamaktadır. Bunun toplumun bütün fertleri arasında yaşanır, gözle müşahade edilir bir gerçek olması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Sadece güzel ve özlü sözlerden ibaret kalan ve yaşama geçirilmeyen prensiplerin beklenen (istenilen) amaca ulaştırmayacağını da öğütlemektedir. Çok hükümler ihtiva eden bu hadis-i şerif, toplum için belirlenen yüksek gayeye erişmenin esaslarını bildirmekle beraber sosyal hayat için çok büyük faydalar, örnek kurallar ihtiva ettiği de görülmektedir.

Hadis-i şerifte geçen bazı kelimelerin dil bakımından manaları:

“**Lâ tehâsedû**”: Birbirinize haset etmeyiniz. Bir kısmınız diğerlerinin elindeki nimetin gitmesini istemesin.

“**Lâ tenâceşû**”: Birbirinizi aldatmayınız. Alışverişte birbirinizi zarara uğratmayınız.

“**La tebağadu**”: Birbirinize öfkelenmeyiniz. Birbirinize buğz ve nefret etmeye sebep olacak iş ve davranışlarda bulunmayınız.

“**Lâ tedâberû**”: Birbirinize arka çevirmeyiniz. Birbirinizi terk edip ilgilerinizi kesmeyiniz; düşmanlığa sebep olacak söz, iş ve davranışlarda bulunmayınız. Mümin, mümin kardeşini yarımsız bırakmasın. Ona gelecek eza ve zararı önlesin.

“**Lâ yekzibühü**”: Mümin, mümin kardeşini yalanlamaz. Ona gerçek dışı haber vermez.

“**Lâ yahkiruhu**”: Mümin, mümin kardeşini küçümsemez. Onu hakir görmez. Ona karşı büyüklük taslamaz.

Mümin kardeşini küçümsemek, şer (kötülük) olarak kişiye yeter. Yani böyle yapmak, en büyük kötülüklerdendir.

İbn-i Hacer el- Heytemî'nin sözleri:

İbn-i Hacer el-Heytemî bu hadis-i şerifle ilgili olarak şöyle demiştir.

“Bu hadis-i şerifin faydaları çoktur. Usul ve esaslara ait prensiplerin pek çoğuna işaret etmektedir. Manası üzerinde düşünülüp muhtevası iyiden iyiye anlaşıldığında hadis-i şerif, İslâm Dini'ne ait hükümlerin mantûk ve mefhum (söz ve kavram) olarak hepsini içermekte olduğu, doğrudan veya işaret olarak İslâm adabının tamamına şamil bulunduğu görülür.”

Haset kötü bir huydur:

2- Haset, beşer tabiatında var olan fena bir duygudur. Bir kimsenin nail olduğu nimetlerin o kimsenin elinden gitmesini istemektir. Bu ise fena bir huydur ve haramdır. Bu fena duygu Kitap ve Sünnet'te yerilmiştir. Nitekim ayeti kerimelerde meal olarak şöyle buyurulmuştur.

1) “Ehl-i kitaptan çoğu kimseler, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek isterler.”²⁶³

2) “Yoksa onlar Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar.”²⁶⁴

Bir başka hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Haset etmekten sakının. Ateş kuru odunu veya kuru otları nasıl yer ise haset de iyilikleri öylece yer bitirir.”²⁶⁵

Diğer bir hadis-i şerif de şu mealdedir:

“Sizden önceki ümmetlerde var olan hastalık size de sirayet eder. O hastalık, haset ve nefret (sevgisizlik) tir. Bağdâ (adı verilen bu nefret) tıraş eden bir hastalıktır. Saçları tıraş eden değil, dini tıraş edendir. Muhammed'in hayatı, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki siz birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olamazsınız. Bir şey var. Onu size bildireyim mi? Siz onu yaparsanız, birbirlerinizi seversiniz. Selamı aranızda yayınız.”²⁶⁶

263 Bakara Sûresi, ayet:109.

264 Nisa Sûresi, ayet:54.

265 Eb Davud, «Edeb» bölümü, no:4903.

266 Tirmizî, «Sıfat kıyame» bölümü, no: 2512.

Hasedin haram olmasının hikmeti:

Haset etmek (kıskançlık), Allahüteâlâ'nın hikmetine itirazdır. O'nun lütfundan insanlara verdiği nimetlere karşı gelmek, O'nun hikmetini bozmaya çalışmaktır. Onun içindir ki, arz üzerinde insanların en haksızı haset eden kimsedir, denilmiştir. Zira insan, kendisi için sevip istediği iyilikleri, kardeşi için de istemesi gerekirken o nimetlerin insanların elinden gitmesini istemektedir. Bu ise haksızlıktır, haramdır. Bir de gıpta vardır ki, bu Allahüteâlâ'nın başkalarına verdiği iyiliklerin, nimetlerin benzerlerinin kendine de Cenab-ı Hak tarafından ihsan edilmesini talep etmektir. Bu ise helaldir, yerinde dilektir. Mesela: Allahüteâlâ, bir insana ilim ihsan etmiştir. O kimse de ilmine uygun ameller yapmakta ilmin nurundan herkesin yararlanmasına çalışmaktadır. Veya helal yoldan servet, varlık ihsan etmiştir. Bu nimete nail olan kimse o nimeti, Cenab-ı Hakk'ın rızasını kazanmak niyeti ile yerinde, Allah yolunda harcamaktadır. Kişi, kendi kendine Allahüteâlâ bu insanlara ihsan buyurduğu faydalı ilim veyahut da helal malın benzerini bana da ihsan buyursa, ben de o kimseler gibi yerinde değerlendirip güzel amellerde bulunsaydım, işte bu gibi niyetler, temenniler gıptadır ve helaldir.

3- Hadis-i şerifte **“birbirinizi aldatmayınız”** buyurulmuştur. **“Lâ tenâceşû”** cümlesi **“neceş”** kökünden gelmektedir. Bir şeyi hile ile aldatmakla harekete geçirmek, almak kastı olmadığı halde satılacak bir malın alıcısı imiş gibi fiyatını artırmak manasında kullanılmaktadır.

Müminler, bundan nehyedilmiştir; çünkü **“neceş”** bir aldatma, bir hile ve hainliktir. Bunu yapan kimse ise Cenab-ı Hakk'a karşı isyan etmiş olur. Aldatmak da hile yapıp bir şeyin safiyetini bozup başkalarını yanıltmak da haramdır, dinimizde yasaklanmıştır. Nitekim hadis-i şerifte:

“Bizi aldatan kimse, bizden değildir.”²⁶⁷

Diğer bir hadis-i şerifte de:

“Aldatmak da hile yapmak da ateştedir”²⁶⁸ buyurulmuştur.

Genel olarak bu cümleden şu gerçekler öğrenilmiş oluyor:

Birbirinizi aldatmayınız. Muamelelerinizde hile yapmayınız. Birbirinizi zarara uğratmayınız. Kötü bir malı iyi ile karıştırıp insanları aldatmayınız. Hadis-i şerifte:

²⁶⁷ Müslim, «İman» bölümü, no: 101, Tirmizî, «Buyu» bölümü, no:1315, Ebu Davud, «İcare» bölümü, no: 3452. İbn-i Maceh, «Ticaret» bölümü, no: 2224.

²⁶⁸ Kenzü'l Ummal, 3/555, no: 7819.

“Müslüman’a zarar veren yahut da onu aldatan kimse Allahüteâlâ’nın rahmetinden uzaklaşmıştır”²⁶⁹ buyurulmuştur.

Bir edibin şu sözleri ne kadar güzeldir!

Dünyanın güven ve huzuru ancak din ilemdir. Din ise ancak üstün ahlakıdır. Hile ve aldatmak her ikisi de ateştedir. Zira hilekârlık da aldatmak da nifak ehlinin özelliklerindendir.

4- Hadis-i şerifte:

“Birbirinize düşmanlık (buğz) etmeyiniz” buyurulmuştur.

Yani düşmanlığa, nefrete sebep olacak söz, iş ve davranışlarda bulunmayınız. Sevgisizliğe, düşmanlık ve nefrete yol açacak şeylerden sakınınız. Birbirinize öfkelenmeyiniz. Manaları ifade buyurulmuştur. Sevgi ve nefret kalp işidir. İnsanın elinde değildir. Kişinin iradesinde olan, sevgisizlik ve nefrete sebep olacak söz, iş ve davranışlardan uzak durmasıdır. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), düşmanlık ve nefrete sebep olacak şeylerden Müslümanları men etmiştir. Müslüman ancak Cenab-ı Hakk’a düşmanlık edeni ve Allahüteâlâ’nın sevmediği şeyleri sevmez. Hevâî isteklerinin etkisinde kalmaz. Bilir ki Allahüteâlâ, müminleri birbirlerine kardeş yapmıştır. Böylece müminler birbirlerini Allah için, O’nun yolunda seven kardeşlerdir.

Hadis-i şerifte: **“Allah’a yemin ederim ki siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Ve birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız”²⁷⁰** buyurulmuştur.

Nefret ve düşmanlık ya her iki insan veya toplum yahut da tek taraftan olur. Bunlar yangın gibidir. Görüldüğü yerde iyiliklerle söndürülmelidir. Yerine dostluk, sevgi ikame edilmelidir. Bilinmelidir ki Allah’tan başkası için duyulan buğz (düşmanlık ve nefret) haramdır ve men edilmiştir. Kur’anikerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“Ey iman edenler! Benim de düşmanım sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyiniz.”²⁷¹

Hadis-i şerifte de: **“Kim sevdiğini Allah için sever, sevmediğini de Allah için sevmez; verdiğini Allah için verir, vermediğini de Allah için vermezse o kimse imanını kemale erdirmiştir”²⁷²** buyurulmuştur.

269 Tirmizi, «Kitabü'l Birr» bölümü, no: 1942.

270 Müslim, hadis-i şerif no:5369-.

271 Mümtahine Sûresi, ayet:1

272 Ebu Davud, «Sünnet» bölümü, no: 4681, Ahmed B. Hanbel Müsned, 3/438.

Yine bilinmelidir ki insanlar arasında düşmanlığa sebep olacak şeylerin hepsi, İslâmiyet'te yasaklanmıştır. Kumar, içki, gıybet, insanlar arasında laf taşımak, bozgunculuk v.b. kötülüklerin haram kılınmalarının bir hikmeti de bu gibi şeylerin insanlar arasında düşmanlıklara, nefrete yol açmaları, insanları Allahüteâlâ'yı anmaktan alıkoymalarıdır.

İslâmiyet'te aslolan sevgi ve ülfet (dostluklar) dır. Bunların değeri çok yüksektir. Bunlar Kur'anikerim'de ilahî nimetler olarak nitelendirilmiştir. Nitekim Kur'anikerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“...Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın. Parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetlerini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişiler idiniz de Allah gönüllerinizi birleştirmiş ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz.”²⁷³

Birbirinize darılıp arka çevirmeyiniz:

5- Müslümanların, (insanların) birbirlerine darılıp ilişkilerini kesmelerini, birbirlerini terk edip arka çevirmelerini İslâmiyet men etmiştir. Hadis-i şerifte:

“Bir Müslüman için, mümin kardeşini terk edip üç günden fazla dargın durması helal olmaz. Birbirleriyle karşılaştıklarında bu bir tarafta, diğeri başka tarafa yönelir. Hâlbuki her ikisinin en hayırlısı selamı ilk defa verenidir”²⁷⁴ buyurulmuştur.

Dünyevî maksatlar ile olan dargınlığın üç günden fazlası helal olmaz. Birbirine dargın bulunan Müslümanların aralarını bulup barıştırmak diğer Müslümanlar üzerine bir görevdir. Ve bu durum İslâmiyet'te sadakadan, en sevaplı ibadetlerden sayılmıştır. Ancak insanları hak yoldan saptırmaya çalışan kimselerden, ilgiyi kesmenin üç günden fazla olmasında sakınca yoktur. Yeter ki o gibi kimseleri uyarmak, yanlıştan kurtarmak niyeti ile olsun.

Bir de evladını ve eşini tedip (terbiye), onları iyi duruma kavuşturmak maksadıyla olursa kişinin üç günden fazla dargın kalmasına izn-i şer'î vardır. Benzer durumlar da aynı hükümlere tabidir.

Birbirinizin yapılmış alışverişini bozmayınız:

6- Yapılmış alış-verişi bozmak haramdır. İki taraf birbirleri ile anlaşmış, alım ve satımlarını kararlaştırmışlar ise arada gabin (bir aldatma) da yok ise bu bir akittir. Her iki tarafı da bağlar. Üçüncü bir şahsın böyle bir alışverişini

²⁷³ Al İmran Sûresi, ayet:103.

²⁷⁴ Buharî, «Edeb» bölümü, 10/403, Müslim, «Kitabü'l birr ve sıla» bölümü» no: 3559,

bozmaya çalışması haramdır. Bu hususta Müslüman veya gayrimüslim -kim olursa olsun- yapılan alışverişin sözleşmenin yerine getirilmesi gereklidir.

“Ey Allah’ın kulları kardeşler olunuz.”

7- Müminler aralarında kardeşlik duygularını güçlendirmek ve bu duyguyu bütün müminleri kapsayacak şekilde yaygınlaştırmaya çalışmak dinî bir vecibedir. Bu da ancak kıskançlığı, düşmanlığı, aldatmayı, insanların birbirleri ile ilgilerini kesmelerini ve bunların benzeri kötülükleri terk etmekle mümkün olur. Keza bunlardan uzak durmakla ve bir de sevgi şefkat ve iyiliklerde yardımlaşmakla, lütufkâr ve yumuşak davranmakla, insanlara karşı tertemiz kalbe sahip olmakla elde edilir.

Bütün Müslümanların, İslâm kardeşliği hukukunu daima gözetmeleri ve bu hakları yerine getirmeleri dinî, insanî bir görevdir. Birbirleri ile karşılaştıklarında selamlaşmak, hasta olunca ziyaret etmek, kederi olunca yanında ve yardımında bulunmak, davetine icabet etmek, yardım istediğinde yardım ve güzel telkinlerde bulunmak, aksırıp **El’hamdü li’llah** dediğinde hayır duada bulunmak, yerine göre bir araya geldiklerinde selam ile birlikte musafaha etmek (el sıkışmak) v.b. güzel davranışlar, İslâm kardeşliğinin icabıdır. Bütün müminler için bir görevdir. Bunlar sosyal yönden de önemlidir. Medenî olmanın, insanlığın gereğidir.

İnsanlar ile yakından ilgilenmek onlarla kardeşane dostluk kurmak, varsa sıkıntılarını gidermek, zorlukları birlikte aşmak, sevgi ve kardeşlik bağlarını daha da güçlendirmek insanlığın bir gereğidir.

“İnsan, kendine iyilik yapan kimsenin emrindedir” sözü daima dikkate alınmaya değer bir cümledir.

Diğer taraftan anlaşmazlığa, münaferete sebep olacak şeylerden: Söz iş ve davranışlardan şiddetle kaçınmak gerekir.

Hadis-i şerifte sayılan şu dört fena durum var ki bunlardan sakınmak dinî bir vecibe, insanî bir görevdir. Zira bu kötü davranışlar, İslâm kardeşliğini temelden sarsar.

Bunlar: Zulüm, (haksızlık yapmak) ihtiyaç anında kardeşini yarımsız bırakmak, ona yalan söylemek veya onu yalanlamak ve bir de Müslüman kardeşini hakir görmektir.

Bir Müslüman, kardeşlerine karşı bu kötülüklerden sakınması gerektiği

gibi kendisi için sevip arzu ettiği iyilikleri, kardeşi için de sevip arzu etmesi gerekir ki kâmil Müslümanlardan olsun. Herhangi bir insana gelecek zarar veya ezayı önlemeye çalışmak, insanî bir görevdir. İslâm ahlakının bir ica-bıdır. Hadis-i şerifte bu gerçekler telkin buyurulmuştur.

“Bir insanın mümin kardeşini hakir görmesi günah olarak (o kişiye) yeter” cümlesi ne büyük ve ne kadar üstün ahlakî bir düsturdur.

İnsanları küçümsemek (hakir görmek) insanlığa sığmaz. Allahütealâ, insanı yaratmış, rızkını vermiş, güzel bir şekilde halk etmiştir. Her insana olduğu gibi herhangi bir insana da göklerde ve yerde olan nimetlerini ikram etmiştir. Herhangi bir Müslüman’ı hakir görmek, Allahütealâ’nın değer verip yarattığı bir şeyi küçümsemek olur ki, bu büyük bir günahdır. Kaldı ki Müslüman, yaratılanı hoş görür Yaratıcı’dan ötürü.

Takvanın yeri kalptir:

8- Hadis-i şerifte beyan edildiği üzere Resul-i Ekrem Efendimiz mübarek göğsüne işaret ederek üç defa: **“Takva buradadır”** buyurmuşlardır. Takva: Dil bakımından bir şeyi korumak, ittika (bir şeyden korunmaktır).

Dinî terim olarak **takva**: Allah’a itaatle O’nun emirlerini yerine getirmek ve yasakladıklarını terk etmek suretiyle O’nun azabından korunmaya çalışmaktır. Takvanın yeri kalptir. Allahütealâ, insana takvası ve güzel itaati sebebiyle ikram ve ihsan eder. Kişinin şahsi malı ve mevkii itibarıyla değil. Resul-i Ekrem Efendimize: “İnsanların en değerlisi kimdir?” Diye sormuşlardır. Cevap olarak:

“İnsanların en kerimi (en değerli olanı) Allahütealâ’ya en çok saygılı olanıdır” buyurmuşlardır.

Kur’anıkerim’de de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Allah katında sizin en değerliniz, en ziyade takvaya sahip olanınızdır.”²⁷⁵

Hadis-i şerifte:

“Allahütealâ, sizin cisimlerinize, şekillerinize nazar etmez. O sizin kalplerinize nazar eder” buyurulmuştur.

Takva kalptedir. Onu Allah'tan başka kimse bilemez. O, kuluna takvasına göre mükâfat verir. Onun için bir insanın dış görünüşü iyi olsa da takva yönünden kalbi harap ise o kimse ziyandadır. Kalbi takva ile dolu olan kimselerin Allah katında değerleri çok yüksektir. Allahütealâ, takva sahibi insanları sever. Ve en güzel sonuç da takva sahibi olanlar içindir; çünkü takva, her iyiliği cem'eden (kendisinde toplayan) üstün bir meziyettir. Takva, İnsanı Allahütealâ'nın rızasından uzaklaştıracak her şeyi terk etmektir. Resul-i Ekrem Efendimiz hadis-i şeriflerinde bu hususu telkin buyurmuşlardır.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinin sonunda: **“Müslüman'ın Müslüman'a her şeyi, kanı, malı, ırzı ve namusu haramdır. Bunlar muhteremdir”** (dokunulmazdır) buyurmuşlardır.

Hadis-i şerifte beyan buyurulan, en mühim maksat da budur. Bütün insanlar, bu haklara sahip olarak dünyaya gelirler. Allah, mükerrem olarak yarattığı insanoğlunun her birine bu hakları bahşetmiştir. Ve bu haklar dokunulmazdır. İslâm toplumu bu temel haklar üzerine bina edilmiştir. İslâm toplumu emin, güvenilir bir toplumdur. Bu toplumda bütün fertler ve toplum güven içindedirler. Hiçbir fert diğerlerinin malı, canı ve namusu ve şerefine zarar veremez. Bilir ve inanır ki kendi hayatı, malı, namusu ve şerefi dokunulmaz olduğu gibi, bütün Müslümanların, hatta bütün insanların bu hakları mukaddestir, korunmuştur. Bu haklara veya bunlardan birine zarar veren kimse, her şeyden önce Cenab-ı Hakk'a isyan etmiş olur. İnsanlar hak ve hukukta bir tarağın dişleri gibi birbirlerine eşittirler.

Bu hadis-i şeriften özetle şu gerçekler öğrenilmiştir:

1. İslâmiyet; akide, ibadetler, güzel ve üstün ahlak, dürüst ve adil muameleler manzumesinin bütünüdür.
2. Kötü ahlakın ve insanları küçümsemenin İslâmiyet'te yeri yoktur.
3. İyi niyet ve güzel amel, öyle bir ölçüdür ki Allahütealâ, insanları niyet ve amellerine göre mükâfatlandıracağı gibi ve yine niyet ve amellerine göre cezalandıracaktır.

4. Takvanın değeri çok yüksektir.

“Allah katında insanların en kerimi, en ziyade takvaya sahip olanıdır.”

Sözü, ne kadar güzel bir sözdür.

Eğer huzurlu, rahat bir hayat yaşamak istersen; sakın haset etme, cimrilik yapma, bir de dünyaya haris olma.

36. HADİS-İ ŞERİF

İYİLİK ESASLARINI BİR ARAYA GETİREN TEMEL KAİDELER

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُزْبَةً مِنْ كُزْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُزْبَةً مِنْ كُزْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَ مَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسِّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، وَ اللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ ، وَ مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ . وَ مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ تَعَالَى ، يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَ يَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ ، إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ، وَ غَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ ، وَ حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ ، وَ ذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ ، وَ مَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ . " (رواه بهذا اللفظ مسلم)²⁷⁶

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Kim, herhangi bir müminin içinde bulunduğu dünya zorluklarından bir şiddeti (zorluğu) giderecek olursa, Allahütealâ, o kimsenin kıyamet gününde karşılaşacağı zorluklardan bir zorluğu giderir. Her kim, borcunu ödemekte zorluk içinde bulunan bir kimseye kolaylık gösterirse, Allahütealâ, o kimsenin dünya ve ahiretteki işlerini kolaylaştırır. Kim, bir Müslüman’ın kusurunu (ayıbını) örterse, Allahütealâ da onun hem dünya da ve hem de ahirette noksanlarını örter. Bir

kimse, kardeşinin yardımında bulunduğu sürece Allah da onun yardımında olur. Kim, bir yol takip eder de o yolda ilim elde etmeye çalışırsa Allahütealâ, o kişiye bu sebeple cennete giden yolu kolaylaştırır. Allahütealâ'nın, evleri (sayılan) mescitlerden herhangi bir evde bir toplum, bir araya gelip Kitabullah'ı (Kur'an'ı) okurlar, kendi aralarında karşılıklı olarak okuyup müzakerede bulunacak olurlarsa, onların üzerine sekînet (gönül huzuru ve rahatlığı) iner. Onları ilahî rahmet bürür, melekler onların çevresini kuşatır, Allah onları nezd-i ilahisinde bulunanlar arasında anar. Bir de her kimi yaptığı kusurlu işleri, kendisini geri bırakırsa, soyunun (nesebinin) üstün şerefi, o kimseyi yüceltmez. (Manevî) üstün derecelere ulaştırmaz.”

Hadis-i şerifi bu lafızlarla Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, İmam Müslim Sahih'inde “Kitabü'z - Zikir” Kur'an okumak ve zikir için bir araya gelmenin yüksek değeri bölümünde zikretmiştir. Bu hadis-i şerif, çok büyük ve önemli bir hadis-i şeriftir. İlimlerin, dinî esasların ve adabın pek çoğunu bir araya getirmiştir. Hadis-i şerifte dinî hükümlerin, faziletlerin temel prensipleri öğretilmiş; Müslümanların ihtiyaçlarını gidermenin, onlara bilgi vermenin, güzel öğütler ve malî yardımında bulunmanın üstün değeri bildirilmiştir.

1- Hadis-i şerifteki bazı kelimelerin dil bakımından manaları:

1- **“Tenfisü' l kürbe”**: Zorlukları, üzüntüleri gidermek, rahat nefes aldırmak, musibetten kurtarmak.

2- **“El Kürbe”**: Şiddetli üzüntü ve kedere sebep olan zorluk, musibet.

3- **“Yessere ala mu'sirin”**: Borç altında ezilen, borcunu ödemekten aciz kalan kimsenin yardımında olmak.

4- **“Yesserallahu aleyhi”**: Allah, yardım edenin işini kolaylaştırır.

5- **“Setere Müslimen”**: Müslüman'ın ayıplarını ve kusurlarını örttü.

6- **“Avnü'l abdi”**: Bir kimseye yardım etmek, ihtiyaçlarını gidermek, yardımında bulunmak.

7- **“Seleke tarikan”**: Bir yola gitmek, sebeplere başvurmak.

8- **“Yeltemisü fihî”**: O yolda talep etmek, araştırmak.

9- **“Kavm”**: En az üç kişi veya daha fazla insanlar topluluğu, çoğulu akvamdır.

10- **“Büyutullah”**: Mescitler, ilim tahsil edilecek ve ibadet yapılacak yerler.

11- **“Zekerhümullahu fimen indehu”**: Allahütealâ meleklerinin nez-dinde ve peygamberlerinin meclisinde o kimseleri anar. Mele-i a'lâ (en yüce meclis) de onları anar. Amellerini kabul eder, derecelerini yükseltir.

12- **“Sekine”**: Kalbe huzur, sükûn ve güven veren durum.

13- **“Ğaşıyehüm”**: Onları örter, tamamıyla kaplar.

14- **“Er –Rahmeh”**: Allahütealâ'nın lütuf ve ihsanı, rızası, ehil olana iyilik murat etmesi demektir.

15- **“Haffethüm”**: Her taraftan onları kuşatır, ihata eder.

2- Hadis-i şerifin, ifade ettiği engin anlam ve derin manalar:

Müslümanlar, bir vücudun azaları hükmündedirler:

Bütün Müslümanlar, gerçekte bir vücudun azaları gibidirler. Öyle olmaları, dinî bir vecibedir. İctimaî yönden yardımlaşmaları ve dayanışma halinde olmaları, din ve dünya bakımından zorunludur. Zira iman ve İslâm toplumunun bütün bireyleri, bir vücudun azaları mesabesindeirler. Öyle olmaları gerekir. Müminlerden her biri, diğerleri ile duygu ve düşünce birliği içinde bulunurlar. Onlardan her biri, diğerlerinin sevinçlerine de üzüntülerine de ortak olur. Müminler birbirlerinin üzüntülerini paylaşp azalttığı gibi, sevinçlerini de paylaşp çoğaltmış olurlar. Birine gelen musibet, fakru zaruret veya elem, hepsini üzer ve etkiler. Hadis-i şerifte:

“Müminlerin birbirlerini sevmeleri, birbirlerine şefkatli ve merhametli olmaları, birbirlerine karşı atıfetli bulunmaları, tek bir vücut gibidir ki vücudun organlarından biri rahatsız olunca diğer azaları, onun elemine iştirâk eder, ateş içinde olur ve uykusuz kalırlar”²⁷⁷ buyurulmuştur.

Herhangi bir Müslüman, bir musibete, sıkıntıya uğramış ise diğer Müslümanlar, o Müslüman'ın karşılaştığı zorluğu, elemi gidermeye, mümin kardeşlerini ıztıraptan kurtarmaya çalışırlar. Bilirler ki hadis-i şerifte:

“Müminlerin dertlerini kendisine mal etmeyen kimse, onlardan değildir”²⁷⁸ buyurulmuştur.

Dünya hayatı zorluklar ve üzüntülerle doludur. Müslüman bir kimsenin, zulme uğramış Müslüman kardeşini veya herhangi bir mazlumu, haksızlıktan kurtarmaya çalışması, onun için dinî ve vicdanî bir görevdir. Zira Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Ona haksızlık etmez. Onu yardımsız bırakmaz. Onu zalime teslim etmez. Nitekim hadis-i şerifte:

“Kardeşin zalim de olsa, zulme uğramış da olsa ona yardım et, buyurulmuştur. Bunun üzerine sahabeden bir şahıs: Ya Resulallah! Mazluma yardım ederim; lakin zalime nasıl yardım edebilirim? Demiştir. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz: Zalimi zulüm yapmaktan, haksızlıktan men edersen ona yardım etmiş olursun”²⁷⁹ buyurmuşlardır.

Dindar olduğundan, haksızlığa uğramış kimselere yardım etmek, haksızlara karşı masumların haklarını korumak da bir vecibedir. Kur'anıkerim'de de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Eğer onlar, dinde sizden yardım isterlerse onlara yardım etmeniz üzerinize bir görevdir.”²⁸⁰

Zulmün her çeşidini İslâmiyet, haram kılmıştır.

“Müslüman elinden ve dilinden başka insanların emin olduğu kimsedir” buyurulmuştur.

Diğer taraftan:

“Aç olanı doyurunuz; hasta olanı ziyaret ediniz (ilgileniniz); esir düşmüş olanı hürriyetine kavuşturunuz.”

Mealindeki hadis-i şerif müminlere bu görevlerini pek açık olarak bildirmektedir.

3- Karz-ı Hasen: (Güzellikle ödünç vermek)

İnsanlar dünya hayatında malî sıkıntılara uğrayabilirler, aslî ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz duruma düşebilirler. Böyle bir durumda bulunan kimselere yardım eden insanın, Allahüteâlâ yardımcısıdır. Zaruri ihtiyaçlarından

278 «Keşfü'l Hafa ve Müzîlül-ilbas», no: 2116.

279 Buhârî, 5/70, «Mezâlim» bölümü, Tirmizî no: 2256, «Fiten» bölümü.

280 Enfal Sûresi, ayet: 72.

dolayı borçlu düşmüş bir Müslüman'a yardım etmek, yerine göre ödünç vermek, doğrudan Allahütealâ'ya karz-ı hasende bulunmak demektir. Bunun manevî mükâfatının da en büyük derecede olacağı Kur'anıkerim'de bildirilmiştir. İnsanların zor durumda olmalarını fırsat bilen faizci toplumlar, başkalarının maruz kaldığı musibetleri kendileri için mutluluk sayan bedbaht insanlardır. Böyleleri, kendi yararları için insanları faiz ile veya daha başka bir vesile ile sömürmekte sakınca görmemiş olabilirler. Lakin İslâmiyet, faizi haram kıldığı gibi herhangi bir sebeple borçlu düşmüş insanları ezmeyi de haram kılmıştır. Ayrıca İslâmiyet borçluları borç yükünden kurtarmaya çalışmayı da Müslümanlar için manevî bir görev, bir ibadet saymıştır. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Namazı kılınız. Zekâtı veriniz. En güzel bir biçimde Allah'a ikrazda bulununuz. Kendiniz için önceden ne gibi iyilikler yapmış iseniz karşılığını Allah katında daha iyi ve daha büyük mükâfat olarak bulacaksınız.”²⁸¹

“Allah, borçlu kimseyi borcundan kurtarmak üzere ödünç verenin ecrini kat kat artıracaktır.”²⁸²

Müslüman bir toplumun en mütekâmil, en olgun bir toplum olması gerekir. Müslümanlar, ihtiyaçlı veya borçlu düşen kimselere yardım etmek veya yeterince karz-ı hasen (ödünç vermek) suretiyle sosyal yönden en medenî ve örnek bir cemiyet hayatını gerçekleştirmiş olurlar. Borç alan kimse de helal yoldan kazanç sağlayarak, borcunu ödemenin öncelikli bir “farz-ı ayn” olduğunu bilmesi ve bir an önce bu görevi yerine getirmesi gerekir. İslâm Dini'nde bu hususlar o kadar önemlidir ki ihtiyaçlı olanlara borç vermek, başkalarına sadaka vermekten daha faziletli sayılmıştır; zira sadaka isteyen, belki de bir miktar malı olabilir; lakin borçlu olan kimse, ihtiyacından dolayı ödünç istemek zorunda kalmıştır.

Hadis-i şerifte:

“Bir sadakaya en az on misli ile mükâfat verileceği; lakin borçlu kimseye ödünç verip onu borç yükünden kurtaran kimseye on sekiz kat ecir verileceği,” bildirilmiştir.

Ayrıca Kur'anıkerim'de meal olarak:

²⁸¹ Müzzemmil Sûresi, ayet: 20.

²⁸² Bakara Sûresi, ayet: 245.

“Borçlu kimse, zorluk içinde bulunuyor ise (genişliğe erişinceye kadar) ona mühlet vermek gerekir. Bunu (alacağınızı) sadakaya saymak -bilerseniz- sizin için daha iyidir” buyurulmuştur.²⁸³

Bu bakımdan alacak sahibinin, borçlunun borcunu ödeyebileceği genişliğe erişinceye kadar ona kolaylık göstermesi dinî bir vecibedir. (dinî bir görevdir). İkinci bir husus da alacak sahibi alacağının tamamını veya bir kısmını bağışlarsa bu da bir sadakadır, dinen “mendup” sayılan güzel bir ameldir.

Nitekim hadis-i şerifte:

“Kim, borcunu ödemekten aciz kalan (darlık içindeki) borçlusuna mühlet verir yahut da alacağını bağışlarsa Allahütealâ, o kimseyi arşın gölgesinde gölgelendirir. Kim dualarının makbul olmasını ve zorluklardan kurtulmak isterse borcunu ödemekten aciz kalan kimseyi o darlıktan kurtarsın,”²⁸⁴ buyurulmuştur.

Bir de Müslüman’ın kusurlarını örtmek vardır ki bu durum, erdem sahibi insanlar için dinî, ahlakî bir görevdir. İnsanların eksiklerini, kusurlarını araştıran ve bunları insanlar arasında yaymaya çalışan kimseleri -evlerinin içinde olsalar dahi- Allahütealâ rüsvay eder. İnsanlar ve özellikle müminler arasında kusurların ve çirkinliklerin olmasını ve yayılmasını isteyen kimseler, Kur’anıkerim’de yerilmiştir. Öyleleri için dünya ve ahirette elem verici azap olduğu bildirilmiştir.

Müslüman bir kimse, Cenab-ı Hakk’ın Settârü’l-uyûb (kullarının ayıplarını pek çok örten) olduğunu daima hatırlar. Gücü yettiği ölçüde mümin kardeşinin -varsa- kusurlarını örter. Yeter ki bir başkasının veya toplumun hakkı zayi edilmesin. Zira hak, her yerde haktır. Daima gözetilmesi ve korunması mümin için bir görevdir. Ancak münker (dinen, aklen kötü olduğu bilinen) bir işe teşebbüs ediliyorsa onu önlemek de görevdir.

4- İnsanların yardımında olan kimsenin, Allahütealâ yardımcısıdır:

Toplum fertleri, birbirleri ile iyiliklerde yardımlaşma ve dayanışma halinde oldukları sürece güçlüdür, huzur ve güven içindedirler. Böyle bir toplum tek bir vücut gibidir. Böyle olunca da toplumun bütün fertleri mutlu bir yaşam içinde olurlar, huzur barış ve güven içinde yaşayışları ile başka toplumlara sosyal bakımdan da örnek olurlar.

283 Bakara Sûresi, ayet: 280.

284 Müslim, «Müsakat» bölümü, no: 2543.

İslâmiyet bütün insanları, güven ve barış içinde yaşamaları için birbirleri ile iyiliklerde yardımlaşmaya, haklara saygılı olmaya çağırmaktadır. Kur'anıkerim, bütün müminlere bu hayat verici prensiplere uymalarını emretmektedir. Hz. Peygamber'in mübarek sünneti, İslâm toplumuna bu nurlu yolu göstermektedir. Kur'anıkerim'de meal olarak:

“İyilik ve takva üzerinde birbirinizle yardımlaşın. Günah iş ve düşmanlıkta yardımlaşmayın,”²⁸⁵ buyurulmuştur.

Hadis-i şerifte müminler bir binanın tuğlalarına benzetilmiş ve şöyle buyurulmuştur.

“Bir mümin diğer bir mümin kardeşi için bir binanın eczası gibidir. Binanın tuğlaları birbirine bağlanıp binayı vücuda getirdikleri gibi, müminler de birbirleri ile dayanışma halinde olup bir bütün teşkil ederler.”²⁸⁶

İslâmiyet'te toplum fertlerinin birbirleri ile yardımlaşmaları, namaz, oruç ve sadaka gibi ibadetlerden sayılmıştır. Hadis-i şerifte:

“Bir insana vasıtasına binmesi için yardım etmen yahut da eşyasını vasıtasına yüklemiş olman, senin için bir sadakadır” buyurulmuştur.

“Bir kul kardeşinin yardımında olduğu sürece Allahütealâ da onun yardımında olur”

buyurulmakla bütün insanlara, özellikle müminlere ictimaî (sosyal) yardımlaşmanın en güzel yolu gösterilmiştir. Her hususta olduğu gibi bu hususta da Resul-i Ekrem Efendimiz ve O'nun yetiştirdiği ashâbı bize en güzel örnek olmuşlardır.

İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği bir haberde Habbab b. El-Eret'in kızı şöyle demiştir:

“Resul-i Ekrem (s.a.v.) bir birlik ile babam Habbab'ı bir sefere göndermişti. Resul-i Ekrem (s.a.v.) her gün belli zamanda bize gelirdi. Hatta keçimizi kendi eliyle bizde mevcut bir kaba sağıyordu. Her defasında kap sütle dolup taşıyordu. Babam seferden geldikten sonra aynı kaba kendisi sağıyordu. Sağılan süt, önceki durumuna gelmişti. Sütün kabı dolup taşmıyordu.”

285 Maide Sûresi, ayet: 2.

286 Buhârî, «Zekât» bölümü, 5/399, Müslim, «Zekât» bölümü, no: 1023, Ebu Davud, «Zekât» bölümü, no: 1684.

Önemli olan husus, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) görevle görevlendirdiği kimsenin aile fertleri ile o şahıs seferden dönünceye kadar ilgilenmesi, yardımda bulunması, ashabına ve bütün müminlere yardımlaşmada örnek olmasıdır.

Ashab-ı kiram da Resul-i Ekrem Efendimizi kendilerine örnek almışlar ve bizlere örnek olmuşlardır.

Hz. Ebu Bekir kendi mahallesinde erkekleri bulunmayan ailelere yardım eder, onların koyunlarını sağardı. Devlet başkanı seçildikten sonra mahalledeki bir kızcağız: “Ebu Bekir bu görevde olduğu için artık koyunlarımızı sağamaz demiş” bu sözü Hz. Ebu Bekir (r.a.) duyunca: “Ümit ederim içinde bulunduğum bu yeni durum, önceden yaptığım görevlerime engel olmayacaktır” demiştir. Hz. Ömer devlet başkanı iken geceleri dul kadınların evlerine su taşıyordu. Bir gece Talha b. Ubeydullah adındaki sahabe (r.a.) Ömer’in bir kadının evine girdiğini görmüş ve ertesi gün Talha (r.a.) o kadının evine gitmiş bir de ne görsün evde yaşlı, kötürüm ve âmâ bir kadıncağız var. Talha yaşlı kadına sormuş: “Gece gelen adam ne yapıyordu?” Kadıncağız: “Şu kadar zamandan beri o zat geliyor. Benim yapılması gereken işlerimi yapıyor; sıkıntılarımı gideriyor” cevabını vermiş. Bunun üzerine Talha (r.a.) çok üzülmüş. Kendi kendisine ey Talha! Sen Ömer’in kusurlarını araştırıyorsun öyle mi? Diyerek kendi kendini azarlamıştır.

5- Bilginin yüksek değeri:

İlim bir nur, insanlığın yolunu aydınlatan ilahî bir ışıktır. İlim yolu Allahüteâlâ’nın rızasına ve ebedi mutluluğa (cennete) giden yoldur. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Allah katında kurtuluşa erişmenin temel şartı, İslâm’dır.”

“Kim iyi işleri yaparak kendini Allah’a teslim ederse gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Bütün işler Allah’ın huzuruna varacaktır.”²⁸⁷

“İman edip güzel ameller işleyenler, işte onlar yaratılmışların en hayırlısıdır.”²⁸⁸

İslâm, bilerek ve içtenlikle inanarak Allahüteâlâ’nın emrine teslim olmaktır. Diğer bir yönü ile de İslâm, barış ve güven içinde selamete er-

287 Lokman Sûresi, ayet:22.

288 Beyyine Sûresi, ayet:7.

mektir. İslâm'ın var olması ve devamı ancak ilim ile olduğu gibi, insanın Allahütealâ'yı bilmesi ve O'nun rızasına ermesi de ancak ilimledir. Görüldüğü üzere hadis-i şerifte:

“Kim bir yola girer ve o yolda ilim talep ve tahsil ederse Allahütealâ, ilim sebebiyle o kimseye cennetin yolunu kolaylaştırır” buyurulmuştur.

İçtenlikle bilgi tahsili yoluna giren ve o yoldan ayrılmayan amacına ulaşır. Bilgi tahsil etmenin yolunu açan kimse cennete giden yolu açmış demektir. Gerçek bilginin değeri çok yüksektir. Peygamberlerin derecelerine en yakın mertebe ilim sahibi olan kimselerin (alimlerin) yüksek mertebeleridir. Hadis-i şerifte:

“Peygamberler ne altın ve ne de gümüş miras bırakmamışlardır. Onlar, ilmi miras bırakmışlardır. Kim, ilim mirasını alırsa bol nasip almış olur.”²⁸⁹

Resul-i Ekrem Efendimize ilk vahiy:

“Oku! Rabb'inin adı ile... “

Başlamış olması ne kadar büyük anlam taşımaktadır. Hz. Peygamber'e ilk olarak indirilen (vahyedilen) beş ayet-i kerime meal olarak şöyledir:

“Oku! Yaratan Rabbinin adı ile. O insanı alakadan (aşılanmış yumurtadan) yarattı. Oku! Rabbin en büyük kerem sahibidir ki O, kalem ile (yazmayı) öğretendir. İnsana bilmediklerini O öğretti.”²⁹⁰

Resul-i Ekrem Efendimize Cenab-ı Hak tarafından öncekilerin ve sonrakilerin ilimleri verildiği halde Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Resulüm! De ki Rabbim! Benim ilmimi artır.”²⁹¹ buyurulmuştur.

Bütün gerçekler ilimle bilinir, tanınır. İnsan kendi değerini de varlık âlemini, ondaki sırları ve güzellikleri de ancak bilgi ile idrâk eder. İnsan, kendisini ve evreni; kendi öz varlığında ve evrendeki bedii güzellikleri (inceciklikleri) bilip kavradığı ölçüde bunları var eden, yaratıp yöneten Rabbin bilir ve buyruğuna teslim olur.

²⁸⁹ Ebu Davud, «İlim» bölümü, no:3641, Tirmizî, «İlim» bölümü, no: 2683.

²⁹⁰ Alak Sûresi, ayet: 1-5.

²⁹¹ Taha Sûresi, ayet:114.

Bilgilerin en üstünü ise Allahütealâ'yı tanıtan, bildiren bilgidir. Bu bilginin üstünde bir irfan ve bir bilgi yoktur. Allahütealâ'yı bilmek, O'na iman etmek de ilimle olur. Kur'anıkerim'de mealen şöyle buyurulmuştur:

“Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur.”²⁹²

Allahütealâ'yı bilmek, O'nun rızasına erişmek, büyük hesap gününde ebedi kurtuluşa ermek de ancak ilimledir. Allahütealâ, peygamberlerini ilim nuru ile göndermiş, kitaplarını ilim ile indirmiştir. Allah, peygamberleri ve onlara indirdiği kitapları ile bütün beşeriyete dosdoğru olan yolu (sıratı müstakimi) göstermiştir. İnsanlar, cehaletin karanlıklarından, tereddütlerin, şüphelerin ve vehimlerin ıstırabından yakîne dayanan ilmin nuru ile kurtulurlar. İç huzura, güvene ve aydınlığa kavuşabilirler. Yeter ki o ilim faydalı ilim olsun.

Bunun içindir ki:

“İlim tahsil etmek, (kadın erkek) her Müslüman üzerine farzdır”²⁹³ buyurulmuştur.

Bu farıza da biri “farz-ı ayn”, diğeri “farz-ı kifaye” olmak üzere iki derecelidir. Birincisi “farz-ı ayn” dır ki her Müslüman'ın “zarurat-ı diniye” adı verilen bilgileri tahsil etmesi zorunludur. Mümin bir insan, zaruri olan bu bilgileri tahsil ettiği takdirde akidesi temiz ve sağlam; ibadetleri sağlıklı, sahih; bütün muameleleri dürüst ve hakkaniyetli ve Allahütealâ'nın buyruğuna uygun olur, o iyi ahlakı ile de insanların güvenini kazanır.

İkincisi “farz-ı kifaye” olan ilimlerdir ki bu da bütün Müslümanlar üzerine farzdır. Ancak Müslümanlardan bir bölümü, bu ilimleri tahsil ederlerse bu ilimleri tahsil edemeyenlerin ve bütün müminlerin üzerinden bu farziyet kalkmış olur. Ancak bu ilimler ihmal edilirse bütün Müslümanlar sorumlu olurlar.

Başta şer'î ilimler olmak üzere Müslümanların ihtiyacı olan bütün ilimleri tahsil etmek, o ilimlerde uzmanlaşmak, toplumun varlığını, hak ve adaleti korumak için zaruridir. En çetin şartlar altında dahi öncelikle dinî ilimler olmak üzere ihtiyaç olan bütün ilimleri tahsil edip öğretecek, bütün topluma ışık tutacak bilginlerin bulunması, yetiştirilmesi zorunludur. Kur'anıkerim müminleri bu esasa çağırmakta, Resul-i Ekrem Efendimizin sünneti de bütün insanlığa ve özellikle müminlere bu yolu göstermektedir. Gerçek bilgin de ilim ile ameli birleştiren, bilgisi ve uygulamaları ile insanlığa ışık tutan kimselerdir.

292 Muhammed Sûresi, ayet: 19.

293 İbn-i Maceh, Mukaddime, no: 224, Mişkâtü'l Mesabih, 1/76, no: 218/21,

Hadis-i şerifte:

“Herhangi bir kavim (cemaat) Allahütealâ’nın evleri sayılan mes-citlerinden bir evde toplanıp Allah’ın kitabını okurlar, kendi aralarında karşılıklı olarak okuyup müzakerede bulunacak olurlarsa onların üzerine sekînet, gönül huzuru iner. Onları her taraftan ilahî rahmet bürür. Melekler, onların çevresini kuşatır. Allah, onları nezd-i ilahisinin de olan kimseler (peygamberler, siddıklar) içinde anar”²⁹⁴ buyurulmuştur.

Bu hadis-i şerifte insanların, Kur’an okumak, Kur’an’ın manasını anlamak, onun ihtiva ettiği ilimleri öğrenmek üzere mescitler veya benzeri nezih yerlerde (okul, kütüphane, ilim tahsiline imkân verecek her yerde) bir araya gelip müzakerede bulunmak, Cenab-ı Hakk’ın rızasını kazanmak için en üstün vesilelerden biri olduğu beyan buyurulmuştur.

Böyle güzel görevleri yapanlar, manevî yönden huzur ve güvene erecekleri, Allahütealâ’nın rahmetinin her taraftan onları kaplayacağı, O’nun rızasına nail olacakları; onların bu güzel durumlarını müşahade etmek ve onlardan hoşnut oldukları için zikir meclislerini arayan melekler, bir rahmet ve bereketle onları ihate edecekleri ve bunların hepsinin üstünde Allahütealâ, o kimseleri, mukarrabin melekleri, peygamberleri, salihler ve şehitler nezdinde anacağı beyan buyurulmuştur. Bu ise bu insanlar için en büyük mazhariyet ve en büyük müjdedir. Kur’an okumak en güzel zikirdir. Kur’an’ın manasını anlamaya çalışmak, ondaki hikmetleri, bilgileri öğrenmek, en emin ve üstün bilgidir ve en büyük derecede bir ibadettir; çünkü Kur’an, Allah kelamıdır. O, Allahütealâ’ya her şeyden (gökler ve yer ve bu ikisi arasında bulunan her şeyden) daha çok sevgilidir. En güzel ve en hayırlı zikir, Kur’an’ı okumak, manasını anlamak, onun ahkâmına uygun uygulamada bulunmaktır. Bunun içindir ki bir hadis-i şerifte:

“Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenip onu (başkalarına) da öğreteninizdir”²⁹⁵ buyurulmuştur.

Kur’an, ilim ve hikmet hazinesidir. En güzel öğütler, en temiz ve en üstün ahlak ve yaşam prensiplerini havidir. Kur’an bütün insanlığa, âlemlere Allahütealâ’nın bir rahmeti, bir öğüdü ve bir hatırlatmasıdır. Allah Kur’anıkerim’i son peygamberi Hz. Muhammed’e indirmiştir. Bu kitap bütün ilahî kitapların kendisinde özetlendiği son kitaptır. Ve Allahütealâ’nın

294 Müslim Şerhi Nevevî, 9/19, no: 2699, Tirmizî, no: 3376.

295 Buhârî, «Fezailü'l Kur'an» bölümü, 9/66, Tirmizî, «Sevabü'l Kur'an» bölümü, no: 2909, Ebu Davud, «Salat» bölümü, no: 1452.

şer-i şerifi, Müslüman'ın görevleri (yapacağı veya kaçınacağı vazifeleri) onda en açık ve en belîğ bir üslup ile bildirilmiştir.

Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Resulüm! İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana zikri (bu Kur'an'ı) indirdik.”²⁹⁶

“Onun (peygamberin) getirip bildirdiği (kitap) Allah'tan gelen bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.”²⁹⁷

“İşte bu Kur'an, bir öğüttür. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır.”²⁹⁸

“And olsun, biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu ?”²⁹⁹

“Şüphesiz bu Kur'an, en doğru (ve en emin) yola iletir. İyi işlerde bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.”³⁰⁰

Herkesin yaptığı güzel işlere göre derecesi vardır:

6- En mühim konu, kişinin kendisinin kâmil iman ve salih amel sahibi olmasıdır. Zira Kur'anıkerim'de mealen şöyle buyurulmuştur:

“İnsan için kendi sa'yü gayretinin (çalışmasının) karşılığı vardır. İnsan çalışıp kazandığının karşılığını mutlaka görecek.”³⁰¹

“Bir baksana! Yer uyanık, gökler uyanıktır.

Yer, gök uyanık iken uyumak masharalıktır.”

Sözü yerindedir.

Şerefli ve nezih bir aileye mensup olan kimse, onlar gibi ilmî, ahlakî üstünlükler kazanmalıdır. Bilgi ve takvası; kâmil iman ve salih amelleri ile iyilerin safında yer almalıdır. Kişi, kötü işler yaparsa bu kötü işleri (seyyi-atı) ve ataleti onu geri bırakır. Ailesinin, soyunun şerefi onu ileri götürmez. Bunun içindir ki hadis-i şerifte:

296 Nahl Sûresi, ayet:44.

297 Yasin Sûresi, ayet:69.

298 Sad Sûresi, ayet:49.

299 Kamer Sûresi, ayet:22.

300 İsra Sûresi, ayet 9.

301 Necm Sûresi, ayet: 40- 41.

“Her kimi, yaptığı kötü ameli geri bırakırsa, soyunun şerefi o kimseyi yüceltmez,”³⁰² buyurulmuştur.

Bir edibimiz:

“Hüneri olmayana faydası yok nesebin.

Etmez evlada sirayet şerefi ceddü ebin.”

Sözleri ile bu gerçeğe işaret etmiştir.

Kişiyi, yaptığı güzel amelleri, insanlığa hediye edeceği yararlı iş ve eserleri, ahiret âleminde derece derece yükseltir. Çok değerli olan şu dünya hayatında kişi, güzel ameller yerine kötü işler yapmış ise bu kötü işler, mutluluk yönünden onu geri bırakmış olur. Ailesinin şerefi de onu ileri götüremez. İyi düşünüldüğü takdirde dünya hayatında da durum böyledir. Bütün mesele dünya (yaşam) imtihanında Cenab-ı Hakk’ın rızasını kazan- dıracak en güzel amelleri yapmaktır. Kur’anikerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Erkek veya kadın mümin olarak kim, iyi amel işlerse onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını elbette yapmakta olduk- larının en güzeliyle (onlara) veririz.”³⁰³

Hadis-i şeriften istifade edilenlerden bir kısmı:

1. Hadis-i şerif, çeşitli bilgileri, prensipleri, edep ve terbiyeye ait esasla- rı bir araya getiren çok önemli bir hadis-i şeriftir. Müminlerin ihtiyaçlarını gidermek, onlara bilgi veya ihtiyaçları olan başka şeyler ile faydalı olun- ması gerektiği, onları, zorluklardan kurtarmanın önemi telkin edilmektedir.

2. İnsanları zorluklardan kurtarmanın, onları huzur ve rahata kavuştur- manın karşılığı, dünya ve ahirette zorluklardan kurtuluştur. Allahütealâ’nın insanlara ahirette ihsan edeceği manevî mükâfatlar, insanların dünyada yaptıkları güzel amelleri cinsinden olacaktır.

3. İnsanlara yardım edenin, Allahütealâ yardımcısıdır. İnsanların ku- surlarını, günah ve ayıplarını örten kimselerin Allahütealâ, kusurlarını ve ayıplarını örter. Yeter ki başkalarına ait haklar, korunmuş olsun ve kötülük- ler de önlensin.

302 Müslim, «Zikir ve dua» bölümü, no: 2699, Tirmizî, «Hudud» bölümü, no: 1425, Ebu Davud, «Edeb» bölümü, no: 4946.

303 Nahl Sûresi, ayet: 97.

4. Başta insanlar olmak üzere yaratılmışlara iyilik yapmak, Allahütealâ'nın sevgisine erişmenin yoludur. Bütün insanlar, Allahütealâ'nın iyili mesabesinde. Onların rızıklarını, geçimlerini Cenab-ı Hak tekeffül etmiştir. Her canlının rızkı Allah'ın üzerinedir. Rızkı O, verir. Allahütealâ'ya sevgili olan insan ise, onun ıyaline (halka) en çok yararlı olandır.

5. İlim tahsili yolunda olan kimse, ilmini Allahütealâ'nın rızası için kendisine ve Allah'ın kullarına yararlı olmak niyetine sahip olmalıdır. Riya (gösteriş) v.b. kötü meyillerden uzak kalmalıdır ki Cenab-ı Hak, o kimseye ilim yolunu kolaylaştırsın ve ona yararlı bilgiler ihsan etsin.

6. Kur'anıkerim okumak, o amaçla temiz ve güzel yerlerde bir araya gelmek, Kur'an'ı öğrenmeye, anlamaya ve ona ait ilimleri öğretmeye çalışmak, insanın, Cenab-ı Hak tarafından mele-i alada (en yüce mecliste) anılmasına sebep olur. Allahütealâ tarafından kişinin anılması ise insan için şereflerin ve mutlulukların en üstünüdür.

7. İnsan, her durumunda sürekli olarak ve bilerek iyi işlere, salih amelere yönelmeli ve güzel ameller sergilemelidir. En mutlu sonuç müttakiler, iyiler içindir. Allahütealâ da iyileri sever. Kur'an okumak, bu amaçla bir araya gelmek, Kur'an'ın bilgilerini öğrenip onu anlamaya, ahlaki ile ahlaklanmaya, ahkâmına uygun bir şekilde amel etmeye çalışmak, salih amellerin en üstünüdür.

37. HADİS-İ ŞERİF

ALLAH'IN ADALETİ, LÜTUF VE KUDRETİNİN BÜYÜKLÜĞÜ

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرْوِيهِ عَنْ رَبِّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ: ”إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ ثُمَّ بَيَّنَّ: فَمَنْ هُمْ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً ، وَإِنْ هُمْ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ ، وَإِنْ هُمْ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً ، وَإِنْ هُمْ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً .“ (رواه البخاري و مسلم في صحيحيهما بهذه الحروف)³⁰⁴

فَانْظُرْ يَا أَخِي وَفَقِّنَا اللَّهَ وَ إِيَّاكَ إِلَى عَظِيمِ لُطْفِ اللَّهِ تَعَالَى وَ تَأَمَّلْ هَذِهِ أَلَّا لَفَظًا . وَ قَوْلُهُ: عِنْدَهُ إِشَارَةٌ إِلَى الْإِغْتِنَاءِ بِهَا. وَ قَوْلُهُ كَامِلَةً لِلتَّأَكِيدِ وَ شِدَّةِ الْإِغْتِنَاءِ بِهَا. وَ قَالَ فِي السَّيِّئَةِ الَّتِي هُمْ بِهَا ثُمَّ تَرَكَهَا: كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً فَأَكْثَرَهَا بِكَامِلَةٍ . وَ إِنْ عَمِلَهَا كَتَبَهَا سَيِّئَةً وَاحِدَةً ، فَأَكْثَرَهَا بِوَاحِدَةٍ وَ لَمْ يُؤَكِّدْهَا بِكَامِلَةٍ ، فَلِلَّهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ سُبْحَانَهُ لَا نَحْضِي ثَنَاءً عَلَيْهِ وَ بِاللَّهِ التَّوْفِيقُ .

Hadis-i şerifin tercemesi:

İbn-i Abbas (Allah onlardan razı olsun) demiştir ki:

“Resulullah (s.a.v.) Yüce Rabbi Tebareke ve Teala hazretlerinden ri-yayet ettiklerinden olmak üzere şöyle buyurdu: Doğrusu Allahüteâlâ ve

304 Buharî, «Rıkak» bölümü, hadis-i şerif no: 6126, Müslim, «İman» bölümü, hadis-i şerif no: 131.

Tekaddes hazretleri, iyilikleri ve kötülükleri (hasenat ve seyyiatı) yazmış (ezelden takdir edip ilmi ilahide ve levh-i mahfuzda olduğu gibi amel defterlerine geçirilmesini hafaza meleklerine emretmiş) **tir. Ondan sonra da** (onların miktarının yazılmasını hafaze meleklerine emir ve) **beyan etti.**"³⁰⁵

"Her kim, bir hasene yapmayı kasteder de sonra onu yapmazsa Allahütealâ, onu nezd-i ilahisinde tam bir hasene olarak yazar. Eğer o kimse, kastettiği o güzel ameli işleyecek olursa Allahütealâ, o ameli nezd-i ilahisinde on katından yedi yüz misline kadar, hatta daha da fazlasını yazar. Her kim de bir kötülüğü (seyyieyi) yapmayı kasteder de sonra vazgeçip o kötülüğü yapmazsa Allahütealâ, o kimseye nezd-i ilahisinde tam bir sevap (hasene) yazar. Şayet o kimse, kastettiği o kötülüğü işleyecek olursa Allahütealâ, o kimseye tek bir günah yazar."

Bu hadis-i şerifi Buharî ve Müslim bu lafızlar ile rivayet etmişlerdir.

İmam Ebu Zekerriyya Yahya en-Nevevî, bu hadis-i şerif ile ilgili dikkat çekici, düşündürücü ve aydınlatıcı bir uyarıda bulunuyor ve şöyle diyor:

"Kardeşim! Dikkatle bir bak. Allahütealâ -bizi de seni de büyük lütfuna nail kılsın.- Şu mübarek lafızlar üzerinde iyiden iyiye bir düşün.

Hadis-i şerifte geçen **"indehu"** nezd-i ilahisinde sözü haseneye büyük önem verildiğine işaretir.

"Kâmileten" (tam olarak) lafzı da manayı tekit etmek ve haseneye (iyiliğe) verilen pek büyük önemi bildirmek içindir. Yine hadis-i şerifte:

"Bir kimse, bir kötülüğü yapmayı kasteder de sonra ondan vazgeçer, yapmazsa Allahütealâ, nezd-i ilahisinde o kimseye tam bir hasene yazar,"³⁰⁶ buyurulmuştur.

Ve bu cümleyi **"kâmileten"** (tam bir iyilik) kelimesi ile tekit etti. Ve yine (eğer o kimse kastettiği kötülüğü işlerse onu tek bir seyyie olarak yazar) buyurdu. Onun azlığını **tek bir "seyyie"** kelimesi ile bildirdi; lakin cümleyi **"kâmileten"** sözcüğü ile tekit etmedi. Bu ise Rabbimizin adaletinin, lütuf ve kereminin sonsuz olduğunu hatırlatmaktadır.

Her türlü övgü ve minnet, Allah'a mahsustur. O'nu her türlü noksan-

305 Bu beyan Kur'anıkerim'de bildirilmiş olan beyandır. Veyahut da «sümme beyyene zalik» cümlesi raviye ait olup «Resul-i Ekrem Efendimiz bu icmalî şu şekilde açıkladı» anlamı da anlaşılabilir. Allame Taftazani, «Şerhü Hadis el-Erbaîn en-Neveviyye», İstanbul, 1316, s:112.

306 Buharî, «Tevhit» bölümü, 13/ 391, Müslim, «İman» bölümü, no:128, Tirmizî, «Tefsir» bölümü, no: 3075.

lıklardan tenzih ederiz. Ve biz, O'nu övmekten aciziz. Tevfik ancak Allah'tandır.

Bu hadis-i şerifi İmam Buhârî Sahih'inde "Kitabu't-Tevhid" de, İmam-ı Müslim ise yine Sahih'inde "Kitabu'l-İman" da 131 numara ile zikretmişlerdir.

Allahütealâ'nın fadl ve rahmetinin sonsuzluğu:

Bu hadis-i şerif, çok büyük önemi haizdir. Resul-i Ekrem Efendimiz, bu hadis-i şerifte Allahütealâ'nın kullarına olan lütuf ve rahmetinin çok ve büyük olduğunu beyan buyurmuşlardır. Öyle ki mümin bir kimse, bir iyiliği kasteder de onu yapmazsa Cenab-ı Hak, o insana bir hasene (iyilik) karşılığı sevap verir. Yahut da kişi bir günah işi yapmayı murat eder de sonra onu yapmaktan vazgeçer veya yapmazsa o kimseye de Cenab-ı Hak, yine bir hasene (sevap) verir. Kişi, kastettiği iyiliği yaparsa Allahütealâ, o insana ihlâsının derecesine göre on katından yedi yüz misline ve daha da fazlasına kadar sevap verir. Lakin bir kimse, bir günah işi kastedip ve onu işlerse Allahütealâ, o kimseye sadece işlediği günahı yazar. Bu durum, Cenab-ı Hak'ın yüce adaletini ve bir de biz kullarına olan lütuflarını, kerem ve rahmetinin hudutsuz olduğunu hatırlatmış oluyor. Yapılan iyiliklere bire ondan, kişinin ihlâsına göre yedi yüz misline ve daha fazlasına kadar ihsan ediliyor. Hatta sabırlı olanlara hesap ölçülerinin üstünde mükâfat verileceği bildiriliyor. Ama kişi günah bir işi, işlediğinde ise sadece işlediği günahın karşılığı ne ise o yazılıyor. Öyle ki kişi, kastettiği günahı işlemekten vazgeçerse onun bu davranışına tam bir hasene yazılıyor.

(El-Vâfi, Şerhu'l-Erbain 37. hadis-i şerifin açıklamasına bakınız.)

Her türlü iyiliklerin ve gerçek adaletin sahibi olan Rabbimize sayısız hamd ve senalar olsun. Onun rahmeti her şeyi kucaklamıştır.

Hadis-i Kutsîler:

Hadis-i şeriflerin bir bölümü, kutsî hadis-i şeriflerdir. Bu Kutsî hadis-i şeriflere ilahî hadis veya Rabbanî hadisler adı da verilir. Bu hadis-i şerifler, Resul-i Ekrem (s.a.v.) tarafından: Cenab-ı Hak şöyle buyurdu veya buyurur gibi cümleler ile bildirilir. Yahut da bu hadis-i şerifte olduğu gibi hadis-i şerifi Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet eden râvi Resulullah (s.a.v.) Rabbi Teâlâ ve Tekaddes hazretlerinden rivayet ettiği hadis-i şeriflerden olmak üzere buyurdu ki gibi cümlelerden anlaşılır.

Ahmed Naim Efendi merhumun da işaret ettiği üzere bu 37'inci hadis-i şerifin zahir lafzı Allahüteâlâ ve Tekaddes hazretlerinden mervi olduğuna delalet etmediği halde İmam Nevevi (r.a.) bu hadisi şerifi, kutsî hadis-i şerif gibi serdetmiştir. Buharî ve Müslim'in, başka tarikten gelen rivayetlerinde Cenab-ı Hakk'a izafeten şöyle buyruluyor:

“Kulum, bir seyyie işlemeyi murat ettiği zaman onu kulumun aleyhine yazmayınız ...”³⁰⁷

Suretinde rivayet edilmiştir. Bu takdirde hadis-i şerifin kutsî olduğunda şüphe kalmıyor.

(Ahmed Naim Kırk Hadis-i Şerif Tercemesi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları).

Kutsî hadislerle ilgili olarak 24. hadis-i şerifin açıklamasına bakınız.

Hadis-i şerifin bildirdiği ve iyilikler ile kötülüklerin yazılış konusunu:

Mümin bir kimsenin, yaptığı bir iyilik (hasene) için on misli sevap vardır. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Kim, bir iyilik ile Allah'ın huzuruna gelirse ona on katı vardır...”³⁰⁸ buyurulmuştur.

Ancak Allahüteâlâ, dilediği kuluna bir hasene için on mislinden yedi yüz misline kadar mükâfat ihsan buyurur. Kişinin iyi bir Müslüman oluşu, o iyiliği samimiyet, ihlâs ile yerine getirmiş olması, o amelin şartlarına uygun olarak yerinde ve zamanında yapılmış olması mükâfatının da çok olmasına vesiledir.

Kişinin yaptığı kötü amele de, karşılığı olan tek bir günah yazılır. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Kim de Allah'ın huzuruna kötülük ile gelirse o da ancak kötülüğünün dengi ile cezalanır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar” buyurulmuştur.³⁰⁹

Ancak bazen kötülüğün cezası da çok büyük olur. Bu ise kötülüğün işlendiği zaman veya mekânın şerefini ihlal etmek ile yahut da kötülüğü yapan kimsenin şahsiyeti itibarı ile olur. Mesela: **Eşhürü hurum** adı verilen ha-

307 El-İthafatü's-Seniyye Bi'l-Ehadis-i şerifi'l-kudsiyye, s: 16, no:23.

308 En'am Süresi, ayet:160.

309 En'am Süresi, ayet:160.

ram aylarının şerefi, Allah katında çok büyüktür. Bu aylar içerisinde irtikâp edilen kötülüklerin cezası da büyük olur. Keza Kadir Gecesi v.b. mübarek gecelerin şerefi nezd-i ilahide çok büyüktür. Bu zamanlardaki ibadetlerin sevapları çok büyük olacağı gibi mübarek zamanlarda işlenen günahların cezası da büyük olur. Mekke-i Mükerre'me'de kılınan bir namaza yüz bin misli mükâfat verileceği hadis-i şeriflerde bildirilmiştir. O mukaddes mekânlarda işlenen seyyienin cezası da ağır olur. Nitekim Kur'anikerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Kim orada (mescidi haramda) zulm eder, haktan sapmak isterse ona acıklı azaptan tattırırız.”³¹⁰

Bunun gibi bazı kimselerin irtikâp edeceği seyyienin cezası da büyük olur. O kimselerin manevî dereceleri çok farklı olduğu için işleyecekleri fenalığın karşılığının da çok ağır olacağı bilinmektedir. Nitekim Kur'anikerim'de meal olarak:

“Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayasızlık yapar ise onun azabı iki misline çıkarılır. Bu Allah'a göre kolaydır. Sizden kim, Allah'a ve resulüne itaat eder ve yararlı iş yaparsa ona da mükâfatını iki kat veririz ve ona cennette bol rızık hazırlamışsızdır,”³¹¹ buyurulmuştur.

Bir kimse, güzel bir iş (hasene) yapmaya niyet eder ve sonra yapmazsa o kimseye o güzel niyetinden dolayı tam bir hasene yazılır; çünkü o kimse, iyiliğe niyet etmiştir. Nitekim kutsî hadis-i şerifte:

“Kulum, içinden bir iyiliği yapmayı kastederse ben, ona mükâfat olarak tam bir hasene yazarım,”³¹² buyurulmuştur.

Bir kimse, bir kötülüğü yapmayı kasteder de sonra ondan vazgeçerse ona da tam bir hasene yazılır; çünkü Cenab-ı Hak kutsî hadis-i şerifte:

“Kulum, kötülüğü benim rızamı kazanmak istediği için terk etmiştir,”³¹³ buyurmuştur.

Bütün mesele şudur: Mümin bir kimse, her zaman ve her yerde Allahütealâ'nın, kendisini gördüğünü, gizli açık her niyetini, kastını bil-

310 Hac Süresi, ayet: 25.

311 Ahzab Süresi, ayetler:30-31.

312 Kaynağı yukarıda geçti.

313 El- İthafatü's-Seniye bi'l Ehadis-i şerifi'l kudsîyye, s: 16, no:23.

diğini düşünür. Ondan dolayı kötülüğü yapmaktan kendini men ederse Allahütealâ da o kulunun bu davranışına tam bir hasene ihsan eder. Zira kişinin, kendisini kötülük yapmaktan men etmesi de bir iyiliktir.

Ancak kişi, bir kötülüğü yapmayı kasteder ve onda ısrar gösterir de la-kin imkân bulamadığı için veya insanlardan korktuğu için o kötülüğü terk etmiş olursa bu ısrarından ötürü ceza görür.

Meali verilen hadis-i şerifte görüldüğü üzere:

a- Allahütealâ'nın lütfu ve keremi çok büyüktür. Durum böyle iken O'nun bu umumi ve sonsuz rahmetinden istifade etmeyen kimse, kendi eliyle kendisini ziyana götürmüş ve mahvetmiş olur.

b- Allahütealâ'nın, özellikle mümin kullarına atası (ihsanı) çok büyüktür. Rahmeti geniştir. Mağfireti (bağışlaması) umuma şamildir. Bu umumi rahmetten gereği gibi ancak müminler istifade etmiş olurlar.

c- Müslüman, daima iyilik yapmak niyetinde bulunmalıdır. Kendisini iyiliklere alıştırmalıdır. İmkânlar ve sebepler zuhur edince de iyilikleri yapmayı ertelememelidir.

d - İyilikleri yapmakta temel esas, samimiyetle yapılmasıdır. Bu samimiyet, (ihlâs) ne kadar engin olursa karşılığı mükâfatlar da o derecede büyük olur.

e- İnsanın içinden gelip geçen kötü düşüncelerinden ötürü kişi, sorumlu tutulmayacaktır. Ancak kötülüğü kasteder, bu azminde ısrar gösterir, bu kastını amele dönüştürürse cezayı hak etmiş olur.

38. HADİS-İ ŞERİF

İBADETLER, ALLAHÜTEALÂ'NIN RIZASINA VE SEVGİSİNE NAIL OLMAYA VESİLEDİR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ: "مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَ مَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَ مَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَ بَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَ يَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَ رِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَ إِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ، وَ إِنْ اسْتَعَاذَنِي

لَأُعِيذَنَّهُ." آذَنْتُهُ . أَيِ أَعْلَمْتُهُ بِأَنِّي مُحَارِبٌ لَهُ . (رواه البخاري).³¹⁴

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun - o şöyle demiştir:

Resulullah (s.a.v.) dedi ki:

Allahütealâ şöyle buyurdu.

“Her kim, benim velilerimden birine düşmanlık ederse şüphesiz ben o kimseye harp ilan ederim. Benim kulum, üzerine farz kıldığım şeyden benim için daha sevgili hiçbir şey ile bana (manen) yakın olamaz. Kulum, devamlı olarak nafîle ibadetlerle de bana yakın olmaya çalışır. Öyle bir hale gelir ki ben onu severim. Ben onu sevdiğim vakit, onun işitmesine vasıta olan kulağı, görmesine vasıta olan gözü, tutup yakalamasına vasıta olan eli, yürümesine vasıta olan ayağı, (anlarmasına vasıta olan kalbi, söylemesine vasıta olan dili) olurum. Veli kulum

benden bir şey isterse ona istediği şeyi veririm. Eğer bana sığırsa ben onu korurum.”

Mana şudur: Veli kulum öyle bir duruma gelir ki ben, onun bütün azalarını korurum. Artık benim razı olacağım şeyleri işitir, benim razı olacağım şeyleri görür. Razı olacağım şeylere elini uzatır. Razı olacağım yerlere gider.

Bu hadis-i şerifi Buharî rivayet etmiştir. Ayrıca Buharî'nin metninde fazla olarak şu cümleler de yer almaktadır:

“Ben yaratmayı murat ettiğim hiçbir şeyde tereddüt göstermem; ancak mümin kulumun ruhunu kabz etmekte tereddüt gösteririm. Şöyle ki mümin kulum ölümü istemez. Ben de onun üzülmesini istemem. Hâlbuki ölüm de benim takdirimdir” (gerçekleşecektir).

Bu hadis-i şerifi Buharî tevazu bölümünde zikretmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerif dünya ve ahirette Allahütealâ'nın velilerinin (dostlarının) kimler olduğunu bildirmektedir. **“Veli”**: Allahütealâ'nın sevdiği kulunu seven, manen Allahütealâ'ya yakın olan, gücü ölçüsünde Allahütealâ'nın emirlerine uyan kimsedir. Allahütealâ, veli kullarını sever ve onları hıfz edip korur. Ve herhangi bir kimse tarafından onlara eza verilmesine de razı olmaz.

“Veli”: Feil veznindedir. Bu kelime ismi fail manasına olduğu takdirde: Veli: Bütün gücü ve varlığı ile ve devamlı olarak Allahütealâ'ya taatte bulunan, O'na isyan etmekten sakınan kimse demektir. **“Veli”** kelimesi, ismi meful manasına alındığında ise **“veli”**: Allahütealâ'nın ikram ve ihsanına mazhar kıldığı sevgili kulu demektir. Allahütealâ'nın **“veli”** kulları (**evliyaullah**) o kimselerdir ki Allah, onları hidayete hak yola erdirmiştir. Onlar da güçleri ölçüsünde Allahütealâ'ya ubudiyet (kulluk) görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışan ve başkalarını da bu mutluluk yoluna çağıran kimselerdir. Bu mutlu insanlar, Allahütealâ'nın koyduğu hududu (sınırları) korurlar. Onlar, Allahütealâ'nın emirlerine uyarlar ve yasak ettiklerinden de uzak kalırlar. Allahütealâ'nın **“veli”** kulu denildiği zaman bundan maksat, Allahütealâ'yı bilen, devamlı olarak O'nun teatinde bulunan, O'na isyan etmeyen, ibadet görevlerini ihlâs ile yerine getiren insan demektir.

Abdu'l Kerim el-Kuşeyrî merhumun risalesinde kaydettiği şu cümleleri konumuzla ilgisi olması dolayısıyla burada zikretmeyi uygun bulduk.

Merhum risalesinde özetle şöyle demektedir:

“Veli” bir insan, Allahütealâ'nın hukukunu sadakatle eda eder. O, bütün durumlarında halka şefkatli ve merhametli olur. Ve yine o, şefkat ve merhametiyle bütün insanları (yaratılmışları) kucaklamaya azmeder. İnsanlar tarafından kendisine gelen sıkıntı ve ezalara devamlı olarak ve iyi ahlak ile tahammül gösterir ve katlanır. O, kendisinden istenilmeden bütün insanlar için Allahütealâ'dan daima iyilik ve ihsan niyazında bulunur. O, bütün azim ve iradesini halkın kurtuluşuna bağlı kılar. İnsanlardan intikam almak duygularından sakınır. O, insanların mallarına el uzatmaz ve tama etmekten şiddetle sakınır. O, insanlar hakkında fena söz söylemekten lisanını daima korur ve insanların kusurlarını görmekten de sakınır. Dünyada da ahirette de hiç bir insana düşmanlık etmez”. (Zira **“veli”** bir kul, bilir ki Allah, iyileri dost edinir.)

2- Aziz ve Celil olan Allah, kitabında **“veli”** kullarını tanıtmış ve onları müjdelemiştir. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Biliniz ki Allah'ın dostlarına (veli kullarına) hiçbir korku yoktur. Ve onlar üzölmeyeceklerdir. Onlar, iman edenler ve takvaya ermiş olanlardır. Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde değışme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun ta kendisidir.”³¹⁵

Göröldüğü üzere **“evliyaullah”** (Allah'ın dostları) Cenab-ı Hakk'ın has ve halis kullarıdır. Onlar, kulluk görevlerini muhlis olarak, samimiyetle yerine getirirler ve onlar daima Cenab-ı Hakk'a itaat ederler. Allahütealâ, bu insanları Kur'anıkerim'de şu iki vasıfları ile bildirmiştir.

1. Onların iman etmiş olmaları.

2. Onların takva üzere olmaları.

Allahütealâ'nın **“veli”** (sevgili) kulu olmak için birinci temel esas, Allah'a iman etmiş olmaktır.

İkinci temel esas ise, takva sahibi olmaktır. İman ile takvayı birleştiren kimse, Allahütealâ'nın **“veli”** kuludur. Zira o insan, ihsan mertebesine

yükselmiştir. O, her işinde özellikle ibadetlerinde Allahütealâ'yı görür gibi Allah'a ibadet eder ve bilir ki her ne kadar kendisi Allahütealâ'yı görmüyorsa da Allah onu görüyor, murakabe ediyor ve koruyor.

Rahmeti her şeyi kucaklamış olan Allahütealâ'nın bu engin rahmet kapısı, bütün insanlara açıktır. İman etmiş olmaları ve takvaya sahip bulunmaları ile bu mertebeye erişirler ve sonra ihlas sahibi olarak taat ve ibadetlerine devamla en ileri derecedeki iyiler mertebesine yükselebilirler. Dünya hayatında da ahirette de mutlu olurlar; çünkü onlar, bilirler ki Allah, iyileri ve iyilik yapanları sever.

Hayat nimetinin değerlendirilmesinde insanların durumu:

3- Kur'anıkerim'e varis olan insanların, çalışmalarında üç sınıfa ayrılmış oldukları bildiriliyor.

Birinci kısımda olanlar, kendi nefsine zulmeden kimselerdir. Bunlar, günahlara dalmış olan ve günahlarda ısrar edenlerdir.

İkinci kısımda olanlar ise orta yolu takip eden, farzları yerine getiren ve haramlardan sakınanlardır.

Üçüncü kısımda bulunanlar ise iyiliklerde daima önde olan kimselerdir. Bu yüksek derecede olanlar ise farzları yerine getirdikleri gibi nafîle ibadetleri de yerine getirirler. Haramlardan sakındıkları gibi mekruh (ve şüpheli) olan fiil ve davranışlardan da sakınırlar. Allahütealâ'nın "**veli**" kullarının erişeceği en yüksek derece işte budur. Bu ise iyiliklerde "**Sabikun**" en önde olanların mertebeleridir.

Birinci grupta olanlar, günahları çok, iyilikleri az olan müminlerdir. Bu durumda olanlar, Allahütealâ'nın rahmetinden ümit kesmemeli, tevbe ve istiğfar kulpuna samimiyetle yapışıp kurtuluş yoluna girmelidirler.

İkinci grup, itidal yolunu tutanlardır. Günahları ve sevapları bulunan kimselerdir. Bunlar, farzları eda edip haramlardan sakındıkları için velayetin ilk derecesine erebilenlerdir.

Üçüncü grup ise iyiliklerde daima önde olanlardır. Allahütealâ'nın "**veli**" kullarının erişebileceği en yüksek dereceler de- Allahütealâ'nın izni ile- bunların mertebeleridir. Bunlar "**sabikun bi'l-hayrat**" iyiliklerde daima önde olanlardır. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Sonra biz o Kitabı kullarımızdan seçtiklerimize miras bıraktık. Onlardan kimisi nefesine zulmedendir, öbür kısmı da mutedildir. Ve onlardan bir kısmı da Allah’ın izni ile iyiliklerde önde olanlardır. İşte bu çok büyük bir lütuftur.”³¹⁶

Allahütealâ'nın **“veli”** (sevgili) kullarının en faziletli olanları peygamberlerdir. Peygamberler masumdurlar. Onlar, Allahütealâ tarafından mucizeler ile teyit edilmişlerdir. Kendilerinden bazen zelle (sürçme) sadır olsa da masum oldukları için Allahütealâ onları korur. Zellelerini de bağışlar.

Peygamberlerden sonra velilerin en üstün olanları Resul-i Ekrem Efendimizin ashabıdır. Onlar Resul-i Ekrem Efendimizi görmüş O'na iman etmişler, Kur'an ve sünneti O'nun mübarek ve mümtaz şahsiyetinden dinlemişler, öğrenmişler Kur'an ve sünnet üzere amel etmişler ve kendilerini takip eden kuşaklara da Kur'an ve sünneti (İslâmiyet'i) öğretmiş olan bah-tiyarlardır. Allahütealâ kendilerinden razı olsun.

Yine Allahütealâ'nın **“veli”** kulları, ashab-ı kiramdan sonra gelen kuşaklardan iman edip takva sahibi olan ve ihsan mertebesine erişmiş müminlerdir. Onlardan günümüze kadar gelip iman eden, takva ehli diğer ifade ile iman eden Cenab-ı Hakk'ın emirlerine uyan, yasaklarından sakınan, ihsan mertebesine erişmiş, bu güzel durumlarını devam ettiren müminlerdir.

Çünkü bir kimsenin hakkıyla **“veli”** (Allah dostu) olması için şahsında iman ile takvayı gerçekleştirmiş olması, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sünnetine uyması ve bu hidayet üzere daim olması gereklidir. Hüsn-i hatime (güzel bir son) ile Allahütealâ'nın huzuruna varmak, en büyük kurtuluş işte budur. Allahütealâ, müminlerin, müttekilerin velisidir. İman eden ve takva sahibi olan her mümin, Allahütealâ'nın sevgili kulu olmak mutluluğuna ermiştir. Yeter ki o insanın itikadına, (inancına) ve takvasına şer-i şerifin itirazı olmasın. Başta iman ve İslâm esasları olmak üzere o kişinin bütün iş ve davranışları Kur'an ve sünnete uygun olsun. Eğer bir kimse, Kur'an ve sünnetin itiraz ettiği (yasakladığı) şeyleri işliyorsa o kimse kendisini aldatmış olur.

4- Hadis-i şerifte beyan edildiği üzere Allahütealâ'nın dostlarına (velilere) düşmanlık eden kimse için Cenab-ı Hak:

“Ben o kimseye harp ilan ederim” buyurmuştur.

Cenab-ı Hak zulümden münezzehtir. Müminlerin zulümden uzak kalmaları da dinî bir görevdir; çünkü İslâm'da zulüm mutlak olarak haram kılınmıştır. Bu bakımdan kim; mümin, müttaki bir kimseye eza verir, onun malı, canı, namus ve şerefine zarar verirse bilsin ki Allahütealâ o haksız kimseye savaş açmıştır. Allah, hangi kuluna harp ilan ederse onu helâk eder. Cenab-ı Hak, öylelerine bir süre (mühlet) verse de asla ihmal etmez. Haksızları cezalandırır. Allahütealâ, haksızları cezalandırdığında onların kurtuluşları yoktur. Ve onlara hiçbir yardımcı da bulunmaz.

Kulun Allah'a en sevgili olan ameli, farzları eda etmesidir:

5- Amellerin en üstünü ve Allahütealâ'ya en sevgili olanı farzlardır. Bu kutsî hadis-i şerifte Allahütealâ:

"Kulum kendisine farz kıldığım şeylerden benim için daha sevgili hiçbir şey ile bana yakın olamaz..." buyurmuştur.

Bedenî ibadetlerin en üstünü namazdır. Kur'anıkerim'de meal olarak:

"..Secde et ve (Allah'a) yakın ol"³¹⁷ buyurulmuştur.

Resul-i Ekrem Efendimiz de bir hadis-i şeriflerinde:

"Kulun, Rabbine en yakın olduğu vakit, kulun secdede bulunduğu vakittir,"³¹⁸ buyurmuşlardır.

Bununla beraber farz olan bütün ibadetler, mümini Allahütealâ'nın sevgisine ve rızasına yaklaştırır.

Bir devlet başkanının idaresi altında bulunanları adalet üzere yönetmesi, bir aile reisinin aile fertleri arasında adalet göstermesi gibi bütün farzlar, mümin insanı Allahütealâ'nın sevgisine ve rızasına götürür. Farz ibadetler ki bunlardan biri de hüküm vermek mevkiinde bulunan kimselerin adil olmalarıdır.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur.

"Bütün işlerinde adil olan kimseler, Allah katında ve (kıyamet gününde) nurdan kürsiler üzerinde bulundurulmakla mükâfatlandırılacaklardır.

317 Alak Sûresi, ayet: 19.

318 Tirmizî, «Davat» bölümü, no: 3574.

Onlar, verdikleri hükümlerinde, aile fertleri arasında ve kendilerine emanet edilen görevlerinde adalet üzere olan kimselerdir.³¹⁹

Kötülüklerden uzak kalmak ve haksızlıkları takat (gücü) ölçüsünde ve en makul (akla en uygun) bir biçimde önlemek, arz üzerinde iyiliği ege-men kılmaya çalışmak da farz olan görevler arasındadır. Günah iş ne kadar çirkin ve zararlı ise onu önlemeye çalışmak da o kadar önem arz eder. Allahütealâ, “**veli**” kullarına eza veren kimseye harp ilan ettiği gibi yol kesen eşkiya ve faiz yiyen kimseler de Allahütealâ'ya karşı savaş açmış olurlar; çünkü her iki kötülük de insanlara karşı zulümdür. Bu kötülükler, ülkelerin fesada uğramasına huzur ve güvenin yok olmasına sebeptir.

Nafile ibadetler:

5- Bir de farz olmayan ibadetler vardır ki bunlara dinî terim olarak “**nafile**” ibadetler denir. Mümin “farz” olan ibadetler ile birlikte “nafile” olan amelleri de yaparak Allahütealâ'nın sevgisine, rızasına nail olmaya çalışır. “Farz” olan görevlerin önceliği vardır. “Farz” olan ibadetleri ihmal edip “nafile” olan ibadetlerle meşgul olmaya izin yoktur. Hadis-i şerifte bu husus beyan buyurulmuştur. Farzları eda etmekle meşgul olan kimse, nafileleri (yani ziyade) leri yapmazsa mazur görülür; lakin farzları terk edip nafilelerle meşgul olan, aldanmış sayılır, cümlesi önemli bir gerçeği bildirmektedir.

“Farz” olan ibadetlerden sonra “nafile” ibadetlerin en büyüklerinden biri Kur'anıkerim'i okumak veya dinlemek, Kur'an ayetleri üzerinde düşünmek ve manalarını anlamaya çalışmaktır. Yine en büyük ibadetlerden biri daima Allahütealâ'yı anmak ve zikretmektir. Allahütealâ'yı zikretmek, en büyük ibadettir. Kutsî bir hadis-i şerifte, Allahütealâ buyurur ki:

“Ben, kulumun nezdinde onun zannına göre olurum. (Kulum daima bana iyi zanda bulunsun.) Kulum beni andığı zaman, ben, onunla beraberim. Kendi nefsinde beni andığında ben de onu anarım. O, beni bir mecliste zikrederse ben de onu o meclisten daha hayırlı bir mecliste zikrederim,”³²⁰ buyurulmuştur.

Allahütealâ'nın “veli” kulu, “farz” ve “nafile” olan ibadetleri yerine getirince Cenab-ı Hak, o kulunu iman ve takvasında ihsan derecesine

319 Müslim, «İman» bölümü, no: 1827, Neasî, «Adabü'l kuzat» bölümü, 8/221.

320 Buharî, «Tevhîd bölümü», 13/428, Müslim, «Zikir ve dua bölümü», no: 2675, Tirmizî, «Davat bölümü», no: 3598.

yükseltir. Artık o insan, bütün ibadetlerinde ve diğer güzel amellerinde Allahütealâ'yı görüyormuş gibi kemali tazim ile huzur içinde ibadetlerini yerine getirir. Onun kalbi ilahî marifetle, Allah sevgisiyle ve Allahütealâ'ya en içten tazim duyguları ile dolar. Cenabı- Rabbu'l izzetin sonsuz nimetleri ve azameti karşısında bu mutlu insanın gönlünü mehabet (heybet) kaplar. O, her an ve her yerde Rabbini müşahede ediyormuş gibi hareket eder. Müminin kalbindeki Allah sevgisi ve Allah'a tazim duygusu ile o öyle bir şura sahip olur ki: Konuşunca Rabbinin zikrini konuşur, hareket edince Rabbinin emrine uygun hareket eder; iştince Rabbinin emrine uygun olanı iştir. Hasılı bütün varlığını, uzuvlarını Rabbinin emirlerine ve rızasına uygun olan yer ve görevlerde değerlendirir.

Allahütealâ veli kullarının dualarını geri çevirmez:

6- Cenab-ı Hakk'ın “**veli**” kullarına ikramlarından biri de Allah dostu bir kulu, ondan bir şeyi istediğinde ona istediğini verir. O “**veli**” kulu, bir şeyden korkup Cenab-ı Hakk'a sığındığında onu korur. Allahütealâ'nın “**veli**” kullarının duaları müstecaptır (makbuldür). Resul-i Ekrem Efendimiz müminlerin duaları ile ilgili olarak şöyle buyurmuşlardır:

“Herhangi bir Müslüman günah olmayan bir şeyi veya akrabalar ile ilgiyi kesmek hariç olmak üzere Cenab-ı Hakk'a duada bulunacak olursa Allahütealâ o kuluna şu üç şeyden birini ihsan eder: Ya duasını hemen kabul buyurur. Yahut da o kul için hayırlısını vermek üzere ahireti için hazırlar. Yahut da o insana gelecek olan bir kötülüğü ondan uzaklaştırır”³²¹ buyurmuşlardır.

7- Hadis-i şerifte beyan edildiği üzere Allahütealâ'nın “**veli**” kulu ölümü istemez. Allahütealâ da mümin kulunun üzülmelerini istemez. Ama ölüm, her fert için Allahütealâ'nın takdiridir, (gerçekleşecektir.) İlahî kânun budur. Her canlı ölümü tadacaktır. İnsan için ölüm dünyadaki acıların en büyüğüdür. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Allahım! Sekeratı mevt (ölüm ıztıraplarını) bize kolaylaştır “ diye dua buyurmuşlardır.

Lakin bir mümin için ölüm, dünya hayatından çok daha üstün ve elem-siz bir hayata, güzelliği düşüncelerin üzerinde bir makama erişmek, kerem ve mutluluk diyarına intikal etmektir.

321 Buhârî, «Davat bölümü», 11/119, Müslim, «Zikir ve dua bölümü», no: 2735, «Tirmizî», «Davat bölümü», no: 3602-3603.

Allah'a iman eden ve özü-sözü doğru olan müminlerin ölümleri sırasında müjdeci melekler onlara gelir ve şöyle derler:

“Sakın korkmayınız ve de üzülmeyiniz. Size vadedilen cennet ile size müjdeler olsun ...”³²²

Bu durum karşısında mümin (Allah'ın “veli” kulu) ölümü daha çok arzular hale gelir. Zira ölüm onun için dünya mihnetlerinden kurtulmak, daha üstün bir hayata, Rabbine ve O'nun sonsuz nimetlerine, ikramlarına kavuşmaktır. Nitekim Allah yolunda şehit olarak ölen kimseler de böyledir. Onlar: “Ne olurdu bizim yakınlarımız, dostlarımız, bizim ilahî nimetlere nail olduğumuzu, bağışlandığımızı bilselerdi” derler.

Yüce Rabbimizden dileğimiz bizi sevdiği, razı olduğu o bahtiyar kullarından eylesin. Âmîn.

Dünya hayatı biz insanlar için büyük bir nimettir; çünkü insan, bu dünyadaki hayat nimeti ile dünya ve ahiret mutluluğunu ve bunların her ikisinin üstünde Allahütealâ'nın sevgisini ve rızasını kazanma imkânına sahip bulunuyor. Bu kazanç, her şeyden üstündür, en üstün bir zafer ve büyük bir mutluluktur. Onun için kişi, hayat nimetinin kadrini bilmeli, büyük bir teva-zu ve olgunlukla Rabbinin sevgisini ve rızasını kazanmalı; Allahütealâ'nın bütün kullarının bu mutluluğa ermeleri için akl-i selim ile Kur'an ve sünnetin bildirdiği esaslara uygun olarak cehd ve gayret göstermeli, akl-i selim ile Cenab-ı Hakk'a niyazda bulunmalıdır.

Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizden önce sana iman eden ve ahirete giden mümin kardeşlerimizi de bağışla. İman etmiş olanlara karşı gönüllerimizde hiçbir kin duygusu bırakma. Ey Rabbimiz! Hiç şüphe yok ki sen çok merhametlisin çok esirgeyensin.

Bir edibimizin şu sözleri ne kadar sade ve güzeldir:

Her kimi görürsen Hızır bil, her geceyi leyle-i kadir bil.

39. HADİS-İ ŞERİF

İSLÂMİYET’TE ZORLUKLAR KALDIRILMIŞTIR

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: “إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي: الْخَطَأَ، وَالنِّسْيَانَ، وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ.” (حدیث حسن رواه ابن ماجه والبيهقي وغيرهما)³²³

Hadis-i şerifin tercemesi:

İbn-i Abbas -Allah onlardan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Şüphesiz Allahütealâ, ümmetinden hatayı, unutulmuş ve bir de cebir (zor) altında işlediği şeylerden (hâsıl olacak günahları) benim için bağışladı.”

Hadis-i şerif, hasendir ve bu hadis-i şerifi, İbn-i Maceh, Beyhakî ve diğerleri rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi İbn-i Maceh ve Beyhakî den başka İbn-i Hibban, Hâkim ve Darekutnî tahric etmişlerdir. İmam Nevevî: Hadis-i şerif hasendir. Demişti; Celaleddin es-Suyutî (rahimehullah) el-Camiu’s-Sağir de sahih derecesindeki hadis-i şeriflerden olduğunu göstermiştir. Bu hadis-i şerif, büyük bir önemi haizdir. Faydaları da çok büyüktür. Hadis-i şerifte beyan edilen her üç konu, insan hayatında çokça vuku bulan hususlardandır; çünkü insanın bütün fiilleri, (eylemleri) ya kendi kasdı ve hür iradesi ile yaptığı fiilleridir. Ya da hata ile veya unutarak yahut da zorla (cebir altında) işlediği fiillerdir. Birinci kısımda olan fiillerinden insan, sorumludur. Zira kendi kasdı ve hür iradesi ile yapmıştır; lakin hata ile veya unutarak yahut

da cebir (zor) altında yaptığı fiiller vardır ki bunlar da kendi kasdı ve hür iradesi (kendi seçeneği) yoktur. İşte bu kısımdan olan fiillerden günah kaldırılmış ve bağışlanmış. Bu itibarladır ki: “Bu hadis-i şerif, şer’-î şerifin yarısına denk sayılmaya salihdir” denilmiştir.

Hadis-i şerifte geçen “تَجَاوَزَ” “tecaveze” kelimesi afvetti, bağışladı manasındadır. “Hata” kelimesi yanılarak yapılan şeydir. Kasda dayanılarak yapılan şeyin zıddıdır. “Nisyan” kelimesi ise unutmak, terk etmek manasındadır ki hatırlamanın zıddıdır.

Özetle hadis-i şeriften anlaşılan mana şudur:

Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) ümmetinden (ümme-i icabetten) herhangi bir kimse, Allahüteâlâ’nın nehyettiği (yasakladığı) bir şeyi kast ve ihtiyarı olmaksızın yaparsa yahut da emrettiği bir şeyi yine kendi kast ve iradesi olmaksızın terk ederse (yani hata ile veya unutarak) veyahut da cebir altında terk ederse bu davranışlarından dolayı dünyada yerilmez ve Cenab-ı Hakk’ın bir nimeti ve lütfu olarak ahirette de bunlardan dolayı sorumlu tutulmaz. Zira hata ile veya unutarak yahut da zor altında yaptırılan fiillerin günahı İslâm ümmetinin üzerinden kaldırılmıştır. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak:

“Yanılarak yaptıklarınızda size bir vebal yoktur; fakat kalplerinizin bile bile yöneldiği şeylerde günah vardır. Allah bağışlayandır, esirgeyendir”³²⁴ buyurulmuştur.

Allahüteâlâ, insanlara çok şefkatli ve merhametlidir. Onun rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Allahüteâlâ’nın, İslâm ümmetinin üzerine olan lütufları çok büyüktür. O, İslâm ümmetini hayırlı, mutedil bir ümmet yapmış ve insanlığın iyiliği için bu ümmeti var etmiştir. Allahüteâlâ:

“Ey kullarım! Siz bana duada bulununuz. Ben de sizin dualarınızı kabul edeyim”³²⁵ buyurmuştur.

Ayrıca Allahüteâlâ müminlerin, kendisine nasıl en güzel şekilde duada bulunacaklarını da Kur’anıkerim’de bildirmiştir. O, insanlara, onların güç yetiremeyecekleri görevler yüklediği gibi zorlukları, meşakkatleri, İslâm ümmetinin üzerinden kaldırmıştır. Nitekim Kur’anıkerim’de meal olarak:

“Allah, size kolaylık murat eder. Hakkınızda güçlük dilemez ...”³²⁶

324 Ahzab Sûresi, ayet:5.

325 Mümin Sûresi, ayet: 60.

326 Bakara Sûresi, ayet: 185;

“O, dinde size meşakkatli olan şeyler emretmedi”³²⁷ buyurmuştur.

Kullarının dualarını kabul edeceğini de vaad etmiştir. Kur’anıkerim’de:

“İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir.”³²⁸

Mealindeki ayet-i kerime nazil olduğu zaman ashab-ı kiramdan endişeye kapılanlar olmuştur. Ve ashaptan bir kısım insanlar, Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) gelerek:

“Ya Resulallah! Biz gücümüzün yettiği ameller ile yükümlüyüz. Şöyle ki bizim içimize hiç de arzu etmediğimiz duygular geliyor; biz onların olmasını asla istemiyoruz. Bunlardan dolayı da muhasebeye tabi olur muyuz? Bunun üzerine onlara: Sizden önce kitap ehli olan kimseler: Dinledik isyan ettik, dediler. Siz, onlar gibi yapmayın. Siz şöyle deyin: Dinledik, itaat ettik. Onlar da dinledik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Mağfiretine sığınıyoruz. Bizleri bağışla... Demişlerdir. Aradan bir süre geçtikten sonra bu sûre-i celilenin son iki ayeti nazil olmuştur. Bu iki ayet-i kerime: ‘Amener-resulü’ diye bildiğimiz mübarek ayetlerdir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu ayetleri ashabına okumuş ve:³²⁹

Her kim bu ayetleri herhangi bir gece okursa bunlar, o kimseye yeter”³³⁰ buyurmuşlardır.

Bu ayetler, ilahî emirler karşısında mutlak itaate yönelmiş olan müminlerin imanlarındaki sadakatlerini bildirmekte ve Allahütealâ’nın, her insanı ancak gücünün yettiği kadarı ile yükümlü kıldığını bildirmektedir.

Ayet-i kerimelerin meallerini birlikte hatırlayalım:

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti. Müminler de (iman) ettiler. Onlardan her biri, Allah’a, O’nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. Allah’ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Mağfiretine sığındık, dönüş ancak sanadır, dediler. Allah, her şahsı ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı

327 Hac Sûresi, ayet: 18.

328 Bakara Sûresi, ayet: 284.

329 Müslim, «İman» bölümü, no: 126, Tirmizî, «Tefsir» bölümü, no: 2995.

330 Buharî, «Fezailü'l Kur'an», 9/50, Müslim, «Salatü'l müsafirin» bölümü, no: 808,

iyilik kendisine, kazanacağı (kötülük) de kendisinedir. Rabbimiz! Unutursak veyahut da hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme. Bizi affet; bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bizim mevlamızsın, kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."³³¹

Ayeti kerimede beyan buyurulan ve Cenab-ı Hak tarafından müminlere öğretilen bu duaların her bir cümlesi tamam olduğunda yine Cenab-ı Hak tarafından: **"Evet kabul ettim"** anlamına olmak üzere **"neam faaltü"** buyurulduğu bir başka hadis-i şerifte bildirilmiştir.

Yukarıda tercemesi verilen hadis-i şerifte de: **"Ümmetimin hata ile yahut unutarak veya da cebir (zor) altında işledikleri fiillerin günahı onların üzerinden kaldırıldı. Cenab-ı Hak, bunları bana bağışladı"**³³² buyurulmuştur.

Bu gibi fiillerden kaldırılmış olan, sorumluluk ve günah kısmıdır. Bu fiillere terettüp eden bütün hükümler değildir.

-Yanılarak (hata) ile veya unutarak yapılan işten veya terk edilen bir görevden doğan günah bağışlanmıştır. Bunlar, Kur'an ve Sünnet ile sabittir. Ancak bu fiillerin sahipleri, diğer bir kısım hükümleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Mesela: Mükellef olan bir kimse, uyuduğu veya unuttuğu için bir farz namazını vaktinden tehir etmiş olsa o kimse uyandığında veyahut da hatırladığında vaktinde eda edemediği namazını kaza eder. Uyuyup veyahut da unutup tehir ettiği için üzerinden namaz değil, namazı tehir etmenin günahı kaldırılmıştır.

-Bir kimse, kalben iman ettiği ve inancına bağlı bulunduğu halde inkâr ifade eden kelimeleri cebir altında söylese o kimsenin üzerinden günah kaldırılmıştır; çünkü kalben mümin olduğundan kendisi mutmaindir (Yakinen iman etmiştir); lakin zor altında küfür kelimesini söylemiş olduğundan günahı bağışlanmıştır. Fakat zorluğa katlanıp sabreder ve ecrini Cenab-ı Hak'tan beklerse kendisi için bu durum daha iyidir. Hatta bu uğurda ölürse şehitlik mertebesine yükselmiş olur.

-Bir kimse, avlanırken elindeki okunu, avı için kullanır; lakin hata ile bu

331 Bakara Sûresi, ayetler: 285-286.

332 Kenzû'l Ummal, 4/233, no: 10307.

ok masum bir insana isabet edip ölümüne sebebiyet vermişse hatasından ötürü günahı bağışlanır; lakin masum bir insanın ölümüne sebebiyet verdiğinden onun bedelini ödemekle yükümlüdür.

Tafsilat için fikhî kaynaklara bakılmalıdır.

-Hata ile veya unutulmuş bir görev terk edilmişse fark edildiğinde veya hatırlandığında o emrin yerine getirilmesi gerekir. Mesela: Bir kimse bir insanı fakir zannederek zekâtını o kimseye vermiş olsa sonradan o kimsenin zengin olduğu anlaşılrsa zekâtı veren kimse zekâtını, yeniden zekât almaya ehil bir kimseye vermesi lazım gelir. Fakir zannederek verdiği o meblağ, zengin olduğu sonradan anlaşılan kimseden alması ve o şahsın da o meblağı geri vermesi gereklidir. Bu hüküm Şafiî mezhebine göredir.

Hanefî mezhebinde de zekâtı verirken araştırma yapmadan zekâtını verip sonra da zekâtı alan kimsenin zengin olduğu anlaşılırsa hüküm yine ayıdır; lakin zekâtını verirken zekât almaya ehil olup olmadıklarını araştırdıktan sonra verir de zekâtı alan kimsenin zengin olduğu anlaşılırsa İmam-ı Azam ve İmam-ı Muhammed'e göre zekâtı yeniden vermek gerekmez.

Diğer bir örnek: Bir kimse abdestli olduğunu zannederek namazı kılarsa, sonradan da abdestsiz olduğunu hatırlarsa yeniden abdest alır, kıldığını namazı iade eder. Ancak unutarak abdestsiz kıldığını namazdan dolayı da günahkâr olmaz.

-Müslüman bir kimse, eti helal olan bir hayvanı keserken **"bismillah"** demeyi unutmuş olsa kesmiş olduğu hayvanın eti temizdir ve yenilir. Ancak kasden besmeleyi terk ederek kesecek olursa o takdirde o hayvanın eti yenmez.

- Bir kimse oruçlu iken unutarak yese, su içse orucu bozulmamış olur. Orucunu tamamlaması gerekir, kazası da gerekmez.

Cebir altında (ikrah ile) işlenmiş olan fiillerin durumuna göre ve ikrah derecesine göre hükümler de çeşitli olabilir. Mesela: Bir kimse bir eve girmemeye yemin etse, kendisinin hiçbir dahli (çaba göstermesi) olmadan elini ve kolunu bağlayıp o kimseyi istemediği halde o yere götürseler o kimse üzerine herhangi bir günah terettüp etmez; zira olay, o kimsenin iradesi dışında ve ikrah ile olmuştur. Cumhur ulemaya göre o kimsenin yemini de bozulmuş olmaz.

-Bir hakkın yerine getirilmesi için cebir altında yaptırılan bir fiilin hükmü, mesela: Bir kimsenin borcunu ödemesi için hakim karar verip o kimseye malını zorla sattırıp borcunu ödetmiş olsa bu şekilde yapılan satış sağlıklı olur mu? Hâkimin, bir hakkın yerine getirilmesi için böyle bir karar alıp, o şahsın borcunu ödemek için malını satmaya mecbur etmesi ve o kimsenin bu mecburiyet altında malını satmış olması durumunda bu satış geçerlidir. Zira borcu ödemek de bir farizadır, bir görevdir. İşlem hak üzere yapılmıştır.

40. HADİS-İ ŞERİF

AHİRETTE KURTULUŞA ERİŞMEK İÇİN DÜNYA HAYATI NE BÜYÜK BİR NİMETTİR

عَنْ أَبِي عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي فَقَالَ: "كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ 'عَابِرُ سَبِيلٍ' وَ عُدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ."

وَ كَانَ أَبُو عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ: "إِذَا أُمْسَيْتَ فَلَا تَتَنَظَّرِ الصُّبْحَ ، وَ إِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَتَنَظَّرِ الْمَسَاءَ ، وَ خُذْ مِنْ صَحَّتِكَ لِمَرِّ ضِكَ ، وَ مِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ." (رواه البخاري)³³³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Ömer -Allah onlardan razı olsun- o şöyle dedi: Bir gün, Resulullah (s.a.v.) (mübarek eliyle) omuzumdan tuttu ve şöyle buyurdu:

"Dünyada bir garîb (yabancı) gibi veya bir yolcu imişsin gibi ol. Ve kendini kabirlerde bulunanlardan say."

Abdullah b. Ömer -Allah onlardan razı olsun- şöyle diyordu:

"Akşamladığında sabahı bekleme, sabahladığında da akşamı bekleme. Sağlığından istifade ile (onu nimet bilerek) hastalığın için, hayatından istifade ile ölümün (den sonrası) için hazırlık yap."

Bu hadis-i şerifi, Buharî rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Hadis-i şerifin Önemi:

1- Bu hadis-i şerif, büyük bir önemi haizdir, değeri, pek büyük ve yüksektir; faydaları çoktur. İyilikleri cem eden, en kapsamlı öğütleri bir araya getiren hadis-i şeriflerden biridir; dünyaya ait arzu ve ihtirasları önleyen, peygamberî bir irşaddır.

Dünya, mümin için kâmil bir iman ve güzel (salih) ameller kazanabileceği, geçici bir kazanç yeridir. Bu bakımdan mümin, dünyayı ebedî bir yurt olarak düşünmemeli, dünyayı, ahiretin, bir mezrası (bir tarlası) hükmünde değerlendirmeli; bunu bir nimet bilmeli, gaflete düşmemeli, ahiret hayatı için hazırlanmalı ve her an hazırlıklı olmalıdır. Zira insanın beklemediği bir anda gelen ilahî bir davet ile ahiret âlemine göçmesi zorunlu olur. Büyük emeklerle kurduğu ve bezediği biricik hanesi, kişiyi, bir gece olsun misafir edemez duruma gelir.

Hadis-i şerif, bu gerçekleri hatırlatmaktadır ki mümin, her an hazırlıklı olsun ve va' dedilen ahiret günü geldiğinde kendisine yarar sağlayacak olan kalb-i selim ile Cenab-ı Hakk'ın huzuruna varmış olsun. Kur'anıkerim'de buyurulduğu üzere:

“O gün, ne mal fayda verir ne de evlad. Ancak Allah’a kalbi selim ile gelen (o gün fayda bulur).”³³⁴

Hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) mübarek eli ile Abdullah b. Ömer'in (r.a.) şefkatle omzundan tutmuş, ona vereceği bilginin önemini kendisine ihsas buyurmuştur. Böylece Abdullah İbn-i Ömer de o bilgiyi, bütün benliği ve varlığı ile dinleyip gönlüne yerleştirmiştir. Bunun benzeri bir durum da İbn-i Mesud (r.a.) ile olmuştur. İbn-i Mesud (r.a.), diyor ki Resul-i Ekrem (s.a.v.) Teşehhüdü bana öğretti ve benim elim onun mübarek elleri arasında bulunuyordu.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), ashabı için en büyük mürebbi ve muallim idi. O, ashabını terbiye etmek hususunda günümüzde bile uzman eğitimcilerin, ulaştığı en yeni eğitim usullerinin çok daha ilerisindeki uygulamaları ile onları eğitiyordu. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), ashabına eğitim ve öğretim verirken bütün fırsat ve münasebetleri değerlendirirdi. Onlara eğitici ve öğretici misaller verir, soyut manaları, gözle müşahade edilecek muşahhas duruma getirirdi. O, ashabına en güzel öğütlerde bu-

lunurdu. İhtiyaçların gerektirdiği bilgileri en beliğ üslup ile onlara iletir, akıllarının kavrayacağı ölçüler ile onlara hitap ederdi. Onların amellerini murakabe eder, doğru ve güzel amellerini tasvip buyururdu ve bir hata varsa güzellikle o hatayı düzeltirlerdi. Hâsılı sabırda, hak ve doğru üzerinde sebat göstermede, iyilikleri muhafaza etmede ashabına en güzel örnekti. Allah'ın salâtı ve selâmı O'na, âl ve ashabına olsun.

Dünya fani, ahiret bakidir:

2- Hadis-i şerifte insanın dünyada kalışı bir garip insan veya bir yolcuya teşbih buyurulmuştur. İnsanın dünyaya gelişi de dünyadan ayrılışı da kendi elinde değildir. İnsan, Allahüteâlâ'nın bir ihsanı olarak dünyaya gelir ve onun takdir buyurduğu ömrü, bu dünyada yaşar ve yine Allahüteâlâ'nın iradesi ve takdiri ile bu dünyadan ayrılır. İlahî kanun böyledir. Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Her canlı ölümü tadacaktır.”³³⁵

“Resulümşüphesiz kisen öleceksin ve muhakkak onlar da ölecektir”³³⁶ buyurulmuştur.

İnsan dünyada ne kadar yaşarsa yaşasın, bir gün dünyadan ayrılacaktır; zira dünya insan için bir geçiş yurdu; ancak insan, ecelinin ne zaman geleceğini ve nerede öleceğini bilemez. Yüce yaratıcı bu sırrı, kimseye bildirmemiştir.

Yaratılmışlar arasında mümtaz bir yeri olan insanın, ebedî olarak yaşayacağı bir hayatı, Cenab-ı Hak ona hazırlamıştır. Bâki olan bu hayat ise ahiret hayatıdır. Dünyanın ömrü sona erdikten sonra Allahüteâlâ, bütün insanlara yeniden hayat verip onları diriltecek ve hesap gününde hepsini bir araya getirecektir. Ba'su ba'de'l-mevt (öldükten sonra diriliş) işte budur. Bu, ahiret günüdür. Cenab-ı Hak, her insanı dünyadaki kazancına, ameline göre mükâfatlandırarak veya amelinin karşılığı ceza ise o insan da hak ettiğini görecektir.

Kâmil iman ve salih amel sahibi insanlara ne mutlu!

3- Gerçek bu olduğuna göre akıllı bir mümin, dünyaya aldanmaz, ona bağlanmaz ve dünyanın bir misafirhane olduğunu bilir. Akıllı insan, dün-

³³⁵ Zümer Sûresi, ayet:30.

³³⁶ Enbiya Sûresi, ayet 35.

yayı ahiretin tarlası (bahçesi) olarak değerlendirir. Hayat nimetinin kadrini bilir de ilahî bir lütuf olan bu dünya bahçesine hiç solmayacak ve Rabbinin izni ile her mevsim ve daima ürün verecek olan kâmil iman, salih amel tohumlarını eker. Böylece kısa ve geçici olan bu dünya hayatında ebedî olan ahiret hayatını kazanmış olur. Akıllı insan, hiç ziyan etmeyerek, gerçek kazancın bu olduğunu bilir. Yine bilir ki bütün peygamberler, söz birliği ile kendi ümmetlerini uyarmışlar, insanlığı bu ebedî mutluluk yurduna davet etmişlerdir. Onların öğütlerini can kulağı ile dinleyip onlara uyanlar, dünyada, ebedî hayatı (ahiret mutluluğunu) kazanmışlardır.

Konu ile ilgili olarak birkaç ayeti kerime ve iki hadis-i şerif meali bura-ya alınmıştır. Firavun ailesinden mümin olan bir şahıs, her vesile ile kavmini uyarır ve onları Allah yoluna davet eder. Kur'anı kerim'de bu durum şöyle izah buyurulmaktadır:

“...O iman eden kimse, kavmine şöyle dedi: Ey kavmim! Siz bana uyun ki ben de sizi doğru yola götüreyim. Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir metadan başka bir şey değildir. Ahiret ise ebediyet yurdu-³³⁷dur.”

Yine Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Biliniz ki Allah'ın vaadi haktır. Öyle ise sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Aldatıcı (şeytan) da sizi Allah'ın bağışlamasına güvendirerek yoldan çıkarmasın.”³³⁸

Yine: **“Dünya hayatı, aldatıcı geçimlikten başka bir şey değildir”³³⁹** buyurulmuştur.

Resul-i Ekrem Efendimiz de:

“Dünya, benim neyime! Benim durumum ile dünyanın benzeri, vasıtasına binmiş bir yolcu gibidir. Bu yolcu, dinlenmek için bir kuşluk vakti vasıtasından inip yolun yakınındaki bir ağacın gölgesinde bir miktar uyuyup istirahat etmiş, sonra da o yeri terk ederek yolculuğuna devam etmiştir.”³⁴⁰ (Dünya hayatı ile benim durumum da böyledir.)

Diğer hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

337 Mümin Süresi, ayet: 38.

338 Lokman Süresi, ayet:33.

339 Ankebut Süresi, ayet: 64.

340 Tirmizî, «Zühd» bölümü, no: 2378.

“Allahütealâ, buyurur ki: Ben, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların duymadığı ve hiçbir beşerin gönlünden geçmemiş olan güzel nimetler hazırladım.”³⁴¹

Dünya, ahirete giden bir yoldur:

4- Dünya ve onda mevcut olanların hepsi, biz insanlar için yaratılmıştır; ancak dünya bir geçiş yurdudur. İnsan da dünyada bir garip (yabancı bir) yolcu gibidir. Gerçek böyle olunca akıllı insan (mümin), onun cazibesine aldanmamalıdır; çünkü insan, dünya için değildir. Dünyadakilerin hepsi, insan için var edilmiştir. Akıllı insan, bütün bu nimetleri, en iyi şekilde ve Rabbinin öğüt ve irşatlarına uyarak değerlendirmeli, ebedî hayatı (ahiret mutluluğunu) Rabbinin, sevgisini ve rızasını kazanacak şekilde yerli yerinde kullanmalıdır. Bilmelidir ki dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir.

Akıllı insan, bu gerçeği göz önünde bulundurur. Allahütealâ, Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Mutlak hükümler elinde olan Allah'ın şanı ne yücedir. O, her şeye kadirdir. Allah, ölümü ve hayatı şu hikmetle yaratmıştır: (Dünyada kaldığınız sürece) hanginiz daha güzel ameller yapacaktır; sizi, imtihana tâbî kılması içindir. Allah mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır.”³⁴²

Yine Kur'anıkerim'de meal olarak:

“O gün Allaha karşı gelmekten sakınanlar (müttakiler) dışında, dost olanlar birbirlerine düşman kesilirler”³⁴³ buyurulmuştur.

Bu bakımdan mümin, dünya hayatında iken ahiret gününde dostluğu mutluluklara sebep olacak iyi kimselerle arkadaşlık yapar; onlarla beraber olup, diğer insanların da imkânlar ölçüsünde elinden tutar ve onları da iyiler yoluna götürmeye çalışır. İnsanları iyiliklere çağıran, onların Hak yolu bulmalarına, iyiliklerini artırmaya vesile olan kimse, ahiret gününde peygamberler, sıddıklar ve şehitler ile beraber olmak mutluluğuna erer. Akıllı insan, dünya hayatında kendisini doğruluk, iyilik ve Hak yolundan uzaklaştırmak isteyen kimselere iltifat etmez, öylelerinin yanıltıcı sözlerinin etkisinde kalmaz. Nitekim Allahütealâ, Kur'an'da meal olarak şöyle buyurmuştur:

341 Buhârî, «Bed'i l halk» bölümü, 6/230, Müslim, «Cennet» bölümü, no: 2824,

342 Mülk Sûresi, ayet: 1-2.

343 Zuhur Sûresi, ayet: 67.

“O gün haksız kimse, pişmanlıktan ellerini ısırp şöyle der: Keşke peygamberle birlikte bir yol tutsaydım. Yazık bana! Keşke filancayı dost etmeseydim; çünkü Kur’an bana gelmiş iken o (insan), beni Kur’an yolundan saptırdı. Zaten şeytan insanı yüzüstü bırakıp rüsvay eder.”³⁴⁴

Yine Allahüteâlâ, Kur’anıkerim’de mealen:

“Ey insanlar, azığınızı alınız. Azığın en hayırlısı ise takva azığıdır. Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakınınız”³⁴⁵ buyurmuştur.

Akl-ı selim sahibi insan, bütün bu uyarıları hayat süresince hatırında tutar ve bu irşadların gereğine uyar.

5- Bu hadis-i şerifi rivayet eden Abdullah b. Ömer -Allah onlardan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) mev’izelerini (güzel öğütlerini), bütün kalbi ve azaları ile kavramış, akl-ı selimi ve berrak zihni ile muhafaza etmiş, Resul-i Ekrem’in (s.a.v.), en başarılı talebelerinden olmak şerefine ermiştir. O da diğer ashab-ı kiram gibi hayatı boyunca hidayet yoluna davet eden, o yolu gösteren rehberlerden biri olmuştur. O, ulaştığı kimse-lere Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) mübarek sözlerini duyurmuş ve:

“Akşama girdiğinde sabahı bekleme, sabaha girdiğinde de akşamı bekleme” şeklindeki tavsiyeleri kendine şiar edinmiştir.

Yani uzun arzulara, ihtiraşlara mağlup olmama ile ilgili, sözleri yayararak insanları ve gelecek kuşakları aydınlatmıştır. Ashab-ı kiram gökteki yıldızlar gibidir. Onların her biri, hidayet yolunun rehberleridir. Nitekim Abdullah b. Abbas’ın -Allah onlardan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden rivayet ettiği bir hadis-i şerif şöyledir:

“Beş şey gelmezden önce, beş nimetin kadrini bil. İhtiyarlık gelmezden önce gençliğinin, hastalık gelmezden önce sağlığının, fakirlik gelmezden önce zenginliğinin, meşguliyet gelmezden önce boş vaktinin, ölüm gelmezden önce de hayatının kıymetini bil.”³⁴⁶

Bunların her biri, akıllı insanlar için, en güzel hayat düsturlarıdır.

İnsan, daima hazırlıklı olmalı:

6- Müslüman, her durumunda hayat nimetinin değerini bilmelidir. İyi-

344 Furkan Sûresi, ayetler: 28-29.

345 Bakara Sûresi, ayet: 197.

346 Müstedrek, (Hakimin), no: 7846.

likleri artırmaya gayret etmelidir. Allahüteâlâ'ya olan ibadet ve taatlerini artırmalıdır. Helal yoldan geçimini temin etmek için çalışmalıdır. Bu çalışmaların en güzel ibadetlerden olduğunu bilmelidir. İhmal etmemeli, bugünün işini yarına bırakmamalıdır; zira ecelin ne zaman ve nerede geleceğini Allah'tan başka kimse bilemez. Onun için Müslüman, her an hazırlıklı olmalıdır.

Hadis-i şerif, insanları dünya hayatında zühd sahibi olmaya, fırsatları değerlendirmeye teşvik etmektedir. Boş ve yararsız meşgalelerle vakti israf etmemeyi bildirmektedir. Burada asıl maksat, dünya meşguliyetlerinin, insanı ahiret amellerinden uzaklaştırmamasıdır. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Cenab-ı Hakk'a arz ettiği dualarında:

“Ya Rab! Hayatı benim için her türlü iyilikleri artırmaya vesile kıl. Ölümü de benim için her çeşit şerlerden (kötülüklerden) kurtuluş vesilesi kıl.”

Niyazında bulunduğu bilinmektedir. Demek oluyor ki hayat nimeti, bizim için her türlü iyilikleri artırmaya vesiledir. Ve öyle olmalıdır. Yoksa ziyan büyük olur.

Mümin, dünyada kaldığı sürece dünyasını mamur edecek, iyilikleri ege-men kılacak yararlı ve gerekli çalışmaları yapar; bunları ahiret nimetlerini artırıcı nimetler, görevler olarak bilir ve yerine getirir. Mükâfatını da sadece Allahüteâlâ'dan bekler. Ve böylece dünya hayatında o, iyiliklere anah-tar, şerlere (kötülüklere) de kilit olmayı başarır.

Müslüman, bütün çalışmalarında, davranışlarında, akl-ı selim ve itidal ölçüleri uyarınca hareket eder, aşırılıklardan ve atıl olmak (tembellik) felaketlerinden uzak kalır.

Hadis-i şerif, biz insanları daima hazırlıklı olmaya, gafletten ve ihtiras-lardan sakınmaya, bütün işlerimizde, ibadetlerimizde ve her hareketimizde samimi, mutedil ve dikkatli olmaya teşvik etmektedir. Tevfik ve başarı Allah'tandır.

41. HADİS-İ ŞERİF

İMANIN ALAMETİ ALLAHÜTEALÂ'NIN ŞERİATINA UYMAKTIR

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ." ( )
حدیث صحیح رویناه فی کتاب الحجة باسناد صحیح³⁴⁷

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Muhammed Abdullah b. Amr b. El- As -Allah kendilerinden razı olsun- şöyle dedi: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:

“Sizden herhangi biriniz, heva ve heveslerini (arzularını, meyillerini) benim (Allah katından) getirdiğim esaslara tabi kılmadıkça (kemaliyle) iman etmiş olmaz.”

Hadis-i şerif, sahih mertebesinde bir hadistir. Bu hadis-i şerif, “Kitabu’l-Hucce” de sahih isnad ile bize rivayet edilmiştir. (Nevevî)

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Kitabu’l-Hucce, ehli sünnet akidesi ile ilgili bir eserdir. Usuluddin konusunu, hadis-i şerif bilginleri lisanı ile açıklayan değerli ve yararlı bir kitaptır. Kitabın tam adı: “Kitabu’l-Hucce ala tariki sulûki’l mehacce” dir. Müellifi: Ebul’Feth Nasr b. İbrahim el makdisidir. Şafîî fakihi, zahid bir âlimdir. Daha sonra Dimişk (Şam) da ikamet etmiştir. “El-vafî”, bu bilgileri İbn-i Hacer el-Heytemî’nin “Fethu’l muîn Şerhu’l-Erbain” adlı eserinden nakletmiştir.

Hadis-i şerifte geçen bazı kelimelerin dil bakımından açıklaması:

347 «Kitabü'l Hıcceti Ala Tariki sülûki'l mahacceti».

1- **“Heva”** kelimesi: Dil bakımından nefsin sevdiği, kalbin meylettiği ve tabii olarak arzu edilen şey manasınadır. Bu kelime, özellikle hakka meyletmek, hakkı sevip ona boyun eymek manasına da gelir. Bazen de bu kelime ile mutlak manada meyletmek ve sevmek murat edilir. Böylece hem hak olana meyledip onu sevmeyi ve hem de başkasına meyletmek manalarını kapsar. Hadis-i şerifte bu kelime ile bu mana murat edilmiştir.

2- **“Heva”** kelimesi: Şehvî ve nefsî arzularını tatmin etmek, nefsin bu arzularını yerine getirmek manasındadır. Çoğu kez **“heva”** kelimesi bu manada kullanılır. Şer-i şerifte (İslâmiyet’te) zemmedilen (yerilen) bu manada olan **“heva”** kelimesidir. Zira bunda galip olan hak ve hakikatin zıddına hareket etmek, şer’î şerifin emrini (gereğini) dikkate almamaktır. Böyle hareket ise dalalet ve şekavet yoludur. Bunun için Kur’anıkerim, insanları bundan men etmektedir. Nitekim:

“Sakin hevaya, (nefsin isteklerine uyma) o, seni Allah yolundan saptırır”³⁴⁸ buyurulmuştur.

Bu hadis-i şerifte: **“Sizden biriniz bütün meyil ve arzularını benim Cenab-ı Hak tarafından getirmiş olduğum esaslara tabi kılmadıkça imanını kemale erdirmiş olmaz”** buyurulmuştur.

Yani mümin bir kimse, bütün meyillerini birleştirip tek bir irade ve sevgi haline getirmeli ve bunları Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) getirdiği esaslara tabi kılmalıdır ki kâmil bir imana sahip olsun. Bu da Rabbinin emrine tazim ve halkına (yaratılmışlara Allah için) şefkat göstermekle gerçekleşir. Zaten İslâmiyet de öz olarak: **“Allahütealâ’nın buyruklarına tazim etmek, O’nun yarattıklarına şefkatli ve merhametli olmaktır.”**

Müslüman olgun bir kişiliğe sahiptir. Zira o, insanî bütün güzel vasıfları seçkin şahsiyetinde bir araya getiren, kendisinin elinden ve dilinden başkalarının güven içinde olduğu emin (güvenilir) insandır. Böyle olması, onun nezih inancının bir gereğidir. Müslüman’ın sözleri ile işleri, yaşantısı ile düşünceleri birbirine uygundur. Birbirleri ile çelişen söz ve fiillerden Müslüman uzaktır; çünkü Müslüman’ın kalbi ile lisanı birdir. Özü ve sözü doğrudur. Onun bütün hareketleri, dengeli ve uyumludur. Zira Onun akl-i selimi ile temiz düşünceleri, samimi şefkat ve merhamet duyguları arasında ahenk vardır. Onun ruhu ile bedeni uyum ve huzur içindedir. O inandığı ne ise yeri

geldiğinde lisanı ile onu söyler. İncancındaki güzellik ve sadelik onun bütün azalarına da nüfuz etmiştir. Bunun için onun yaşantısı güzel, temiz ve huzurlu, davranış ve tasarrufları makul ve meşrudur. O, daima kendisi, çevresi ve insanîyet için yararlıdır. O, insanlığın en hayırlı üyelerinden biridir. Bu bakımdan şehvî arzular, ona tahakküm edemez. Kur'an'a zıt meyil, menfaat kaygıları, onu haktan ayıramaz; çünkü olgun bir Müslüman, bütün iş ve davranışlarında mutlak ilim, irade ve hikmet sahibi olan Allahütealâ'nın şer-i şerifine uymuştur. Kur'an'ın, hayat verici eğitim ve öğretim esasları uyarınca kendisini yetiştirmiştir ve yetiştirmeye çalışmaktadır.

Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“O Kur'an ki onun ne önünden ve ne de ardından batıl şeyler ona yaklaşamaz.”³⁴⁹

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinde müminlerin kendilerini Kur'an ve sünnetin emir ve öğütlerine uygun olarak yetiştirmeleri gerektiğini telkin buyurmuşlardır.

Hevaî arzulara uymak, insanı haktan uzaklaştırır:

3- Hevaî isteklere uymak, insanı isyana götürür. Ve onu Cenab-ı Hak'ın buyruklarına muhalif olmak bedbahtlığına düşürür. Hak yoldan, doğruluktan ayrılan kimseler, gerçek kendilerince bilinmediği için ondan ayrılmış değillerdir. Zira akıl ve selim düşünce sahibi kimseler için, hak ve hakikat apaçıktır, bellidir. Yüce Yaratıcı, insanı gerçeği bilme ve ona yönelme fitratı üzerine yaratmıştır. O'nun yaratmasında değişme de olmaz. Ancak bilgisizlik (cehalet) insanın en büyük düşmanıdır; lakin insanı gerçekleri göremez hale getiren sadece cehalet değildir. Onu bedbaht eden temelsiz düşüncelere değer vermesi ve hevaî arzularına tabi olmasıdır. Hak ve hakikatten ayrılanlar, çoğu kez hevaî isteklerine tabi oldukları içindir. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Resulüm! Eğer onlar sana cevap veremezlerse bil ki onlar, ancak kendi hevaî arzularına uyuyorlar. Allah'tan gelen hidayet yolunu bırakıp da kendi heveslerine uyan kimseden daha sapık kim vardır?”³⁵⁰

Diğer taraftan ibadet: Boyun eğmek, huşu ile itaat etmek demektir. Bir kimse nefsin şehvî isteklerine boyun eğdiği takdirde ona esir olur. Hevaî

349 Fussilet Sûresi, ayet:42.

350 Kasas Sûresi, ayet:50.

istekler, insana tahakküm ederse ilme, akla ve dinî emirlere zıt olsa da kişi, bu hevaî isteklerin etkisinden kurtulamaz. Apaçık hakikatler karşısında bile gerçeklere duyarsız kalır. Bunun içindir ki Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Habibim gördün mü o hevaî arzularını kendisine ilah edinen kimseyi...”³⁵¹

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

“Allah nezdinde ve bu semanın altında kendisine uyulan hevaî arzulardan günah ve zararı daha çok hiçbir batıl mabuda ibadet edilmemiştir.”³⁵²

Hâlbuki Allahüteâlâ, insanı mükerrer bir varlık olarak yaratmış ve onu diğer yaratılmışlardan seçkin kılmıştır. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Andolsun biz insanı şerefli (mükerrer) bir varlık olarak yarattık. Onu karada ve denizde gezdirdik. (Bir yerden diğer yere taşıdık). Onu tertemiz rızıklar ile rızıklandırdık. Onu yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık.”³⁵³

Allah Teâlâ insana akıl, mantikî düşünce ve irade vermiştir. İnsan akl-ı selim ile iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırt eder, iyiyi yapmak kötünden uzak kalmak ister. İnsana Cenab-ı Hak tarafından ihsan edilen akl-ı selim ile o, hevaî arzularını denetim altına alabilir, meyillerine hakim olup onları iyiliğe, takvaya yönlendirebilir. Zira o iyi insanlar arasında en ileri derecelerde yer almaya muktedirdir. Yeter ki hevaî arzularına, kötü isteklere karşı koyabilsin.

“Akıllı insan kendi nefsinin kontrol eder. (Muhasebeye tabi tutar). Ve öldükten sonra kendisini mutlu kılacak güzel ameller yapar. Aciz insan da o kimsedir ki kendisini hevaî arzularına tâbî kılar, sonra da Allah'tan iyi şeyler temenni eder”³⁵⁴ buyurulmuştur.

İlim, irfan sahibi bir insan, Rabbine karşı kalbinde beslediği hudutsuz sevgi ve tazim duyguları ile nefsin kötü meyillerini yener. Heva ve hevesinin

351 Furkan Sûresi, ayet:43.

352 Kenzü'l Ummal, 3/547, no: 7833.

353 İsrâ Sûresi, ayet: 70.

354 Tirmizî, «Sıfatü'l kıyame» bölümü, no: 2461,

baskısına boyun eğmez. Allah Teâlâ'ya halisane ubudiyet (kulluk görevlerini yerine getirmek) le imanını kemale erdirir. Artık o, bütün arzu ve isteklerini, her işini Rabbaninin sevgi ve rızasını kazandıracak esaslara tabi kılar. Böylece o yakînî bilgileri ve kâmil imanı ile iki cihan (dünya ve ahiret) mutluluğunu kazanmış olur. Nitekim Kur'anikerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Kim, Rabbinin makamından (azametinden) korkar ve nefsinin kötü meyillerden alıkoyarsa şüphesiz onun varacağı yer cennettir.”³⁵⁵

Hevaî arzu ve isteklere uymak, helal ve haramı ayırt etmeden nefsin dediklerini yapmak, insanı ziyana, zulüm ve tuğyana götürür. Bunun sonucu da ebedî hüsrân olur. Bunun içindir ki yine Kur'anikerim'de bütün insanlar, uyarılmış ve meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“Azgınlık yapan ve dünya hayatını tercih edenin varacağı yer şüphesiz cehennem (ateşi) dir.”³⁵⁶

Hâlbuki insan için temiz, güzel, ebedî ve mutlu bir hayat vardır. O hayatın kazanılacağı yer dünyadır. İnsan, akl-i selimi ve mücahadesi ile nefsinin hâkim olmakla iman ve güzel ameli ile geçici olan bu dünya hayatında o ebedî mutluluğu kazanabilir. Kurtuluş ve zafer işte buradadır. O da hayat nimetinin kadrini bilip bu nimeti bahşeden Rabbinin razı olacağı şekilde ona şükretmektedir. Hadis-i şerifte: **‘Lâ ilâhe illallah’** (Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur) **derse o kimse cennete girecektir**³⁵⁷ buyurulmuştur.

Olgun mümin sorumluluğunu bilir, görevlerini yerine getirir.

4- Kâmil bir mümin tevhit akidesini (inancını) gönlüne yerleştirdiği ve Cenabı Hakk'ın (Resul-i Ekrem'i vasıtasıyla) bildirdiği dinî emir ve öğütlerle içtenlikle saygılı olduğu için yaratılış gayesini bilir. Tertemiz fitratını korur, her türlü iyilikleri yapmak hususunda iyiler ile yarış halinde olur.

“İnsanların en hayırlısı onlara en çok yararlı olanıdır.”

Hikmetini bir ahlak ve hayat prensibi olarak bilir ve uygular. O, Allahüteâlâ'nın sevdiklerini sever; sevmediklerini de sevmez. Kâmil bir Müslüman, Allahüteâlâ'nın helal dediğini helal ve haram dediğini de haram bilir. O, haramlardan uzak kalır, şüpheli olan şeylerden de sakınır ve bilir ki Allahüteâlâ'ya muhabbetin en açık delili, O'nun resulüne uymak ve

355 Naziat Süresi, ayetler: 41-42.

356 Naziat Süresi, ayetler: 36-37.

357 Kenzül Ummal, Hatib'den naklen, 1/61, no: 205.

o peygamberin, Cenab-ı Hak tarafından getirdiği esaslara bütün meyil ve isteklerini tabi kılmaktır.

Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Resulüm! De ki eğer siz, Allahteâlâ'yı seviyor iseniz bana uyunuz ki O da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın”³⁵⁸ buyrulmuştur.

Bir şiir de mana olarak şöyledir:

“Ey insan! Allah'a isyan ediyor, sonra da onu sevdiğini iddia ediyorsun. Yemin ederim ki böyle yapman gerçekte çirkin bir davranıştır. Eğer sevginde sadık olsaydın O'na itaat ederdin. Zira gerçekten seven kimse, sevdiğine itaat eder.”

İmanın Halâveti:

5- Mümin kişi, Allahüteâla'nın ve O'nun elçisinin muhabbetini kalbinin derinliklerine yerleştirdiğinde bu sevginin manevî neşvesi o kişinin bütün varlığına nüfuz eder. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Üç haslet var ki bunlar, kimde bulunursa o insan, imanın halâvetini (tadını) almıştır. Allahüteâlâ ve O'nun resulünün o kimseye her şeyden daha sevgili olması, kişi sevdiğini ancak Allah için sevmesi, kişi iman saadetine erdikten sonra ateşe atılmayı nasıl istemezse inkâra (küfre) dönmeyi de öylece asla istememesidir.”³⁵⁹

İmam Nevevî, bu hadis-i şerifle ilgili olarak şöyle demiştir:

Bu hadis-i şerif, İslâm'ın usûllerinden bir asıl (temel) dir ve büyük bir hadis-i şeriftir.

Olgun bir mümin, bütün işlerinde Cenab-ı Hakk'ın buyruğuna tâbî olur. O'nun emrine uymaktan huzur duyar. Ve bilir ki imanın gereği, Cenab-ı Hakk'ın hükmüne razı olmaktır. Yeter ki o hüküm, kitap ve sünnet (şer-î deliller) ile sabit olsun. Müslüman, kendi arzularına uygun olsa da olmasa da ilahî buyruk ne ise ona teslimiyet gösterir. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Allah ve O'nun resulü bir hüküm verdiğinde mümin bir erkek veya mümine bir kadının, o iş kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur.”³⁶⁰

358 Ali İmran Sûresi, ayet: 31.

359 Buhari, «İman» bölümü, 1/56 -58, Müslim, «İman» bölümü, no: 43.

360 Ahzab Sûresi, ayet: 36.

Ve yine Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem tayin edip sonra da senin verdiği hükmü - içlerinde bir sıkıntı duymadan- onu kabul etmedikçe iman etmiş olmazlar.”³⁶¹

Yukarıda işaret edildiği üzere hadis-i şerifte:

“Sevdiğini Allah için seven; sevmediğini Allah için sevmeyen; verdiğini Allah için veren; vermediğini Allah için vermeyen kimse, imanını kemale erdirmiştir.” buyurulmuştur.³⁶²

Güzel Örnekler:

Ashab-ı kiram, Allahüteâlâ'yı ve O'nun resulünü sadakatle sevmekte bütün istek ve arzularını Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) Cenab-ı Hak tarafından getirip tebliğ ettiği esaslara tabi kılmak hususunda en güzel örnek olmuşlardır. Onlar, Allahüteâlâ'yı ve O'nun resulünü razı etmek, “i'layı kelimetu'llah” (Allah buyruğunun en yüce olduğunu) göstermek için yurtlarını terk etmek zorunda kalmışlar; onlar, bu uğurda bütün varlıklarını severek feda etmişlerdir; zira onlar, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) hakkının diğer bütün yaratılmışların hukukunun üstünde olduğunu biliyorlardı. Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde:

“Ben, sizden herhangi biriniz nezdinde o kimseye kendi nefsinden, çocuğundan, aile fertlerinden ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça o kimse (kemaliyle) iman etmiş sayılamaz”³⁶³ buyurmuşlardır.

Ashab-ı kiram, İslâmiyet'in her emrinde olduğu gibi Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) sadıkane sevgi hususunda da bütün insanlara örnek teşkil etmişler ve Cenab-ı Hakk'ın methine (övgüsüne) rızasına mazhar olmuşlardır. Allah onların hepsinden razı olsun. Kur'anıkerim'in birçok sûrelerinde bu gerçek, beyan buyurulmuştur. Tövbe Sûresi'ndeki şu ayeti kerime üzerinde ne kadar düşünülse yeridir. Meal olarak ayeti kerime şöyledir:

“İslâm dinine girmek hususunda önceliği kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya! İşte Allah onlardan razı olmuştur; onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah, onlara içinde te-

361 Nisa Sûresi, ayet: 65.

362 Ebu Davud, «Sünnet» bölümü no: 4681, Müsned-i Ahmed, 3/438.

363 Buhari, «İman» bölümü, 1/55, Nesai, «İman» bölümü, 8/114.

melli ve ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Büyük kurtuluş işte budur.”³⁶⁴

Hadis-i şerifin ifade buyurduğu hususlardan bir kısmı:

Müslümanın üzerine gerekli olan, bütün amellerini Kur'an ve sünnete arz etmektir. Onun bütün işlerinin, amellerinin Kitap ve Sünnete uygun olmasını sağlamaktır. Müslüman için üstün başarı budur.

Bir kimse, kalbi ve lisanı ile Allah Teâlâ'nın, peygamberi vasıtasıyla bildirdiği şer-i şerifi tasdik eder de işleri ve amelleri bu esaslara muhalif olursa hak yoldan sapmış olur. Bir kimse görünürde fiil ve amelleri ile şer-i şerife uyduğu halde itikat ve düşünceleri ile bu esaslara muhalif olursa nifak ehlinde olur. Müminler ile bir arada iken onlar gibi mümin; lakin inkârcılar ile bir arada olduğunda da onlar gibi olursa İslâm ile ilgisini kesmiş olur.

“Kula sadakat yaraşır görse de ikrah

Yardımcısıdır doğruların Hazreti Allah”

İmanın gereklerinden biri de Resul-i Ekrem Efendimizin sünnetini muhafaza ve müdafaa etmek, gücü ölçüsünde onu yaşamak ve yaşatmaktır.

42. HADİS-İ ŞERİF

ALLAH TEÂLÂ'NIN BAĞIŞLAMASININ ÇOK ENGİN OLDUĞU

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
”قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ”يَا أَبْنِ آدَمَ ، إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَ رَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ
مِنْكَ وَ لَا أَبَالِي. يَا أَبْنِ آدَمَ ، لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ، ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ
لَكَ. يَا أَبْنِ آدَمَ ، إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ، ثُمَّ لَقَيْتَنِي لَا تُشْرِكُ بِي
شَيْئاً ، لَأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً .“

(رواه الترمذي و قال حديث حسن صحيح).³⁶⁵

Hadis-i şerifin tercemesi:

Enes demiştir ki -Allah ondan razı olsun- Ben Resulullah (s.a.v.) in şöyle dediğini dinledim:

“Allahüteâlâ buyurdu ki: Ey âdemoğlu! Şüphesiz sen bana dua (ibadet) ettiğin ve bana ricada (ümitle yalvarmada) bulunduğun sürece, senin günahlarını bağışlarım ve senden sadır olan günahların çokluğuna değer vermem. Ey Âdemoğlu! Eğer senin günahların, gökyüzünü kaplayacak derecede çok olsa ve sen de benden günahlarının bağışlanmasını talep etsen, Ben senin günahlarını bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Sen arzı dolduracak kadar günahlarla bana gelsen ve bana hiçbir şey ortak koşmamış olduğun takdirde ben de sana arz üzerini dolduracak kadar mağfiretle mukabele ederim.”

Hadis-i şerifi, Tirmizî rivayet etmiş, hadis-i şerif hasen ve sahihtir, demiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi Tirmizi Sünen'in'de "De'vât" bölümünde zikretmiştir. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sünnetinde ümitleri en çok artıran hadis-i şerif, bu hadis-i şeriftir. Zira bu kutsî hadis büyük bir müjdedir. Allahüteâlâ'nın hilim ve keremini, hesap ölçülerinin üstünde olan lütuf ve ihsanını, engin mağfiretini beyan ediyor.

"Mağfiret": Cenab-ı Hakk'ın, günahları bağışlaması, setretmesi, günahların cezasını affedip ceza yerine kulunu, mükâfata nail kılmasıdır. Bundaki ilahî hikmetlerden biri de günahkârlar, günahlarının çokluğu sebebiyle ümitsizliğe düşmesinler. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Şüphesiz ki Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir."³⁶⁶

Ancak ilahî mağfiret var diye hiçbir kimse de kendisini günaha yönelmemeli, günah işlemişse günaha ısrar etmemelidir. Derhal tevbe ve istiğfarda bulunmalıdır. Zira ölüm, insana ansızın gelebilir. Kişinin istekleri ile birlikte tövbe ve istiğfarda bulunup ilahî mağfirete nail olmasına da engel olabilir. Akıllı insan, her an ilahî davete hazırlıklı olmalıdır ki O'nun rahmet ve mağfiretine nail olsun. Bu hadis-i şerifi, İmam Nevevî "El-Erbain" adı ile bilinen ve üzerinde durduğumuz bu mühim eserin sonuna almıştır.

Allame Sadüddin Taftazanî "El-Erbain" üzerine yazdığı şerhinde özetle şunları kaydediyor:

"Bu eserdeki son iki hadis-i şerif, İslâm'ın medarı (dayanağı) olan ve sayılamayacak kadar çok hikmetleri ve hükümleri kapsayan hadis-i şeriflerdendir. Bunlardan birincisi insanı hevaî arzulara uymaktan alıkoyar. Ve hidayet (dosdoğru yol) üzere olmasının gerektiğini telkin eder. İkincisi ise insanları -günahları çok olsa da - Allah Teâlâ'nın rahmetinden ümitvar olmaya ve daima dua ve istiğfarda bulunmaya terğib ve teşvik eder."

“Dua”: Kulun Allah’a yalvarması ve ibadetlerin özüdür. **“İstiğfar”** ise, Allahüteâlâ’nın, kullarına olan sonsuz rahmetinden ümitvar olmak ve O’ndan bağışlanmayı talep etmektir.

Müellif bu iki hadis-i şerifi kitabının sonuna almıştır. Maksudı ise Allah yoluna yönelmiş her bir insana güzel öğütlerde bulunmaktır. Diğer taraftan kula yaraşan Rabbinin lütuf ve ihsanına, rahmet ve mağfiretine içtenlikle inanarak O’nun ikramını istemesidir. Bir de dünya hayatının sonu ve ahiret hayatının başlayacağı anda Rabbine olan hüsn-ü zannını daha da artırmasıdır; zira yardım edecek, sonsuz mutluluk verecek ve tevfiği ihsan edecek olan ancak Allahüteâlâ’dır.

Sahih-i Müslim’de **“Tevbe”** bölümündeki bir hadis-i şerif mana olarak şöyledir.

“Sizden biriniz (değerli) bir yitiğini bulduğunda nasıl çok sevinirse kulunun tevbe etmesi ile de Allaüteâlâ (ondan) çok razı olur.”³⁶⁷

Yine Sahih-i Müslim’de mevcut bir hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur.

“Siz hiç günah işlememiş olsaydınız, Allahüteâlâ başka insanlar yaratırdı ve onlar günah işlerlerdi de Allah onları mağfiret buyururdu.”³⁶⁸

Bu hadis-i şerifi Ebu Eyyub el-Ensârî (r.a.) rivayet etmiştir. Ebu Eyyub (r.a.) ölümünün yaklaştığı bir sırada yanında bulunanlara şöyle demiştir:

“Resulullah (s.a.v.)’den dinlediğim bir şeyi şimdiye kadar sizden gizlemiştim. (Emaneti yerine getirmek üzere) o şeyi şimdi size bildiriyorum. Bu hadis-i şerifi Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) dinlediğini beyan etmiştir.”

Sahih-i Buharî’nin **“Tevhit”** bölümünde mevcut bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Bir kul, günah işleyip sonra pişman olur ve Ey Rabbim! Ben günah işledim. Beni bağışla, günahı bağışlayan ancak sensin derse Allahüteâlâ buyurur ki: Kulum bildi ki onun günahını bağışlayan Rabbi var ve onu onunla (günahla) sorumlu da tutar. (Ey meleklerim!) Şahit olun, ben o kulumun günahını bağışladım; sonra ikinci veya üçüncü kez günah iş-

367 Müslim, no: 2675.

368 Müslim, no: 2748.

ler, sonra pişman olup ve mağfiret talep etse her seferinde Allahütealâ, aynı şekilde yine kulunu bağışladığını buyurur.”³⁶⁹

Yani kul günah işleyip sonra da pişman olup tövbe ve istiğfarda bulunduğu Allahütealâ yine onu bağışlar.

Tövbenin şartları:

Bilmek gerekir ki tövbenin kabulü için üç şartın bulunması zorunludur.

Bunlardan birincisi, günah olan işi derhal terk etmektir.

İkincisi, işlediği günaha samimiyetle pişman olmak ve üzüntü duymaktır.

Üçüncüsü, bir daha o kötülüğü yapmamaya azmetmek, kesin karar vermektir.

Eğer işlenmiş günah, kul hakkı ile ilgili ise hak sahibine hakkını eda edip onunla helalleşmek gerekir. Çaresizse, elinde hak sahibini bulma imkânı yoksa bu takdirde ilk imkân hasıl olduğunda hakkını verip helalleşmeye içtenlikle azmetmiş olmaktadır. Ve de durumunu Cenab-ı Hakk’a arz etmiş olmaktadır. Fıkî hüküm budur.

Eğer işlenmiş günah kulun kendisi ile Allahütealâ arasında ise kaza edilmesi lazım gelen farzları, keffaretleri kaza edip tövbe ve istiğfarda bulunmak gerekir. Bu sonuncusu tövbenin dördüncü şartıdır. Bu esaslara uygun olarak sıdk ile tövbe eden kimse, hiç günah işlememiş gibi Cenab-ı Hakk’ın mağfiretine nail olur. Mümin bir kul, bundan emin olmalıdır. Ve bu bağışlama, Allahütealâ’nın ğafûr (günahları çok çok bağışlayan ve örten) ismi celilinin tecellisidir.

Bu husus, insanı kötülüklere teşvik etmek değildir. Akıllı her insan, Rabbinin rahmet ve keremi karşısında edep ve haya duyguları içinde olur. Bunca iyilik ve ikramları ile Rabbinin, kendisini nimetlere nail kıldığını, koruduğunu, her an görüp gözettiğini düşünerek bütün kötülüklerden uzak kalır. Vaki olanlar için de tövbe ve istiğfar sebeplerine sarılır. Ve bilir ki kulun günahı ne kadar çok olsa da Allahütealâ’nın affı, mağfireti, hilmi ve rahmeti daha çoktur ve daha büyüktür. O’ndan başka da günahları bağışlayacak kimse yoktur. Bütün insanların günahları, Allahütealâ’nın af ve mağfireti karşısında, yok hükmündedir. Ancak Allahütealâ, şirki (kendisi-

ne ortak koşma suçunu) affetmez. O, Kur'anıkerim'inde bütün beşeriyete bu gerçeği bildirmiştir; çünkü şirk zulümlerin en büyüğü ve en çirkin olanıdır. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; lakin ondan başka günahları dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse, derin bir sapıklığa sapmış olur.”³⁷⁰

Üç önemli esas:

İlahî mağfirete nail olmak için hadis-i şerif üç önemli esası kapsamaktadır. Bunlar, mevcut olduğu takdirde Allahüteâlâ, fazl ve keremi ile kulunu mağfiretine nail kılar.

Bu üç esastan birincisi: Kulun Cenab-ı Hakk’a dua etmesi ve yalvarmasıdır.

Allahüteâlâ’ya dua edip bütün isteklerimizi, ihtiyaçlarımızı O’na arz etmemiz, biz insanlara emredilmiştir. Dua bütün peygamberlerin şiarıdır. Âlimlerin, irfan sahibi insanların, sıddıkların adabıdır. Müminlerin, bütün hacet ve isteklerini Allahüteâlâ’ya arz etmeleri, O’ndan yardım dilemeleri-dur. Bunun içindir ki hadis-i şeriflerde mealen şöyle buyurulmuştur.

“Dua sadece ibadettir.”³⁷¹

“Dua ibadetlerin özüdür.”³⁷²

“Allah kullarının kendisinden talepte bulunmalarını ister.”³⁷³

Diğer taraftan Allahüteâlâ, biz kullarının dualarını kabul edeceğini vaad buyurmuştur. Onun içindir ki bir hadis-i şerifte mealen şöyle buyurulmuştur:

“Dua etmek arzu ve iradesi bir kula verilmişse o kimseye duasının kabul edilmesi ikramı da onunla birlikte verilmektedir.”³⁷⁴

Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur.

“Rabbimiz buyurdu: Siz bana dua ediniz ki Ben de sizin dualarınızı kabul edeyim.”³⁷⁵

370 Nisa Sûresi, ayet: 116.

371 Tirmizî, «Kitabü'd- dua», no: 3372, c. 5, s. 456.

372 Tirmizî, «Kitabü'd- dua», no: 3371, c. 5, s. 456.

373 Tirmizî, «Davât», bölümü, no: 3566.

374 Tabarânî, El- Vafî Fî Şerhil Erbeîne (Neveviyyet, s: 374.

375 Mümin Sûresi, ayet:60.

Yeter ki dualar, adabına uygun olarak ve içtenlikle yapılmış olsun. Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Rabbiniz hayâ ve kerem sahibidir. Bir kul, ellerini kaldırıp O’na yalvardığında Allah, o kimsenin ellerini boş olarak geri çevirmez.”³⁷⁶
(Kulunun dileğini kabul eder).

Yani fazl ve keremi ile kulunun dualarını kabul buyurur. Bunun için insan, daima ümitvar olmalıdır; çünkü İslâmiyet’te ümitsizlik yoktur. İnsan ne kadar günahkâr olsa da Allahütealâ’nın bağışlaması sonsuzdur ve kullanı içindir. Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Siz Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Gerçek şu ki Allah, bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.”³⁷⁷

Dua, ibadet olduğu için adabına uygun olarak yapılmalıdır.

Duanın ilk şartı, şuurlu ve gönül huzuru ile yapılmasıdır. Yapılan duanın Allahütealâ tarafından kabul edileceğine yakinen inanmalıdır. Rica ve istekleri ısrarla Allahütealâ’ya arz edip dua ve dileklerin kabul edileceğine kesin kanaat hasıl edilmelidir. İnsan, her zaman ve her yerde Rabbine dua eder. Allahütealâ, fazl ve keremi ile kulunun dualarını kabul buyurur. Bununla birlikte eğer imkân varsa dua için mübarek vakitler gözetilmelidir. Mesela: Seher vakitlerinde, ezanların sonunda, farz namazların arkasında v.b. mübarek vakitlerde daha ziyade dualar yapılmalıdır. Keza önceden abdest alınıp iki rekât namaz kılınmalıdır. Duaya başlarken tövbe ve istiğfarda bulunulmalıdır, her zaman olduğu gibi ellerimizi açıp yukarı kaldırmalı, kıbleye yönelmeli, Allahütealâ’ya hamd ve sena ile başlamalı. Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) salât ve selam getirmeli, bütün insanların hidayete ermeleri ve bütün müminler için dua etmeli, dua mahzun bir gönülle günahları itiraf edilerek ve hafif bir ses ile yapılmalıdır. Duaların, Yüce Rabbimizce kabul buyurulacağı inancı korunmalıdır.

İkinci esas tövbe ve istiğfardır:

Bu hadis-i şerifin mağfiret ile ilgili kapsadığı ikinci esas tövbe ve istiğfardır. İstiğfar kulun günahlarının bağışlanmasını, onların kötülüklerinden ko-

³⁷⁶ Kenzül Ummal, c: 2, s: 65, no: 32135.

³⁷⁷ Zümer Sûresi, ayet: 53.

runmasını ve bu kötülüklerin örtülüp affedilmesini Allahütealâ'dan dilemesidir. Tövbe ise, kulun Allahütealâ'nın rızasına giden yola yönelmesidir. Başka bir ifade ile tövbe: Kulun İslâmiyet'te kötü sayılan şeyleri terk edip övülen iyi ve güzel olan şeylere dönmüş olmasıdır. İstiğfar kelimesi Kur'an ve hadis-i şerifte çok zikredilmiş, şehirlerde istiğfarda bulunan müminler övülmüşlerdir.

Keza bir fena iş yaptığında onun kötülüğünü idrâk edip derhal istiğfarda bulunan müminler ve kendi öz nefislerine haksızlık edip sonra tövbe ve istiğfar eden, kötülüklerde ısrar etmeyen kimselerin de Allahütealâ'nın bağışlanmasına nail olacakları Kur'anıkerim'de beyan buyurulmuştur. (Ali-İmran, 135,136).

Ayrıca Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Rabbimize istiğfarda bulunun ve sonra da tövbe ile O'na (O'nun yoluna) dönün. ...”³⁷⁸

Günahta ısrar etmeyen, tövbe ve istiğfara devam eden kurtuluşa ermiştir. Kötülükler ve günah olan işler hastalıklar gibidir. Tövbe ve istiğfar ise bu hastalıklardan kurtuluşun ilacıdır.

İstiğfar kelimesini en güzel ifade eden cümlelerden biri de “أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي” “Allahtan, beni bağışlamasını diliyorum. O öyle bir Allaktır ki O'ndan başka ilah yoktur. Gerçek hayat sahibidir. Hayatı veren, varlıkları koruyup yöneten O'dur. Ve ben tövbe ile O'nun yoluna yöneliyorum.”

Bir de Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), istiğfarın efdali ve en sevaplı olanı kulun şöyle demesidir, buyurmuştur:

“Allahım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka ilah yoktur. Beni sen yarattın ve ben senin kulunum. Gücüm yettiği kadar Sana verdiğim söz üzere bulunuyorum. Yaptığım kötülüklerin şerrinden sana sığınıyorum. Üzerimde olan nimetlerini itiraf ediyorum. Günahlarımı da itiraf ediyorum. Beni bağışla. Günahları bağışlayan ancak sensin Allahım!”³⁷⁹

Üçüncü ve en önemli esas, tevhit akidesidir.

Tevhit akidesi, asılların aslıdır; bağışlanmanın da en büyük sebebidir. Allahütealâ'yı bir bilip ona iman etmiş olmak, en büyük başarı ve en bü-

³⁷⁸ Hud Sûresi, ayet 3.

³⁷⁹ Buhârî, «Davât» bölümü, 11/83, Tirmizî, «Davât» bölümü, no: 3390, Nesâî, «İstiaze» bölümü, 8/279.

yük kurtuluştur. Kişi tevhit inancına sahip olarak Rabbine kavuşursa yer ile gök arasını kaplayacak hataları olsa da Allahütealâ, yer ile gök arasını kaplayacak derecede mağfiret ile kulunu bağışlar. Tevhit inancını gönlüne yerleştirmiş olan kimsenin kalbi Allah sevgisi ve Allah'a tazim duyguları ile dolar. Bu imanın nuru ile mümin kişi, bütün kötülüklerden arınmış olur, güzel amellere yönelir.

“Sıdk ile tövbe eden ve salih ameller işleyen kimsenin, Allahütealâ, günahlarını bağışlar ve onları güzel amellere tebdil buyurur. Allahütealâ, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir”³⁸⁰ mealindeki ayeti kerimeler ne büyük müjdedir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Muaz b. Cebel'e (r.a.) şöyle demiştir:

“Ey Muaz! Allahütealâ'nın kulları üzerinde hakkı nedir bilir misin? Muaz (r.a.): Allah ve resulü daha iyi bilir, demiştir. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz:

Onların sadece Allah'a ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır, buyurmuştur.

Ve sonra yine Resul-i Ekrem Efendimiz: Ey Muaz! Bilir misin kulların Allah üzerindeki hakkı nedir? Ve Muaz (r.a.): Allah ve resulü daha iyi bilir, cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): Allahütealâ'nın onlara azap etmemesidir ³⁸¹ buyurmuştur.

(Buharî ve diğerleri).

Mülkün maliki olan Allahütealâ'nın, suçlulara hak ettikleri cezayı vermesi O'nun adaletidir. Ancak Allahütealâ'nın rahmeti, gazabını geçmiş ve her şeyi kuşatmıştır. Akıl sahibi bütün insanlar, özellikle müminler, O'nun rahmet ve mağfiretine nail olmayı talep etmeli, ihlâs ve ısrarla sebeplerine sarılmalı ve bu mutluluğa erişmeyi istemelidirler...

Görüldüğü üzere bu kırk ikinci hadis-i şerif, her insanın daima Allahütealâ'ya dua edip O'nun rahmet ve mağfiretinden ümitvar olmasını, her durumda kulun istiğfarda bulunmasını, şirkten uzak kalmasını ve tevhit akidesine bağlı olarak Rabbinin huzuruna geldiği takdirde ilahî mağfirete mazhar olacağını bildirmektedir. Müellif bu kutsî hadis-i şerif

380 Furkan Sûresi, ayet:70.

381 Buharî, «Tevhit» bölümü, 13/300, Müslim, «İman» bölümü, no: 30, Tirmizî, «İman bölümü», no: 2645.

ile bu bereketli eserini tamamlamış ve sonunda da şu cümleyi kaydetmiştir.

“İşte bu eserde İslâm'ın esası olan kaideleri (kuralları) cem eden usul ve fer'î hükümler, adap ve diğer cihetlere ait sayıya gelmez ilimlerin nevilerini (türlerini) kapsayan hadis-i şeriflerden beyan etmeyi istediğim hususlar burada son buluyor.”

Biz de müellif merhumu, İslâmiyet'e ve insanlığa Allah için hizmet eden bütün âlimlerimizi rahmet ve şükranla anıyor ve Rabbimiz cümlesinden razı olsun duasında bulunuyoruz.

Allah bize yeter. O ne güzel bir vekildir. Her türlü güç ve kuvvet Yüceler Yücesi Allah'tandır. Salatü selam Efendimiz Hz. Muhammed'e O'nun âl ve ashabına olsun. Her türlü övgü âlemlerin Rabbi olan Allah'adır.

43. HADİS-İ ŞERİF

ALLAHÜTEALÂ'NIN KİTABINDA TAKDİR BUYURULAN HAKLARIN SAHİPLERİNE VERİLMESİ ZORUNLUDUR

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْحَقُّوْا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا أَبْقَتْ الْفَرَائِضُ فَلِأُولَى رَجُلٍ ذَكَرَ".³⁸²
(رواه البخاري و مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Abbas'tan -Allah onlardan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“(Ey ümmetim!) Siz, farzları (Kur’anıkerim’de miktarı belirlenen hakları) sahiplerine veriniz. Bu farzlardan sonra arta kalan kısmı murise, en yakın olan erkek kişiye (veya kişilere) veriniz.”

Bu hadis-i şerifi Buharî ve Müslim Sahihlerinde Feraiz bölümlerinde zikretmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Hadis-i şerifi Nesai “Sünen-i Kübra” ve “Tahavî” Şerh-i Maani’l âsar”da zikretmişlerdir.

Hadis-i şerifin ravisi Abdullah b. Abbas’tır -Allah onlardan razı olsun- 19. hadis-i şerifin açıklanmasında da beyan edildiği üzere Abdullah b. Abbas (r.a.) Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) amcası Hz. Abbas’ın oğludur. Hicretten üç yıl önce Mekke’de doğmuştur. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) hizmetinde bulunmak ve hayır dualarına mazhar olmak şerefine ermiştir. Akl-ı selim, üstün zekâ ve kabiliyete sahip bulunan Abdullah (r.a.)

-çocuk olmasına rağmen- Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) daima yanında bulunmuş ve O'ndan pek çok ilim almıştır. Resul-i Ekrem (s.a.v.) ahirete irtihal buyurduğunda Abdullah (r.a.) on üç yaşında idi. Kur'an ilimlerine en ziyade vakıf olan Abdullah (r.a.) sahabe-i kiramın en önde gelen âlimlerindendi. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) vefatından sonra sahabenin en büyük âlimlerinden ilim aldı ve "Habrü'l ümmet" (Ümmet-i Muhammed'in en büyük âlimlerinden olmak) şerefine nail olmuştur. Hz. Peygamber'den en çok hadis rivayet eden sahabelerden birisi olan Abdullah (r.a.) 71 yaşında vefat etmiştir. -Allah kendilerinden razı olsun- Bu hadis-i şerif de onun rivayet ettiği hadis-i şeriflerden biridir.

2- Hakların sahiplerine verilmesi zorunludur:

Bu hadis-i şerif, miras ile ilgili hakların ne suretle sahiplerine verileceğini beyan etmektedir. İslâmiyet'te bütün haklar önemli olduğu gibi, miras hukuku da çok büyük bir önemi haizdir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

"Feraiz ilmini yani miras hukukunu öğrenin ve onu insanlara da öğretin; zira Feraiz (miras hukuku) ile ilgili ilim, ilmin yarısıdır" buyurmuşlardır.³⁸³

Feraiz ilminin, ilmin yarısına denk sayılması, insanın ölümü ile ilgili hakları beyan etmesi sebebiyledir. Zira dinî diğer ilimler insanın hayatta iken ve hayatta uygulamaları ile ilgili hususları bildirmektedir. Feraiz ilmi ise insanın ölümünden sonraki durumu ve bıraktığı miras ile ilgili hakları bildirmektedir.

Diğer taraftan **"Feraiz"** **"fariza"** kelimesinin çoğuludur. **"Fariza"** ise mirasta Cenab-ı Hak, tarafından hak sahiplerine (varislere) takdir edilen ve Kur'an'da bildirilen haklar demektir. Cenab-ı Hak, Kur'anıkerim'de, çocukların, zevce ve zevcenin (eşlerin) ana-baba ve diğer yakınların derecelerine göre haklarını belirlemiş ve her hak sahibine haklarının verilmesini emretmiştir. Kur'anıkerim'de sehimleri, hakları belirlenmiş olan kimselere **"ashab-ı feraiz"** adı verilir. Miras taksiminde öncelikle hakları belirlenmiş olan ve **"ashab-ı feraiz"** adı verilen kimselerin hakları verilir. Ondan sonra da kalan kısım, diğer hak sahiplerine taksim edilir. Bunlara **"asaba"** adı verilir. **"Asaba"**, ashab-ı feraizin hakları verildikten sonra kalan kısmı alan varis veya varislerdir. Hadis-i şerifte bu husus beyan edilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

383 Hakim Müstedrekinde 4/369 ve no: 7948/1 no. ile zikretmiştir.

“Kur’anıkerim’de miktarları belirlenmiş olan farzları (hakları) sahiplerine veriniz. Bunlardan arta kalan kısmı da murise en yakın olan erkek kişiye (veya kişilere) veriniz.”

3- Bu haklar, Kur’anıkerim’de ve Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sünnetinde beyan buyurulmuştur. Nisa Sûresi 11-12-33 ayetleriyle yine aynı sûre 176. ayette ve ayrıca Ahzab, 6. ayette bildirilmiştir.

Vefat eden bir Müslüman’ın mirasına sıra ile dört hak terettüp eder:

1. Öncelikle Teçhiz, tekfin ve defin hizmetlerinin yerine getirilmesi.
2. Vefat eden kimsenin -var ise- borçlarının ödenmesi gerekir.
3. Ölen kimsenin, servetinin üçte birini aşmamak kaydı ile vasiyeti yerine getirilir.
4. Ölen kimsenin kalan mirası, Kur’an ve sünnette bildirildiği üzere decelerine göre varislere taksim edilir. Geniş bilgi İslâm hukukuna ait fıkıh kitaplarında mevcuttur. Feraiz ilminden ana gaye, her hak sahibine, haklarının tam olarak verilmesi, hiçbir ferdin hakkının zayi edilmemesi, hiçbir kimseye en küçük bir haksızlığın yapılmamasıdır.

44. HADİS-İ ŞERİF

NESEP İLE (NİKÂHI) HARAM OLAN KİMSENİN, SÜT EMMEKLE DE NİKÂHI HARAM OLUR

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الرَّضَاعَةُ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوَلَادَةُ." و في رواية:

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ." (رواه البخاري و مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Hiz. Aişe -Allah ondan razı olsun- Resulullah'tan (s.a.v.) rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Süt emmek, doğum (nese) ile haram kılınmış olanları haram kılar."

Hadis-i şerif-i Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Ve yine Müslim'in Urve'den gelen bir rivayetinde, Hiz. Aişe -Allah (c.c.) ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Nese ile haram olanlar, süt emmekle de haram olur."³⁸⁴

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) hanımlarından ve müminlerin annelerinden Aişe Es'sıddıka -Allah (c.c.) ondan razı olsun- Validemiz rivayet etmiştir. Hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim ile birlikte, Ahmed b. Hanbel Müsned'inde, Ebu Davud, Tirmizî, Nesaî, İbn-i Maceh de Sünenlerinde zikretmişlerdir. Yine aynı mealdeki hadis-i şerifi, Buharî

384 Buharî, 9/121, «Nikâh» bölümü, Müslim, no: 1581, «Müsakata» bölümü, Nesai, 6/100, «Nikâh» bölümü.

385 Buharî, «Cihad» Bölümü, 6/147, Müslim, «Rada'» bölümü, no: 1444,

ve Müslim Abdullah b. Abbas'tan, Tirmizî ise İmam Ali' den (r.a.) rivayet etmişlerdir.

“Reda” veya **“reda”**, çocuğa süt emzirmektir. Çocuğun annesinden başka bir kadının, çocuğa süt emzirme konusu, İslâmiyet'te çok büyük bir önemi haizdir. Zira belirli bir yaşa gelinceye kadar çocuk, öz annesinden başka bir kadından süt emerse o kadın, çocuğun sütannesi olur. Böylece kendi öz annesinin usul ve furuu çocuğun yakınları (mahremleri) olduğu gibi süt emdiği kadın da o çocuğun annesi sayılır. Ayrıca süt emdiği kadının usul ve furuu da o çocuğun (nikâh bakımından) mahremi (evlenmesi haram olan yakınları) olurlar.

Bilindiği gibi kişinin, kitap ve sünnette bildirilen yakınları ile evlenmesi haram kılınmıştır. Kur'anıkerim'de Nisa Sûresi 22-25'e kadar olan ayetlerde nikâhı haram olan yakınlar beyan buyurulmuştur.

Bunlar: Anneler, kızlar, kız kardeşler, halalar, teyzeler, kardeş kızları, kız kardeşlerin kızları... dır.

Bunun gibi: Sütanneler, sütkızlar, sütkız kardeşler, süthalalar, sütteyzeler, sütkardeş kızları, sütkız kardeş kızları da nikâh bakımından haram olanlar arasındadır. Bunların bir kısmı Kur'anıkerim'de diğer kısımları da Resul-i Ekrem'in sünnetinde beyan buyurulmuştur.

Yukarıda meali verilmiş olan hadis-i şerifte bu hususlar açıklanmış ve şöyle buyurulmuştur:

“Nesep ile (nikâhı) haram olanlar, süt emmek ile de haram olur.”

Diğer bir ifade ile: **“Süt emmek, nesebin haram kıldığı (yakınlarla evlenmeyi) haram kılar.”**

Bir de evlenmek (müsaheret) ile hâsıl olan yakınlıklar (akrabalıklar) sebebiyle nikâhı haram olanlar vardır. Mesela: Bir şahıs, bir kadınla evlenmişse o kadının annesi (kayınvalide) o kişi için kendi annesi gibidir. Burada hem müsaheret (evlilik) ve hem de nesep sebebiyle yakınlık hasıl olmuştur.

Bu mühim konu ile ilgili geniş bilgi için fıkıh ilmine ait eserlere bakılması zorunludur.

Not: Süt emmenin sınırı, doğum gününden itibaren iki yaş bitinceye kadardır. Çocuk iki yaşını tamamladıktan sonra süt emmiş olursa sütkardeşliği meydana gelmez.

45. HADİS-İ ŞERİF

YENİLMESİ, İÇİLMESİ HARAM OLAN ŞEYLERİN TİCARETİ DE HARAMDIR

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
عَامَ الْفَتْحِ وَهُوَ بِمَكَّةَ يَقُولُ: ”إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْحَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ
وَالْأَصْنَامِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهُ يُطْلَى بِهَا السُّفْنُ وَيُدْهَنُ
بِهَا الْجُلُودُ وَيَسْتَضْبِحُ بِهَا النَّاسُ ؟ قَالَ: لَا ، هُوَ حَرَامٌ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ ذَلِكَ: ”قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ ، إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْهِمُ الشُّحُومَ فَاجْمَلُوهَا
ثُمَّ بَاعُوهَا فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ .“ (رواه البخاري و مسلم)³⁸⁶

Hadis-i şerifin tercemesi:

Cabir b. Abdullah'tan -Allah onlardan razı olsun- şöyle dediği rivayet olunmuştur: Fetih yılında Resulullah (s.a.v.) Mekke'de iken Cabir b. Abdullah Resul-i Ekrem Efendimizden bizzat dinlediğini ve Resulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu bildirmiştir. Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki:

“Allahütealâ ve O'nun resulü, şarabı, laşeyi (ölmüş hayvan laşesini), domuzu ve bir de putları (alıp) satmayı haram kılmıştır. “

Bu beyan üzerine denildi ki: “Ya Resulallah! Ölmüş hayvanın yağları ile gemiler cilalanıyor ve deriler yağlanıyor, ayrıca insanlar, mum yerine aydınlanmakta kullanıyorlar, bunun durumu nedir, bize bildirir misiniz? Bunun üzerine: Resul-i Ekrem: Hayır, haramdır” buyurdu.

Ve sonra Resulullah (s.a.v.) bu söz üzerine şöyle söyledi:

“Allah Yahudilere ölüm versin (canlarını alsın). Doğrusu Allahütealâ, onlara hayvanların iç yağlarını haram kıldı; fakat onlar, (o yağları eritip) süslediler sonra da satıp parasını yediler.”

Bu hadis-i şerifi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi Müslim Sahih’inde “Kitabü’l buyu” da: Lâşenin, putların ve domuzun satışının haram kılındığını beyan eden bölümde zikretmiştir. Ayrıca şarap satmanın haram olduğunu beyan eden bölümde Resul-i Ekrem Efendimizin şu mealdeki hadis-i şeriflerini de yine İmam Müslim zikretmiştir. Resul-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

“Gerçek şu ki Allahütealâ, içilmesini haram kıldığı şeylerin, satışını da haram kılmıştır.”³⁸⁷

Bu hadis-i şerifi Abdullah b. Abbas -Allah onlardan razı olsun- rivayet etmiştir.

Resul- Ekrem Efendimizin bu beyanına şöyle bir hadise sebep olmuştur:

Bir adam Resul-i Ekrem Efendimize (s.a.v.) bir kırba (bir deri kap) içinde şarap hediye etmek istemiştir. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) o şahsa:

“Sen bilmiyor musun? Allahütealâ, şarabı haram kıldı” buyurmuştur.

Bu şahıs, bu defa şarap dolu kabı yanındaki bir adama vermiş ve ona usulca bir şey söylemiştir. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): “Arkadaşınıza bir şey mi söylediniz” diye sormuştur. Adamcağız da: “Ya Resulallah! O şahsa bu şarabı götür sat diye söyledim” demiştir. İşte bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) meal olarak şöyle buyurdular:

“Allah, içilmesini haram kıldığı şeylerin satışını da haram kılmıştır.”

Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) bu beyanını dinleyen bu şahıs, şarap bulunan kabın ağzını açmış ve şarabı yere dökmüştür.

2- Ebu Davud’un Sünen’inde Abdullah b. Abbas’tan tahric ettiği bir hadis-i şerifte de Resul- i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Doğrusu Allah, bir şeyin yenilmesini haram kıldığında o şeyin parasını da haram kılar”³⁸⁸ buyurmuşlardır.

Bir şeyin yenilmesi veya içilmesi haram ise onun ticareti (alınıp satılması) da haramdır. Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Allahütealâ, bir şeyi haram kıldı mı o şeyin satılıp parasının alınmasını da haram kılar.

Bu cümle, gayet kapsamlı ve genel bir kaidedir. Nitekim Müslim’de mevcut diğer bir hadis-i şerif meal olarak şöyledir:

“Allahütealâ, şarabı haram kıldı, bunu beyan eden ayet-i kerime, ulaşır da onun yanında haram kılınanlardan bir şey varsa onu içmesin ve satmasın.”³⁸⁹

388 Ebu Davud, «İcare» bölümü, no: 3485.

389 Müslim Şerhi Nevevî, 6/3, no: 1578 /67.

46. HADİS-İ ŞERİF

SARHOŞLUK VEREN HER ŞEY, HARAMDIR

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ فَسَأَلَهُ عَنِ الْأَشْرِبَةِ تُصْنَعُ بِهَا ، فَقَالَ : «وَمَا هِيَ ؟ قَالَ : أَلْبَتُّعُ وَالْمِزْرُ ، فَقِيلَ لِأَبِي بُرْدَةَ وَ مَا لِبَتُّعٍ ؟ قَالَ : نَبِيذُ الْعَسَلِ وَ الْمِزْرُ نَبِيذُ الشَّعِيرِ . فَقَالَ : كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ .»³⁹⁰ (خَرَجَهُ الْبُخَارِيُّ) .

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Bürde, babası Ebu' Musa E'l Eş'arî'den -Allah onlardan razı olsun- rivayetle şöyle demiştir:

“Resulullah (s.a.v.) Ebu Musa'l Eş'arî'yi Yemen'e (görevli olarak) gönderdiğinde Ebu Musa, kendisinden (Resul-i Ekrem'den) (s.a.v.) Yemen'de yapılan içilecek nesnelerden sormuştu. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.v.): Bunlar nedir? Dedi. Ebu Musa da Ya Resulallah! Bunlar “biti” ve “mizir” denilen nesnelerdir, dedi. Ebu Bürde'ye şöyle soruldu: “Biti” nedir? Ebu Bürde cevap olarak: “Biti”, baldan yapılan mayı (bir içki türü), “mizir”: Arpadan yapılan içilecek bir nesnedir, (içki türüdür) dedi. “

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Sarhoşluk veren her şey haramdır.”

Hadis-i şerifi Buharî tahrîc etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi Buharî Sahih'inde 6114 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir. Müslim'de mevcut bir rivayette şöyledir:

“Ebu Musa El’eşarî (r.a.) şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v.) beni ve Muaz’ı görevli olarak Yemen’e gönderdi. Dedim ki: Ya Resulullah! Bizim o çevrede şarap yapılıyor. **“mizir”** denilen şarabı arpadan, **“biti”** “denilen şarabı da baldan yapıyorlar. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki:

“Sarhoşluk veren her şey haramdır.”

Yine Müslim’in bir rivayetinde:

“Sarhoşluk veren, namazdan alıkoyan her şey haramdır.”

Hadis-i şerifi zikredilmiştir.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimize “Cevamiu’l kelim” bütün özellikleriyle verilmiştir. Bu hadis-i şerif de “Cevamiu’l kelim” dendir. Böylece Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şerifleriyle müminleri sarhoşluk veren her şeyden nehyettiğini beyan buyurmuştur. Zira bu hadis-i şerif, İslâmiyet’te, sarhoşluk veren şeylerin her türlüşünün yenilmesinin ve içilmesinin haram olduğunu bildiren bir asıl, bir esastır.

2- Sarhoşluk veren şeylerin haram kılınmasının sebeplerini ve hikmetlerini Allahütealâ Kur’anikerim’de beyan buyurmuştur. Nitekim konu ile ilgili nazil olan son ayetler meal olarak şöyledir:

“Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal (şans) okları birer şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumar yolu ile ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak, bir de sizi, Allah’ı anmaktan ve namazdan alkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?”³⁹¹

Demek ki içki kumar sebebiyle şeytan insanlar arasına kin ve düşmanlık sokabiliyor; insanları, Allahütealâ’yı anmaktan (zikretmekten), en büyük ibadet olan namazdan alıkoyabiliyor ve insan şahsiyetinin en üstün özelliği olan akl-ı selimine zarar verebiliyor. Bu büyük kayıplar yanında ahlakî, iktisadî ve sağlık yönünden insana getirdiği zararlar da sayılamayacak kadar çok ve büyüktür. Ne çare ki günümüzde kendi toplumumuz da bu felaketin onarılamaz zararları ile her gün karşılaşmakta ve büyük üzüntüler yaşamaktadır.

Onun içindir ki hadis-i şerifte:

“İçki, kötülüklerin aslıdır (anasıdır)”³⁹² buyurulmuş ve bütün müminler uyarılmışlardır.

Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Buharî ve Müslim’de mevcut diğer bir hadis-i şeriflerinde mealen şöyle buyurmuşlardır:

“Sarhoşluk veren her şey, şarap (hükmünde) dir ve her şarap da haramdır.”³⁹³

Hâlbuki insan için dünya ve ahirette en büyük güven ve mutluluk, ilim, irfan ve akl-i selimiyle Yüce Rabbinin anmasıdır. İçki ve kumar insanı -az bir süre için de olsa- bu mutluluktan mahrum etmektedir.

Hiz. Ebu Bekir’e (r.a.) şöyle demişler: “Ya Eba Bekr! (r.a.) İçki haram edilmeden önce olsun, hiç içki içmediniz mi?” Ebu Bekir Es- Sıddık (r.a.) cevap olarak şöyle demiştir: “Ben, insanlığın (yüksek) haysiyet ve şerefini bilir ve korurum. İçki içen bir kimse, bunları zayi eder.”

3- İçki ve kumarın haram olduğunu bildiren ayetler nazil olduğu zaman Medine’de şarabı üzüm, hurma, bal, buğday, arpa ve (darı) dan yapıyorlardı. -Hangi nesneden ve hangi ad ile içki yapılırsa yapılsın- bilinmesi gereken şudur: Resul- i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bütün müminleri, her konuda olduğu gibi, sekir veren ve uyuşturan şeyler konusunda da uyarmış ve tenvir buyurmuştur.

“Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır.”³⁹⁴

“İçki ilaç değildir, hastalığa sebeptir”³⁹⁵ hadis-i şerifleri, ne kadar düşündürücüdür.

O devirden sonra gelen zamanlarda ihdas edilen ve çeşitli adlar ile adlandırılmış olan sarhoşluk veren ve insanı uyuşturan şeylerin hepsi haramdır. Sarhoşluk veren ve uyuşturucu olan maddeler, dün olduğu gibi bugün de insanlık için büyük bir felakettir. Toplumumuzla birlikte bütün insanlığın bu afetlerden bilinçli olarak uzak kalması hayati bir zorunluluktur.

392 Nesai, «Eşribe» bölümü, 8/315.

393 Tirmizi, «Eşribe» bölümü, no: 1865.

394 Ebu Davud, «Eşribe» bölümü, no: 3681, Tirmizi, «Eşribe» bölüm, no: 1866.

395 Müslim, «Eşribe» Bölümü, no: 1984/12.

47. HADİS-İ ŞERİF

AZ YEMELİ VE İSRAFTAN SAKINMALI

عَنِ الْمُقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ”مَا مَلَأَ آدَمِيَّ وَعَاءٌ شَرًّا مِنْ بَطْنٍ. بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ أَكَلَاتٍ يُقِمْنَ ضُلْبَهُ. فَإِنْ كَانَ لَا مَحَالَهَ، فَثُلُثٌ لِبَطْنِهِ وَ ثُلُثٌ لِشَرَابِهِ وَ ثُلُثٌ لِنَفْسِهِ.“

(Rواه الإمام أحمد والترمذي والنسائي وابن ماجه. و قال الترمذي حديث

حسن صحيح).³⁹⁶

Hadis-i şerifin tercemesi:

Mikdam b. Madikerib -Allah (c.c.) ondan razı olsun- şöyle demiştir: Ben Resulullah (s.a.v.)’den dinledim. Buyurdu ki:

“Âdemoğlu midesinden daha şer (daha zarar) lı bir kap doldurmamıştır. Hâlbuki insanoğlunun kıvamını (gıda ihtiyacını) karşılayacak birkaç lokma kâfi gelir. Eğer onun (gıdasını alması) mutlaka gerekli ise, midesinin üçte birini yemek için, üçte birini içecekleri için, diğer üçte birisi de (boş bırakılıp rahat) nefes alması içindir.”

Hadis-i şerifi İmam Ahmed, Tirmizî, Nesaî ve İbn-i Maceh rivayet etmişlerdir. Tirmizî: Hadis-i şerif, hasen ve sahihtir, demiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Nesaî, İbn-i Maceh ‘den başka İbnü’l Mübarek “Zühd” de, Tabaranî El Kebir de, Kudaî’ de Eş-Şihab da zikretmişlerdir. İbn-i Hibban ve Hâkim hadis-i şerif sahihtir, de-

mişlerdir. Zehebî'de bunu uygun bulmuş. Tirmizî'nin de bu hadis-i şerif, hasen ve sahihtir, dediği beyan edilmiştir.

Hadis-i şerifte geçen **“Via”**, içine herhangi bir şey koyup saklanan kap demektir. Çoğulu **“ev’iye”** dir. İçine yenilecek veya başka şeyler konulan kaplar manasınadır. Bir de hıfzetmek için gizli tutmak, saklamak manasını da ifade eder.

Hadis-i şerifte insanın midesi bir kaba benzetilmiş, içi doldurulan kapların en zararlısı batn (mide) olduğu ifade buyurulmuştur.

“Mele”, çoğulu **“meleyan”** bir şeyi tamamıyla doldurmak manasını ifade eder.

2- Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinde: İnsanoğlunun içini doldurduğu kabın en zararlısı, batn (mide) olduğunu bildirmiş, insanları çok yemekten, midelerini tamamıyla doldurmaktan sakındırmıştır; zira çok yemek, mideyi tamamıyla doldurmak ve yemeğe düşkünlük birçok zararları da beraberinde getirmiş olmaktadır. İnsan için en büyük nimetlerden olan beden ve ruh sağlığı mideyi doldurmakla zarar görür, sıhhat bozulur, zekâ ve anlayış (fetanet) de durgunluk husule gelir. **“Çok yemek zekâyı giderir”** sözü de bu gerçeğe işaret eder.

Sağlığı korumak, sıhhat ve afiyete gelecek zararları önlemek insan için mukaddes bir görevdir, bir ibadettir. Hasta olup tedavi görmektense hasta olmamaya dikkat etmek, tedbirlerini almak, daha kolay ve daha hayırlıdır. Bunun içindir ki en başta yenilen ve içilen şeylere itina gösterip vücudun ihtiyacı olan gıdaların temiz, helal ve ihtiyaç kadarına riayet etmek gerekir.

Bilinmelidir ki Allahütealâ, bütün nimetleri biz insanlar için yaratmıştır. O'nun ihsan buyurduğu nimetler de sayılamayacak kadar çoktur. Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Yiyiniz, içiniz; (lakin) israf etmeyiniz. Gerçek şudur ki Allah, israf edenleri sevmez.”³⁹⁷

Ve bir başka ayette de meal olarak şöyledir:

“Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helal olanlarından yiyiniz, Allah’a şükrediniz ...”³⁹⁸

Temiz ve helal gıdalarla beslenmek, sağlığı korumak ibadettir, kutsal bir görevdir; çünkü bunlar (ruh ve beden sağlığı), insana bahşedilmiş ilahî bir emanettir. Mideyi doldurmak, yemeğe düşkün olmak ise bunlara zarar vermektedir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bundan sakınılmasını biz ümmetine (ve bütün insanlığa) bildirmiştir.

3- Hadis-i şerifin ikinci cümlesinde ise vücudun hakkı olan gıdaların verilmesine dikkat çekilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

“İnsanoğluna gıda ihtiyacını giderecek ve bedeninin güç ve kıvamını sağlayacak birkaç lokma (yemesi) yeterlidir. Bunu karşılamak gerektiğinde midenin üçte birini gıdası (taamı), üçte birini içeceği (şeyler) için, diğer üçte birini de boş bırakıp rahat nefes alması için olmalıdır.”³⁹⁹

Bunun içindir ki: “Bu hadis-i şerif tıpta da temel bir esas, bir asıldır” denilmiştir.

“Camiu’l Ulum ve’l Hikem” kitabının müellifi bu hadis-i şerifi açıklarken bir tabibin şu sözlerini de kaydetmiştir:

“Eğer insanlar, bu hadis-i şerifte öğretilen hususları gereği gibi uygulamış olsalardı hastalıklardan korunmuş olurlar; hastanelere ve eczanelere de (fazla) ihtiyaç kalmazdı. Çok yemek ve yemeğe düşkünlük hastalıkların başıdır.”

4- Ahlak âlimlerinin bu hususlara çok daha fazla dikkat gösterdikleri bilinmektedir. Az yemek nefsin kötü meyillerini önler, hevaî isteklerini frenler, kalbe rikkat (incelik) verir, insanda şefkat ve merhamet duygularını güçlendirir.

Bu bakımdan imkân ölçüsünde az yemeye ve midenin bir kısmını (en az üçte birini) boş bırakmaya dikkat etmelidir. “İnsan, yaşamak için yemelidir; lakin yemek için yaşamaktan sakınmalıdır” sözünü her vesile ile göz önünde bulundurmalı, kâmil insanların böyle uygulamada bulundukları unutulmamalıdır.

Temiz ve helal gıdalar ile vücudun ihtiyacı karşılanmalıdır; lakin gereğinden fazlasından da kaçınılmalıdır. Bir kişinin yiyeceği iki kişiye; iki

³⁹⁸ Bakara Sûresi, ayet: 172.

³⁹⁹ İmam Ahmed, Tirmizî, no: 2381 «Zühûd» bölümü, Hakim, 4/121.

kişinin yiyeceğinin de üç kişiye yeter olduğu gerçeği daima hatırdâ tutulmalıdır. Bir de mide hastalıklarının evidir; perhiz (az ve dikkatli yemek) ise ilaçların başta gelenidir. Kelam-ı kibarı da dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Nitekim büyük tabiplerden bir zatın (muhtemelen İbn-i Sina'nın) şöyle dediği bilinmektedir:

“Tıp ilmini iki beyitte derledim. Sözüñ hayırlısı kısa olmasındadır. Yemek yediğinde az ye, yedikten sonra tekrar yemekten uzak kal. Bil ki şifa, alınan gıdayı hazmetmektedir; zira insanlar için zararların en büyüğü, yemek üzerine tekrar yemek yemekdir”.

Bilinmeli ki hadis-i şerif, sağlığını korumamız, kanaat ehli olmamız, hastalıklardan ve ihtiraslardan korunmak için en emin esasları ve prensipleri bizlere telkin buyurmuştur.

48. HADİS-İ ŞERİF NİFAK ALAMETLERİ

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ”أَزْبَعَ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُتَافِقًا خَالِصًا ، وَ مَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ الْيَفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا: مَنْ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَ إِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَ إِذَا خَاصَمَ فَجَرَ ، وَ إِذَا عَاهَدَ غَدَرَ .“ (خَرَّجَهُ الْبُخَارِيُّ وَ مُسْلِمٌ)⁴⁰⁰

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Amr -Allah onlardan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Dört (fena) haslet vardır ki, bu kötü hasletler, kimde bulunursa o kimse, (amelî olarak) halis münafik sayılır. Bu kötü hasletlerden sadece biri, bir kimsede bulunursa o kimse bu kötü huyu terk edinceye kadar o kimsede nifak alametlerinden birisi bulunmuş olur. Bu (fena) hasletler şunlardır: Bir kimse konuştuğunda yalan söyler, va'd ettiğinde vadinden hulf eder (cayar); muhasamada (birbirlerini dava etmede) bulunduğunda haktan ayrılır, sözleşme yaptığında aldatır.” (sözleşmesinin gereğini yerine getirmez).

Hadis-i şerifi Buharî ve Müslim tahric etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi Buharî, “Kitabü'l-ıman” da 34 numaralı hadis-i şerif olarak, keza Müslim de yine “Kitabü'l-ıman” da 58 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmişlerdir. Hadis-i şerifi Abdullah b. Amr,- Allah kendilerin-

400 Buharî, «İman» bölümü, 1/84, Müslim, «İman» no: 58.
Ebu Davud, «Sünnet» bölümü, no: 688.

den razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet etmiştir. Bazı rivayetlerde Abdullah b. Ömer 'in -Allah onlardan razı olsun- rivayet ettiği bildirilmiş ise de Müslim'in yukarıda kaydettiğimiz rivayeti benimsediği görülmektedir. Hadis-i şerifte dört kötü vasıf zikrediliyor. Bu kötü hasletler, kimde mevcut ise o kimse, (ameli bakımdan) halis münafıklardan sayılacağı bildiriliyor. Bu kötü vasıflardan bir kimsede sadece birisi bulunursa o kötü hasleti terk edinceye kadar o kimsede nifak (iki yüzlülük) alametlerinden bir özellik bulunduğu beyan buyuruluyor.

Bu kötü hasletler:

- Konuştuğu vakit yalan söylemek.
- Söz verdiğinde vadinden caymak (vadini yerine getirmemek)
- Hasım olduğunda (bir kimse ile davalı veya davacı olduğunda) hak ve adaletten ayrılmak.
- Sözleşme yaptığında aldatmak, (sözleşmenin gereğini yerine getirmektir).

Bu sayılan kötü huylar, kendisinde bulunan kimse, amelî olarak halis münafıklardan (ikiyüzlülerden) olur. Bu kötü hasletlerden birisi bir kimsede mevcutsa -o kötü huyu terk edinceye kadar- o kimsede nifaktan bir alamet bulunmuş olur.

2- Buharî ve Müslim'de lafız ve mana yönünden bu hadis-i şerife benzer, hadis-i şerifler de mevcuttur. Onlardan biri de meal olarak şöyledir:

“Üç şey vardır ki bunlar münafıklık alametidir:

Konuştuğu vakit yalan söyler, söz verdiğinde vadinden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde, emanete hiyanet eder.⁴⁰¹ “

Bu kötü huyları adet edinmiş olan kimse, nifak alametlerini kendi kişiliğinde cem etmiş (toplamış) olur.

Bu hadis-i şeriflerde beyan edilen kötü huy ve hasletleri, asıl fitratı bozulmamış, akl-ı selim sahibi bütün insanlar kötü olarak kabul ederler.

Bunların zıddı olan vasıflar ise insan için, üstün nitelikler, meziyetlerdir. Bu üstün vasıflara sahip bulunan insanlar da her zaman ve mekânda akl-i

401 Nesâî, «İman» bölümü, 8/117.

selim sahibi her insan nezdinde saygı görür, kendilerine güvenilir, ve kendileri daima takdir edilirler.

3- Nifak, “**nefeka**” den, “**nefak**” kökünden gelir. “Rayiç” ve geçerli olan şey demektir. “**Nafaka**” kelimesi de bu köktendir. Ayrıca “**nefak**”, geçerli yol ve yer altından giden yol manasını da ifade eder. Yer altından giden yola (tunele) de “**nefak**” adı verilir.

Bir de nifak vardır ki İslâmiyet’te (ayet ve hadis-i şeriflerde) asıl yerilen (kötülenen) işte budur. Böyleleri bir kapıdan İslâmiyet’e girdiği halde diğer kapıdan İslâmiyet’ten çıkıp gidenlerdir.

Nifak, gizli tutulan, aldatma cinsinden bir kelimedir. Kişinin, söylediğinin tam zıddını içinde tutması veya amel olarak yapmasıdır. Türkçe’de de iki yüzlülük manasını ifade eder.

Şer’î bakımdan nifak iki kısımdır:

Birincisi: Büyük nifak demektir, bu ise -Kur’anıkerim’de de bildirildiği- üzere görünürde İslâm’ın telkin ettiği iman esaslarına inandığı halde içinden (kalben inkâr eden) bu esaslara inanmayan kimse demektir. Kur’an ve Sünnette yerilen kimseler, genel olarak bu tip insanlardır. Bunların kötü vasıfları Kur’an ve Sünnette beyan edilmiştir. Böylelerinin yerlerinin ateş olacağı ve böyle olan kimselerin, inkârcılardan daha şerli olduklarına Kur’anıkerim’de işaret buyurulmuştur.

İkincisi ise ameli nifaktır. Bunda kişi, İslâm’ın esaslarına inandığı halde halis münafıkların işledikleri kötü amelleri alışkanlık haline getirir ve bunlardan sakınmaz. Bu ise Müslüman’a yakışmayan, çok çirkin bir durumdur. Hadis-i şerifte sayılan bu kötü amelleri alışkanlık haline getiren kimseler, yerilmiş ve uyarılmışlardır.

4- Doğru sözlülük, eminlik (güvenirlik), verilen sözü yerine getirmek, yapılan sözleşmelere sadâkat göstermek, herhangi bir husumet durumunda kişi -kendi aleyhine ve zararına, hatta en yakınlarının zararlarına dahi olsa- hak ve adaletten ayrılmamak. Bu vasıflar peygamberlerin ve diğer kâmil insanların vasıflarıdır.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) ümmetini nifak ehlinin yollarına gitmekten men etmiş ve bir hadis-i şeriflerinde mealen şöyle buyurmuşlardır:

“Bizi aldatan bizden değildir.”

Ayrıca: “Aldatan ve hile (tuzak kuran) ateştedir.”⁴⁰²

Doğru sözlülüğün, insanı iyiliğe, sonuç itibarıyla cennete götüreceği, sıddıklardan yazılacağı, emanetleri koruyanların, verdiği sözleri yerine getirenlerin, yaptığı sözleşmelere sadık kalanların -zararına da olsa- hak ve adalete bağlı kalanların iyilerden oldukları, iyilerin de sonlarının cennet olacağı Kur'anıkerim'de ve ayrıca Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sünnetinde müjdelenmiştir. Bütün müminlerle birlikte tüm insanlık, Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) risaleti ile bu mutluluk yoluna davet edilmişlerdir.

402 Müslim, «İman» bölümü, no: 101, Tirmizî, «Buyû», no: 1315.

49. HADİS-İ ŞERİF

TEVEKKÜLÜN ÖNEMİ

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَوْ أَنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا."

(R v a h İ m a m A h m e d v a l t e r m e z i , v a b n m a j e , v a b n h b a n v a l h a k i m , v q a l t e r m e z i : h s n s c h i c h) .⁴⁰³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ömer b. Hattab -Allah ondan razı olsun- şöyle demiştir: Resulullah (s.a. v.) şöyle buyurdu:

"Eğer siz Allahütealâ'ya hakkıyla (gereği gibi) tam tevekkül etmiş olsaydınız O, kuşları rızıklandırırdı gibi, sizleri de rızıklandırırdı. Kuşlar, karınları boş (aç) olarak sabahlarlar, karınları tok olarak akşam (yuvalarına) dönerler."

Hadis-i şerifi İmam Ahmed, Tirmizî, Nesaî, İbn-i Maceh, İbn-i Hibban ve Hâkim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi, Ömer b. Hattab -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel Müsned birinci ciltte 30 no. ile Tirmizî' de Sünen'inde 2344 no'lu hadis-i şerif olarak zikretmişlerdir. Tirmizî, hadis-i şerif hasen ve sahihtir, demiştir. Keza

bu hadis-i şerifi Nesaî, İbn-i Maceh, İbn-i Hibban, Hakim ve diğerleri de rivayet etmişlerdir.

Ömer b. Hattab (r.a.) Raşidin halifelerinin ikincisidir, cennetle müjdelenmiş on sahabî (Aşere-i Mübeşşere) den biridir; dürüstlüğü, ciddiyeti, samimiyet ve şecaeti, yönetimdeki adaleti ile dünya devlet adamlarına ve cihan medeniyetine en büyük ve en güzel adalet örneği olmuştur. -Allah ondan razı olsun.-

2- Bu hadis-i şerif, **tevekkül** konusunda bir asıl, bir esastır; rızıkların insanlara ve diğer canlılara ulaşmasındaki sebeplerin en büyüklerindendir. Hadis-i şerifte mealen şöyle buyurulmuştur:

“Eğer siz Allah’a hakkıyla tevekkül (kalben güvenip itimat) etmiş olsaydınız O, kuşları rızıklandığı gibi sizleri de öylece rızıklandırır. Kuşlar, (mideleri boş) aç olarak sabaha girerler; (Lakin sabah erkenden rızıklarını aramak için hareket ederler de) akşam tok olarak (yuvalarına) dönerler.”

Kuşlar, gündüz erkenden hareket edip rızıklarını ararlar. Sabah aç olarak rızık talebine çıkarlar; ancak akşam, mideleri tok olarak yuvalarına dönmüş olurlar. Razzak-ı âlem olan Allah, onlara rızıklarını ihsan eder. Onlar da karınlarını do-yurmuş olarak akşamlarlar. Kur’anıkerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Kim, Allah’tan korkar (takva üzere olur) sa Allah ona (daima) çıkış yolu ihsan eder ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim, Allah’a güvenir (tevekkül ederse) Allah ona yeter. Şüphesiz ki Allah, emrini yerine getirendir; Allah her şeye bir ölçü koymuştur.”⁴⁰⁴

Kim, takvaya sarılır, gereği gibi Allah’a tevekkül (itimat) ederse o kim-senin bu takvası ve Allah’a güveni, dünya ve ahiretin iyiliklerini o kimseye temin eder. Cenab-ı Hak, o insanın takvası ve tevekkülüne (Allah’a güveni-ne) ikram olarak, o kimseyi dünyanın ve ahiretin ıstıraplarından emin kılar.

Tevekkül kelimesinin manası şudur: “Kalbin sıtk ile Allah’a güvenmesi (itimat etmesi), dünya ve ahiretin iyiliklerini Allah’tan dilemesidir. Ve yine dünya ve ahirette gelecek zararların hepsinden korunmasını içtenlikle ve sadece Allah’tan istemesi; bütün işlerini O’na (Allah’ a) tefviz (arz) etme-sidir.” Geniş bilgi için on dokuzuncu hadis-i şerifin mealine bakılabilir.

Kulun, Allahütealâ'ya tevekkülü (itimadı), kulun, gerçekte ve gönülden Allahütealâ'ya güvendiğini yakîni olarak bilmesidir. Tevekküle sahip olan insanlar, Kur'anıkerim'de övülmüşlerdir:

“Müminler iseniz sadece bir Allah'a güveniniz”⁴⁰⁵ buyurulmuştur.

Kalben Allahütealâ'ya itimat (güven), başta peygamberler olmak üzere Cenab-ı Hakk'ın bütün sevgili kullarının şiarı ve özellikleridir. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Hiç şüphe yoktur ki Allah, tevekkül eden (kendisine güvenip dayanan) kullarını sever.”⁴⁰⁶

3- Allahütealâ'ya tevekkül etmek (güvenmek) O'nun bu fizik âleminde koyduğu sebeplere, prensiplere uyup insan için gerekli olan sayü gayrete (çalışmalara) engel değildir. İnsan, bu prensiplere en iyi şekilde riayet eder, bütün gücü ile bilgi, tecrübe ve akl-ı selime dayanan en ciddi çalışmaları yapar, bu onun kulluk görevidir. Ancak sebeplere değil, Allahütealâ'nın lütfuna itimat eder, sonucu O'nun kereminden bekler. Zira Allahütealâ'nın bu âlemde var edip cari kıldığı prensiplere uymak, onlardaki incelikleri, hikmetleri anlamaya çalışmak insan için mukaddes bir görevdir. Cenab-ı Hakk'ın kanunlarını **“Sünenullah”** ve **“âdetu'llah”** adı verilen bu prensipleri bilmek, anlamak gerçek ilim ve hikmettir; en büyük iyiliklere nail olmaktır. Resul-Ekrem Efendimiz (s.a.v.) her yönden olduğu gibi, tevekkül (Allah'a itimat) konusunda da bizlere ve bütün insanlığa en güzel örnektir.

Meşru yoldan kazanç sağlamaya çalışmak, bu uğurda yorulmak günahların bağışlanmasına sebep olan amellerdir ve her türlü övgüye de layıktır. Bu kabil çalışmalara engel olmak ise Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) sünnetini küçümsemek demektir.

En iyi sonuçlara ulaşmak için çalışmak, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sünnetine uymak ve Allahütealâ'ya itaat etmektir. Diğer taraftan kalben Allah'a itimat edip O'nun koyduğu prensiplere uymak da Allahütealâ'ya iman etmiş olmaktır. Bunun içindir ki Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! (ihtiyatı) tedbirlerinizi alınız ...”⁴⁰⁷

405 Maide Sûresi, ayet: 23.

406 Ali İmran Sûresi, ayet: 159.

407 Nisa Sûresi, ayet: 71.

“Sizin düşmanlarınız ve Allah’ın düşmanlarını caydırabileceğiniz kuvveti hazırlayınız ...”⁴⁰⁸

“Namaz eda edildikten sonra yeryüzüne dağılınız ve Allah’ın lüt-fundan rızınızı araştırınız, Allah’ı çok anınız ki kurtuluşa eresiniz.”⁴⁰⁹

Bilinmeli ki insan için ancak çalışmalarının karşılığı vardır ve insan çalışmalarının karşılığını görecektir, bu husus ilahî teminat altındadır. Bunun içindir ki başka bir hadis-i şeriflerinde Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Hiçbir insan rızısını tamamlamadan ölmez. (Ey ümmetim!) Siz, Allah’tan korkun. (Takva üzerine olun). Rızınızı güzel ve helal olan yollardan araştırın. Helal olanları alın; haram olanları da terk edin.”⁴¹⁰

Kuşlar, safiyetle ve tabî olarak sabah erkenden rızıklarını aramak üzere hareket ederler. Cenab-ı Hakk’ın var ettiği ve bu evrende koyduğu prensip-lere uyarlar. Akşamüzeri mideleri dolu olarak yuvalarına dönerler.

İnsanlar da iradî ve ihtiyarî olarak, temiz kalp ile Allah’a itimat edip çalışmalarını, usulüne uygun olarak yaparlarsa Allahütealâ, kuşları rızık-landıracağı gibi insanları da rızıklandırır.

408 Enfal Sûresi, ayet: 60

409 Cuma Sûresi, ayet: 10.

410 Hakim Müstedrek’nde, «Buyu’ « bölümü, no: 2136.

50. HADİS-İ ŞERİF

İNSANIN DİLİ, ALLAHÜTEALÂ'YI ANMAKLA MEŞGUL OLMALIDIR

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ شَرَّ أَعْمَالٍ لِلْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ فَأَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ أَتَشَبُّثُ بِهِ. قَالَ: "لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ."

(خُرَّجَهُ الترمذی و ابن ماجه و ابن حبان فی صحیحہ).⁴¹¹

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Büsr -Allah (c.c.) ondan razı olsun- şöyle demiştir:

“Bir adam, Resul-i Ekrem Efendimize şöyle dedi:

Ya Resulallah! Benim için İslâm'ın şer'î hükümleri çoğaldı. Bunlarla ilgili, bana bir esas bildirsen de ben ona sımsıkı sarılısam ve (o esas da bunların hepsini içine alsa). Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Lisanın, devamlı olarak Aziz ve Celil olan Allah'ın zikriyle yaş (meşgul) bulunsun.”

Hadis-i şerifi Tirmizî, İbn-i Maceh ve İbn-i Hibban Sahihlerinde tahriç etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi, sahabeden Abdullah b. Büsr (r.a.) rivayet etmiş ve şöyle demiştir:

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurlarına bir adam geldi ve dedi ki:

“Ya Resulallah! İslâm’ın hükümleri (farzları ve sünnetleri) gerçekte benim için büyük ölçüde çoğaldı. (Ben zayıf olduğum için) bunları tam olarak yerine getirmekte acizlik hissediyorum. Bana öyle bir husus bildir ki ben onu yapayım ve o yaptığım amelim de bu hükümlerin (farz ve sünnetlerin) hepsini kapsamış olsun.”

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) yukarıda meal verilen hadis-i şerifle-rini beyan ederek şöyle buyurdu:

“Lisanın, Aziz ve Celil Olan Allah’ın zikri ile daima yaş (meşgul) bulunsun.”

İbn-i Hibban’ın Sahih’inde mana olarak aynı fakat lafızlarda farklılık vardır. Şöyle ki sahabeden Muaz b. Cebel (r.a.) demiştir ki: Ben Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) huzurundan son defa ayrıldığım sırada kendilerine şöyle dedim:

“Ya Resulallah! Amellerin hangisi daha hayırlıdır ve Allahütealâ’ya (rızasına, sevgisine) daha yakındır? Buyurdu ki:

“Ölüm sana gelinceye kadar (ve geldiğinde) lisanın zikrullah (Allah’ı anmak) ile meşgul olsun.”

Yani ölüm sana geldiğinde senin dilin Allahütealâ’yı zikretmekle meşgul olsun. Ölüm seni bu durumda bulsun.

2- Kur’anıkerim’de, müminlere Allahütealâ’yı çokça zikretmeleri emredilmiştir. Ayrıca Allahütealâ’yı çokça anmakla meşgul olan müminler, yine Kur’anıkerim’de övülmüşlerdir. Bu ayetlerden birkaçı meal olarak buraya alınmıştır:

“Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikrediniz ve O’nu sabah – akşam tesbih ediniz.”⁴¹²

“... Allah’ı çokça zikrediniz ki kurtuluşa eresiniz.”⁴¹³

“Allah’ı çok zikreden erkekler ve kadınlar var ya işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”⁴¹⁴

“... (O öz akıl sahipleri) o kimselerdir ki ayakta oldukları, oturduk-

412 Ehzab Süresi, ayet: 41-42.

413 Cuma Süresi, ayet:10.

414 Ehzab Süresi, ayet: 32.

ları ve yanları üzere uzanmış bulundukları halde yani bütün durumlarında Allah'ı zikrederler.”⁴¹⁵

Kur'anıkerim, baştanbaşa zikirdir. Kur'an okumak zikirdir; ibadettir, O'nu öğrenmek de öğretmek de manasını anlamaya çalışmak da ilimdir, ibadettir, zikirdir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Müferridun olanlar, önceliği aldılar, (onlar öndedirler), buyurmuştur. Bunun üzerine: Ya Resulallah! Bu önde olan Müferridun buyurduğunuz insanlar kimlerdir? Diye sormuşlardır. Resul-i Ekrem Efendimiz de (s.a.v.): Allah'ı çokça zikreden erkekler ve kadınlardır”⁴¹⁶ buyurmuşlardır.

3- Zikretmek (Allahütealâ'yı anmak), Allah yolunda en kuvvetli bir rükün, bir umdedir. Allah'ı zikretmek, o kadar önemli bir ibadettir ki hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Arz üzerinde (sıtk ile) Allah, Allah denildiği sürece kıyamet kopmaz.”⁴¹⁷

Hadis-i şerifi Tirmizî, Sünen de “El-Fiten” bölümünde zikretmiştir. Bu mealde başka hadis-i şerifler de vardır. Allahütealâ'yı zikretmek, lisan ile olduğu gibi kalp ile de olur. İkincisi birincisinden daha evladır; lakin lisan ve kalp ile birlikte Allah'ı zikretmek kâmil ve efdal olan zikirdir.

Kur'anıkerim'de Allahütealâ meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Siz beni zikrediniz ki ben de sizi anayım.”⁴¹⁸

Diğer bir ayette de meal olarak şöyle buyurmuştur:

“Onlar ki iman ettiler, onların gönülleri Allah'ı zikretmekle sükûnete erer. Bilesiniz ki kalpler, ancak Allah'ı zikretmekle huzur bulur.”⁴¹⁹

Yukarıda Ahzâb Sûresi 41 ve 42. ayetlerinde Allahütealâ'yı çokça zikretmek; sabah ve akşamda O'nu tesbih etmekle emir buyurulmuştur. Zikir

415 Ali İmran Sûresi, ayet: 191.

416 Müslim, «Zikir ve dua» bölümü, no: 2676.

417 Müslim, «İman» bölümü, no: 148, Tirmizî, «Fiten» bölümü, no: 2208/35.

418 Bakara Sûresi, ayet: 152.

419 Ra'd Sûresi, ayet: 28.

ve tesbih lafızlarının en kolay ve en sevaplı ve efdal olanları şu mübarek cümlelerdir:

“Sübhanallah, el-hamdü lillah, Lâ ilâhe ilellah, Ellâhu ekber, Lâ ilâhe ilellâhu vallâhu ekber Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l aliyyi'l azîm.”

Yine hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Ey insanlar! Cennet bahçelerinde gezip dolaşın. Denildi ki: Ya Resulallah! Cennet bahçeleri nelerdir? Buyurdu ki: Cennet bahçeleri, Allah'ın zikredildiği meclislerdir.”⁴²⁰

Hadis-i şerifi Tirmizî Sünen'de “dualar” bölümünde zikretmiştir.

⁴²⁰ Tirmizî, «Davat» bölümü, no: 3504.

51. HADİS-İ ŞERİF

EDEP VE HAYÂ İMANDAN BİR ŞUBEDİR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الْإِيمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُونَ - أَوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ - شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَذْنَاهَا إِيمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ".⁴²¹ (متفق عليه)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“İman, yetmiş bu kadar yahut atmış bu kadar şube (derece) dir. En üstün derecesi ise “Lâ ilâhe illellâh” sözüdür. En ingin (en son) derecesi de insanlara eza veren şeyleri, yol (lar) üzerinden atmak, uzaklaştırmaktır. Hayâ (utanma duygusu) da imandan bir şubedir.”

Hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Buharî, Sahih’inde iman bölümünde, keza Müslim de Sahih’inde “İmanın şubeleri ve hayânın fazileti” bölümünde zikretmişlerdir.

Haya, utanmak demektir. Nefsin (kişinin) bir şeyi yapmaktan çekinmesi ve kınanmaktan sakındığı için bir şeyi yapmaması, terk etmesidir. İslâm ahlakından olan edep ve hayâ imandan bir şubedir. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) başka bir hadis-i şeriflerinde de şöyle buyurmuşlardır:

“Hayâ (utanma duygusu) imandandır; edep ve hayâ sadece iyilik getirir.” “Edep ve hayâ tamamıyla iyiliklerdir.”⁴²²

Hayâ, insanı kötü işler (çirkin ve günah olan şeyler) yapmaktan alıkoyan yüksek ve insanî bir duygudur. Hayâ iki kısımdır:

Birincisi: Ruhî (tabii) bir duygudur. Yüce Yaratıcı bütün insanlarda (onların ruhunda) bu duyguyu var etmiştir. Müslim, gayrimüslim her insanda bu duygu mevcuttur. Mesela insan olan hiçbir kimse, halkın arasında edep yerlerini açmaz. İnsanların bulundukları veya gelip geçtikleri yerleri kirletmez. Bu tür edep ve hayâ duygusu, insanın yaratılışında, tabiatında vardır. Kişi insaniyetini koruduğu sürece bu güzel duygu onda mevcuttur.

İkincisi ise imandan gelen edep ve hayâ duygusudur. Bu ise insanın bilgi, eğitim ve öğretimle kazandığı bir haslet, bir meziyettir. Asıl övgüye layık ve İslâm ahlakından olan utanma duygusu (edep ve hayâ) budur. Zira imandan gelen bu duygu, mümin kişiyi çirkin ve günah olan işleri yapmaktan alıkoyar. Mümin kişi, Allah’tan hayâ ettiği için O’na isyan etmez; kötülükleri, çirkin olan şeyleri terk eder. Bu kabil edep ve hayâ duygusu, ancak iman ile kazanılmış olur.

Yukarıda meali verilen hadis-i şerif bu türden olan edep ve hayâyı bildirmiştir. Onun içindir ki âlimler, hayâ duygusunu şöylece tanımlarlar:

Edep ve hayânın (utanma duygusunun) gerçeği şudur:

Utanma duygusu: İnsanı çirkin olan şeyleri yapmaktan alıkoyan ve hak sahiplerinin haklarına saygılı olmayı temin eden bir duygu, bir erdemdir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), “Cevamiu’l kelim” den olan bu hadis-i şeriflerinde:

“İman, yetmiş bu kadar veya atmış bu kadar şubedir. En yüksek derecesi “Lâ ilâhe illallâh” cümlesidir. En son derecesi de yollar üzerenden (insanlara) eza veren şeyleri temizleyip uzaklaştırmaktır. Edep ve hayâ da imandan bir derece (bir şube) dir” buyurmuşlardır.

52. HADİS-İ ŞERİF

ALLAHÜTEALÂ, RIFK İLE MUAMELEYİ SEVER

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ.» (متفق عليه)⁴²³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Aişe-i Sıddıka -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:

“Gerçekten Allahütealâ, (kullarına) çok lütufkârdır. O her işte lütufkârlığı (yumuşak davranmayı) sever.”

Hadis-i şerifi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Müslim “Kitabü'l birr ve's-sıla” bölümünde 2593 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir.

Hadis-i şerifi, Aişe-i Sıddıka -Allah ondan razı olsun- Validemiz, Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet etmiştir. İmam Müslim'in Sahih'inde bu hadis-i şerifin devamı da zikredilmiştir. Mana olarak Resul-i Ekrem Efendimiz, (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

“Ya Aişe! Allah Refik'tir, (kullarına çok lütufkârdır). O, (her işte) lütufkâr olmayı, (yumuşak ve latif davranılmasını) sever. Allah Allahütealâ, lütufkâr, yumuşak, mülayim kimselere yaptığı ikramı, şiddetli davranılmaya da ve başka şeye de yapmaz.”⁴²⁴

Bu hususta diğer hadis-i şeriflerinde de Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

⁴²³ Buharî, «Diyab» bölümü, no: 6528, Müslim, no: 2593, «Birr ve's-sıla» bölümü.

⁴²⁴ Müslim, «Bir ve's-sıla» bölümü, no:2593, Ebu Davud «Cihad» bölümü, no: 2478.

“Yumuşak davranmaktan mahrum (yoksun) kalan kimse, iyilikten de mahrum kalır.”⁴²⁵

Ve yine şöyle buyurmuşlardır:

“Yumuşak davranmak (meziyeti) herhangi bir şeyde bulunursa ona güzellik verir. Yumuşak davranmak (meziyeti) herhangi bir şeyden alırsa o şeyi çirkinleştirir.”⁴²⁶

Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) yukarıda meali verilen hadis-i şeriflerini beyan buyurmalarına şöyle bir hadis-i şerife sebep olmuştur:

Yahudi cemaatinden bir gurup, Resulullah'ın huzuruna gelmiş ve Hz. Peygamber'e hitaben (selam vermek yerine) “E's-sâmü aleyküm” yani ölüm sizin üzerinize olsun, Ya Muhammed! Demişler. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de onların bu sözleri üzerine onlara sadece: “Sizin üzerinize” cümlesini ifade buyurmuşlardır; ancak Yahudilerin sözlerini, buna karşılık Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) ifade buyurduğu cümleyi dinleyen Hz. Aişe -Allah ondan razı olsun- Yahudilere karşılık olarak şöyle demiştir:

“Ölüm de Allah'ın gazabı da sizin üzerinize olsun.”

Bu durum karşısında Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz:

“(Sabırlı ol, ya Aişe)! Gerçek şudur ki Allah kullarına çok lütufkârdır, her işte (sabırlı ve) yumuşak davranılmasını sever. O, yumuşak, (rıfk) ile muameleye verdiği ecir, şiddetle yapılan muameleye vermez ve yumuşak davranmanın dışında olan davranışlara da vermez”⁴²⁷ buyurmuşlardır.

Her iş ve muamelede rıfk ile (lütufkârlıkla) muamele edilmesini Allahüteâlâ sever. Allah kullarına çok lütufkârdır. O halde her işte rıfk ile muamele müminin şiarı olmalıdır.

Ancak inkârcıların ve ikiyüzlülerin (nifak ehli olan kimselerin) zararlarını önlemek, onları bu kötü davranışlarından caydırmak için (savaş halinde ve İslâm'ın koyduğu ölçüler içerisinde) sert davranılır. Allahüteâlâ, Kur'anikerim'de müminlerin vasıflarını açıklarken:

“Onlar ehl-i küfre (inkârcılara) karşı şiddetlidirler; ancak birbirlerine karşı da çok merhametlidirler”⁴²⁸ buyurmuştur.

425 Müslim, «Birr» Bölümü, no: 2592.

426 Müslim «Birr ve sıla» bölümü, no:2593.

427 Buhârî, «İsti'zan» bölümü, 1/36, Müslim, «Birr», no: 2593, Ebu Davud, «Cihad» bölümü, no: 2478,

428 Feth Sûresi, ayet: 29.

53. HADİS-İ ŞERİF

İSLÂMİYET’TE ASLOLAN, KOLAYLAŞTIRMAK VE SEVDİRMEKTİR

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ”يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا.“ (متفق عليه)⁴²⁹

Hadis-i şerifin tercemesi:

Enes -Allah ondan razı olsun- Peygamber (s.a.v.)’den rivayetle şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki:

“Siz, kolaylaştırınız; zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz; nefret ettirmeyiniz.”

Hadis-i şerifi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Bu hadis-i şerifi sahabeden Enes b. Malik -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem (s.a.v.)’den rivayet etmiştir. Buharî ve Müslim bu hadisi şerifi Sahihlerinde tahriç etmişlerdir.

Kolaylaştırmak emri ile ilgili beyan:

Bu hadis-i şerifin, Ebu Musa el- Eş’arî’den gelen bir rivayeti de şöyledir:

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Ebu Musa El- El Eş’arî ile Muaz b. Cebel’i -Allah onlardan razı olsun- Yemen’e görevli olarak gönderdiğinde her ikisine hitaben şöyle buyurmuşlardır:

“Siz, kolaylaştırın; zorlaştırmayın; müjdeleyin; nefret ettirmeyin; birlik (ittifak) halinde olun; anlaşmazlığa düşmeyin.”⁴³⁰

429 Buharî, 1/171, « İlim » bölümü, Müslim, no: 1734, « Cihad » bölümü.

430 Muhtasar-ı Sahih-i Müslim, 2/54, hadis-i şerif no: 1112.

İslâmiyet kolaylıktır:

2- Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) mealen şöyle buyurmuşlardır.

“Ben Hanif ve kolaylık dini olan İslâm ile peygamber olarak gönderildim.”⁴³¹

Diğer bir hadis-i şeriflerinde ise meal olarak şöyle buyurdular:

“Bu din, kolay olan bir dindir.”⁴³²

Bilindiği üzere İslâmiyet’te zorluk yoktur. İman doğruluktur; inkâr ise doğruluktan sapmaktır. İnsanın, ruh ve fitratına uygun olan, İslâm dinini bütün güzellikleriyle insana anlatmak ve öğretmektir. Öyle ki İslâmiyet ile insan fitratı arasına sokulmak istenen engelleri, bilgi ve eğitim esaslarına uygun olarak ortadan kaldırmak zorunludur ve yeterlidir. Bu engellerin başta geleni ise bilgisizlik ve yanlış telkinlerdir.

Arz üzerindeki bütün canlılar, güneşin ışığına ve ısısına muhtaç olduğu gibi insanlar da dinin (İslâm’ın) hayat veren prensiplerine o derecede muhtaçtırlar. İslâm’ın hayat veren esaslarını insanlara en güzel ve en kolay yoldan anlatmak, öğretmek, mukaddes bir görevdir. Ve bu görev, insanların hepsinin, bilen ve aklı eren diğer insanlar üzerindeki haklarıdır. İslâm toplumları insanlığın iyiliği için yaratılmış ve arz üzerinde var edilmiş toplumlardır. Zira onlar, Allah’a gereği gibi inanan, iyiliği telkin eden, öğreten; kötülüklerden insanları alıkoyan (güçleri ölçüsünde) kötülükleri ortadan kaldıran hayırlı bir toplumdur.

Ancak bu gerçeklerin en kolay bir biçimde insanlara öğretilmesine ve bu hususta insanların en m’akul ve ilme uygun bir şekilde eğitilmelerine ihtiyaç vardır. İslâm’ın esaslarında, hükümlerinde bir zorluk yoktur. Allahüteâlâ, İslâm ümmeti (toplulukları) üzerinden güçlükleri kaldırdığını beyan buyurmuştur. Kur’anikerim’de meal olarak buyurulan:

“Allah, dinde sizin üzerinize bir zorluk yüklemedi”⁴³³ hükmü, bu gerçeği bildirmektedir.

Bir de daima müjdelemek, ümitleri kuvvetlendirmek İslâmiyet’te bir

431 Camiü’s-Sağır, no:208.

432 Buhârî, «İman» bölümü, no: 39.

433 Hac Süresi, ayet: 78.

esastır. İslâmiyet'te bilgisizliğe, tembelliğe, sefahate, taşkınlıklara yer olmadığı gibi zorlamaya, nefret ettirmeye de yer yoktur.

Onun içindir ki Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz:

“Kolaylaştırın; zorlaştırmayın; müjdeleyin; nefret ettirmeyin”⁴³⁴ buyurmuşlardır.

Bu temel kaide, bütün müminlere yol göstermekte ve ışık tutmaktadır.

434 Buharî, I/171, «İlim» bölümü, Müslim, no: 1734, «Cihad» bölümü.

54. HADİS-İ ŞERİF

HAKSIZLIĞIN ÖNLENMESİNİN GEREKLİ OLDUĞU

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا . فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا. أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرُهُ ؟ قَالَ: تَحْجُزُهُ- أَوْ تَمْنَعُهُ- مِنْ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ .»
(رواه البخاري)⁴³⁵

Hadis-i şerifin tercemesi:

Enes, -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Kardeşin zalim de olsa mazlum da olsa ona yardım et. Bunun üzerine bir adam şöyle dedi: Ya Resulallah! Kardeşim mazlum (haksızlığa uğramış) ise ona yardım ederim; fakat eğer zalim (haksız) olursa ben ona nasıl yardım ederim? (Bana lütfen bildiriniz). Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki:

Onu zulüm yapmaktan alıkoyarsın. İşte böyle yapmış olman, ona yardımdır.”

Hadis-i şerifi, Buharî rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1. Enes b. Malik -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) bu hadis-i şerifi rivayet etmiştir. Buharî de Sahih’inde “Mezalim” bölümünde bu hadis-i şerifi 2312 numara ile zikretmiştir.

“Cevamiü’l kelim” den olan bu hadis-i şerifin, manası da çok açıktır. Zulüm, haksızlık demektir. Bir şeyi layık olduğu yere değil de başka yere

koymak, haktan ayrılmak, haddi aşmak, başkalarının mülkünde -hak sahibinin rızası olmadan- tasarrufta bulunmaktır. İslâmiyet'te bunların hepsi haram kılınmıştır. Temelde zulüm (haksızlık) ve benzeri kötülükler, tevhit esasına bağlı bütün şeriatlarda haram kılınmıştır. Bir hadis-i şerifte:

“Zulüm, kıyamet gününde karanlıklardır.”⁴³⁶ (Karanlıklar içinde kalmaktır) buyurulmuştur.

Haksızlık yapan kimse, başta kendisine yazık etmiştir; çünkü haksızlık yapan kimse, Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden uzaklaşmıştır.

“Haksızlık yapanın evi, yıkılmış harap olmuştur. Bir süre sonra da olsa bu böyledir” sözü, bir gerçeğin ifadesidir.

Hâlbuki kalpler, iyilik yapanlara karşı sevgi hisleriyle dolar; kötülük yapanlara karşı da gönüller, nefret duyar.

Bu durum, insan fitratında mevcut olan bir özelliktir. Allah, insanları bu tabiatta yaratmıştır. Allah'ın (c.c.) sünnetinde (koyduğu prensiplerde) de değişme olmaz. Allah, zulümden münezzehtir. O, hiç kimseye haksızlık yapmaz; lakin insanlar kendi öz nefislerine haksızlık ederler. Bütün mesele insanın, özellikle müminin haksızlıktan uzak kalmasıdır.

Bir başka hadis-i şerifte:

“Üç (sınıf) insan vardır ki onların duaları geri çevrilmez (kabul olunur). Bunlar: Oruçlu bulunan insanın iftar edinceye kadar yaptığı dua, Âdil olan devlet başkanının duası ve bir de haksızlığa uğramış kimse- nin (mazlumun) duasıdır.”⁴³⁷ (Cenab-ı Hak tarafından bu dualar kabul olunur; geri çevrilmez) buyurulmuştur.

2- İnsanlar arasında ve onların bütün muamelelerinde aslolan adaletin egemen olmasıdır. İslâm Dini'nin, bütün emir ve yasaklarındaki esas hedef, adaletin sağlanmasıdır. Medeniyetler, ancak adaletle var olur ve yükselir. Haksızlıklarsa medeniyetlerin, egemenliklerin yıkılma sebebidir. Haksızlık, dünya hayatındaki mutlulukların da yok olma sebebidir. En çetini de haksızlığın, Allahütealâ'nın azabına, gazabına sebep olmasıdır. Bu ise haksızın, ahiret hayatında elem verici azaba maruz kalmasıdır. Onun içindir ki değil ki haksızlık yapmak, haksızlık yapanlara yönelmek bile cezayı

436 Buhari, «Mezâlim» bölümü, 5/73, Tirmizî, «Birr» bölümü, no: 2031.

437 Tirmizî, «Sıfatü'l Cennet» bölümü, no: 2528, İbn-i Mace, «Sıyam» bölümü, no: 1752.

gerektiren suçlardan sayılmış ve bununla ilgili olarak Kur'anıkerim'de mealen şöyle buyurulmuştur:

“Haksızlık yapanlara -en az ölçüde de olsa asla- meyletmeyin, sonra size ateş dokunur”⁴³⁸ buyurulmuştur.

Yukarıda meali verilen hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) biz ümmetini uyarmış ve şöyle buyurmuştur:

“Kardeşin haksız da olsa, haksızlığa uğramış da olsa, sen ona yardım et.”

Bu hadis-i şerifi dinleyenlerden biri: **“Ya Resulallah! Haksızlığa uğramış olan kardeşime yardım ederim; lakin haksız olana (zalime) nasıl yardım edebilirim? Diye sormuştur. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a. v.):**

O kimseyi zulüm yapmaktan (haksızlıktan) alıkoyarsan ona yardım etmiş olursun” buyurmuşlardır.

Sosyal hayatta ve haksızlıklar karşısında: “Bana ne demek” büyük felaketlere yol açmış olur. Akl-ı selimle, bilgi ve hikmetle haksızlık yangınlarını önlemeye çalışmak, akli eren her insan için zorunlu ve mukaddes bir görevdir. Hadis-i şerif, bütün müminlere bu gerçeği telkin buyurmuştur.

Bilmek gerekir ki İslâmiyet'te mevcut “Emr-i bi'l maruf, nehy-i ani'l münker”i (iyilikleri telkin edip kötülüklerden men etme) görevini terk etmek, topluma yapılan en büyük haksızlıklardandır. Bu görevin terk edilmesi veya ihmali, onarılması güç felaketlerin habercisidir.

55. HADİS-İ ŞERİF

MÜMİNLERİN İMAN BAKIMINDAN EN KÂMİLİ, AHLÂKEN GÜZEL OLANIDIR

أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ”أَكْمَلُ
الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِسَائِهِمْ“.⁴³⁹

(و قال حديث حسن صحيح)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- dedi ki: Resulullah (s.a. v.) şöyle buyurdu:

“Müminlerin iman bakımından en kâmil olanı, ahlakı en güzel bulunanıdır. Ve sizin en hayırlı olanlarınız da hanımlarına karşı en iyi olanlarınızdır.”

Hadis-i şerifi, Tirmizî rivayet etmiş ve bu hadis-i şerif hasen ve sahihtir, demiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet etmiştir. Hadis-i şerifi Tirmizî “Sünen”de, “Kadının zevci (eşi) üzerindeki hakkı” ile ilgili bölümünde; Ebu Davud’da yine “Sünen”de 4682 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmişlerdir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu hadis-i şeriflerinde fert ve toplumlar olarak bütün insanları ve özellikle bütün müminleri, her yönden ilgilendiren iki hususu beyan buyurmuşlardır. Bu iki husus, o kadar önemlidir

439 Tirmizî, «Hakkü'lmer'eti ala zevciha», Ebu Davud, «Sünnet» bölümü, hadis-i şerif no: 4682.

ki fert ve toplumların huzur, güven ve mutluluk içinde olmaları bunların yerine getirilmelerine bağlıdır.

Birinci cümlede: “Müminlerin iman bakımından en kâmil (en mükemmel) olanı, ahlakı en güzel olanıdır.”

İkincisi ise: “Sizin en hayırlınız, hanımlarınıza (eşlerinize) karşı en hayırlı olanlarınızdır” buyurulmuştur.

Bilindiği gibi, “İslâmiyet, iyi ahlaktan (huy güzelliğinden) ibarettir.”⁴⁴⁰ Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): “Ben, ancak iyi ahlakı tamamlamak için gönderildim”⁴⁴¹ buyurmuşlardır.

Fert ve toplumlar, İslâm’ın telkin ettiği, övdüğü iyi ahlak esasları üzerine (eğitim ve öğretim ile) yetiştirildiğinde, insanların özlediği her iyilik, dünya hayatında sağlanır; huzur, güven ve tertemiz bir toplum hayatı yaşanmış olur.

İslâm’ın gayesi de önce bu dünya hayatında bütün müminleri, mutlu- luğa kavuşturmak; bu âlemde kazanacakları kâmil iman ve salih amellere mükâfat olarak, onları, ahiret âleminde ve cennetlerde bu mutluluklarını ebedileştirmektir.

İmanımızın kemal derecesine ulaşması ise ahlakımızın en güzel olması iledir. Bunun içindir ki bir edibimiz:

“Ahlak iledir kemali âdem, ahlak iledir nizamı âlem” cümleleriyle bu gerçeği ifade etmek istemiştir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde de meal olarak şöyle buyurmuşlardır:

“Beni Rabbim terbiye etti ve terbiyemi güzel yaptı.”⁴⁴²

Şu gerçek daima göz önünde bulundurulmalıdır: Allahütealâ, Resul-i Ekrem Efendimizi Kur’anıkerim’deki emir ve öğütleriyle terbiye edip kemale erdirmiştir. Resul-i Ekrem Efendimizle (s.a.v.) ilgili olarak Allahütealâ Kur’anıkerim’de mealen şöyle buyurmuştur:

440 Kenzû’l Ummal, 3/17, no: 5225.

441 Muvatta, «Hüsnü’l huluk» bölümü, 2/904.

442 Feyzü’l Kadir Şerhi Camiü’s-Sağır, no: 310.

“(Resulüm!) gerçek şudur ki sen, en güzel ve en büyük ahlaka sahip bulunuyorsun.”⁴⁴³

Yine bilinmesi gereken bir husus da şudur: Allahütealâ Hz. Peygamber’i Kur’an ile terbiye etmiştir. Kur’an ahlakı ile müeddep olan Resul-i Ekrem’i ile de başta müminler olmak üzere bütün insanlara, üstün ahlakın yolunu, en güzel örneği ile göstermiştir. Bu hususta örnek olarak birkaç ayet-i kerime mealen buraya alınmıştır:

- **“(Resulüm!) Affa sarıl, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir (onlara uyma).”**⁴⁴⁴

- **“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, fenalığı ve azgınlığı yasak kılar: O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”**⁴⁴⁵

- **“İyilik ile kötülük bir değildir. Sen, (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle, arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost oluverir.”**⁴⁴⁶

Kur’anıkerim’de bunların benzeri ayet-i kerimeler çoktur. Zaten Kur’an baştanbaşa güzel edep ve üstün ahlakıdır.

Aişe Validemizden -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) ahlakını bize öğret, diye soru soran kimselere Validemiz şöyle demiştir:

“Siz Kur’an okumuyor musunuz? Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimizin ahlakı Kur’an ahlakı idi.”

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) mealini verdiğimiz hadis-i şeriflerinde ümmetine bu üstün ahlakı telkin etmiş ve:

“Müminlerin, iman bakımından en kâmilî ve kıyamet gününde bana en yakın olanı, ahlakı en güzel olanıdır”⁴⁴⁷ buyurmuşlardır.

Hadis-i şerifin ikinci bölümünde ise:

443 Kalem Süresi, ayet: 4.

444 A’raf Süresi, ayet: 199.

445 Nahl Süresi, ayet:90.

446 Fussilet Süresi, ayet: 36.

447 Tirmizî, hadis-i şerif no: 2019.

“Sizin en hayırlınız, kadınlarınıza, zevcelerinize ve aile fertlerine en hayırlı olanınızdır. Ben de sizin içinizde ailesine en hayırlı olanınızım” buyurmuşlardır.

Bu hadis-i şerifin her iki cümlesindeki manalar çok açık ve çok vecizdir. Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) yaşantıları böyle olmasına rağmen O, Cenab-ı Hak’a daima şöyle dua ederlerdi:

“Ya Rab! Ahlakın en güzellerine erişmek için bana yol göster. Zira en güzel ahlaka eriştirecek ancak sensin. Ya Rab! Fena ahlakı benden uzak tut. Zira ahlakın fenasını benden uzaklaştıracak ancak sensin, Allahım!”

Cenab-ı Hak, Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) bu hayat verici emir ve öğütlerine uygun olarak yaşamayı cümlemize nasip buyursun. Âmîn.

56. HADİS-İ ŞERİF

YALAN SÖZÜ TERK EDEN KİMSENİN CENNETİN ORTASINDA BİR MAKAMLA MÜKÂFATLANDIRILACAĞINA BEN KEFİLİM

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَنَا زَعِيمٌ بِبَيْتٍ فِي رَبْضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا، وَبَبَيْتٍ فِي وَسْطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَذِبَ وَإِنْ كَانَ مَارِحًا وَبَبَيْتٍ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حَسَنَ خُلُقُهُ." (حدیث صحیح رواه أبو داود بإسناد صحيح)⁴⁴⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Ümame el- Bahilî -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki:

“Ben o kimsenin cennetin civarında bir mesken ile mükâfatlandırılacağına kefilim ki o kimse, haklı olduğu durumlarda bile cedelleşmeyi (tartışmayı) terk eder. Ve yine ben o kimsenin cennetin ortasında bir mesken (bir makamla) taltif edileceğine kefilim ki, o insan, -şakadan da olsa- yalan sözü terk eder, (yalan sözden uzak kalır). Ve Ahlakını güzelleştiren kimsenin de cennetin en üst derecelerinden bir makam ile mükâfatlandırılacağına ben kefilim.”

Hadis-i şerifi Ebu Davud sahih isnadla rivayet etmiştir.

Nevvas b. Sem'an -Allah ondan razı olsun- şöyle dedi: Ben Resulullah'ın huzuruna gelip iyilik ve günah nedir, diye kendilerinden sormak istedim. Bunun üzerine Resul-i Ekrem (s.a.v.), şöyle buyurdu:

“İyilik güzel ahlaktır. Günah ise senin kalbine huzursuzluk veren ve insanların görmelerini istemediğin (fena) şeydir.”

Hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi Ebu Davud Sünen’inde “iyi ahlak” bölümünde, 4800 nolu: hadis olarak ve sahih senetle rivayet etmiştir.

Sahabeden Ebu Ümame el-Bahilî’nin -Allah ondan razı olsun- rivayet ettiği bu hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) üç önemli hususa değindikleri görülüyor:

1. **“Kim cedelleşmeyi (yararsız tartışmayı) - haklı da olsa- terk ederse ben, o kimsenin cennetin civarında (surları içinde) bir makam (bir köşk) ile mükâfatlandırılacağına kefilim”** buyurmuşlardır.

Yararlı düşüncelerin, yeri geldiğinde konuşulması, insanların bilgilendirilmeleri ve onlara yarar sağlanması yerindedir; insanlara yararlı olmak, onlara doğru olanı bildirmek ve onları (hak olan düşüncelere) irşat etmektir.

Ancak **“Mira”**: adı verilen tartışma, cedelleşme ise kişinin kendisine de diğer insanlara da yararı olmayan; ömür ve zaman nimetlerinin heba olmasına sebep olan yararsız tartışmalardır. Çoğu zaman bu gibi tartışmalar, -işaret edilen zararların dışında- kırınglıklara, düşmanlıklara da yol açabilir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinin birinci cümlesinde müminleri, irşat etmiş, -haklı olsa da- bu tür cedelleşmeleri terk eden kimsenin, cennetin civarında bir makam (bir köşk) ile mükâfatlandırılacağına kefil olduğunu beyan buyurmuşlardır.

Hikmeti ise ömür ve zamanı gereksiz konuşmalar, cedelleşmelerle heder etmemek; kırınglıklara, dargınlıklara asla yer vermemektir. Hatırlanacağı üzere Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse, ya hayır söylesin yahut da sussun” buyurmuşlardır.

Cedelleşme (yararsız tartışmalar) ise insanlara bir fayda sağlamadığı gibi gücenmelere, husumetlere yol açtığı her zaman müşahade edilen, tatsız ve gereksiz durumlardır. Bu gibi yararsız tartışmaları -haklı da olsa- terk etmek, hak ve hakikatı yeri geldiğinde söylemeye engel değildir. Yeri

geldiğinde, hak ve hakikatı, akli eren herkesin kavrayabileceği, kabul edeceği bir üslup içinde bilgi ve hikmete uygun olarak ortaya koymak, mücahedenin (Allah yolunda cihadın) en üstün olanlarındandır.

2. İslâmiyet doğrudur, doğru sözlülüktür. Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun. (O’nun buyruklarına saygılı olun) ve bir de doğru sözlü olan kimselerle beraber olun.”⁴⁴⁹

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve doğru söz söyleyin”⁴⁵⁰

buyurulmuştur.

Yalan sözün İslâmiyet’te yeri yoktur. -Şakadan da olsa - yalan sözün terk edilmesi gerektiğini, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinde bildirmişler:

“-Şakadan da olsa- yalan sözü terk eden kimsenin ehl-i cennet olacağının ve cennetin ortasında bir makam (bir köşk) ile mükâfatlandırılacağının ben kefilim” buyurmuşlardır.

Böylece müminlerin, daima yalan sözlerden uzak kalmaları, hak ve doğru sözlü olmaktan ayrılmamaları gerektiği bildirilmiştir.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) -Şakadan da olsa- yalan söylemeyi, yalan sözden uzak duranı ve yalanı terk eden kimsenin cennet köşkü ile taltif edileceğine kefil olduğunu İslâm ümmetine müjdelemiştir.

Daha önce zikredilen bir hadis-i şerifte beyan edildiği üzere: Yalan söz, nifak ehli olan kimselerin alameti olarak bildirilmiş İslâm şerefine mazhar olan her insanın, yalan sözden uzak kalması telkin buyurulmuştur.

Merhum Ziya Paşa’nın, şu sözleri ne kadar güzeldir:

“Kula sadakat yakışır, görse de ikrah.

Yardımcısıdır, doğruların Hazreti Allah .”

En çetin şartlar altında bulunsa bile doğru sözlü olan kimsenin, Allahütealâ, yardımcısıdır.

449 Tevbe sûresi, ayet:119.

450 Ahzâb Sûresi, ayet:70.

Bir atasözümüz ne kadar yerindedir:

Bildiğin her doğruyu söyleme; ama söylediğin her söz, gerçek olsun.

İnsan yeri geldiğinde kendisinin yahut da en yakınlarının bile aleyhi-ne olsa yine doğrudan, haktan ayrılmaması gereklidir. Cenab-ı Hakk'ın, Kur'anikerim'de bütün müminlere emri böyledir.

3. Hadis-i şerifte üçüncü olarak: **"Ahlakını güzelleştiren kimsenin cennette en üstün makamlar ile mükâfatlandırılacağının ben, kefilim"** buyurulmuştur.

55. hadis-i şerifte de beyan edildiği üzere: İslâm güzel ahlaktır. Bir şahıs Resul- Ekrem Efendimizin (s.a.v.) huzurlarına gelerek şöyle söylemiştir: "Ya Resulallah! Bana nasihat et." Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.):

"Nerede bulunursan bulun, Allah'tan kork" buyurmuşlardır.

Bu şahıs: "Ya Resulallah! Bana yine nasihat et" demiştir. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

"Bir fenalık (kötü iş) yaptığında hemen güzel bir amel yap ki o güzel amelin sevabı, o kötü işin günahını gidersin" buyurmuşlardır.⁴⁵¹

Bu Şahıs: "Ya Resulallah! Yine nasihat et" demiştir. Resul-i Ekrem Efendimiz de bu defa şöyle buyurmuşlardır: **"İnsanlara iyi ahlak ile muamele et."**

Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bir dualarında:

"Ya Rab! Benim suretimi güzel yarattığın gibi ahlâkımı da güzelleştir" diye niyazda bulunmuşlardır.⁴⁵²

Kişi, sevdiklerini Allah için sevmeli, sevmediğini de yine Allah için sevmemelidir. Böyle yüksek duyguya sahip olan kimse, şahsı için ne bir kimseye husumet eder ve ne de kendisine husumet gösterilmesini ister. Yaratılanları yaratanın sevgisi ve rızası için hoş tutar.

Bilinmelidir ki mekarimi ahlak adı verilen iyi ahlaka sahip olan kimse-nin, cennetin en üst makamlarında bulundurulacağının kefil Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizdir.

Cenab-ı Hak'tan, cümlemizi, mekarimi ahlaka erştirmesini niyaz ederiz.

451 Süne-i Tirmizi, 4/355.

452 Câmu'u'l ehadis, 6/ 252.

57. HADİS-İ ŞERİF

HER YÖNETİCİ YÖNETİMİ ALTINDA BULUNANLARIN HAKLARINI KORUMAKLA YÜKÜMLÜDÜR

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، إِلَّا مَأْمُورٌ رَاعٍ وَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، وَ الْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا ، وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ . " (متفق عليه).⁴⁵³

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Ömer -Allah kendilerinden razı olsun- demiştir ki: Resulullah'tan (s.a.v.) dinledim, o, şöyle buyurdu:

"Sizin her biriniz bir çobansınız. (Görüp gözettiklerinizi korumakla görevlisiniz). Devlet başkanı bir çoban (mesabesinde) dir. Görüp gözetmekle yükümlü olduğu kimselerden (yönetimi altında bulunanlardan) sorumludur. Kişi kendi ailesi fertleri üzerinde bir çobandır. (Onları görüp gözetmekten) korumaktan sorumludur. Hanım eşinin evinde bir çobandır. Görüp gözetmekle yükümlü olduğu kimselerden sorumludur. İşçi efendisinin malı üzerinde bir çoban (görüp gözetken) dır ve görüp gözettiklerinden sorumludur. Ve sizin her biriniz bir çobandır ve görüp gözettiklerinden sorumludur."

Hadis-i şerifi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili izahlar:

Bu hadis-i şerifi sahabeden Abdullah b. Ömer -Allah kendilerinden razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet etmiştir. Buharî Sahih’inde 803 numaralı hadis-i şerif olarak, keza Müslim’in Sahih’inde, “İmare” bölümünde 1829 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmişlerdir.

Hadis-i şerifte yetki sahibi olan kimselerin, kendilerine emanet edilen yetki nispetinde sorumlulukları bulunduğu bildiriliyor. Nitekim: **“Her biriniz bir çobandır”** (kendisine emanet edilenleri görüp gözetmek durumundadır.) Ve görüp gözettiği şeylerden sorumludur. Devlet Reisi, bir çoban (mesabesinde) dir, yönetimi altında olanlardan, onların maddî ve manevî hukukunu korumaktan sorumludur. Kişi kendi ailesi fertleri üzerinde bir çobandır. (Onları koruyan, görüp gözetken, maddî, manevî iyiliklerini sağlayan bir kimsedir.) Himayesi altında bulunanlardan sorumludur. Evin hanımı, eşinin evinde, görüp gözetken, koruyan bir kimsedir. Kendi evinin aile fertlerinin durumlarından sorumludur. İşçi (hizmet veren kimse) efendisinin malı üzerinde bir çoban (emin bir kimse) dir. Kendisine emanet edilenleri korumakla (görüp gözetmekle) yükümlüdür. Ve her biriniz, bir çobandır; çoban (mesabesinde) dir ve korumakla, görüp gözetmekle yükümlü olduğu şeylerden (kimselerden) sorumludur.

Sorumluluk konusu çok önemlidir. Şerefi ve ağırlığı büyük olan bir görevdir. **“Râî”** kelimesi, riayet kökündendir, hıfz edip korumak demektir. Hadis-i şerifte beyan buyurulan **“her biriniz bir çobandır”** cümlesi, koruyup gözettiği şeylerden (kimselerden) her birimizin sorumlu olduğunu bildirmektedir.

Devlet başkanı veya aile reisi, evin hanımı yahut da kendisine hizmet emanet edilen (bugünkü manada) bir işçi bunların her birinin durumlarına göre sorumlulukları vardır. Ve bu sorumluluklar, büyüktür.

Devlet başkanı yönetimi altında bulunan kimselerin, maddî ve manevî haklarını adalet üzere korumakla görevlidir. Ve yönetilen kimselerin haklarının korunması devlet başkanının üzerindedir. Yönetilenler de kendilerinden istenilen görevleri doğru olarak yerine getirmekle yükümlüdürler. Devletin ve halkın emaneti olan görevleri kötüye kullanmamakla vazifelidirler. Bu görevleri korumamaları, dinî bakımdan ağır sorumlulukları gerekli kılar. Akıllı eren her insanın kendi durumuna ve kendine emanet edilen görevi nispetinde sorumlulukları vardır. İslâmiyet’te en büyük ve ağır görevler, başta peygamberler üzerindedir. Ve daha sonra akıl sahibi her

insanın, sorumluluğu vardır. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Peygamber gönderilen ümmetlere, elbette (peygamberlere uyup uymadıklarından) soracağız. Gönderilen peygamberlere de (tebliğ görevlerinden) muhakkak soracağız.”⁴⁵⁴

Ayet-i kerimede görüldüğü üzere kendilerine peygamber gönderilen ümmetlere peygamberlerini dinleyip emirlerine (tebliğlerine) riayet edip etmedikleri sorulacağı gibi, peygamberlere de kendilerine emanet edilen risalet (peygamberlik) görevlerini yerine getirip getirmediği sorulacaktır.

Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Veda Haccı'nda irat buyurduğu hutbesinin sonun da:

“Yarın beni sizden soracaklardır. Risalet görevimi size tebliğ ettim mi? Diye sormuştur. Ashab-ı kiram da: Evet, tebliğ buyurdun” cevabını vermişlerdir.

Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) mübarek elini yukarıya kaldırmış ve üç defa: **“Şahit ol, Ya Rab!”** Demiştir.

Demek oluyor ki: Allahüteâlâ'nın, en mükerrem ve en sevgili kulları, en büyük ve en şerefli sorumluluğu hamil bulunuyorlardı (taşıyorlardı).

Devlet başkanından başlamak üzere en küçük temel birim olan aileye, onun reisine, evin hanımına ve hizmetçisine (işçiye) varıncaya kadar, herkesin görevi ölçüsünde sorumluluğu vardır. Bunun bilincinde olan ve emanetleri gereği gibi koruyanlar, insanlar arasında takdir ve saygı gördükleri gibi, ahirette de Cenab-ı Hakk'ın, lütuflarına nail olacaklardır. Adil bir devlet başkanı, adaleti gereği gibi tevzi eden kimseler, arşın gölgesinde olmakla, nurdan kürsüler üzerinde bulundurmakla mükâfatlandırılacaklardır. Sorumluluklarını ihmal edenler, emanete hıyanet etmiş olanlar da hak etmiş oldukları ceza ile karşılaşacaklardır.

Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Allah, herhangi bir kimseye insanları yönetme emanetini nasip eder de o kimse, yönettiği kimselere hıyanet edecek olursa Allah (c.c.), o kimseye cenneti haram kılar.”⁴⁵⁵

454 Araf Sûresi, ayet: 6.

455 Buharî, «Ahkâm» bölümü, 13/112, Müslim, «İman» bölümü, no: 142.

Diğer bir hadis-i şerifte de:

“Bir kimse, Müslümanlar üzerine amir olur da kendi öz nefsi için yaptığı çalışmaları, yönettiği kimseler için yapmazsa, onlar, cennete girdiği halde o kimse, giremeyecektir.”⁴⁵⁶

Hâlbuki görev sorumluluklarını bilen ve yönettiği kimselere karşı adaletin gereğini yerine getiren kimseler, müjdelenmişler ve onlar hakkında şöyle buyurulmuştur:

“Adalet üzere hareket eden kimseler, Allah katında, nurdan kürsüler üzerinde bulundurulmakla taltif edileceklerdir. (Mertebeleri çok yüksek olacaktır.)

Bunlar, hüküm verdiklerinde, aile fertleri arasında ve kendilerine emanet edilmiş olan görevlerinde adalet üzere hareket eden kimselerdir.”⁴⁵⁷

Dünyada hiçbir şey boş yere yaratılmamıştır. Her şeyin kendisine göre bir özelliği, bir vazifesi vardır. Yaratılmışların en mükerremi olan insan, en güzel, en şerefli ve mukaddes görevlerle vazifelidir. Onların sorumluluklarını hamil bulunmaktadır. Bu şuur içinde bulunanlara ne mutlu!

456 Müslim, «İman» bölümü, no: 142.

457 Müslim, «İmare» bölümü, no: 1827, Nesai, «Adabü'l kuzat», (cilt ve sayfa): 2/260.

58. HADİS-İ ŞERİF

**DEVLET REİSLERİNİZİN EN HAYIRLISI,
SİZİN KENDİLERİNİ SEVDİĞİNİZ VE
ONLARIN DA SİZLERİ SEVENLERİDİR**

عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: “خِيَارُ أَيْمَتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَ يُحِبُّونَكُمْ وَ تَصْلُونَ عَلَيْهِمْ وَ يَصْلُونَ عَلَيْكُمْ. وَ شَرَارُ أَيْمَتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَ يُبْغِضُونَكُمْ وَ تَلْعَنُونَهُمْ وَ يَلْعَنُونَكُمْ. (قَالَ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ): قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا تُنَابِذُهُمْ؟ قَالَ: لَا مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلَاةَ.” (رواه مسلم).⁴⁵⁸

Hadis-i şerifin tercemesi:

Avf b. Malik -Allah kendilerinden razı olsun- demiştir ki: Ben Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) dinledim, O, şöyle buyurdu:

“Sizin liderlerinizin (önderlerinizin) en hayırlıları o kimselerdir ki, siz onları seversiniz, onlar da sizi severler. Siz onlara hayır duada bulunursunuz, onlar da size dua ederler. Sizin önderlerinizin en şerlileri (fena olanları) ise siz onları sevmezsiniz, onlar da sizi sevmezler. Siz onlara lanet okursunuz, onlar da size lanet okurlar. Dedik ki: Ya Resulallah! Bu durumda biz onlara itaatı terk edelim mi? (Onları bırakalım mı?) buyurdu ki: Hayır, onlar, sizinle namaz kıldıkları sürece, hayır onlar sizinle namaz kıldıkları sürece, onlara itaat gereklidir.”

Hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi sahabeden Avf b. Malik -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden (s.a.v.) rivayet etmiştir. Hadis-i şerifi Müslim Sahih’inde, “İmare” bölümünde 103 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir.

Hadis-i şerifte devlet reislerinin en hayırlılarının kimler olduğu anlatılıyor.

“Devlet reislerinin en hayırlıları, siz kendilerini seversiniz, onlar da sizi severler. Siz onlara hayır duada bulunursunuz, onlar da size hayır duada bulunurlar.”

Diğer taraftan hadis-i şerifin ikinci kısmında:

“Devlet reislerinin en şerhileri, siz, onları sevmezsiniz, onlar da sizi sevmezler. Siz onlara lanet okursunuz, onlar da size lanet okurlar” buyurulmuştur.

Hadis-i şerifi rivayet eden sahabe diyor ki: Biz şöyle dedik: **“Ya Resulallah! Bu durumda olan devlet reislerine itaati terk edelim mi? (Onları bırakalım mı) Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) buyurdu ki: Hayır, onlar sizinle namaz kıldıkları sürece siz onlara itaat edin. Hayır, onlar sizinle namaz kıldıkları sürece siz onlara itaat edin.”**

Devlet başkanlığı, bir toplum için çok önemli bir görevdir. Her görevde o görev için ehliyet liyakat esas olduğu gibi bilhassa devlet başkanlığı görevinde emanete ehil olmak, çok büyük bir önem arz eder. Zira bu şerefli görevin sorumluluğu da çok büyüktür ve çok ağırdır.

Emanete ehil ve adil devlet başkanları, hadis-i şeriflerde övülmüşlerdir. Bu hadis-i şerifin birinci bölümünde de hayırlı olan devlet başkanları, tanıtılmakta, halkın kendilerini sevdiği ve onlara dua ettikleri, onların da halkı sevip halka hayır duada bulundukları beyan buyuruluyor.

İslâm tarihi incelendiğinde görülür ki devlet başkanlığı görevine İmamet-i kübra (en büyük imamet, reislik) adı verilmiş, bu emanete ehil olan, görevlerini liyakatle yerine getiren devlet başkanları övülmüşlerdir. Bu kutsal görevi, gereği gibi yerine getirenler, Kur’anikerim’de ve Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) sünnetinde övülmüşlerdir. Bu gibi devlet başkanlarına karşı bozgunculuk yapanlar da yerilmişlerdir. Kur’anikerim’de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“(Her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, adaletli davrananları sever.”⁴⁵⁹

Bu ayet-i kerime başta devlet reisleri, liderler olmak üzere bütün yöneticileri kapsamaktadır.

Buhârî ve Müslim’de mevcut bir hadis-i şerifte mealen şöyle buyurulmaktadır:

“Allahütealâ, yedi sınıf insanı arşın gölgesinde gölgelendirecektir: Öyle bir gün ki o günde arşın gölgesinden başka hiçbir gölge de yoktur. Bunlar:

Adil devlet reisi, Allahütealâ’nın emirlerine uyup O’na ibadet ederek büyüüp gelişen genç, kalbi mescitlere bağlı olan mümin kişi, birbirlerini Allah için seven -bir araya gelmeleri de ayrılmaları da- Allah rızası için olan iki dost kişi, mevkii ve güzelliği bulunan bir kadın, meşru olmayan bir fiile davet ettiği hâlde ben, Allah’tan korkarım, deyip iffetini koruyan kimse, sadakayı verirken sağ elinin verdiği sol eli duymayan (etrafındakilerden gizli olarak veren) kimse, gizli yerlerde, Allah’ı anan (ve O’nun sevgisi ve korkusundan) gözyaşı akıtan insan.”⁴⁶⁰

Emanete ehil devlet başkanlarının halka karşı görevlerini hakkıyla yerine getirmelerine esas olmak üzere Allahütealâ, onlara daima ve her yerde geçerli, Allah nezdinde makbul olan bir düstur bildirmiştir. O düstura sadakatle bağlı kalan devlet reisleri her yerde ve daima başarılı olmuşlardır. O düstur şudur:

“Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı ve bir de yakınlarla bakmayı emreder; çirkin işlerden, fenalıklardan, taşkınlıklardan da men eder ...”⁴⁶¹

Hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

“Üç sınıf insan cennet ehlidirler. Onlar da: Yetki sahibi adil ve başarılı devlet reisi, her Müslüman’a ve yakınlarına şefkatli olan ve kalbi yufka, merhametli kimse, bir de iffetli, aile fertleri de çok olduğu halde bütün gücüyle iffetini korumaya çalışan kimselerdir.”⁴⁶²

459 Hucurat Sûresi, ayet:9.

460 Buhârî, «Cemaat» bölümü, 2/119, Müslim, «Zekât» bölümü, no: 1031, Tirmizî, «Zühd» bölümü, no: 2392.

461 Nahl Sûresi, ayet: 90.

462 Müslim, «Cennet» bölümü, no: 2865.

Hadis-i şerifin ikinci bölümünde devlet başkanlarının şerli olanları tanıtmakta ve şöyle buyurulmaktadır.

“Sizin devlet reislerinizin en şerlileri ise siz, onları sevmezsiniz, onlar da sizi sevmezler; siz onlara lanet okursunuz, onlarda size lanet okurlar.”⁴⁶³

Bir toplumda halk ile yöneticiler arasında sevgi ve güven olmaz, biri diğerinden nefret duyarsa böyle bir toplumun huzurlu olması mümkün olmadığı gibi, devlet başkanlarının başarıya ulaşmaları da mümkün değildir. Kaldı ki manevî vebal ve sorumluluğu da çok ağırdır.

Bununla birlikte toplumun birlik ve dirliğini korumanın zarureti de açıktır. Hadis-i şerifi, Resul-i Ekrem Efendimizden dinleyen sahabeler:

“Ya Resulallah! (Bu şerli) durumda bulunan devlet reislerine itaatı terk edelim mi? Diye sormuşlardır. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Hayır, onlar, sizinle namaz kıldıkları sürece; hayır, onlar sizinle namaz kıldıkları sürece onlara itaat gereklidir”⁴⁶⁴ buyurmuşlardır.

Bütün mesele gücü ölçüsünde halkın birliğini, bütünlüğünü, yararlarını korumaya çalışmaktır; daha büyük zarar ve tehlikelere uğramamak için akl-ı selime uygun olarak daha az zarara katlanmaktır. Zira vahdet bozulursa anarşi doğar, anarşiden de masum, gayr-i masum her fert zarar görür. Temel mesele şudur: Devlet Reisleri, arzı imar etmek ve halkı adalet üzere yönetmek için vardır. Bu da emanete ehil olmayı, engin ruh ve gönül temizliğine, Cenab-ı Hakk'ın razı olacağı adalet ve ihsan esaslarına bağlı olmayı gerekli kılar.

463 Müslim, «İmare» bölümü.

464 “ ” “ ” “ ”

59. HADİS-İ ŞERİF

DOĞRU SÖZLÜLÜK, İYİLİĞE, İYİLİK DE CENNETE GÖTÜRÜR

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ”إِنَّ
الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَ إِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ ، وَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى
يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صَدِيقًا ، وَ إِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ ، وَ إِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى
النَّارِ ، وَ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا .“

(متفق عليه)⁴⁶⁵

Hadis-i şerifin tercemesi:

Abdullah b. Mesud -Allah ondan razı olsun- demiştir ki Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Gerçek şudur ki doğru sözlülük, (kişiyi) iyiliğe götürür. Ve iyilik de cennete götürür. Kişi doğru sözlü olmakta devam ede ede Allah indin-de siddıklardan yazılır. Yalan söz, (kişiyi) kötülüğe götürür. Ve kötülük de (insanı) ateşe götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında yalancılardan yazılır.”

Hadis-i şerifi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi Buharî “Edeb” bölümünde 59 numara ile Müslim ise “El birr (iyilik)” bölümünde 103 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmişlerdir. Ayrıca Ebu Davud Edeb, Tirmizî de “El birr”, İbn-i Maceh ise “Dua” bölümlerinde tahrîc etmişlerdir.

1- **“Sıdk”**, gerçeklik, doğru sözlülük demek, özde ve söylenilen sözde doğru olmaktır. Kizbin (yalanın) zıddıdır. **“Kizib”** ise doğrunun zıddıdır. **“Kezzab”** ise: Çok yalancı demektir.

Sıdk, özde, söz ve işte doğru olmak anlamını da ifade eder. Sıddık ise daima doğru söyleyen, doğru sözlülüğe kendisini alıstırmış olan kimse demektir ki peygamberlerden sonra fazilette en üstün derece sıddıklık derecesidir. Kur'anıkerim'de meal olarak:

“Kim, Allah’a ve resulüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın kendilerini lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle beraberdirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.”⁴⁶⁶

Allahüteâlâ, bu ayette peygamberlerden sonra sıddıkları zikir buyurmuştur. Anlaşılan şudur ki sıddıklık, peygamberlerden sonra gelen en üstün bir mertebedir. Ayrıca Allahüteâlâ, Kur'anıkerim'de peygamberleri överken onların sıddıklık (öz ve söz doğruluğu) vasıflarını beyan buyurmuştur. Nitekim Kur'anıkerim'de mealen:

“(Resulüm)! Kitapta İdris’i de an, hakikaten o pek doğru (sıddık) bir insan, bir peygamber idi”⁴⁶⁷ buyurulmuştur.

2- **“El-birr”**, iyilik demektir; iyilikleri (hesenatı) kazanıp kötülüklerden (seyyiattan) uzak kalmış olmaktır. **“Fücur”** bunun zıddıdır. Zira fücur, doğruluktan sapmak, ayrılmış olmaktır.

Öz ve söz doğruluğu, insanı iyiliklere götürür. İyilikler de sonuç itibarıyla insanı cennete götürür. Öz ve söz doğruluğu ile iyilikler kazanan, kötülüklerden uzak kalan insan, Allah katında sıddık olarak kaydedilir. Böyle bir insanın sonu da cennete girmek olacaktır. Yalan söz, gerçek dışı haber, söz ve işte yalan, insanı fücra (kötülüğe) götürür. Fücur, doğruluktan, doğru sözlülüğten sapmak, doğruluk perdesini yırtmak demektir. Yalan, insanı kötülüğe götürdüğü gibi kötülük (fücur) da insanı sonuç olarak ateşe (cehenneme) götürür.

Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında yalancı olarak kaydedilir. Bu ise insan için sonsuz bir bedbahtlık, bir hüsrandır.

466 Nisa Süresi, ayet: 69.

467 Meryem Süresi, ayet: 56.

Hadis-i şerifte insanlara, özellikle müminlere öz, söz ve işlerde doğru olmaları; peygamberler vasfı olan doğruluk ve doğru sözlülüğü kazanmaları telkin buyurulmaktadır.

Özü, sözü ve işi doğru olan insanlar; peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle birlikte olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlardır!

Dünyada da yaşadığımız sosyal ve günlük hayatta özü, sözü ve işi doğru olan kimseler, aklı eren bütün insanlar tarafından takdir edilen, güven duyulan ve saygı gören kimselerdir. Doğru sözlülük insan için güven, huzur ve mutluluk içinde bulunmak ve Cenab-ı Hakk'ın yardımına mazhar olmaktır. Yalan söz ve yalancılık ise güvensizliğe, bedbahtlığa, huzursuzluğa ve sonuç olarak da azaba sebeptir.

Özü, sözü ve işleri doğru olan insanlara ne mutlu! Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), bu hadis-i şeriflerinde bu gerçekleri insanlığa ve özellikle müminlere telkin buyurmuşlardır.

Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında yalancı olarak kaydedilir. Bu ise insan için sonsuz bir bedbahtlıktır.

Doğru sözlü olmanın manevî mükâfatı çok büyüktür. Hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz bu gerçeği bildirmiştir.

Diğer taraftan Allahütealâ, bütün müminlere: takvayı (Allah'ın buyruklarına saygılı olmayı) ve bir de öz ve sözde doğru olmalarını emretmiştir. Ayrıca Allah'a ve O'nun resulüne itaat edenlerin en büyük kurtuluşa, başarıya erişeceklerini müjdelemiştir. Nitekim Kur'anıkerim'de meal olarak şöyle buyurulmuştur:

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun (takva üzerine olun). Ve doğru söz söyleyin. (Böyle yaparsanız) Allah, işlerinizi iyileştirir, günahlarınızı bağışlar. Kim Allah'a ve resulüne itaat ederse o kimse, en büyük kurtuluşa ermiş olur.”⁴⁶⁸

60. HADİS-İ ŞERİF

HİÇBİR KİMSEYE SABIRDAN DAHA HAYIRLI VE DAHA GENİŞ BİR NİMET VERİLMEMİŞTİR

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ سَعْدِ بْنِ مَالِكِ بْنِ سِنَانِ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: إِنَّ نَاسًا مِنَ
الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَعْطَاهُمْ ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ
حَتَّى نَفَدَ مَا عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُمْ حِينَ أَنْفَقَ كُلَّ شَيْءٍ بِيَدِهِ:

”مَا يَكُونُ مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَدَّخِرَهُ عَنْكُمْ ، وَ مَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعْفِهِ اللَّهُ ، وَ مَنْ يَسْتَغْنِ
يُغْنِهِ اللَّهُ وَ مَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ. وَ مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَ أَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ“⁴⁶⁹
(متفق عليه)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Said Sa'd b. Malik b. Sinan el-Hudrî -Allah onlardan razı olsun- demiştir ki:

“Ensar’dan bir kısım insanlar, Resul- Ekrem (s.a.v.)’den bir şeyler (ikramda bulunmasını) istediler. Resul-i Ekrem (s.a.v.) onlara ikramda bulundu. Onlar yine istediler. Resul-i Ekrem de nezdinde mevcut olanlar, tükeninceye kadar onlara ihsanda bulundu. Resul-i Ekrem Efendimiz nezdinde bulunan şeylerin hepsini kendi eliyle onlara ikram ettikten sonra şöyle buyurdu: Nezdimde olan hiçbir malı (ikramı) sizden esirgeyecek değilim; lakin kim İffetli olmaya (başkalarından bir şey istememeye) çalışırsa Allah, o kimseyi afif (iffetli) kılar. Kim müstağni olur, (başkalarından bir şey beklemezse) Allah, onu zengin kılar. Kim de sabırlı olmaya bütün gücü ile gayret gösterirse Allah, o kimseyi sabırlı kılar.

Gerçek şudur ki, hiçbir kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir nimet verilmemiştir.”

Hadis-i şerifi İmam Buharî ile İmam-ı Müslim Sahihlerinde rivayet etmişlerdir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi sahabeden Ebu Said Sa'd b. Malik b. Sinan el- Hudri -Allah onlardan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden rivayet etmiştir.

Ensar, Medineli Müslümanlardır. Resul-i Ekrem Efendimize yardım ve O'nu teyit eden bu büyük insanlar, Medine'de iki büyük kabile olan Evs ve Hazrec kabilelerine mensupturlar. Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimize yardım etmiş olduklarından Ensar adı, onlara âlem (özel ad) olmuştur. Allahüteâlâ, Kur'anıkerim'de onların, bu isimlerini anarak kendilerini övmüştür.

Bunlardan bir kısım fakir insanlar, Resul-i Ekrem Efendimize başvurmuş, yardım istemişlerdi. Müminlerden herhangi biri, bir sıkıntıya uğradığında Resul-i Ekrem Efendimize halini arz eder ve O'nun yardımına, ikramına mazhar olurdu.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) yardım talebinde bulunan bu fakirlere, nezdinde mevcut olanlar, tükeninceye kadar ihsanda bulundu. Ve ondan sonra da hadis-i şerifte görüldüğü üzere onlara şöyle buyurdu:

“Yanımda bir şeyler olsaydı ben, onu sizlerden esirgemez, sizlere verirdim. Kim, insanlardan bir şey istemez afif davranırsa Allah, o kimseyi iffetli kılar (iffetini artırır). Kim, insanlardan müstağni kalır (onlara arz-ı ihtiyaçta bulunmaktan sakınır) sa Allah, o kimseyi başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye çalışır, (gayret gösterir) se Allah, o kimseyi sabırlı kılar. Hiçbir kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş (daha bol) bir nimet verilmemiştir.”

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) âlemlere rahmet olduğu gibi beşeriyet için de en büyük mürebbi (eğitici) ve yol göstericidir. O, her yönden ashab-ı kiramı eğitmiş, en yararlı bilgiler ile onları bilgilendirmiş; huzurunda mevcut olanların, Resul-i Ekrem Efendimizin tebliğlerini, orada bulunmayanlara, sonraki kuşaklara iletilmesini, onlara emir buyurmuştur.

Bu hadis-i şerifte: **“Kim, iffetli olmaya, ihtiyacını Allah’tan başkasına arz etmemeye çalışırsa Allah, o kimseyi iffetli kılar”** buyurmuş ve iffetli olmanın temel ilkesini böylece telkin etmişlerdir. Kişi, kendi iç âleminde bu esasa riayet edip hayata uyguladığı takdirde Allah, o kimseyi iffetli kılacağını Resul-i Ekrem Efendimize bildirmiştir.

İkinci olarak:

“Kim, insanlardan müstağni kalır (onlardan bir şey istememeye çalışır) sa Allah, o kimseyi zengin kılar, (o kimseye gönül zenginliği verir. Onu kimseye muhtaç etmez).”

Bu cümlede de insana şeref ve haysiyetini koruması esas, telkin buyurulmuş, tok gözlülük, insanlara muhtaç olmamaya çalışmak öğretilmiştir. Bu ise insan için takdire değer bir meziyettir.

Üçüncü olarak da kişinin, sabırlı olmaya gayret etmesi, kendisini sabra alıştırmayı telkin buyurulmuş ve:

“Kim sabırlı olmaya çalışır, (bu hususta kendisini zorlar) sa Allah, o kimseye, sabırlı olma nimetini ihsan eder.”

Ve son olarak da:

“Hiçbir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve daha büyük bir nimet lütfedilmemiştir” buyurmuşlardır.

İslâmiyet, bütün müminlere sabırlı ve şükürlü olmalarını emretmiştir. Sabırlı ve şükürlü olan insanlar, İslâmiyet’te övülmüşlerdir. Nitekim hadis-i şerifte:

“Mümin kişinin durumu ne kadar hoştur; zira onun her işi (durumu) hayırdır. Bu sadece mümine verilmiş bir güzelliştir. Ona iyilikler, isabet ederse o nimetlere şükreder bu, onun için hayırdır. Eğer kendisine bir zarar (üzüntü veren şeyler) isabet ederse o, sabreder, onun için yine hayırdır”⁴⁷⁰ buyurulmuştur.

Kur’anıkerim’de pek çok yerde sabredenler övülmüş ve müjdelenmişlerdir. Zaten insanın iyiliklere ulaşması da ancak sabırla elde edilen kazançtır. Kur’anıkerim’de meal olarak:

470 Müslim, «Zühd» bölümü, no: 2999.

“(Resulüm!) Sabırlı olanları müjdele, ey iman edenler! Allah’a ve resulüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin. Sonra gücünüz elden gider, başarısızlığa düşersiniz. Bir de sabırlı (hak üzere sebatlı) olun, muhakkak ki Allah’ın (yardımı) sabredenlerle beraberdir”⁴⁷¹ buyurulmuştur.

Bilinmelidir ki: “Hiç ziyan etmeyen, kurtuluşa eren, umduğuna nail olanlar, iman edip salih ameller işleyenlerdir. Bir de bu gerçeği birbirlerine tavsiye edenler; sabırlı olup sabırlı olmayı birbirlerine öğütleyenlerdir.”

Cenab-ı Hak, cümlemizi bu iyiler zümresine ilhak eylesin. Âmîn.

471 Enfâl Sûresi, ayet: 46 dan iktibas.

61. HADİS-İ ŞERİF

KUVVETLİ MÜMİN, ZAYIF MÜMİNDEN DAHA HAYIRLI VE ALLAH'A DAHA SEVGİLİDİR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ ، وَ فِي كُلِّ خَيْرٍ إِحْرَاضٌ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ ، وَأَسْتَعِينُ بِاللَّهِ ، وَ لَا تَعْجِزُ ، وَ إِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَ كَذَا، وَ لَكِنْ قُلْ قَدَّرَ اللَّهُ وَ مَا شَاءَ فَعَلَ ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ .“⁴⁷² (رواه مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- Resul-i Ekrem Efendimizden rivayetle şöyle demiştir: Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki:

“Kuvvetli bir mümin, zayıf müminden daha hayırlıdır ve Allahütealâ’ya daha sevgilidir. Müminlerin her biri hayırlıdır. (Ey mümin!) Sana fayda sağlayacak işlere düşkün ol. Allah’tan da yardım dile, acizlik gösterme. Eğer sana bir şey (bir sıkıntı) isabet ederse sakın şöyle yapsaydım, böyle olurdu veya şöyle olurdu, deme. Lakin de ki: Allah böyle takdir buyurdu ve dilediğini yaptı. Zira “eğer” (sözü) şeytan ameline (işine yol) açar.”

Hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi, Ebu Hüreyre (r.a.) Resul-i Ekrem (s.a.v.), Efendimizden rivayet etmiştir. Müslim Sahih’inde bu hadis-i şerifi “Kuvvetli olmaya çalışmayı emir” bölümünde tahriç etmiştir.

Hadis-i şerif, bütün müminler için çok büyük önemi haiz olan hususları ihtiva etmektedir. Birinci cümlede şöyle buyurulmuştur:

Kuvvetli mümin, zayıf müminden daha hayırlıdır ve Allah'a daha sevgilidir. Bununla beraber her bir mümin (kuvvetli ve zayıf hepsinde de) hayır vardır.

-İman bakımından kuvvetli mümin, çok hayırlıdır. Onun bütün güveni (itimadı) âlemdeki sebepleri ve sonuçları yaratan Allahütealâ'yadır. Dünyadaki maddî bütün varlıklar, bir tarafta bulunsa ve kendisine karşı olsalar kuvvetli mümin daima ümit var olur, Allah'a güvenir, Allah'tan başka hiçbir kimseden korkusu olmaz ve "bu arz üzerinde iyilikleri, barışı ve Allah için sevmeyi egemen kılmaya çalışacağım, Allah'ın inayetiyle insanların hepsinin bu mutluluğa ermesine katkıda bulunacağım ve başaracağım" azminde ve kararlığında bulunur. Ayrıca: Ecrimi ve mükâfatımı ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'tan beklerim, der de hiçbir kimseden bir istekte bulunmayacağı azim ve iradesinde olur.

-İyi, güzel, üstün ahlak ve sağlam irade bakımından güçlü olur; en büyük ve kâmil insanları kendisine örnek alır, onlar gibi salih ve kâmil olmanın yolunu tutar ve o yolda hayatını sürdürür.

-İlim bakımından kuvvetli olur. En ileri derecedeki ilim sahiplerinin yolunu takip eder. Beşikten mezara kadar bilgi elde etmek için çalışmanın eğitim-öğretim ve kültürde ilerlemenin mümin için bir görev olduğunu bilir. Daima şu gerçeğin farkında olur: "Bilen muktedirdir." İlim, Allah'ın rızasına giden yolları aydınlatan bir ışıktır. Bunların hepsinin ötesinde kuvvetli mümin, şu gerçeği de bilir ki:

"Allah'tan -kulları içinde- en ziyade korkan ve O'na tazim eden, ancak âlim olan kimselerdir."⁴⁷³

-Mümin, ruh ve beden sağlığı bakımından kuvvetlidir. Gerek beden ve gerek ruh sağlığına zararlı olacak her şeyden titizlikle sakınır; ama ruh ve bedeninin hakkı olan manevî ve maddî olan gıdalarını verir ve her bakımdan güçlü olur.

-Kuvvetli mümin, helal yoldan servet kazanıp o serveti yerinde harcamak bakımından kuvvetlidir, kalbi zengindir, kanaat ehlidir, dünyanın

bütün varlıkları helal yoldan kendisine verilmiş olsa da bunların ilahî bir emanet olduğunu bilir, onları ancak Allah yolunda ve Allah'ın razı olacağı şekilde sarf eder ve bilir ki: **“Allah’a en sevgili olan insan, Allah için O’nun kullarına en ziyade hayırlı olan insandır.”**

-Kuvvetli mümin, sabırda güçlüdür. İnsanların arasında bulunur; yararlı ve sosyal hizmetler yapar; insanlardan gelecek eza ve sıkıntılara sabırla, hilim ve ilimle mukabele eder, bağışlayıcıdır; insanların karşılaştıkları sıkıntıları kendisine mal eder ve bu zorlukları ve ıstırapları aşmaya çalışır; insanları, iyilik, birlik, sevgi ve kardeşlik yoluna teşvik eder; onlara doğru ve hak olan yolu gösterir ve irşat etmeye çalışır; hak ve doğru olanı benimsemeye, takip etmeye, çevresindeki insanlara örnek olur. Ve bilir ki bütün müminler, hayırlıdır; çünkü hepsi kelime-i tevhit esasında müşterektirler. Bu mübarek cümle (esas) bu iman, hepsini (bütün müminleri iman mutluluğunda) birleştirmiş, bir bütün haline getirmiştir.

Hadis-i şerifin ikinci bölümünde: Sana fayda verecek şeylere tutkulu ol, sakın acze düşme. Bu uğurda sana bir şey (sıkıntı) isabet ederse: Eğer şöyle ve şöyle yapsaydım, böyle olurdu, deme; lakin de ki Allah böyle takdir etmiş ve dilediğini yapmıştır. (Ben O’nun takdirine razıyım); zira “eğer” kelimesi, (ilahî takdire karşı gelmek manasında olursa) şeytan işine, vesvesesine yol açar.

Kuvvetli mümin, bir zarar, (sıkıntı) ile karşılaştığında asla ümitsizliğe kapılmaz; o sıkıntıyı gidermenin yollarını arar; onları aşar. Şunu bilir ve şöyle der:

“Allahüteâlâ’nın irade buyurduğundan başka bir şey, bana zarar veremez ve ben, Allahüteâlâ’nın emir ve iradesine teslim olanlardanım,” böylece huzur ve rahata kavuşur.

62. HADİS-İ ŞERİF

BİRLİK VE DAYANIŞMA KUVVETTİR, BEREKET VE MUTLULUK SEBEBİDİR

عَنْ ثَوْبَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ”يُوشِكُ الْأُمَمُ أَنْ تَدَاعَى عَلَيْكُمْ كَمَا تَدَاعَى الْأَكْلَةُ إِلَى قَضَعَتِهَا . فَقَالَ قَائِلٌ: وَ مِنْ قِلَّةٍ نَحْنُ يَوْمَئِذٍ ؟ قَالَ: بَلْ أَنْتُمْ يَوْمَئِذٍ كَثِيرٌ ، وَ لَكِنَّكُمْ غُثَاءَ كَغُثَاءِ السَّيْلِ وَ لَيَنْزِعَنَّ اللَّهُ مِنْ صُدُورِ عَدُوِّكُمْ الْمَهَابَةَ مِنْكُمْ ، وَ لَيَقْدِفَنَّ فِي قُلُوبِكُمْ الْوَهْنَ . قَالَ قَائِلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْوَهْنُ ؟ قَالَ حُبُّ الدُّنْيَا وَ كَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ .“

(رواه أبو داود والبيهقي في دلائل النبوة)⁴⁷⁴

Hadis-i şerifin tercemesi:

Sevban -Allah ondan razı olsun- demiştir ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Yakın bir gelecekte (gayrimüslim) toplumlar, sizin üzerinize üşüşürler. Hem de bir kabdan yemek yiyen kimselerin birbirlerini, (yeme-ye) çağırdıkları gibi. Bir şahıs şöyle dedi: (Ya Resulallah!) O gün bizim sayımız az olduğu için mi? (Böyle yaparlar.) Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki: O gün, siz, (sayı itibarı ile) çoksunuz; lakin siz, sel suyunun üzerindeki çer çöp durumuna gelmişsinizdir. Allahütealâ, sizin düşmanlarınızın sinelerinden, onların size karşı olan (sizden korkma ve size saygılı olma duygularını) çeker alır ve sizin kalplerinize de vehn (za-fiyet) salar. O zat şöyle dedi: Ya Resulallah! Vehn nedir? Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurdu ki: Dünyayı sevmek ve ölümden hoşlanmamaktır.”

Hadis-i şerifi Ebu Davud “Sünen” de ve Beyhakî de “Delailü’n-nübüvve” adlı eserinde zikretmişlerdir. Hadis-i şerifi, Hatip Tebrizî de “Mişkâtü’l Mesabih” de 5369 numaralı hadis-i şerif olarak zikretmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

1- Birlik ve dayanışma kuvvettir, bereket ve mutluluktur; ayrılıklar ise za’f ve başarısızlıklara sebeptir.

Hadis-i şerifin ravisi, sahabeden Sevban (r.a.)’dır. Bu sahabe “Sevban En- Nebevî” olarak şöhet bulmuştur. Zira Sevban (r.a.) Hicaz bölgesindeki esirler arasında iken Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), onu satın almış ve azat etmiştir. Hürriyetine kavuşan Sevban (r.a.), Resul-i Ekrem Efendimizden ayrılmamış, sürekli olarak O’nun yanında kalmış ve hizmetinde bulunmak şerefine ermiştir. Sevban (r.a.), uzun ve bereketli bir ömür sürmüş, Resul-i Ekrem Efendimizden öğrendiği bilgileri, başkalarına da intikal ettirmiştir. Çok sayıda âlimler, ondan ilim almışlardır. Büyük muhaddislerden Ebu İdris el- Hevlanî’ de Sevban’dan ilim öğrenen ve hadis-i şerif rivayet eden bilginlerden biridir. Sevban (r.a.) Hicretin 54. yılında Humus’ta vefat etmiştir. Bu hadis-i şerif de onun rivayet ettiği hadis-i şeriflerden biridir.

2- İslâm toplumlarının sosyal hayatı ile ilgili çok önemli hususları ihtiva eden bu hadis-i şerif, sadece geçmiş asırlara değil, günümüze de ışık tutmakta, toplum hayatımızda karşılaşılan zorlukların nedenlerini bildirmektedir. Ayrıca inkârcı ve dalalet üzere bulunan toplumların, Müslüman toplumlar hakkındaki düşünce ve tutumlarını (gözle görülür bir şekilde) ortaya koymaktadır.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu hadis-i şeriflerinde: Yakın bir gelecekte (küfür ve dalalet üzere olan) toplumların, İslâm toplulukları ile savaşmak, Müslümanların güçlerini kırmak, ülkelerini ve servetlerini yağmalamak üzere birbirlerini çağırırlar. Müslüman toplumların aleyhine güç birliği yaparlar; bir sofrada toplanan kimselerin, bir kaptan yiyecekleri nesneye birbirlerini davet ettikleri gibi, küfür ve dalalet ehli toplumlar da Müslüman toplumlar aleyhine birbirlerini öylece davet ederler, güç birliği yaparlar. Bir zorlukla karşılaşmadan Müslüman toplumlar üzerine üşüşürler.

3- Bu hadis-i şerif-i dinleyenlerden bir şahıs şöyle dedi: “O gün bizim sayımız az olduğu için mi bu toplumlar, bizim üzerimize (aleyhimize güç birliği yapmak için) birbirlerini çağırırlar?”

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) buyurdu ki:

“O gün siz, (sayı itibarıyla) çoksunuz; lakin siz, sel suyunun üzerindeki çer çöp gibisinizdir.” (Sel suyu üzerinde bulunan çer çöp nasıl etkisiz ise siz de öyle olursunuz).

Hadis-i şerifin devamında Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“Allahütealâ, düşmanlarınızın sinelerinden onların size karşı olan korku (size saygılı olma ve sizden çekinme duygularını) çeker, alır. Sizin kalplerinize de vehn verir. Bunun üzerine bir şahıs: Ya Resulallah! Vehn nedir (neden ileri gelir)? Diye sordu. Resul-i Ekrem Efendimiz de (s.a.v.): Dünyayı sevmek ve ölümden hoşlanmamaktır” buyurdular.

4- Burada dikkat çeken hususlardan biri de Müslüman toplumların durumları, sel suyu üzerindeki çer çöpe benzetilmiş olmasıdır. Sel suyu üzerinde bulunan nesnelerin bir etkisi olmadığı gibi, Müslüman toplumlar da, kendilerini ezmek, ülkelerini ve varlıklarını yağmalamak için, güç birliği yapan inkârcı ve dalalet toplumlarına karşı birlik halinde olmamaları ve etkili bir biçimde bir direnç gösterememeleridir. Bu zulümleri yapan toplumları, caydırıcı olamamalarıdır.

Sebeb şudur: Müslümanlar, her yönden kuvvetli olmaları gerekirdi; yığıtliklerini koruyacak, geliştirecek tedbirleri almaları zorunlu idi; kendi kıymetlerini iyiden iyiye bilip takdir edip bu değerlerini korumaları; daha da yüceltmeleri bir zaruretti. Bunun için de bütün işlerini gerçek bilgi, aklı selim, meşveret (danışma) ile yürütmeleri, hak ve adaleti her şeyin üstünde bilip toplum hayatında uygulamaları bir zorunluluk idi; çünkü Allahütealâ (yöneten ve yönetilen bütün müminlere):

“İyiliklerde ve Allah’ın buyruklarına saygılı olmakta birbirinizle yardımlaşın; günah işte ve düşmanlıkta yardımlaşmayın.”⁴⁷⁵

“Benim ve sizin düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin”⁴⁷⁶, **“Çirkin ve günah olan kötü işlerin gizlisine de açık olanına da yaklaşmayın.”**⁴⁷⁷

“Hepiniz toptan Allah’ın ipine (Kur’an’ına) sarılın, sakın parçalanmayın...” buyurmuştur.⁴⁷⁸

475 Maide Sûresi, ayet:2.

476 Mümteherine Sûresi, ayet:1.

477 En’am Sûresi, ayet: 151.

478 Ali İmran Sûresi, ayet: 103.

Diğer taraftan Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.):

“İki günü birbirine eşit olan kimse, ziyandadır.”⁴⁷⁹

“Müslümanların derdini kendine mal etmeyen, onlardan değildir.”⁴⁸⁰

“Müslümanlar, birbirlerine şefkatli olmada, acımada, atıfetli davranmada bir vücudun azaları gibidirler...”⁴⁸¹

“Cenab-ı Hakk’ın bir toplumu yüceltmesi için o toplum içerisinde bulunan en zayıf kimselerin, en güçlü olan kimselerden haklarını hiçbir zorluğa uğramadan almış olmaları gereklidir.”⁴⁸²

“Bizi aldatan kimse, bizden değildir.”⁴⁸³

“Yanında komşusu aç iken, karnını doyurup rahatça geceleyn kimse bizden değildir.”⁴⁸⁴

“Arz üzerinde bulunanlara merhametli olun ki, semadakiler (melekler) de size merhametli olsunlar.”⁴⁸⁵

“Sizden birisi kendi nefsi için sevip istediği iyilikleri, kardeşi için de sevip arzu etmedikçe kemaliyle iman etmiş olmaz.”⁴⁸⁶

“Müslüman, başka insanların onun elinden ve dilinden güven içinde oldukları kimsedir.”⁴⁸⁷

“Birlik, rahmettir; ayrılık azaptır”⁴⁸⁸ buyurmuşlardır.

Bütün bu ve benzeri hayat verici prensiplere Müslüman toplumlar sahip iken, bilgi ve akl-ı selim ile kötülöklere birlikte karşı koymaları gerekirken şahsî arzular, akıl dışı davranışlar, bölünmeler, herkesin kendi düşüncesini beğenip başkalarına değer vermemesi; bilgisizlik, tembellik ve benzeri manevî hastalıkları yok edecek tedbirlerin ihmal edilmesi, Müslüman toplumların güç kaybına yol açmış ve sonuçta Müslüman toplumlar, kendi

479 İbn-i Mace, 2/1396, No:4170.

480 Et-Terğibü ve'terhib,2/539.

481 Buharî, «Edeb» bölümü, 1/366, Müslim «Fi'l birri ve's-sıla» bölümü, no: 2586.

482 Kenzü'l Ummal, 3/83, no: 5606.

483 Müslim, «İman» bölümü, no:101.

484 Edebü'l Müfred, (Buharî'nin), 1/279.

485 Tirmizî, «Fi'l biri ve's-sıla» bölümü, no: 1925, Ebu davud, «Fi'lEdeb» bölümü, no: 4941.

486 Buharî, «Alametü'l iman» bölümü, 1/53, Müslim, «İman» bölümü, no: 45.

487 Tirmizî, «İman» bölümü, no: 2629, Nesai, «Fi sıfatü'l mümini» bölümü, 8/104.

488 Kenzü'l-Ummal, 7/559, no: 20242.

değer ve haklarını koruyamaz durumlara maruz kalmışlardır. Bu durumun en önemli sebeplerine hadis-i şerifte işaret edilmiş ve şöyle buyurulmuştur:

“Allah, sizin düşmanlarınızın sinelerinden, onların size karşı olan korkularını çeker, alır ve sizin kalplerinize de vehn salar. Dinleyen zat, şöyle soruyor: Ya Resulallah! Vehn nedir? Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.): Dünyayı sevmek ve ölümden hoşlanmamaktır.”

İhtirasla dünyaya bağlanmış olmak, başkalarının haklarını dikkate almamak, insanları içinden çıkılmaz çekişmelere götürür.

Ancak âlemlerin Rabbi olan Allah, bu iman toplumuna (Müslüman toplumlara) yol göstermiş ve bütün zararlardan korunabilecekleri imkânları da lütfetmiş, Kur'an'ında bildirmiştir ve mealen şöyle buyurmuştur:

“Eğer siz takvaya sarılırsınız, (kötülüklerle karşı) birlikte direnir, sabır gösterirseniz, düşmanlarınızın (hile ve tuzakları) size zarar veremez.”⁴⁸⁹

**“Sakın gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Müminlerse-
niz mutlaka üstünsünüzdür.”**⁴⁹⁰

“Ey iman edenler! Hepiniz birden barış içine giriniz, şeytanın izlerini izlemeyiniz, doğrusu şeytan sizin için apaçık bir düşmandır.”⁴⁹¹

“Allah'a ve resulüne itaat edin, birbirlerinizle çekişmeyin; sonra başarısızlığa düşersiniz, gücünüz de gider. Bir de sabırlı olun, Allah (ın yardımı) sabredenlerle beraberdir.”⁴⁹²

“And olsun, biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?”⁴⁹³

489 Ali İmran Sûresi, ayet:120.

490 Enfal Sûresi, ayet:46.

491 Bakara Sûresi, ayet:208.

492 Enfal Sûresi, ayet:46.

493 Kamer Sûresi, ayet:17.

63. HADİS-İ ŞERİF

MÜMİNLERİN BİRBİRLERİNİ SEVMELERİ İMANDANDIR

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
”وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَ لَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا ، أَوَّلًا
أَذَلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ: أَفْسُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ .“⁴⁹⁴

(رواه مسلم)

Hadis-i şerifin tercemesi:

Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- dedi ki: Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ediyorum ki sizler, iman etmedikçe cennete giremezsiniz ve yine Allah’a yemin ediyorum ki sizler, birbirinizi sevmedikçe (kemaliyle) iman etmiş olmazsınız. Size bir şey göstereyim mi? ki, siz onu yapınca birbirlerinizi seversiniz. Aranızda selamı yayınız.”

Hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiştir.

Hadis-i şerifle ilgili açıklamalar:

Bu hadis-i şerifi sahabeden Ebu Hüreyre -Allah ondan razı olsun- rivayet etmiştir. Hadis-i şerifi Müslim Sahih’inde “İman” bölümünde 93 numara ile, Tirmizî Sünen’de “Kıyamet” bölümünde, İbn-i Maceh de yine Süneni’nin “Edeb” bölümünde rivayet etmişlerdir. Bu hadis-i şerif de Resul-i Ekrem’e (s.a.v.) verilmiş olan “Cevamiü’l kelim” (özlü sözlerden) dir. Manası çok açık ve kapsamlıdır.

Hadis-i şerifte bütün müminler için çok önemli hususlar beyan buyurulmuştur. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), birinci cümlede: **“Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ediyorum ki sizler, iman etmedikçe cennete giremezsiniz”** buyurmuşlardır.

Burada her işin temeli, esası olan bir şey beyan buyurulmuştur ki o şey de **“iman”** dır.

Gerek dünya ve gerek ahiret için her iyiliğin esası iman olduğu gibi, cennete girmek de ancak **“iman”** etmiş olmaya bağlıdır. Allahütealâ’nın, insana ihsan ettiği en büyük nimet, iman nimetidir. Bu nimetin değeri bilinmeli, onu kemale erdirecek basiret gösterilmelidir ki sonsuz saadet yurdu olan cennete girmek mümkün olsun.

Hadis-i şerifte ikinci cümlede: **“Sizler birbirinizi sevmedikçe de kemaliye iman etmiş olmazsınız”** buyurulmuştur.

Kemaliye (tam) iman etmiş olmanın şartı, müminlerin birbirlerini sevmeleridir. Bu sevgi olmadıkça kemaliye iman edilmiş olmaz.

İslâmiyet’te sevgi esastır; nefrete, dargınlığa, husumete yer yoktur. İman esasında bir olan insanların birbirlerini sevmeleri (ve de Allah için sevmeleri) imanın kemalinin alametidir. Sevginin olmaması ise inançtaki zafiyetten ileri geleceği bilinmelidir. Müminlerin, birbirlerini sevmeleri, onların kâmil müminler olduğunun belirtisidir. Bu ise onların cennete girmelerinin teminatıdır.

Hadis-i şerifin üçüncü cümlesinde Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

“Bir şey var ki siz onu yaptığınızda birbirlerinizi seversiniz. Onu size bildireyim mi? aranızda selamı yayınız.”

Birbirimizi sevmek için selam bir öncüdür. İki Müslüman karşılaştıklarında birbirleriyle selamlaşırlarsa birbirlerini sevmek hususunda selam, bir başlangıç olur. Tanışma, uzlaşma, Allah için sevgi ve dayanışma en ileri seviyeye götürülebilir. Kişi, yerine göre tanıdığı ve tanımadığı kimselere selam vermelidir. Verdiği selamı, alacak kişiye de duyurmalıdır.

Abdullah b. Ömer -Allah onlardan razı olsun- şöyle demiştir: “Hiç işim olmadığı halde sırf başkalarına selam vereyim, yahut da selam alayım diye, çarşıya çıkıyorum. Selam vermekle bir iş yapmış olurum ve on sevap kazanırım.”

Müminlerin birbirlerini sevmeleri çok önemlidir. Bu sevgi kıyamet gününde arşın gölgesinde olmaya sebeptir. Kutsî bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

Allahütealâ, kıyamet gününde şöyle buyurur:

“Benim rızam için birbirlerini sevmiş olanlar nerededirler? Benim gölgemden (engin rahmetimden) başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bu günde, Ben onları arşımın gölgesinde gölgelendireceğim.”⁴⁹⁵

Bir başka hadis-i şerifte zikredildiği üzere:

“İki dost insan, birbirlerini Allah rızası için severlerse Allah, onları arşın gölgesinde bulundurmakla şereflelendirecektir. İki arkadaşın hangisi diğerini daha çok seviyorsa Allah da o kimseyi daha çok sever.”

Bu hadis-i şerifi, bu eserde son hadis-i şerif olarak almış olmamızın bir sebebi de müminler olarak birbirlerimizi Allah için sevmemizin, bizleri en büyük mutluluğa götüreceğini bilmemiz ve bunu daima hatırd tutmamız içindir. Ne büyük manevî bir zenginliğe sahip bulunuyoruz; çünkü Allahütealâ, dünya hayatımızda müminler olarak hepimizi iman nimetine mazhar kıldı. Bu nimetinden dolayı Rabbimize sonsuz hamd ve senalar olsun.

Müminler olarak birbirlerimizi (Allah için) sevdiğimizde imanımız, kemale derecesinde olur. Böylece dünyanın da ahiretin de mutluluğuna ereriz. Bu sevgiyi daha da güçlendirmek için selamlaşmayı yaygın hale getirmeliyiz.

“Selam” kelimesinin, Allahütealâ’nın en güzel adlarından biri olduğunu daima hatırimızda tutmalıyız. İki mümin birbirleriyle karşılaşır, selamlaşır, el sıkıp musafaha ederlerse onlar ellerini bırakmadan Allahütealâ, onların günahlarını bağışlar ve onların üzerine Cenab-ı Hakk’ın yüz rahmeti iner. Hangisi daha güler yüzlü ise doksan rahmet ona, on rahmet de diğerine verilir.

Müminlerin Allah için birbirlerini sevmeleri ve selamlaşmaları bu kadar önemlidir. Yeter ki sevgi Allah için olsun. Barış ve güven olsun, nefrete, sevgisizliğe ve husumetlere, kinlere yer kalmasın. Bilinmeli ki, insanlar, arz (dünya) üzerinde yaşadığı müddetçe bu gerçeklere uyan, İslâm’ın me-

şalesini (hak ve hakikatı) ayakta tutan bir topluluk daima var olacaktır. İçtenlikle istenilen de şudur:

İman şerefine eren, bütün müminler İslâm nurunun aydınlığı içinde olsunlar, hiçbir mümin, hatta hiçbir insan, bu nurun aydınlığından yoksun kalmasın.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Salatü selam Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ve diğer bütün peygamberlere, Resul-i Ekrem Efendimizin Ehl-i Beyti ve ashabı üzerine ve kıyamet gününe kadar insanları Kur'an yoluna davet eden bütün müminlerin üzerine olsun. Âmîn.

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

KUR'ANIKERİM.

- 1) SAHİHİ'L-BUHARÎ Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail Buharî, (194-256H.), Matbaa-i Amire, İstanbul.
- 2) SAHİH-İ Müslim, İmam Ebi'l-Hüseyin Müslim İbni'l-Haccac, (204-261H.) Tab: Beyrut
- 3) SAHİH-İ MÜSLİM Bİ ŞERHİ'L İMAM EBİ ZEKERİYYA YAHYA B. ŞEREF E'NNEVEVÎ, en-Nevevî, (öl. 676 H.) Tab: Daru'l-Fikr Lit'tibaati Ve'n-neşr, 1995 tab: Darü'l Fikir, Beyrut- Lübnan
- 4) SÜNEN-İ EBİ DAVUD, Ebu Davud Süleyman İbn-i Eş'as (202-275 H.) , Tab: Daru İhyai's-Sünneti'n-Nebeviyye.
- 5) SÜNEN-İ TİRMİZÎ, İmam Hafız Ebi İsa Muhammed b. İsa, (209-279 H.) Tab: Matbaatü'l-Medeni 1954 Kahire.
- 6) SÜNEN-İ İBN-İ MACEH, Hafız Ebi Abdillâh Muhammed bin Yezid el-Kazvinî, (209-273 H.) , Tab:
- 7) SÜNEN-İ NESEÎ, Hafız Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali Bahr b. Sinan Bin Dinar en-Neseî, (216-304 H.), Tab: Matbaatü Mısıriyye, 1930 Mısır.
- 8) ET-TACÜ'L-CAMİÜ Lİ'L-USUL Fİ EHADİSİ'R-RESUL, Eş-Şeyh Mansur Ali Nasîf, Tab: 1961, Daru İhyai Kütübi'l-Arabiyye, Kahire.
- 9) CAMİU'L-ULUM VE'L-HİKEM, Zeynüddin Ebu'l-Ferac Abdurrahman b. Şihabüddin Ahmed İbn-i Receb
- 10) CAMİÜ BEYANİ'L-İLM, Allame Ömer Yusuf b. Abdi'l-Ber, (368-463 H.) , Tab: Daru'l-Ğarib Littiba, 1975 Kahire, Mısır.
- 11) EL-CAMİ' Lİ AHKÂMİ'L-KUR'AN, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensariyyi'l-Kurtubî, (V. 671 H.).
- 12) CAMİÜ'S-SAĞİR, Tab: Kahire 1954.
- 13) CAMİU'L-USUL Fİ EHADİSİ'R-RESUL, İmam Mecdüddin Ebi's-Saadat el-Mübarek b. Muhammed İbn-i Esir el-Cezerî, (H. 544-606H.) Darü'l-Fikr.
- 14) CELALEYN TEFSİRİ, Celalüddin Muhammed Bin el-Mahallî ve Celalüddin es-Süyutî, (öl. 911H.) , Tab: Dar-ı İlaye Kütübi'l-Arabiyye.
- 15) ED-DÜRRÜ'L-MENSUR, Celalüddin Es-Süyutî, (öl. 911H.)

- 16) EL-EZKÂRÜ'N-NEVEVÎYYE, Muhyiddin Ebi Zekeriyya Yahya İbn-i Şeref en-Nevevî, (öl. 676 H.) , Tab: Matbaatü'l-Mellah, 1971 Dımişk.
- 17) EL-EDEBÜ'L-MÜFRED, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, (194-256 H.)
- 18) ENVARÜ'T-TENZİL VE ESRARÜ'T-TE'VİL 1. Kadı Nasirüddin Ebu'l-Hayr b. Ömer, (Kadı Beydavî), (H.685) Tab: Matbaa-i Amire, 1302.
- 19) FETHÜ'L-BARİ ŞERHÜ SAHİHİ'L-BUHARÎ İbnü Hacer el-Askalanî Şihabüddin, (öl. 923 H.) Tab: Matbaatü'l-Kübre'l Emirîyye, Bulak Mısır.
- 20) EL'İTKAN Fİ ULUMİ'L-KUR'AN, Celalüddin Abdirrahman Bin Ebi Bekr es-Süyutî, (öl.911 H.) Matbaatü'l-Hicazi, Kahire. 1368.
- 21) EL'KÜLLİYYAT... Li Ebi'l Beka Eyyub b. Musa el-Hüseynî'l-Kûfevî, (öl.1094 H.) . Tab: 1413, Li Müesseseti'r-Risaleti Beyrut.
- 22) KENZÜ'L-UMMAL Fİ SÜNENİ'L-EKVALİ VE'L-EFAL, Allame Alaüddin Aliyyü'l-Mütteki İbn-i Hüsamüddin el-Hindî, (H. V. 975) , Tab: 1979, Beyrut-Lübnan.
- 23) LİSANÜ'L-ARAB, el-İmam Allame Ebi'l-Fazl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem İbn-i Manzur, Kum-İran. 1405.
- 24) LÜBABÜ'T-TE'VİL Fİ MAANİ'T-TENZİL, Alaüddin Ali b. Muhammed İbn-i İbrahim el-Bağdadî el-Maruf bil-Hazin, (öl. 741H.) , Tab: 1955 Matbaatü'l-İstikame Kahire.
- 25) MİŞKATÜ'L-MESABİH, Şeyh Veliyüddin Muhammed bin Abdillâh el-Hatib et-Tebrizî, (öl.737 H.) Tab: El-Mektebetü'l-İslâmi Littibaati Ve'n-Neşr, 1961 Şam.
- 26) MECMUATÜ'N-MİNE'T-TEFASİR, Ahmed Rifat b. Osman Hilmi Karahisarlı, Tab: Daru lhyai't-Turasi'l Arabî, Beyrut-Lübnan.
- 27) ET'TERĞİBÜ VE'T-TERHİB, El-Münzirî Abdü'l-Azim b. Abdi'l-Kavi, (581-656 H.) , ET- Tab: Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa Babi'l-Halebî, 1954 Mısır.
- 28) EL-MÜSTEDREK ALE'S-SAHİHEYN, Hafız Ebu Abdillâh el-Hâkim en-Nisaburî, (öl. 403H.), Tab: Beyrut-Lübnan, 1342.
- 29) MEDARİKÜ'T-TENZİL VE HAKİKATÜ'T-TEVİL, Allame Ebi Berekât Abdullah İbn-i Ahmed b. Mahmud en-Nesefî (öl. 701H.) , Tab: Matbaatü'l-İstikame, 1955 Kahire.
- 30) EL-MAKASİDİ'L-HASENE, El-İmam eş-Şeyh Şemsüddin Muhammed b. Abdirrahman, (öl.902 H.) Tab: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan 1987, Littibaati Ven'-Neşr, Lübnan-Beyrut, 1983.
- 31) MÜSNED-İ AHMED. Ahmed b. Hanbel, (164-241H.) .
- 32) MÜFREDAT. El-Allammetü'r-Rağib E-Esfehanî, (öl. 503H.) , Tab: Darü'l Kalem, H. 1412.

- 33) RİYAZÜ'S-SALİHİN İmam el-Muhaddis el-Hafız Muhyiddin Ebi Zekeriyya Yahya b. Şeref Nevevî, (öl. 676 H.) Tab: Matbaatü'l-İstikame, Kahire.
- 34) FEYZÜ'LKADİR ŞERHÜ CAMİÜ'S-SAĞİR, Muhammed Abdu'r-Reuf El-Minavî, tab. Darü'l Fikir Li'ttibaati Ve'n-Neşri, Beyrut- Lübnan.
- 35) RİSALE-İ KUŞEYRİYE, İmam Ebi'l-Kasım Abdi'l-Kerim (376-465H.), Tab: Matbaatü's-Saade, Kahire-Mısır.
- 36) TEFSİRÜ'L-KUR'ANİ'L-AZİM, Hafız İmadüddin Ebu'l-Fida İsmail İbn-i Kesir, (öl. 774 H.), Tab: Darü'l-Marifeti Littibaati Ve'n-Neşr, 1969 Beyrut-Lübnan.
- 37) TECRİD-İ SARİH TERCÜMESİ Kâmil Miras, (M. 1874-195) , Tab: Hüsnü't-Tabiat Basımevi, İstanbul, 1948. Not: Bu tercüme Merhum Ahmet Naim (1873-1934 M.) ile Prof. Kâmil Miras tarafından tercüme edilmiştir. Tercüme 1948 de tamamlanmıştır.
- 38) UMDETÜ'L-KARİ ŞERHÜ SAHİHİ'L-BUHARÎ, Allame Bedrüddin Ebu Muhammed Mahmud Bin Ahmed el-Aynî, (öl.855 H.) , Tab: İdaretü'ttibaati'l-Müniriyye, Beyrut.
- 39) EL-BİDAYETÜ VENNİHAYE Ebu'l-fida el-hafız İbn-i Kesir (öl.774 H.) , Tab: Medresetü'l-Ahmediyye 1966 Halep
- 40) EL- VÂFÎ Fİ ŞERHİ'LERBEİN-E'NNEVEVİYYE,
Dr.Mustafa'lBuğa ve Muhyiddin Misto, tab: Mat. Sabah, Dımişk.
- 41) CAMİÜ'L ULUM VE' LHİKEM,(Şerhü hamsine min Cevamii'l kelim) ,Zeynüddin Ebî'l Ferac Abdirrahman Şihabiddin b. Ahmed İbn-i Receb el' Hanbelî e'l Bağdadî, (736-795H.) Matbaatü'lcedide tab:1408H. 1988 M.
- 42) SAFVETÜ'T-TEFASİR, Muhammed Ali Sabunî, tab: Darü'l Kur'an-i'l Kerim, Beyrut- Lübnan, 1402 H.
- 43) HAK DİNİ KUR'AN DİLİ, Muhammed Hamdi Yazır,(öl.1944M.), tab: Eser Neşriyat, İstanbul, 1971.
- 44) LÜBABÜ'T-TEVİL Fİ MAANİ'T-TENZİL, Alaüddin Ali b. Muhammed b. İbrahim El-Bağdadî, el-maruf bi'l "HAZİN" (öl.741H.)
- 45) HAŞİYETÜ'S-SAVÎ ALA TEFSİRİ'LCELALEYN, Li Allameti's-Şeyh Ahmed Es'Savî'l Malikî, (1175-1241H.)
- 46) TEFSİRÜ'L KUR'ANİ'LAZİM, Hafız İmadüddin, Ebu'l Fida İsmail İbn-i Kesir, (öl. 774H.) tab. Darü'l Marife Li't-tibaatiVe'n- Neşri, 1969, Beyrut- Lübnan.
- 47) İRŞADÜ'L AKLİ'S-SELİM İLA MEZAYA-L KUR'ANİ'L KERİM EL' MÜSAMMA Bİ TEFSİRİ EBİ'S-SUUD,Muhammed b. Muhammed El-Amidî (öl. 951H.), tab. Darü ihyai't-türasi'l Arabî, Beyrut-Lübnan.
- 48) SİYER-Ü ALAMÜ'NNÜBELA, Li'l İmam Şemsüddin Muahmmmed b. Ahmed b. Osman Ez'Zehebî, (öl.748 H.), tab. Müessesetü'Risale, 1419H.

- 49) RUHU'LMAANİ, Allame Ebu'l Fazl Şihabüddin Es-Seyyid Mahmud El-Ailusi , (öl. 1270H.), tab. İdaretü't-Tibaeti'l Müniriyye, Beyrut- Lübnan.
- 50) MEBARİKU'L EZHAR Fİ ŞERHİ MEŞARİKİ'L-ENVAR, İzzüddin Albdullatif. Abdu'l Aziz El-Mulakkabü bi İbni'l Melek, (öl. 797H.) tab. Matba-i Amire, 1303 İstanbul.
- 51) ŞERHÜ'L ERBEİNE'N-NBEVİYYE, Şeyhü'l İslâm Tekiyyüddin İbn-i Dalkik El-îd, (626-702H.),
- 52) ŞERHÜ'L ERBEİN, Li'l Allame Sadüddin Et-Teftazani, (öl.791).
- 53) KIRK HADİS TERCEMESİ, Ahmed Naim, (öl.1934M.), Sebilü'-Reşat Neeşriyatı.

İSLAMİ İLİMLERİ
ARAŞTIRMA VE YAYMA
VAKFI